

AUDYT TURYSTYCZNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Pomorze
Zachodnie

Opracowano na zlecenie:

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

Szczecin, listopad 2013 r.

MM Marketing i Innowacje Sp. z o.o., ul Ciołka 12/428, 01-402 Warszawa

Audyt został opracowany przez zespół w składzie:

1. Monika Kępka
2. Magdalena Kępka
3. Bogdan Kępka

Autorzy dokumentu pragną serdecznie podziękować wszystkim osobom, których wiedza i doświadczenie przyczyniły się do powstania Audytu turystycznego województwa zachodniopomorskiego w jego ostatecznym kształcie.

Spis treści

1.	Wprowadzenie.....	5
2.	Metodologia.....	8
3.	Audyt turystyczny województwa zachodniopomorskiego	10
3.1.	Charakterystyka obszaru badawczego	10
3.2.	Analiza atrakcyjności turystycznej.....	13
3.2.1.	Analiza walorów naturalnych	14
3.2.2.	Analiza walorów antropogenicznych.....	45
3.3.	Ochrona środowiska naturalnego	79
3.4.	Dostępność komunikacyjna	81
3.5.	Analiza stanu zagospodarowania przestrzeni turystycznej	99
3.5.1.	Infrastruktura turystyczna	100
3.5.2.	Infrastruktura para-turystyczna	108
3.5.3.	Infrastruktura uzupełniająca.....	120
3.5.4.	Wnioski dotyczące stanu zagospodarowania turystycznego	131
3.6.	Analiza rynków konkurencyjnych	132
4.	Polski i Światowy rynek turystyczny.....	138
4.1.	Światowy i europejski rynek turystyczny.....	138
4.2.	Polski rynek turystyczny.....	141
4.3.	Trendy w turystyce krajowej.....	148
4.4.	Turystyka województwa zachodniopomorskiego na tle kraju	150
5.	Identyfikacja produktów turystycznych województwa zachodniopomorskiego.....	153
5.1.	Turystyka aktywna i specjalistyczna	156
5.1.1.	Turystyka piesza oraz rowerowa	156
5.1.2.	Turystyka wodna.....	163
5.1.3.	Turystyka specjalistyczna	174
5.2.	Turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna	182
5.3.	Turystyka miejska i kulturowa	191
5.4.	Turystyka wypoczynkowo-rekreacyjna	198
5.5.	Turystyka przygraniczna i morska.....	202
5.6.	Turystyka biznesowa.....	208

5.7.	Turystyka na terenach wiejskich	210
6.	Rozwój obszarów turystycznych Województwa	215
6.1.	Strefa Nadmorska	216
6.2.	Pas Pojezierny	219
6.3.	Dolina i obszar ujścia Odry	222
6.4.	Podsumowanie - porównanie poszczególnych obszarów turystycznych Województwa ...	226
7.	Analiza działalności informacyjnej.....	228
8.	Analiza SWOT	232
9.	Wnioski i rekomendacje	238
	Spis ilustracji.....	242

1. Wprowadzenie

Uwagi ogólne

Niniejszy dokument powstał w ramach współpracy pomiędzy Członkami Zespołu firmy MM Marketing i Innowacje Sp. z o.o. a osobami, którym zależy na rozwoju turystyki w regionie województwa zachodniopomorskiego. Stanowi, więc niejako połączenie spojrzenia eksperckiego oraz wiedzy i doświadczenia mieszkańców Pomorza Zachodniego.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż to opracowanie nie posiadałoby takiego kształtu, gdyby nie pomoc merytoryczna i organizacyjna instytucji, organizacji i osób, które są zainteresowane rozwojem turystyki w Regionie i podejmują wszelkie działania na rzecz wspierania tego rozwoju. Są to między innymi:

- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego;
- Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna (jej władze i członkowie);
- Lokalne Organizacje Turystyczne (władze i członkowie);
- Informacja turystyczna;
- Starostwa Powiatowe;
- Urzędy Miast;
- Organizacje pozarządowe;
- Przedsiębiorcy działający w branży turystycznej.

Tym samym autorzy dokumentu składają wszystkim partnerom ogromne podziękowanie za pomoc w opracowaniu audytu. Wypełnione ankiety, odbyte rozmowy, dostęp do opracowanych materiałów, opinie, sugestie, uwagi pozwoliły przygotować dokument odzwierciedlający realną sytuację, prawdziwe problemy, potrzeby i oczekiwania, a także możliwe do osiągnięcia sukcesy.

Obszar objęty projektem

Przedkładany dokument dotyczy województwa zachodniopomorskiego, na które składają się 21 powiatów, w tym 18 powiatów ziemskich oraz 3 powiaty grodzkie. W przeliczeniu na gminy obszar projektu obejmuje 114 jednostek.

Cele projektu

Celem prezentowanego dokumentu jest szczegółowa diagnoza województwa zachodniopomorskiego w kontekście rozwoju turystyki. Diagnoza ta może spełniać różne funkcje:

- Stanować cenne kompendium wiedzy na temat potencjału turystycznego Regionu, choć nie jest szczegółową inwentaryzacją wszystkich zasobów, a jedynie ich selektywną analizą;
- Być niezbędną podstawą i punktem wyjścia do opracowania Strategii rozwoju turystyki województwa zachodniopomorskiego.

Celem przeprowadzonej analizy, zgodnie z przyjętą metodologią audytu turystycznego było dogłębne poznanie Pomorza Zachodniego i jego potencjału oraz ograniczeń rozwoju w dziedzinie turystyki. Dotyczy to nie tylko inwentaryzacji zasobów i oceny potencjału w zakresie rozwoju turystyki, ale także wybrania spośród wszystkich walorów i zasobów tych, które mogą przyciągnąć potencjalnego turystę do Regionu. Audyt, jako analiza turystyczna Regionu, stanowi również podstawę do rozpoczęcia dalszych prac nad strategią rozwoju turystyki województwa zachodniopomorskiego, rozwojem produktów i pakietów turystycznych, zaś wnioski płynące z audytu turystycznego prowadzą do przeprowadzenia analizy SWOT – określenia mocnych i słabych stron, możliwości i zagrożeń.

Zakres

Powstały audyt obejmuje szczegółową analizę diagnostyczną województwa zachodniopomorskiego w kontekście rozwoju gospodarki turystycznej. Jego zawartość odzwierciedla filozofię postrzegania turystyki jako istotnej interdyscyplinarnej gałęzi gospodarki wykazującej różne powiązania międzysektorowe. Turystyka oddziałuje na szereg gałęzi gospodarki i one oddziałują na nią. W związku z powyższym sporządzona analiza jest szeroka, ponieważ wiele czynników ma i może mieć wpływ na rozwój turystyki, stymulując go lub ograniczając. Do zakresu diagnozy należą następujące rozdziały:

Metodologia

Rozdział zawiera informacje o metodologii zastosowanej podczas sporządzania diagnozy w zakresie:

- analizowania ruchu turystycznego w Polsce, Europie i na świecie, również prognoz, trendów i tendencji,
- badania szeroko pojętej atrakcyjności turystycznej obszaru objętego projektem, jak również stanu infrastruktury turystycznej oraz instytucji działających na rzecz rozwoju turystyki,
- opracowania analizy SWOT.

Audyt turystyczny

Rozdział ten w całości jest oparty na metodologii audytu turystycznego, który stanowi sposób analizy potencjału Regionu w kontekście rozwoju turystyki. Audyt turystyczny obejmuje m.in. analizę i ocenę walorów naturalnych i antropogenicznych oraz infrastruktury turystycznej, paraturystycznej i uzupełniającej istniejącej w Regionie. Audyt zawiera również ocenę dostępności komunikacyjnej Regionu oraz stanu ochrony środowiska.

Polski i światowy rynek turystyczny

Niniejszy rozdział dotyczy stanu turystyki na świecie, w Europie i w Polsce w chwili obecnej, jak również prognoz, trendów i tendencji do roku 2020. Analiza dotyczy zarówno warstwy ilościowej, jak i jakościowej. Uwzględnia również województwo zachodniopomorskie na podstawie dostępnych badań i danych wtórnych.

Identyfikacja produktów turystycznych województwa zachodniopomorskiego

Rozdział bezpośrednio dotyczy obszarów „produktowych” uznanych za najbardziej atrakcyjne i perspektywiczne ze względu na potencjał turystyczny Województwa oraz przewidywanych trendów rynkowych. Scharakteryzowano tam zasoby Pomorza Zachodniego w ramach rozwoju poszczególnych typów turystyki jako potencjalne produkty turystyczne Regionu.

Rozwój obszarów turystycznych województwa

W niniejszym rozdziale przedstawione zostały założenia wdrażania oraz rozwoju produktów turystycznych ze względu na uwarunkowania terytorialno-przestrzenne Województwa.

Analiza działalności informacyjnej i promocyjnej

Przedstawiona w tym rozdziale analiza dotyczy działań o charakterze promocyjnym i informacyjnym regionu zachodniopomorskiego podejmowanych przez odpowiednie podmioty, szczególnie w sektorze samorządowym na poziomie wojewódzkim. Analizując aktywność promocyjną i informacyjną wzięto pod uwagę szereg narzędzi marketingowych, które są powszechnie stosowane przez destynacje turystyczne na całym świecie.

Analiza SWOT

Dokument uzupełnia analiza SWOT, która precyzuje mocne i słabe strony województwa zachodniopomorskiego w kontekście rozwoju turystyki, a także czynniki jej sprzyjające oraz zagrożenia mogące ten rozwój utrudnić lub zahamować. Analiza SWOT stanowi niejako podsumowanie całej diagnozy, a także punkt wyjścia do rozważań strategicznych. Jest bazą do określenia kierunków rozwoju turystyki w Regionie oraz wyznaczenia celów i przyporządkowania im działań.

Wnioski i rekomendacje

Dokument audytu zamyka podsumowanie, które przedstawia najważniejsze wnioski wynikające z analizy, a także zawiera rekomendacje dotyczące opracowania koncepcji rozwoju turystyki.

2. Metodologia

Najważniejszym elementem metodologii wykorzystywanej do sporządzania audytu turystycznego jest ścisła współpraca z obszarem projektowym (zastosowanie zasad metody partycypacyjno-eksperckiej). Polega ona przede wszystkim na stałej kooperacji z władzami samorządowymi (głównie szczebla wojewódzkiego i powiatowego), organizacjami pozarządowymi, przedstawicielami branży turystycznej i wszystkimi osobami/podmiotami o wysokiej aktywności i pozycji społecznej (tzw. liderami i lokalnymi autorytetami).

Metoda partycypacyjno-ekspercka łączy zalety obu podejść metodycznych (eksperckiego i partycypacyjnego). Zastosowanie takiej metodyki działania przy opracowaniu analizy eliminuje możliwość popełnienia błędów i gwarantuje wysoki stopień wiarygodności i dokładności pozyskanych danych. Przedstawiony poniżej proces badawczy pozwolił na zebranie kompletnych i aktualnych danych i informacji dotyczących zasobów przyrodniczo-kulturowych oraz potencjałów społecznego, gospodarczego i organizacyjnych w województwie zachodniopomorskim.

Proces analityczno-badawczy

Poniżej przedstawiony został proces analityczno-badawczy, który posłużył sporządzeniu niniejszej diagnozy stanu województwa zachodniopomorskiego. Jego opis zawiera: elementy procesu oraz metody pozyskiwania danych i ich analizy.

Sposoby realizacji	Zakładane elementy opracowania
Wizja lokalna	Charakterystyka obszaru badawczego. Analiza atrakcyjności turystycznej. Ochrona środowiska naturalnego. Dostępność komunikacyjna. Analiza stanu zagospodarowania przestrzeni turystycznej Analiza rynków konkurencyjnych.
Analizy eksperckie	Wyniki analiz eksperckich pojawiły się we wszystkich elementach diagnozy - audytu turystycznego.
Badanie ankietowe oraz telemarketing	Wyniki badania ankietowego i telemarketingu pojawiły się we wszystkich elementach diagnozy.
Analiza dokumentów i opracowań	Polski i światowy rynek turystyczny, w tym w województwie zachodniopomorskim. Analiza dokumentów strategicznych i programowych.
Analiza SWOT	Ocena mocnych i słabych stron Regionu (analiza wewnętrzna). Ocena szans i zagrożeń (analiza otoczenia zewnętrznego).

Tabela 1 Elementy procesu badawczego – sposoby realizacji diagnozy

Źródło: opracowanie własne

Dane, które posłużyły do opracowania diagnozy można podzielić na dane pierwotne i wtórne. Do głównych obszarów pozyskiwania informacji ze źródeł wtórnych należały:

- Archiwa (w tym strategie lokalne, inne istotne opracowania, drukowane materiały informacyjne);
- Regionalne: Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego (strategie regionalne, RPO, inne dokumenty strategiczne i programowe);
- Krajowe: Ministerstwo Gospodarki, Instytut Turystyki, Urząd Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego;
- Instytucje światowe i europejskie: UNWTO, ETC (najnowsze raporty);
- Dostępne strony internetowe (portale regionalne, lokalne i tematyczne);
- Monitoring prasowy w zakresie turystyki Regionu.

Jeżeli chodzi o dane pierwotne, były one pozyskiwane przy zastosowaniu kilku metod badawczych. Miały one na celu z jednej strony poznanie atrakcyjności turystycznej województwa zachodniopomorskiego szczególnie w kontekście kreacji produktów turystycznych oraz identyfikacji głównych obszarów produktowych, jak również stanu turystycznego zagospodarowania województwa zachodniopomorskiego, a z drugiej poznanie potrzeb i oczekiwań związanych z turystyką oraz planów dotyczących rozwoju turystyki. Temu celowi poświęcone były głównie badania ankietowe (uzupełnione m.in. badaniem telemarketingowym). Opracowane ankiety zostały wysłane do wszystkich starostw powiatowych województwa zachodniopomorskiego, miast na prawach powiatów, organizacji pozarządowych, podmiotów świadczących usługi informacji turystycznej oraz przedsiębiorstw turystycznych.

3. Audyt turystyczny województwa zachodniopomorskiego

3.1. Charakterystyka obszaru badawczego

Położone w północno-zachodniej części Polski, graniczące z Niemcami, a przez Bałtyk z Danią i Szwecją, Województwo Zachodniopomorskie należy do najpiękniejszych i najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów kraju. Sama natura predestynuje tę okolicę do roli turystycznego giganta.

Województwo Zachodniopomorskie posiada granice o łącznej długości 982,9 km, z czego na poszczególne granice przypada¹:

- 188,9 km granicy morskiej,
- 794,1 km granicy lądowej
- 188,9 km granicy państwowej z Niemcami,
- 216,9 km granicy z województwem lubuskim,
- 197,4 km granicy z województwem wielkopolskim,
- 190,9 km granicy z województwem pomorskim.

Rozciągłość obszaru województwa w kierunku południkowym wynosi ok. 216,29 km, a szerokość w kierunku równoleżnikowym dochodzi do 192,5 km.

Rysunek 1 Województwo Zachodniopomorskie na tle podziału administracyjnego kraju

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Zachodniopomorskie_%28EE,E_NN,N%29.png

¹ Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii

Województwo Zachodniopomorskie powstało w obecnym kształcie na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu podziału terytorialnego państwa na gminy, powiaty i Województwa, z połączenia województw szczecińskiego i koszalińskiego oraz 11 gmin Województwa gorzowskiego, 5 gmin Województwa pilskiego i 3 gmin Województwa słupskiego. W sumie liczy 114 gmin i 21 powiatów (3 grodzkie i 18 ziemskich). Stolicą Województwa jest Szczecin. Obecny stan podziału administracyjnego Województwa Zachodniopomorskiego oraz jego strukturę terytorialną prezentuje poniższa mapka oraz zestawienie tabelaryczne.

Podział administracyjny województwa zachodniopomorskiego w 2013 r.
(stan w dniu 1 I)
Administrative division of zachodniopomorskie voivodship in 2013
(as of 1 I)

granica podregionu		<i>border of subregion</i>
granica powiatu		<i>border of powiat</i>
granica gminy		<i>border of gmina</i>
miasto na prawach powiatu	<u>Koszalin</u>	<i>city with powiat status</i>

Rysunek 2 Podział administracyjny Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 1 I 2013

Źródło: Urząd Statystyczny w Szczecinie „Województwo zachodniopomorskie w liczbach 2013”, str. 2.

	2013
Podregiony	4
Powiaty	18
Miasta na prawach powiatu	3
Gminy ogółem	114
miejskie	11
miejsko-wiejskie	53
wiejskie	50
Miasta	64

Tabela 2 Struktura terytorialna województwa zachodniopomorskiego (stan na 1 I 2013r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

Analizowany obszar Województwa Zachodniopomorskiego zajmuje 22,9 tys. km² (7,3% powierzchni kraju) i liczy 1 720,2 tys. mieszkańców przy niskiej gęstości zaludnienia 75 osób/km² – średnia krajowa wynosi ponad 123,2 osoby/km² (stan na I półrocze 2013r.). W granicach administracyjnych Województwa leży wyspa Wolin i część wyspy Uznam.

Obszar Województwa Zachodniopomorskiego leży w zasięgu zlodowacenia bałtyckiego, które miało największy wpływ na ukształtowanie krajobrazów o niezaprzeczalnych walorach przyrodniczych, zróżnicowanych tak pod względem rzeźby terenu, jak i pod względem przyrodniczym.

Charakterystyczne dla tego terenu są liczne krainy pojezierne z bogatą fauną i florą, czystymi wodami, a przede wszystkim 185-kilometrowy pas wybrzeża Bałtyku, plaże pokryte piaskiem oddzielone od lądu wydiami z unikatową roślinnością i klifami. W krajobrazie znajdują się liczne pagórkowate moreny, jeziora lobeliowe, torfowiska z charakterystyczną roślinnością mszarną oraz sieć rzek. Specyfika położenia Województwa oraz wynikająca z tego różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych, wpływa na wysoką atrakcyjność turystyczną tego obszaru.

Wnioski dotyczące położenia Regionu

- Atrakcyjne nadmorskie położenie, w niedalekiej odległości od Danii i Szwecji.
- Graniczy z Niemcami, dużym rynkiem potencjalnych turystów.
- Posiada ciekawą rzeźbę terenu ukształtowaną przez działalność lodowca.
- Oferuje atrakcyjne walory środowiska naturalnego.
- Niska, w porównaniu ze średnią krajową, gęstość zaludnienia.
- Peryferyjne położenie w skali kraju, w porównaniu z Województwami położonymi w południowo-wschodniej Polsce [potencjalni turyści z tego regionu wybiorą województwo warmińsko-mazurskie (obszar pojezierzy) lub województwo pomorskie {obszar nadmorski} jako cel swoich podróży turystycznych].

3.2. Analiza atrakcyjności turystycznej

Atrakcyjność turystyczna regionu może być oceniana przez pryzmat wielu czynników odgrywających kluczową rolę w rozwoju turystyki. Do najważniejszych jednak należą walory turystyczne, które tworzą potencjał przyrodniczo-kulturowy, stanowiący kanwę rozwoju turystyki i podstawę kreacji produktów turystycznych.

Atrakcyjność turystyczna każdego regionu może być oceniana w kontekście szeregu elementów odgrywających istotną rolę w rozwoju turystyki. Do czynników tych należą:

- Walory naturalne, a wśród nich:
 - udział powierzchni lasów w powierzchni Województwa,
 - udział powierzchni łąk i pastwisk w powierzchni Województwa,
 - udział pozostałych gruntów i nieużytków w powierzchni Województwa,
 - pojezierza i rzeki w regionie,
 - jeziora w regionie,
 - inne walory naturalne (morze, zabytki przyrodnicze, parki narodowe, szlaki turystyczne),
 - klimat.
- Walory antropogeniczne (kulturowe), a wśród nich:
 - zabytkowe tereny,
 - ważniejsze obiekty architektury i budownictwa,
 - relikty osadnictwa.
- Stan środowiska naturalnego, jego czystość, rezultaty działań z zakresu ochrony środowiska naturalnego;
- Dostępność komunikacyjna:
 - drogi krajowe,
 - połączenia kolejowe,
 - inne możliwości transportu w regionie (np. transport morski, samolotowy),
 - turystyczne środki transportu w regionie.

Zestawienie powyższych elementów pozwala określić atrakcyjność turystyczną danego regionu. Należy jednak pamiętać, że ocena taka jest ściśle związana z oferowanym produktem turystycznym oraz segmentem turystów, którzy mają być odbiorcami danej oferty, tzn. z jednej strony mogą występować regiony o bogatej historii oraz rozbudowanej infrastrukturze turystycznej, z drugiej strony będą miejsca o bogatych walorach przyrodniczych, dysponujące podstawowym zapleczem turystycznym – każde z tych miejsc, pomimo posiadania odmiennych i częściowych walorów, może być atrakcyjne turystycznie dla wybranych grup odbiorców.

Analiza atrakcyjności turystycznej została przedstawiona w formie swoistej inwentaryzacji zasobów przyrodniczych i kulturowych województwa zachodniopomorskiego w kontekście ich wykorzystania w istniejącej lub w projektowanej ofercie turystycznej. Analiza skupia się wokół walorów, które generują duży potencjał turystyczny i cechują je możliwości zagospodarowania.

3.2.1. Analiza walorów naturalnych

Walory naturalne analizowanego obszaru mają niezwykle istotne znaczenie dla kreowanego produktu turystycznego. Od nich w dużej mierze zależą rodzaje i formy turystyki, które mogą być rozwijane. Wielość i różnorodność występującego bogactwa przyrody stanowi nierzadko podstawową atrakcję dla odwiedzających Region turystów. Stąd, przedstawiona poniżej analiza jest niezwykle ważna z punktu widzenia projektowania koncepcji produktów turystycznych.

Walory naturalne obejmują takie elementy, jak: struktura użytkowania gruntów, sieć hydrograficzna (morze, pojezierza, jeziora, sieć rzek), występowanie obszarów chronionych (parki narodowe, parki krajobrazowe), lesistość terenu oraz inne walory badanego Regionu.

Struktura użytkowania gruntów

Struktura gruntów w danym regionie dostarcza podstawowych informacji na temat możliwości turystycznego wykorzystania tego obszaru. Na obszarach gmin miejskich, zurbanizowanych możliwe będzie rozwijanie odmiennych form turystyki niż na terenach o wysokim stopniu zalesienia, z licznymi gruntami rolnymi i zlokalizowanymi na nich gospodarstwami rolnymi. Zestawienie typów obszarów w Województwie Zachodniopomorskim przedstawione jest w poniższej tabeli.

	2013
Ogółem	22892,5
Użytki rolne	11217,4
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	8562,4
Grunty pod wodami	1201,9
Grunty zabudowane i zurbanizowane	995,2
Użytki ekologiczne	42,0
Nieuzytki	749,1
Tereny różne	124,5

Tabela 3 Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania w km² (stan na 1 I 2013r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

Z powyższego zestawienia wynika, że Województwo Zachodniopomorskie to teren, na którym przeważają użytki rolne (**około 50%** ogólnej powierzchni regionu). Obszar ten ponadto charakteryzuje się wysokim stopniem zalesienia (**około 37%**). Nieuzytki stanowią tutaj ok. 3% ogólnej powierzchni.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2011		2012		Przyrost (+) lub ubytek (-) w ha w stosunku do roku 2011
	w ha	na 1 mieszkańca w ha	w ha	na 1 mieszkańca w ha	
Powierzchnia ogólna	2289248	1,4	2289248	1,3	-
w tym:					
Użytki rolne	1127186	0,7	1123286	0,7	-3900
W tym:					
grunty orne, sady, łąki i pastwiska trwałe	1096882	0,6	1093787	0,6	-3095
grunty rolne zabudowane	20529	0,0	19629	0,0	-900
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	851588	0,5	854341	0,5	2753
Grunty zabudowane i zurbanizowane	97875	0,1	99641	0,1	1766
W tym:					
tereny mieszkaniowe	11080	0,0	11824	0,0	744
tereny przemysłowe	7563	0,0	7691	0,0	128
tereny komunikacyjne	56787	0,0	57285	0,0	498
użytki kopalne	1543	0,0	1521	0,0	-22
Grunty pod wodami powierzchniowymi	120280	0,1	120193	0,1	-87
W tym:					
płynącymi	67995	0,0	67958	0,0	-37
stojącymi	5636	0,0	5588	0,0	-48
Nieuzytki	74978	0,0	74899	0,0	-79

Tabela 4 Stan geodezyjny i kierunki wykorzystania powierzchni województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

Użytki rolne są głównym zajmują największą część powierzchni ogólnej Pomorza Zachodniego. Użytki rolne zajmują 1 mln 127 tys. gruntów, czyli ok. 50% powierzchni województwa. Wśród użytków rolnych przeważają grunty orne, sady, łąki i pastwiska trwałe – 97,3%. Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmują 851 tys. gruntów co stanowi ok. 37% całej powierzchni Pomorza Zachodniego. Jak można zaobserwować z powyższych danych nastąpił ubytek gruntów rolnych na rzecz przyrostu gruntów leśnych oraz gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

Woda i las to podstawowe komponenty warunkujące rozwój turystyki i rekreacji, którymi Województwo Zachodniopomorskie dysponuje w znacznych ilościach. Woda jest jednym z najważniejszych zasobów użytkowanych środowiska przyrodniczego, odgrywającym znaczną rolę w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej Regionu.

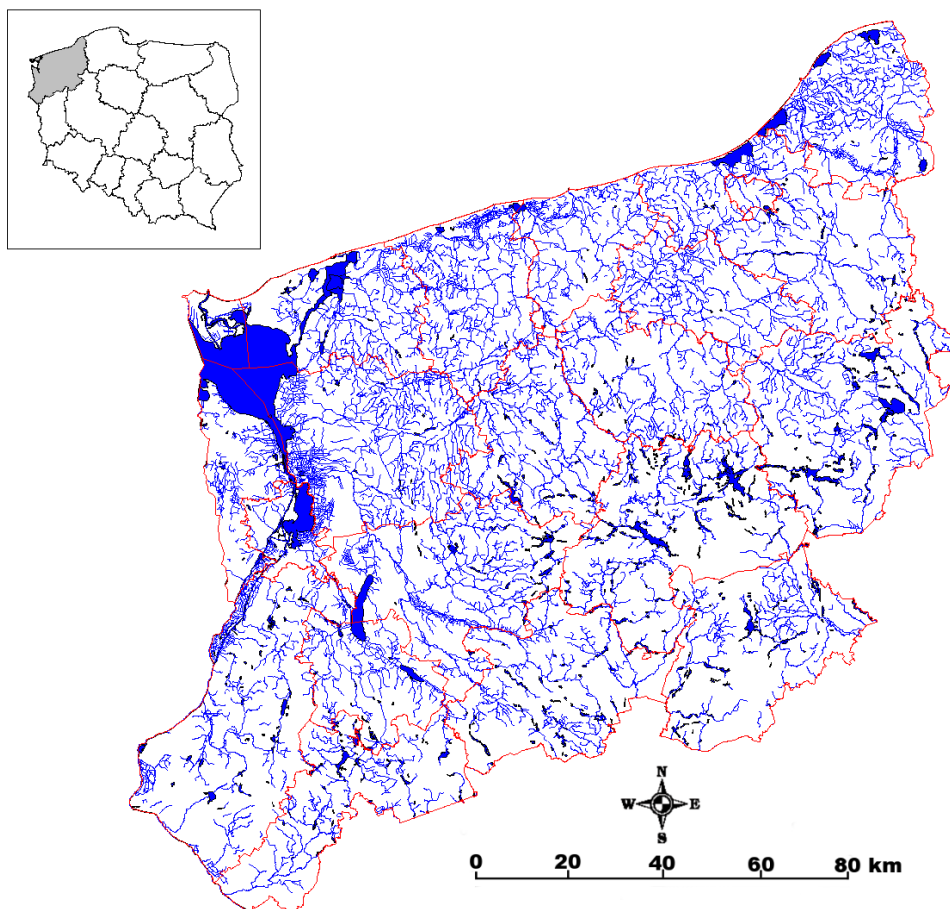

Sieć hydrograficzna

Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdują takie się regiony wodne jak: region Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego (ok. 77%), Warty (ok. 23%), oraz region wodny Uecker o powierzchni zaledwie 8 km². Wody powierzchniowe zajmują około 5,2% obszaru województwa.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdują się znaczne zasoby wód powierzchniowych: dolny odcinek rzeki Odry wraz z dopływami, rzeki Przymorza, Zalew Szczeciński, Zatoka Pomorska oraz około 1650 jezior o powierzchni powyżej 1ha. Znajdują się tu najważniejsze jeziorne mezoregiony, to jest Pojezierze Ińskie, Pojezierze Myśliborskie, Pojezierze Choszczeńskie, Pojezierze Dobiegniewskie, Pojezierze Drawskie, Pojezierze Szczecińskie i Pojezierze Wałeckie. Łączna powierzchnia jezior wyznaczona na podstawie MPHP (Mapy Podziału Hydrograficznego Polski) wynosi 65 991 ha, co stanowi blisko 2,9% powierzchni województwa. Natomiast łączna długość cieków w granicach województwa osiąga 30,2 tys. km. Średnia gęstość sieci rzecznej wynosi 1,32 km/km². Największą długością sieci rzecznej charakteryzują się zlewnie Parsęty (4,1 tys. km) i Regi (4,0 tys. km).

Na obszarze województwa znajduje się również 11 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych.

Rysunek 3 Wody powierzchniowe województwa zachodniopomorskiego.

Źródło: Plan Gospodarki Odpadami Dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2009-2012 z uwzględnieniem perspektywy 2013-2018, str. 18

Bałtyk

Województwo zachodniopomorskie przez swoje położenie na południowym wybrzeżu Bałtyku jest nierozdzielnie związane z Regionem Morza Bałtyckiego i gospodarką morską. Nadmorskie i przygraniczne położenie to cechy, które wyróżniają je spośród innych województw w kraju. Stąd najistotniejszym dla turystyki obszarem Województwa jest wybrzeże morskie Bałtyku. Występuje tu cały zespół walorów środowiska jakie daje styk lądu z morzem.

Rysunek 4 Lokalizacja województwa zachodniopomorskiego w Regionie Morza Bałtyckiego.

Źródło: Aktualizacja programu wojewódzkiego pn. „Strategia rozwoju gospodarki morskiej w województwie zachodniopomorskim do roku 2015, Szczecin 2010, str. 18

Blisko 185 km pas wybrzeża w Województwie Zachodniopomorskim, stanowi niemal połowę całości morskiego wybrzeża Polski. Wybrzeże województwa zachodniopomorskiego dzieli się na następujące części:

- wyspę Uznam – miejscowości: Świnoujście,
- wyspę Wolin – miejscowości: Międzyzdroje, Wisetka, Międzywodzie,
- wybrzeże Trzebiatowskie – miejscowości: Dziwnów, Dziwnówek, Łukęcin, Pobierowo, Trzęsacz, Rewal, Niechorze, Pogorzeliца, Mrzeżyno, Rogowo, Dźwirzyno, Grzybowo,
- pobrzeże Koszalińskie – miejscowości: Kołobrzeg, Ustronie Morskie, Gąski, Sarbinowo, Chłopy, Mielno, Unieście, Łazy, Dąbki, Bobolin, Żukowo Morskie, Darłówko, Wicie, Jarosławiec, Wicko Morskie.

Atrakcję krajobrazową stanowią na tym obszarze klifowe urwiska, z których jedno z najpotężniejszych (95 metrów wysokości) znajduje się w Międzyzdrojach i stanowi popularny punkt widokowy. Strone urwiska wykształcone są także w paru innych punktach wybrzeża.

Obszar nadmorski Województwa Zachodniopomorskiego charakteryzuje się najkorzystniejszymi warunkami klimatycznymi w całym basenie Morza Bałtyckiego. Specyficzny mikroklimat w powiązaniu ze zdrowotnymi właściwościami wody morskiej oraz obecnością źródeł wód głębszych i złóż surowców leczniczych, sprzyja rozwojowi funkcji sanatoryjnej i uzdrowiskowej. Należy podkreślić, że pas nadmorski stanowi obecnie najbardziej intensywnie wykorzystywany turystycznie obszar Województwa, co prowadzi na pewnych obszarach to przekroczenia naturalnej chłonności terenu, a co za tym idzie do degradacji walorów przyrodniczych danego obszaru.

Pojezierza

Drugim obszarem o istotnym znaczeniu dla rozwoju turystyki są pojezierza powiązane w większości z terenami leśnymi i licznymi jeziorami. Na obszarze Województwa znajduje się ponad 1.600 jezior o powierzchni powyżej 1ha zgromadzonych głównie na pojezierzach: Drawskim, Wałęckim, Myśliborskim i Wełtyńskim.

Pojezierze Drawskie to największe pojezierze w województwie zachodniopomorskim, zarówno pod względem powierzchni, jak też liczby jezior i ich wielkości. Znajduje się tutaj 587 jezior o powierzchni ponad 1 ha. Największe jeziora to: Drawsko, Dołgie, Ciemino, Komorze, Lubie, Pile, Siecino, Trzesiecko, Wąsosze, Wielimie, Wierzchowo, Wilczkowo, Żerdno. Jest to mezoregion fizyczno-geograficzny położony w środkowej części Pojezierza Zachodniopomorskiego. Największymi rzekami Pojezierza Drawskiego są: Drawa, Gwda oraz Piława (dopływ Gwdy). Na Pojezierzu Drawskim swoje źródła mają Parsęta i Rega. W centralnej części pojezierza leży Drawski Park Krajobrazowy, w którego granicach jest 8 rezerwatów. Łącznie na terenie pojezierza znajduje się 12 rezerwatów przyrody i 3 obszary chronionego krajobrazu. Wyjątkowe okazy roślin znajdują swoich reprezentantów w postaci prawie pięćsetletnich dębów i dostojnych buków, storczyków czy wawrzyńka wilczylika. Wśród chronionych zwierząt odnajdziemy orła bielika, żółwia błotnego, bobra, itd. Do największych miast Pojezierza Drawskiego zalicza się: Szczecinek, Drawsko Pomorskie, Czaplonek, Złocieniec. Znajduje się tu 22 jezior powyżej 100 ha.

Pojezierze Wałęckie to mezoregion położony w południowej części województwa zachodniopomorskiego i północnej części Województwa Wielkopolskiego. Znajduje się ono pomiędzy dwoma największymi dopływami Noteci: Drawą i Gwdą. Na Pojezierzu Wałęckim znajduje się ok. 160 jezior o powierzchni ponad 1 ha. Największym jeziorem jest Betyń Wielki. Jest to gęsto zalesiony obszar polodowcowy, który na terenie Województwa Zachodniopomorskiego leży w całości na terenie Powiatu Wałęckiego (z uwagi na bieg rzek i bliskie związki z Wielkopolską, do obszaru Pojezierza Wałęckiego zalicza się często gminę Jastrowie), a połączenie szlakami wodnymi rzek z Wielkopolską powoduje, że trudno oddzielić tę gminę. Największym miastem Pojezierza Wałęckiego jest Wałcz. Częściowo na tym terenie leży obszar chronionego krajobrazu Pojezierze Wałęckie i Dolina Gwdy. Znajduje się tu 8 jezior powyżej 100 ha.

Pojezierze Myśliborskie to mezoregion położony w południowo-zachodniej części Pojezierza Zachodniopomorskiego. Sięga od gminy Chojna na zachodzie, po Pełczyce na wschodzie. W obszarze Pojezierza znajdują się dwie mniejsze jednostki: Pojezierze Choszczeńskie i Pojezierze Dobiegniewskie. Na obszarze Pojezierza Myśliborskiego znajduje się 380 jezior o powierzchni ponad 1 ha. Główne jeziora regionu to: Myśliborskie, Lubie, Czółnowskie, Chłop, Golenicko - Dobropolskie, Barlineckie. Dogodnymi szlakami kajakowymi są rzeki Płonia (szczególnie na odcinku od jeziora Miedwie do Szczecina) i Myśla. W centralnej części pojezierza krajobraz tworzą malownicze wzniesienia morenowe i duże obszary leśne. Zachodnie krańce zajmuje Cedyński Park Krajobrazowy, a południowo- wschodnie Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy. Na Pojezierzu Myśliborskim znajdują się również liczne i istotne kompleksy leśne: Puszcza Barlinecka i Puszcza Piaskowa. Większość miejscowości tego regionu posiada średniowieczny rodowód i frapującą historię. Największe miasta Pojezierza Myśliborskiego to: Myślibórz, Barlinek, Chojna, Moryń, Trzcianko – Zdrój. Znajduje się tu 16 jezior powyżej 100 ha.

Pojezierze Szczecineckie to mezoregion położony w północno-zachodniej części Pojezierza Zachodniopomorskiego. Graniczy od północy z Pojezierzem Drawskim, od zachodu i południowego zachodu z Równiną Wałecką, a od wschodu z doliną Gwdy. W przeszłości duże obszary regionu w okolicach Bornego Sulinowa zajmowała strefa poligonów wykorzystywanych przez wojska radzieckie. Obecnie mieści się tam muzeum oraz Centrum Informacji Turystycznej. Na Pojezierzu Szczecineckim znajdują się również 4 rezerваты przyrody: "Dęby Wilczkowskie", "Sośnica", "Glinki", "Golcove Bagno". Największe miasta Pojezierza Szczecineckiego to: Szczecinek, Borne Sulinowo, Grzmiąca i Barwice. Znajduje się tu 12 jezior powyżej 100 ha.

Stan zagospodarowania turystycznego pojezierzy jest bardzo zróżnicowany, jednak bez wątplenia są to regiony rozwijające potencjał turystyczny. Można stwierdzić, że obszary te dysponują szerokimi zasobami do wykorzystania na cele turystyczne.

Jezióra

Do największych zbiorników wodnych Województwa (powyżej 1000 ha) zaliczamy 7 jezior: **Dąbie** (5,5 tys. ha- największe jezioro deltowe w Polsce), **Miedwie** (3,5 tys. ha), Jamno (2,2 tys. ha), Drawsko, Wielimie, Bukowo, Lubie. Jeziora Dąbie i Miedwie zajmują odpowiednio IV i V miejsce w Polsce pod względem powierzchni, a Drawsko II miejsce pod względem głębokości (79,7m). Większość z tych zbiorników nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, większość z nich posiada odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych.

Jezioro Dąbie jest największym jeziorem na terenie województwa. Powierzchnia lustra wody obejmuje 54,08 km², co powoduje, że jest to 4 jezioro pod względem wielkości w Polsce. 15 października 1939 roku jezioro zostało w całości włączone do Miasta Szczecina, które jest stolicą województwa zachodniopomorskiego (18% powierzchni). Jezioro Dąbie jest jeziorem deltowym. Znajduje się na obszarze delty rzeki Odry. Powstało pomiędzy wałami brzegowymi odgałęzień Odry. Od strony wschodniej jeziora usypano wał przeciwpowodziowy. Jest to zbiornik płytki. Proces

zarastania na tym jeziorze jest zaawansowany. Jezioro to posiada niskie i zabagnione brzegi. Jezioro Dąbie stanowi dawną zatokę Zalewu Szczecińskiego, która została odcięta delta Iny. Powierzchnia jeziora Dąbie wynosi 5600 hektarów, długość to około 15 kilometrów, a szerokość 7 kilometrów. Jego średnia głębokość to zaledwie 3,5 m, a głębokość maksymalna 8 m w torze wodnym. Ta głębokość sprawia, że jezioro Dąbie jest jedynym w Polsce jeziorem dostępnym dla statków pełnomorskich. Długość toru wodnego wynosi 14,5 km, szerokość 150 m, a głębokość 10 m. Natomiast wyporność wynosi 2947 ton. Łączy ona port Schwedt nad Odrą z Zatoką Pomorską. Jezioro Dąbie jest połączone systemem kanałów z głównym biegiem Odry. Jezioro Dąbie dzieli się na północne Dąbie Wielkie i południowe Dąbie Małe. Na Jeziorze Dąbie przez cały rok dominują wiatry północno zachodnie. Występuje tu wiele gatunków ryb: okonie, węgorze, płocie i inne ryby napływające z Odry. Przekrój gatunkowy ryb jest więc dość spory. Występuje tu także chroniona ciosa i rozpiór. Dąbie w całości znajduje się w obszarze specjalnej ochrony ptaków "Dolina Dolnej Odry". Nad jeziorem położone jest szczecińska dzielnica Dąbie oraz wsie powiatu goleniowskiego: Czarna Łąka i Lubczyzna.

Jezioro Miedwie znajduje się na Pomorzu Zachodnim na Równinie Pyrzycko-Stargardzkiej. Jezioro Miedwie jest największym słodkowodnym zbiornikiem w województwie zachodniopomorskim. Jego powierzchnia wynosi 35 km², co stawia je na 5 miejscu pod względem wielkości jezior w Polsce i drugim w województwie. Wraz z otaczającymi je bagnami i równinami jest miejscem szczególnym, które od zarania dziejów przyciągało ludzi swoim niezwykłym urokiem i bogactwem przyrodniczym. W jeziorze Miedwie występują następujące gatunki ryb: sielawa, szczupak, okoń, węgorz, jaź, karp, krąp, lin, miętus, płoć, sandacz i leszcz oraz 2 gatunki skorupiaków oraz ptaki wodne m.in. wąsatka. Najcenniejszą rybą występującą tylko w tym zbiorniku wodnym była sieja miedwiańska. Długość jeziora Miedwie wynosi 15 700 m, a szerokość waha się od 1,5 do 3 km. Głębokość jeziora jest imponująca, bo sięga 48,3m. Długość linii brzegowej wynosi 28,8km, a powierzchnia 3527 ha. od strony zachodniej, aż do wsi Bielkowo, do jeziora Miedwie przylega Puszcza Goleniowska. Część wschodnia ma brzegi strome lub bagniste porośnięte trzciną, mniej dostępne dla rekreacji: króluje tu liczne ptactwo wodne.

Jezioro Szmaragdowe znajduje się na terenie Parku Leśnego Zdroje. Jest to dawne wyrobisko kredy, eksploatowane przez fabrykę założoną w 1862 roku przez Toepffera i Grawitza. Stąd ich cementownia „Stern” czerpała surowiec w postaci kredy. Skały wydobywane były ręcznie ze względu na łatwość odłupywania, a następnie ładowane na wagoniki kolejki i transportowane systemem torowisk. Droga wiodła w dół, więc transport odbywał się z łatwością. Sączące się wody gruntowe były na bieżąco odpompowywane. Jednak 26 lipca 1925 roku wyrobisko zostało zalane wodą i powstało jezioro o powierzchni 4,5 ha i głębokości ok. 16-20 m. Na dnie jeziora podobno wciąż znajdują się pozostałości górniczych maszyn i urządzeń. Ze względu na dużą zawartość węgla wapnia i odbijanie się światła od kredowego dna, wody jeziora przybrały szmaragdową barwę (stąd nazwa). Jezioro otaczają strome zbocza dochodzące do wysokości 50 m. Od momentu powstania jezioro ulegało wielokrotnym zmianom przez osuwanie się dużych mas ziemi. W 1995 roku podjęto działania zapobiegające osuwaniu się gruntu oraz udostępniające brzeg jeziora turystom – budowa dolnej ścieżki turystycznej i monumentalnych schodów na południowo – zachodniej ścianie.

Dziś Jezioro Szmaragdowe jest idealnym miejscem dla turystów. Wytyczone zostały tu szlaki piesze, a wokół jeziora zachowało się wiele atrakcji turystycznych. Mostek nad brzegiem jeziora jest pozostałością torowiska kolejki wywożącej urobek kopalni. W pobliżu jest też taras widokowy, z którego można obserwować panoramę rozciągającą się na Dolinę Dolnej Odry i miasto Szczecin. Ponad południowym brzegiem znajduje się niszcząca baza strażacka wraz z podziemnym systemem korytarzy.

Zalew Szczeciński. Najbardziej charakterystycznym zbiornikiem wodnym, stwarzającym doskonałe warunki dla rozwoju rekreacji i turystyki aktywnej oraz kwalifikowanej jest Zalew Szczeciński o powierzchni 687 km² (w tym w granicach Polski – 410 km²). Zalew wchłania potężny strumień wód Odry i oddaje je morzu trzema cieśninami – Świną, Dźwiną i Pianą. Po obu stronach Zalewu Szczecińskiego znajduje się znaczna ilość przystani jachtowych i portów, sprzyjających rozwojowi turystyki i sportów wodnych na tym obszarze.

Rzeki

Na terenie Województwa Zachodniopomorskiego dobrze rozwinięta jest sieć rzek. Główną rzeką regionu jest **Odra**, jedna z dwóch największych rzek w Polsce. Głównymi, bezpośrednimi dopływami w granicach Województwa są rzeki: Myśla, Kurzyca, Słubia, Rurzyca, Tywa, Płonia, Ina, Gunica. Dopływami pośrednimi (poprzez Noteć i Wartę) są: Gwda z Piławą i Drawa. Do Zalewu Szczecińskiego wpływają: Gowienica, Wołcznica z Grzybnicą i Świniec. Bezpośrednio do Bałtyku wpadają: Rega, Parsęta z Radwią, Wieprza z Grabową. Rzeka Wieprza, która posiada źródło w jeziorze Białym, tworzy bardzo malowniczy, prawie 90km szlak kajakowy (przeływa przez 4 jeziora). W wodach tych, jak również w wodach jezior żyje wiele gatunków ryb, w tym tak szlachetnych jak pstrąg, lipień i troć. W okolicach zbiorników wodnych gnieźdzą się ptaki wodne i błotne m.in. perkozy, kurki wodne, łabędzie nieme i krzykliwe, czaple, dzikie gęsi, bociany, kormorany i żurawie. Wiele cieków wodnych łączy się ze sobą za pomocą różnych zbiorników wodnych, co stwarza dogodne warunki dla turystycznego tworzenia i użytkowania szlaków wodnych.

Specyficznym obszarem, oferującym odmienny rodzaj produktu turystycznego niż tereny nadmorskie i pojezierza jest dolina oraz **obszar ujściowy Odry**. Jest to teren, gdzie obszary atrakcyjne ze względów przyrodniczych, słabo przekształcone przez człowieka, przeplatają się z terenami silnie zurbanizowanymi. Od południa i zachodu obszar ten graniczy z końcowym odcinkiem rzeki Odry, zlewnią Gunicy i Puszczą Wkrzańską z wrzosowiskami i podmokłymi łąkami nad rzeką Wkrą (Uecker) oraz Pianą (Peene), a także cieśniną morską Peenestorm z rozległymi łąkami pobraża. W centrum regionu leżą wyspy: Wolin i Uznam, nieco dalej Ruden i pełnomorska Greifswalder Oie. W obszarze ujścia Odry występuje bogactwo roślin i zwierząt oraz duża różnorodność pejzaży i form geologicznych. Torfowiska i moczary tego regionu są największymi w Europie. Wspaniały rezerwat w przyległych lasach jeziora Świdwie chroni miejsca lęgowe ponad 140 gatunków ptaków. W przyległych lasach występują również liczne rezerваты krajobrazowe.

Rzeka Drawa (186km długości) wypływa z Jeziora Krzywego na obszarze Pojezierza Drawskiego i należy do najpiękniejszych szlaków kajakowych w kraju. Źródłowy obszar chroniony jest w Drawskim Parku Krajobrazowym, w środkowym biegu, w obrębie Puszczy Drawskiej, utworzono Drawieński Park Narodowy. Rzeka Drawa łączy m.in. jeziora: Prosino, Żerdno, Drawsko, Krosino, Lubie, Dubie. Główne dopływy: Korytnica, Płociczna (lewe), Mierzęcka Struga (prawy). Na odcinku od Jeziora Lubie do mostu na trasie Drawsko Pomorskie – Kalisz Pomorski organizowane są spływy kajakowe.

Kolejną rzeką wykorzystywaną dla celów turystyczno-rekreacyjnych jest **rzeka Parsęta**, o długości 127km. Przepływa ona przez Pojezierze Drawskie, malowniczą Równinę Białogardzką i uchodzi do Morza Bałtyckiego w Kołobrzegu. Głównymi dopływami są: Radew, Dębica, Mogilica, Pokrzywnica.

Rega jest jedną z największych rzek Przymorza Zachodniego i drugą pod względem przepływów rzeką Województwa Zachodniopomorskiego. Swój bieg rozpoczyna z jeziora Resko Górne na Pojezierzu Drawskim. Rzeka, o całkowitej długości 167,8km, zbiera wody z obszaru 2.724,9 km² i wprowadza je w rejonie Mrzeżyna do Bałtyku. Główne dopływy to: Stara Rega, Reska Węgorza, Piaskowa, Ukleja, Rekowa, Mołstowa. Na Redze wybudowano 2 zbiorniki retencyjne: Jezioro Lisowskie i Rejowicki Zbiornik Wodny. W miejscowości Cieszeniewo bierze swój początek jeden z najpiękniejszych i najdłuższych, bo liczący blisko 147km, szlak kajakowy.

Obszary pozostałe

Pozostałe obszary Województwa Zachodniopomorskiego to tereny leżące w pasie pomiędzy obszarami nadmorskimi a obszarem pojezierza, charakteryzujące się dominacją funkcji rolnej z towarzyszącą funkcją leśną. Rozwijać się tu może turystyka krajoznawcza i kwalifikowana, szczególnie w formie ruchu wycieczkowego, agroturystyka oraz turystyka miejska.

Lasy

Lasy w Województwie Zachodniopomorskim spełniają ważną funkcję ekologiczną i stanowią o dużej atrakcyjności turystycznej regionu. Obszary leśne na terenie Województwa zajmują powierzchnię ponad 8.000 km², co stanowi ok. **35%** ogólnej powierzchni (w niektórych gminach lesistość przekracza 50%).

Grunty leśne Województwa w 95% należą do I Krainy Przyrodniczo – Leśnej - Bałtyckiej, a tylko fragment wschodni i południowy zaliczane są do III Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej. Ok. 99% lasów stanowi własność Skarbu Państwa, co jest istotnym uwarunkowaniem ich turystycznego wykorzystania. Lasy Państwowe stanowią własność publiczną, a jedną z ich podstawowych funkcji jest funkcja wypoczynku i relaksu, co warunkuje, że są to tereny ogólnodostępne.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2000	2005	2010	2011
OGÓŁEM w ha	808429	820433	828686	832365
Lasy	785469	797453	804725	808305
Publiczne	776833	786411	789665	791573
zalesione	770226	778902	781273	782296
niezalesione	6607	7509	8392	9277
własność Skarbu Państwa	773084	782098	785203	787184
zalesione	766506	774643	776865	777962
niezalesione	6578	7455	8338	9222
w tym:				
w zarządzie Lasów Państwowych	748552	760658	765757	768165
zalesione	742183	753422	757632	759149
niezalesione	6369	7236	8125	9016
parki narodowe	8833	8865	8867	8867
zalesione	8798	8829	8825	8825
niezalesione	35	36	42	42
własność gmin	3749	4313	4462	4390
zalesione	3720	4259	4408	4335
niezalesione	29	54	54	55
Prywatne	8636	11042	15060	16732
zalesione	8333	10630	14653	16406
niezalesione	303	412	407	326
Grunty związane z gospodarką leśną	22960	22980	23961	24060
LESISTOŚĆ w %	34,3	34,8	35,2	35,3
ZALESIENIE w %	34,0	34,5	34,8	34,9

Tabela 5 Powierzchnia gruntów leśnych w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

Rozmieszczenie powierzchni leśnej nie jest równomierne. Duże, zwarte kompleksy leśne, zwane „puszczami” występują głównie w części południowej i środkowej Województwa (puszcze: Bukowa, Goleniowska, Drawska, Piaskowa, Wkrzańska, Koszalińska). Najstąbiej zalesiony jest pas nadmorski i to głównie w jego środkowej części (wyjątek stanowią lasy na wyspach Wolin i Uznam).

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia gruntów leśnych		Lesistość w %
	ogółem	w tym lasy	
WOJEWÓDZTWO	832365,6	808305,6	35,3
Podregion Koszaliński	443323,5	430364,4	41,4
Powiat Białogrodzki	35610,6	34616,5	40,9
Powiat Drawski	85943,2	82848,4	47,0
Powiat Kołobrzeski	15788,5	15418,9	21,2
Powiat Koszaliński	72047,6	70073,9	42,4
Powiat Sławieński	30118,0	29398,2	28,2
Powiat Szczecinecki	81336,2	78989,1	44,7
Powiat Świdwiński	39335,6	38356,5	35,1
Powiat Wałecki	79600,1	77244,9	54,6
Koszalin	3543,7	3418,0	34,8
Podregion Stargardzki	201606,2	196089,3	28,7
Powiat Choszczeński	52317,3	50727,1	38,2
Powiat Gryficki	21366,0	20839,9	20,5
Powiat Łobeski	34506,9	33571,6	31,5
Powiat Myśliborski	50589,2	49230,7	41,6

Powiat Pyrzycki	4780,2	4662,5	6,4
Powiat Stargardzki	38046,6	37057,6	24,4
Podregion M. Szczecin	5007,3	4868,4	16,2
Szczecin	5007,3	4868,4	16,2
Podregion Szczeciński	182428,6	176983,6	33,1
Powiat Goleniowski	61242,0	59596,3	36,9
Powiat Gryfiński	65119,5	63119,4	33,8
Powiat Kamieński	28374,8	27502,9	27,4
Powiat Policki	23343,4	22595,9	34,0
Świnoujście	4348,9	4169,0	21,1

Tabela 6 Powierzchnia gruntów leśnych według podregionów i powiatów w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie

Najwyższą lesistość wśród 4 podregionów Pomorza Zachodniego ma podregion koszaliński (41,4%), a w nim – powiat wałecki (54,6%), najniższą zaś podregion M. Szczecin. Powiaty o najniższej lesistości w województwie zachodniopomorskim to powiat pyrzycki (6,4%) oraz Szczecin - miasto na prawach powiatu (16,2%).

W lasach Województwa dominują siedliska borowe, które zajmują około 63% powierzchni lasów, 28% stanowią siedliska lasowe a siedliska olsowe około 4%. Gatunkiem dominującym w lasach jest sosna (zajmuje około 70% powierzchni lasów), z pozostałych znaczenie mają: świerk, buk, dąb, brzoza. Przeciętny wiek drzewostanu wynosi około 60 lat.

Lasy ochronne stanowią ok. 21% całości, a rezerwaty leśne 0,6%, reszta to lasy wielofunkcyjne. Lasy ochronne spełniają wiele cennych funkcji w przestrzeni przyrodniczo-krajobrazowej, często turystycznych, jak również stanowią ostoję dla chronionych gatunków fauny i flory.

Stan zdrowotny lasów Województwa Zachodniopomorskiego jest oceniany jako znacznie lepszy niż pozostałych lasów krajowych, przy czym zdrowsze są lasy we wschodniej części Województwa. Należy tutaj podkreślić, że lesistość Województwa ulega systematycznemu zwiększeniu, w wyniku zalesiania gruntów nie przydatnych do produkcji rolnej. Specjaliści szacują, że udział lasów w powierzchni Województwa może wzrosnąć nawet do 40%.

Lasy Województwa są częściowo udostępniane turystom poprzez system szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych i dydaktycznych. Jednocześnie tworzone są na tych terenach miejsca biwakowe, parkingi i miejsca postojowe pojazdów.

Ochrona przyrody

Dla zachowania najcenniejszych walorów przyrodniczych na terenie Województwa powołano liczne formy ochrony przyrody różniące się od siebie statusem. Najwyższy status według polskiego prawa mają parki narodowe i rezerwaty. Powierzchnie o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych prezentują poniższe tabele.

	w ha	w % powierzchni ogólnej województwa	na 1 mieszkańca w m ²
OGÓŁEM	482419,9	21,1	2800
Parki narodowe	13529,9	0,6	79
Rezerваты przyrody	12838,9	0,6	75
Parki krajobrazowe	116157,2	5,1	674
Obszary chronionego krajobrazu	324287,8	14,2	1882
Stanowiska dokumentacyjne	57,0	0,0	0,0
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	9150,9	0,4	53
Użytki ekologiczne	6424,2	0,3	37

Tabela 7 Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie (stan na 31 XII 2011)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona				Pomniki przyrody
	ogółem	w tym			
		rezerваты przyrody	parki krajobrazowe	obszary chronionego krajobrazu	
w ha					
WOJEWÓDZTWO	482445,9	12838,9	118786,6	328256,6	2834
Podregion Koszaliński	271986,0	7276,0	41430,0	220097,2	1516
Powiat Białogrodzki	231,9	20,0	-	-	56
Powiat Drawski	76447,8	179,0	28130,0	48300,0	305
Powiat Kołobrzeski	4989,7	94,5	-	4510,0	225
Powiat Koszaliński	33663,8	1144,4	-	31552,0	219
Powiat Sławieński	14318,4	453,8	-	13770,0	155
Powiat Szczecinecki	50369,5	1944,7	4400,0	43955,2	212
Powiat Świdwiński	15392,5	328,3	8900,0	5650,0	183
Powiat Wałecki	72859,3	2978,8	-	68815,0	93
m. Koszalin	3713,1	132,5	-	3545,0	68
Podregion Stargardzki	144375,3	1293,3	31401,6	108159,4	810
Powiat Choszczeński	72264,2	116,8	573,8	69650,9	124
Powiat Gryficki	598,2	441,9	-	-	60
Powiat Łobeski	3043,2	36,7	2738,0	-	24
Powiat Myśliborski	52094,9	412,7	13064,8	38496,4	124
Powiat Pyrzycki	37,0	19,5	-	12,1	24
Powiat Stargardzki	16337,8	265,7	15025,0	-	454
Podregion M. Szczecin	1717,8	2,1	359,0	-	25
Szczecin	1717,8	2,1	359,0	-	25
Podregion Szczeciński	64366,8	4267,5	45596,0	-	483
Powiat Goleniowski	5650,3	2161,4	-	-	78
Powiat Gryfiński	45802,6	813,0	44334,0	-	262
Powiat Kamieński	7638,0	258,1	-	-	97
Powiat Policki	2189,6	996,9	1262,0	-	21
m. Świnoujście	3086,3	38,1	-	-	25

Tabela 8 Ochrona przyrody i krajobrazu w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

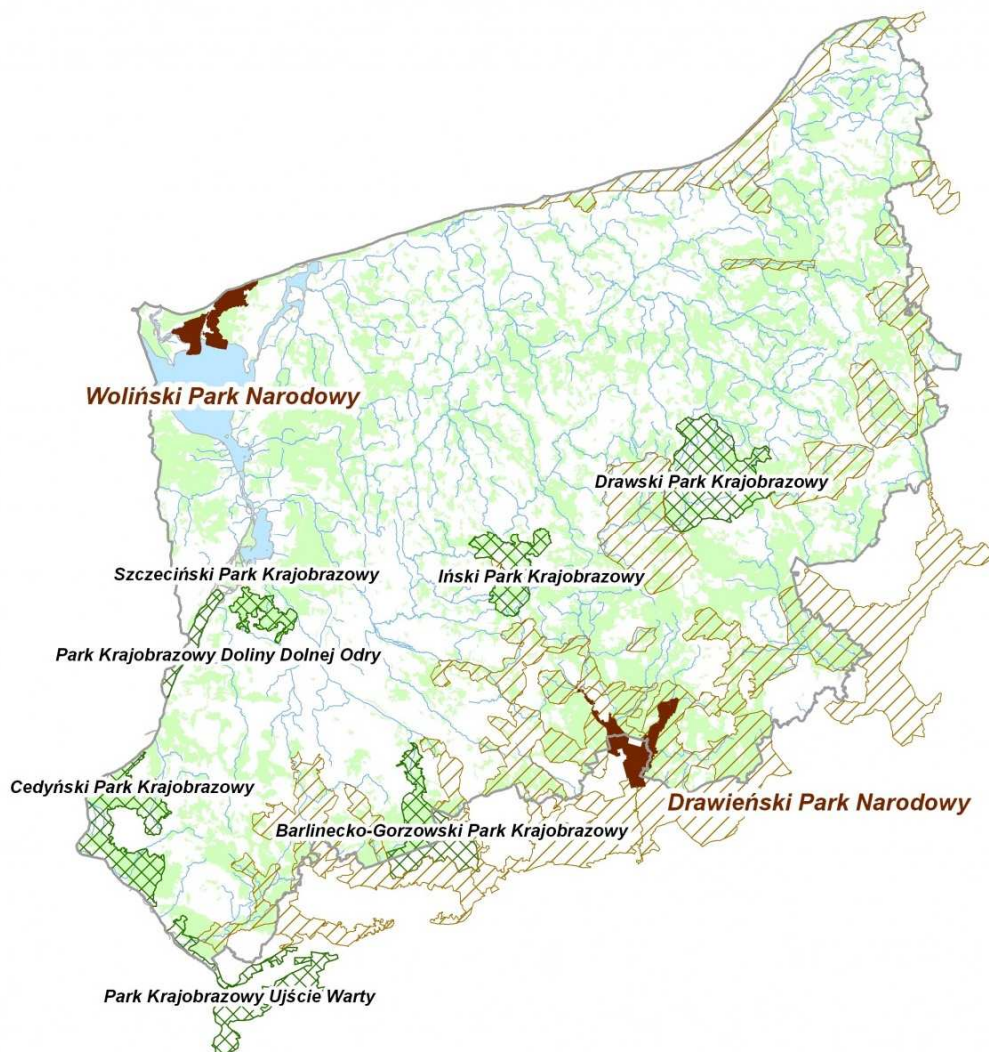
Na terenie Województwa Zachodniopomorskiego wyróżniamy:

- Parki narodowe:
 - Woliński Park Narodowy (8134,5 ha),
 - Drawieński Park Narodowy – część (5395,4 ha).
- Rezerваты przyrody – 114 obiektów, w tym:
 - 13 faunistycznych,
 - 23 florystycznych
 - 28 leśnych,
 - 27 torfowiskowych,
 - 12 krajobrazowych,
 - 5 przyrody nieożywionej,
 - 3 stepowe,
 - 3 wodny.
- Pomniki przyrody – 2834 pomniki, w tym:
 - 2436 pojedyncze drzewa,
 - 179 grupy drzew
 - 100 głazy narzutowe,
 - 24 skałki, grotty, jaskinie i inne,
 - 46 aleje.
- Parki Krajobrazowe:
 - Barlinecko – Gorzowski Park Krajobrazowy – część (11840,1 ha),
 - Cedyński Park Krajobrazowy (30850,0 ha),
 - Drawski Park Krajobrazowy (41430,0 ha),
 - Iński Park Krajobrazowy (17763,0 ha),
 - Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry (6009,0 ha),
 - Park Krajobrazowy „Ujście Warty” – część (1798,5 ha),
 - Szczeciński Park Krajobrazowy – „Puszcza Bukowa” (9096,0 ha).
- Obszary Chronionego Krajobrazu:
 - Dębno – Gorzów – część,
 - Myślibórz – część,
 - Barlinek – część,
 - Choszczno – Drawno,
 - Korytnica – część,
 - Bierzwnik – część,

- Dolina Radwi,
- Jeziora Szczecineckie,
- Jezioro Łętowskie oraz okolice Kępic - część,
- Koszaliński Pas Nadmorski,
- Okolice Polanowa,
- Okolice Żydowa – Biały Bór – część,
- Pas Pobrzeża na zachód od Ustki – część,
- Pojezierze Drawskie,
- Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy – część,
- Puszcza nad Drawą – część.
- Użytki ekologiczne – 65 obiektów o powierzchni powyżej 10 ha;
 - Ekopark Kołobrzeg (Podczele) – 360 ha.
- Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe:
 - Bór Bagienny,
 - Dolina Rzeki Chocieli,
 - Dolina Siedmiu Młynów i Źródła Strumienia Osówki,
 - Jezierzycy,
 - Karsibór,
 - Las Gołczewski,
 - Las Samliński,
 - Ostrowie,
 - Park Leśny w Strudze,
 - Porzecze,
 - Przybiemowskie Cisy,
 - Sarni Las,
 - Wąwozy Grabowe,
 - Widłakowy Las,
 - Wiejkowski Las,
 - Wodozbiór,
 - Zaleskie Łęgi,
 - Zespół Parków Kasprowicza – Arkoński.

Łączna powierzchnia przedstawionych obszarów chronionych w granicach Województwa Zachodniopomorskiego wynosi ponad 482 tys. ha, co stanowi 21,1% ogólnej powierzchni Województwa.

Rysunek 5 Rozmieszczenie parków narodowych, krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: <http://www.gios.gov.pl>

Parki narodowe

Park narodowy jest najwyższą formą ochrony przyrody w Polsce. Jest to obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe (Ustawa o ochronie przyrody, Art.8, Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 tj, z późn. zm.). Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdują się 2 parki narodowe: Woliński oraz Drawieński.

Opis parków narodowych

Woliński Park Narodowy utworzony został decyzją Rady Ministrów z dniem 3 marca 1960 roku. Łączna powierzchnia Wolińskiego Parku Narodowego wynosi 4844 ha. W jego skład wchodzi: lasy (ok. 90%), jeziora, wybrzeże morskie typu klifowego, wybrzeże Zalewu Szczecińskiego, wybrzeże wydmore oraz łąki i polany śródleśne. Najcenniejszymi partiami Wolińskiego Parku Narodowego są stare lasy bukowe w takich zespołach, jak: buczyna świetlista, buczyna żyzna z żywcem cebulkowym lub bardzo rzadki typ – buczyna storczykowa, a także bory sosnowe z bażyną czarnojagodową występujące na terenach nadmorskich, głównie w okolicach Wisetki. Oprócz buczyny i lasów sosnowych występuje tutaj wiele typów lasów mieszanych dębowo – sosnowo – bukowych. Wśród lasów zachowało się wiele bardzo starych pojedynczych drzew, jak dęby, buki czy sosny. Najbardziej okazały jest dąb „Wolinian” rosnący nad brzegiem Zalewu Szczecińskiego. Flora Wolińskiego Parku Narodowego jest wyjątkowo bogata. Roślin naczyniowych występuje tutaj ponad 1300 gatunków, w tym wiele bardzo rzadkich okazów takich jak np.: polodowcowy relikw zimoziół północny, kilka gatunków widłaków, kserotermiczną pajęcznicę liliową, 16 gatunków storczyków leśnych. Na podmokłych terenach można spotkać paproć długosz królewski, woskownicę europejską i wiele innych. Charakterystyczną rośliną jest liana – wiciokrzew pomorski. Na wybrzeżu klifowym znajdują się bogate zarośla rokitnika zwyczajnego. W pobliżu osad znajdują się dorodne okazy bluszczu i okazałe cisy. Na wybrzeżu wydmowym spotykamy typowe gatunki, jak: mikołajek nadmorski, rukwiel nadmorską, wydmuchrzycę, honkenię czy inne. Najstarsze i najlepiej zachowane zbiorowiska chronione są w formie rezerwatów ścisłych. Rezerwatów ścisłych na terenie Wolińskiego Parku Narodowego jest 6 o łącznej powierzchni 172 ha :

- Rezerwat im. doc. dra Stefana Jarosza,
- Rezerwat im. prof. dra Mariana Rociborskiego,
- Rezerwat im. prof. dra Zygmunta Czubińskiego,
- Rezerwat im. dra Bohdana Dyakowskiego,
- Rezerwat im. prof. dra Władysława Szefera,
- Rezerwat im. prof. dra Adama Wodziczki.

Fauna Wolińskiego Parku Narodowego jest również zróżnicowana i bogato reprezentowana przez wiele bardzo rzadkich gatunków. Park słynie z bogactwa ptaków. Ogółem stwierdzono tu ponad 200 gatunków. Symbolem Wolińskiego Parku Narodowego jest bielik. Na wyspie Wolin gniazduje 6 par. Jest to największy z ptaków drapieżnych Europy. Oprócz bielika zachowało się wiele innych gatunków ptaków drapieżnych, jak: kanie, krogulce, błotniaki, kobuzy, jastrzębie, myszołowy, liczne gatunki sów, itp. Ze względu na różnorodne środowiska wodne można spotkać tu ptaki wodno-błotne oraz wodne. Największy z nich to łabędź niemy, liczne gatunki mew, jak srebrzysta, śmieszka, pospolita, ponadto rybitwy, kaczki perkozy, kurki wodne, itp. W lasach Wolińskiego Parku Narodowego żyje wiele dużych ssaków leśnych, jak: jelenie, dziki, sarny, lisy, zające, kuny, borsuki, jenoty oraz wiele innych. Do rzadkości należą gronostaje i pewne gatunki nietoperzy. Przed 15 laty fauna Parku wzbogaciła się o żubra. Świat owadów jest również bardzo interesujący. Teren Wolińskiego Parku Narodowego

znajduje się na starszej polodowcowej części Wolina. Jest to morena czołowa i boczna o znacznych wysokościach nad poziomem morza (do 115 m). Krajobraz tej części wyspy pochodzi sprzed ok. 12 tysięcy lat, kiedy to ostatnie zlodowacenie ukształtowało zasadnicze formy morfologiczne wyspy. Cechą charakterystyczną jest pofałdowanie terenu oraz obecność licznych jezior polodowcowych. Na terenie Wolińskiego Parku Narodowego znajduje się Rezerwat pokazowy żubrów. Rezerwat ten znajduje się koło Międzyzdrojów w kierunku Warnowa. Dojście do niego jest wyłącznie piesze (ok. 1300 m). Rezerwat pokazowy żubrów został utworzony w lipcu 1976 roku. Prowadzi on hodowlę zamkniętą czystej rasy białowieskiej. Wielkość stada wynosi ok. 8-12 sztuk. Żubr dla Pomorza Zachodniego ma rangę symbolu historycznego. Stąd pochodzi najstarszy opis łowów na żubra z 1107 roku. Bolesław Krzywousty w czasie zdobywania Szczecina zorganizował łowy, podczas których od ranionego żubra zginął jego rycerz imieniem Sieciech. Przez teren Wolińskiego Parku Narodowego biegną następujące szlaki:

- Brzegiem Bałtyku (szlak czerwony) – w kierunku wschodnim z Międzyzdrojów przez Wiselkę do Dziwnowa oraz w kierunku zachodnim z Międzyzdrojów do Świnoujścia - Warszów.
- Nad Zalewem Szczecińskim (szlak niebieski) – od Międzyzdrojów do Wolina.
- Leśny nad jeziora (szlak zielony) – od Międzyzdrojów do Kołczewa.
- Wzdłuż Dziwny i Zalewu Szczecińskiego (szlak zielony) – od Wolina do Stepnicy.
- Dookoła Wolina (szlak żółty).
- Dojściowy z Warnowa do stacji kolejowej (szlak czarny).
- Ścieżki przyrodnicze (szlak żółty) – od Międzyzdrojów do Zielonki.

Drawieński Park Narodowy powstał w 1990 roku. Położony jest w centralnej części Równiny Drawskiej. Obejmuje fragment doliny Drawy i część Puszczy Drawskiej. Powierzchnia Drawieńskiego Parku Narodowego wynosi 11.531,95 ha. Ścisłej ochronie podlega 569 ha. Siedzibą dyrekcji Drawieńskiego Parku Narodowego jest Drawno. Drawieński Park Narodowy chroni fragment przyrody Pojezierza Pomorskiego, zdominowany przez lasy, jeziora i doliny dwóch zbliżonych do naturalnych rzek – Drawy i Płocicznej. Chociaż stopień przekształcenia przyrody tego regionu jest dość znaczny, często zdarzają się "przyrodnicze perełki", takie jak - rezerwat Radęcin. Jest to jedna z lepiej zachowanych naturalnych buczyn na niżu Europy. Ochroną objęte zostały, zachowane w stanie pierwotnym, fragmenty borów sosnowych Parku oraz głównie na zachodzie, lasy o drzewostanie bukowym i grabowym z występującym jako domieszka dębem. Średni wiek lasów wynosi ok. 120 lat, jednak nierzadko można spotkać okazy drzew 300-450 – letnich. Ukształtowanie terenu jest tutaj równinne, a podłoże przeważnie piaszczyste. Poza lasami dużą wartością przyrodniczą i krajobrazową cechuje się dolina Drawy, jej dopływów, m.in. Płocicznej, a także licznie występujące jeziora śródleśne. Największe jezioro Drawieńskiego Parku Narodowego to jezioro Ostrowiec, najgłębsze – jezioro Dubie, najczystsze – jezioro Pecnik Duży, a przyrodniczo najciekawsze – jezioro Czarne. O miano najpiękniejszego jeziora rywalizować mogą: Płociowe, Marta, Szczuczarsz, Duży i Mały Pecnik, Krzywe, Szerokie, Dominikowskie. Można tu spotkać następujące gatunki ryb: płoć, okoń, szczupak, sieja, sielawa oraz pstrągi. W rzekach Drawieńskiego Parku Narodowego rządzi obecnie przyroda. Dziś interesują się nimi głównie wędkarze. Można tu spotkać następujące gatunki ryb:

pstrąga, lipienia, łososa, brzanę, klenia, strzeblę, lipienia oraz sumy. Nad wodą zobaczyć można typowe dla dolin rzecznych ptaki: zimorodka, pliszkę górską i pluszcza. Na tafli wody zobaczyć można: gągoła, nurogęś, krzyżówkę i łyskę. Wśród rzek można również spotkać bobra i wydrę. W Drawieńskim Parku Narodowym stwierdzono: prawie 900 gatunków roślin naczyniowych, prawie 150 gatunków drzew i krzewów i ponad 200 różnych zespołów roślinnych. Taki poziom różnorodności szaty roślinnej nieczęsto spotykany jest w Polsce. W tymże Parku można spotkać zwierzęta zagrożone wyginięciem, takie jak: rybołowa, orła bielika, włośchatkę, jarząbka, wydrę, bobra, żółwia błotnego, węża gniewosza i wiele innych. Ewenementem jest fauna ryb w wodach centralnej części Parku, licząca ponad 40 gatunków ryb, w tym silne populacje wielu gatunków bardzo rzadkich w kraju. Cechami klimatu Drawieńskiego Parku Narodowego są: niska amplituda rocznych wahań temperatury, opóźniona wiosna, długa, ciepła jesień, mało śnieżna i łagodna zima, przewaga wiatrów zachodnich i północno-zachodnich, późne przymrozki wiosenne oraz długotrwałe okresy suszy wiosennej. Na terenie Drawieńskiego Parku Narodowego znajdują się następujące obszary ochrony ścisłej:

- Dębina (powierzchnia 8,5 ha),
- Radęcin (powierzchnia 187,47 ha),
- Stare Buki (powierzchnia 15,27 ha),
- Grabowy Jar (powierzchnia 3,59 ha),
- Drawski Matecznik (powierzchnia 34,94 ha),
- Zatom (powierzchnia 23,84 ha),
- Sicienko (powierzchnia 2,74 ha),
- Wyspy na Jeziorze Ostrowiec (Lech, Okrzei, Pokrzywka – powierzchnia 5,61 ha),
- Głodne Jezioro (powierzchnia 52,60 ha),
- Jezioro Czarne (powierzchnia 23,58 ha),
- Rynna Moczelska (powierzchnia 25,15 ha),
- Płociczna (powierzchnia 80,45 ha),
- Źródłiskowy Grąd (powierzchnia 35,13 ha),
- Brzezina (powierzchnia 13,67 ha),
- Delta Płocicznej (powierzchnia 17,62 ha),
- Poziomkowy Las (powierzchnia 31,01 ha),
- Mokradła nad Drawą (powierzchnia 2,64 ha),
- Bagienko Ostrowiec (powierzchnia 9,76 ha),
- Wydrowe Łęgi (powierzchnia 3,60 ha),
- Łęgi nad Płociczną (powierzchnia 5,86 ha).

Na terenie Drawieńskiego Parku Narodowego warto zobaczyć:

- dwór z początku XX wieku – obecnie siedziba nadleśnictwa,
- neogotycki kościół MB Częstochowskiej z połowy XIX wieku postawiony na fundamentach browaru,
- unikatową aleję wiązową i dębową,
- w okolicy stawów rybnych Rybakówka i w pobliżu biwaku Kamienna – ślady hut szkła i elektrownie wodną Kamienna.

Na terenie Drawieńskiego Parku Narodowego Drawa ma charakter zmienny. Najpierw jest spokojna, następnie przyspiesza bieg, a w bystrym nurcie pojawiają się liczne zwalone drzewa. Kręte koryto wśród łąk i lasów podcina wysokie brzegi piaszczystych skarp. Szybki prąd i kamieniste dno zmieniają się na kolejnych odcinkach szlaku w leniwy nurt i piaszczyste dno porośnięte podwodnymi łąkami. Długość Drawy w granicach Parku wynosi 41 km. Drawę w granicach Drawieńskiego Parku Narodowego można podzielić na następujące odcinki:

- Drawno (wypływ z jeziora Dubie) – Przystań Wodna Drawnik – 1 km
- Przystań Wodna Drawnik – Miejsce postoju dla kajakarzy “Most Barnimie” – 4,6 km
- Miejsce postoju dla kajakarzy “Most Barnimie” – Miejsce biwakowania “Barnimie” – 3,5 km
- Miejsce biwakowania “Barnimie” – Miejsce postoju dla kajakarzy “Kładka Konotop” – 4,4 km
- Miejsce postoju dla kajakarzy “Kładka Konotop” – Miejsce odbioru kajaków “Most Zatom” – 4,4 km
- Miejsce odbioru kajaków “Most Zatom” – Miejsce biwakowania “Bogdanka” – 0,4 km
- Miejsce biwakowania “Bogdanka” – Miejsce biwakowania “Sitnica” – 7,9 km
- Miejsce biwakowania “Sitnica” – Miejsce biwakowania “Pstrąg” – 5,9 km
- Miejsce biwakowania “Pstrąg” – Most niskowodny w Głusku – 3,3 km
- Most niskowodny w Głusku – Miejsce biwakowania “Kamienna” – 2,5 km
- Miejsce biwakowania “Kamienna” – ujście rzeki Płocicznej (granica DPN) – 3,2 km

Parki krajobrazowe

Parki krajobrazowe obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju (Ustawa o ochronie przyrody, Art.16, Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 tj., z późn. zm.). W województwie zachodniopomorskim znajduje się obecnie siedem parków krajobrazowych.

Opis parków krajobrazowych

Barlinecko – Gorzowski Park Krajobrazowy został utworzony w 1991 roku. Jego walory krajobrazowe i przyrodnicze to przede wszystkim lasy, jeziora i zachowane w naturalnym stanie meandrujące rzeki i liczne strumienie. Tereny parku rozciągają się na równinie sandrowej, usypanej przez wody odpływające z topniejącego lodowca. Powierzchnia sandru nie jest płaska, poprzecinana

jest ciągami rynnowymi i zagłębieniami. Świat roślinny Barlinecko – Gorzowskiego Parku Krajobrazowego jest bardzo bogaty. Obejmuje łącznie 639 gatunków paprotników i roślin kwiatowych oraz 138 gatunków porostów. 41 gatunków spośród nich uznanych zostało za ginące na terenie kraju. Spośród 142 gatunków występujących tutaj ptaków, aż 105 gnieździ się na terenie parku. Na terenie Parku można spotkać wiele rzadkich gatunków ptaków objętych ochroną gatunkową: orzeł bielik, rybołów, orlik krzykliwy, kania rdzawa i czarna, puchacz, bocian czarny, żuraw, gągoł, zimorodek, dzięcioły i inne. Barlinecko – Gorzowski Park Krajobrazowy sukcesywnie uzbrajany jest w odpowiednią infrastrukturę turystyczną, która pozwalać będzie na udostępnianie parku ludności w celach rekreacyjnych i wypoczynkowych. Na obszarze parku i otuliny istnieje już kilka szlaków turystycznych pieszych, wodnych i rowerowych. Północna część parku położona jest na terenie gminy Barlinek. Znajduje się tam źródłowy odcinek rzeki Płoni. Jest to obszar, który pod względem rzeźby terenu, przypomina tereny pasma górskiego Beskid Niski. Dlatego ten obszar nazywany jest "Bieszczadami Barlineckimi". Najwyższe wzniesienia dochodzą tutaj do 114,2 m n.p.m., natomiast najniższe do 24 m przy moście w Laskówku. Zbocza doliny urozmaicone są licznymi wąwozami, pokrytymi bardzo pięknymi fragmentami lasów grądowych. Las tworzą przede wszystkim grab zwyczajny, dąb szypułkowy, klon zwyczajny, lipa drobnolistna, brzoza brodawkowata z domieszką jaworu lub buka. W jeziorach i stawach rybnych występuje bogata roślinność wodna z okazałymi zespołami lilii wodnych z grzybieniem białym i grązelem żółtym. Ważnym elementem krajobrazu Barlinecko – Gorzowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny są zabytki kultury materialnej: zespoły pałacowo – folwarczne, kościoły i cmentarze, a także parki wiejskie i przydworskie. Na terenie Barlinecko – Gorzowskiego Parku Krajobrazowego znajduje się 5 rezerwatów przyrody:

- Rezerwat przyrody "Dębina" (powierzchnia 12,18 ha) - Rezerwat posiadający status ochrony częściowej. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych grądu środkowoeuropejskiego. Występują tam: dąbrowa z domieszką buka, graby, lipy i stare sosny. Stwierdzono tu także 50 gatunków porostów nadrzewnych, co zaświadcza o wysokim stopniu czystości środowiska. Rezerwat położony jest na nieznacznym wyniesieniu pomiędzy łąką, a malowniczą doliną Kanału Kłodawskiego.
- Rezerwat przyrody "Rzeka Przyłęczek" (powierzchnia 35,08 ha) - Rezerwat posiadający status ochrony częściowej. Celem ochrony jest zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego z udziałem buka na krańcowym stanowisku gromadnego zasięgu z charakterystycznym, bogatym runem. Jest to rezerwat faunistyczny. Utworzony został na bazie odcinka rzeki Przyłęczek, w krajobrazie leśnym, obrzeżonej ponad 100 letnimi drzewostanami bukowymi. Czysta woda rzeki, jej ocienienie przez las bukowy na zboczach i niska temperatura stwarzają właściwe warunki tarlisk i rozwoju żyjących tu ryb łososiowatych, do których należą: pstrąg potokowy i głowacz białopłetwy. Powierzchnia drzewostanów w rezerwacie wynosi 93,7%. W północno-wschodniej części rezerwatu znajduje się źródło wypływające z wymytej przez wodę grotę.
- Rezerwat przyrody "Wilanów" (powierzchnia 67,16 ha) - Rezerwat posiadający status ochrony częściowej. Celem ochrony jest zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego z udziałem buka na krańcowym

stanowisku gromadnego zasięgu z charakterystycznym, bogatym runem. Rezerwat obejmuje fragment lasu naturalnego bukowo-dębowego z domieszką sosny i modrzewia. Rosną tu także pojedyncze przestoje buka, dębu, sosny w wieku 180 – 200 lat – mają cechy pomników przyrody.

- Rezerwat przyrody “Skalisty Jar Libberta” (powierzchnia 33,21 ha) – Rezerwat posiadający status ochrony częściowej. Celem ochrony jest zachowanie walorów geologiczno - krajobrazowych jako jedyne na Pomorzu Zachodnim stanowiska skał wapiennych, zlepieńców i głazów narzutowych, pozostających w kompozycji zbiorowiska leśnego dębowo – bukowego, wyjątkowo bogatej flory naczyniowej oraz licznych gatunków mchów i porostów. Rezerwat położony jest w obrębie jarów i wąwozów o znacznej deniwelacji terenu. Wyniesienia sięgają 115 m n.p.m. i są zalesione. Występują tu liczne, olbrzymie głazy narzutowe, porośnięte mchami i porostami. Teren urozmaicony jest około pięćdziesięcioma oczkami wodnymi w różnym stadium zarastania. Głównym walorem tego terenu są wzniesienia morenowe tworzące krawędzie doliny poprzecinane licznymi jarami i wąwozami. Jednym z nich jest “Skalisty Jar Libberta”, w którym znajdują się jedyne na Pomorzu Zachodnim skały wapienno piaskowe, osiągające wysokość do 4 m.
- Rezerwat przyrody “Markowe Błota” (powierzchnia 193,40 ha) – Rezerwat posiadający status ochrony częściowej. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych bagien z typową dla nich florą i fauną oraz drzewostanów bukowych i mieszanych. Chroniony kompleks znajduje się w Puszczy Barlineckiej. 30% powierzchni zajmują bagna otoczone lasami mieszanymi i iglastymi. Znajdziemy tutaj 55 gatunków ptaków, w tym 42 lęgowe: orzeł bielik, rybołów, błotniak stawowy i bocian czarny. Bagna w okresie wczesnowiosennym i jesiennym pełnią funkcję istotnego etapu na trasie ptasich wędrówek.

Cedyński Park Krajobrazowy został utworzony w 1993 roku. Jego obszar obejmuje teren od skraju Pojezierza Myśliborskiego i Równiny Gorzowskiej do krawędzi Doliny Dolnej Odry i Kotliny Freienwalde. Rozciąga się na terenie gmin: Cedynia, Chojna, Moryń i Mieszkowice. Powierzchnia Parku wynosi 30.850 ha. Swój unikatowy charakter zawdzięcza przede wszystkim dzięki nagromadzonym na stosunkowo niedużej powierzchni wyjątkowo zróżnicowanym krajobrazom pochodzenia polodowcowego. O skali tego zróżnicowania świadczą znajdujące się tutaj najwyższe wzniesienie - wzgórze Zwierzyniec w Puszczy Piaskowej, które wznosi się na wysokość 167 m n.p.m., natomiast misa Jeziora Morzycko jest głęboka na 60 m, co oznacza, że znajduje się już poniżej poziomu morza. Zjawisko to nazywamy kryptodepresją. Od miejsc pokrytych starym, nieprzebytym lasem, przez bagna i rozlewiska, przechodzi do obszarów klimatycznie i wizualnie przypominających step. Flora parku jest niezwykle bogata i zróżnicowana. Do gatunków podlegających całkowitej ochronie należą: cis pospolity, jarzab brekinia, wiśnia karłowata, bluszcz pospolity, wiciokrzew pomorski, sasanka łąkowa, zawilec wielkokwiatowy, pajęcznica liliowata, ostnica Jana, ostnica powabna, ostnica włosowata, storczyk purpurowy. Gatunki podlegające ochronie częściowej to paprotka zwyczajna, grzybień biały, porzeczka czarna, pierwiosnka lekarska, konwalia majowa. Obszar Parku jest jedynym miejscem w Polsce, gdzie występuje nawrot czerwono-błękitny i dąb omszony. Cedyński Park Krajobrazowy zamieszkuje: 12 gatunków płazów, 6 gatunków gadów, 194

gatunki ptaków i 39 gatunków ssaków. Spotkać tu można m.in.: traszkę grzebieniastą, kumaka nizinny, rzekotki, ropuchę paskówkę, żółwie błotne, padalce, żmije zygzakowate. Do ssaków podlegających ochronie należą: wilki, bobry, wydry, nietoperze i jeże. Natomiast z ptaków można tu spotkać: orła bielika, rybołowa, kanię czarną i rudą, ohara, bociany czarne, żurawie, dudki, ostrogojady. Na terenie Cedyńskiego Parku Krajobrazowego znajduje się 8 rezerwatów przyrody:

- Rezerwat "Bielinek" (powierzchnia 75,5 ha) - Rezerwat utworzony w celu zachowania zespołów leśno-stepowych na stromych zboczach doliny Odry. Jest to rezerwat najcenniejszy wśród wszystkich rezerwatów występujących na terenie Cedyńskiego Parku Krajobrazowego. Na jego terenie występuje: dąb omszony, nawrot czerwonobłękitny i oman niemiecki.
- Rezerwat "Olszyna Źródłiskowa" (powierzchnia 1 ha) - Rezerwat utworzony w celu zachowania skrzypu olbrzymiego, rzadkiej rośliny stanowiącej element flory górskiej regla dolnego.
- Rezerwat "Dąbrowa Krzymowska" (powierzchnia 30,44 ha) – Rezerwat ten znajduje się na terenie gminy Chojna. Rezerwat utworzony został w celu zachowania rzadkiego w skali kraju starego dębu bezszypułkowego z domieszką starych sosen. Wiek tych drzew oscyluje tutaj w granicy od 250 do 400 lat.
- Rezerwat "Olszyny Ostrowskie" (powierzchnia 9,5 ha) – Rezerwat ten znajduje się na terenie gminy Chojna. Jest to rezerwat ścisły. Utworzony został w celu zachowania rzadkiego olsu i roślin chronionych.
- Rezerwat "Dolina Świergotki" (powierzchnia 11 ha) – Rezerwat został utworzony dla zachowania buczyny pomorskiej i grądu z przytulią leśną, w pięknej, głębokiej dolinie rzeki.
- Rezerwat "Jeziora Siegniewskie" (powierzchnia 10,41 ha) – Rezerwat ten znajduje się w gminie Mieszkowice. Jest to rezerwat ornitologiczny utworzony w celu ochrony ptactwa wodnego.
- Rezerwat "Wrzosowiska Cedyńskie" (powierzchnia 71,61 ha) – Rezerwat utworzony w celu zachowania rzadko spotykanego w środkowej Europie wrzosowiska z roślinnością kserotermiczną.
- Rezerwat "Kostrzyneckie Rozlewisko" (powierzchnia 746,23 ha) – Rezerwat ten jest najcenniejszym użytkiem ekologicznym Parku. Utworzony został w celu ochrony obszarów zalewowych Odry jako miejsca rozrodu i stałego przebywania ptaków, płazów, gadów i ssaków. Rozlewisko to zasiedla 109 gatunków lęgowych ptaków i ok. 50 przelotnych i zimujących.

Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry został utworzony w 1993 roku. Powstał on na obszarze Międzyodrza, czyli równiny zalewowej pomiędzy korytami Odry Zachodniej i Odry Wschodniej (Regalicy). Początkowo nieco mniejszy został powiększony (kosztem swojej otuliny) w 1996 roku do 6009 ha. Podobnie jak niemiecki Park Narodowy Doliny Dolnej Odry, został powołany w ramach transgranicznego polsko-niemieckiego projektu ochrony tego regionu. W obrębie Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry występuje gęsta sieć starorzeczy, kanałów oraz rozlewisk, których łączna długość przekracza 200 km. Nieznaczne wyniesienie nad poziom morza (0,1-0,5 m) sprawia,

że teren ten jest często zalewany. Dzięki temu rozwinęło się tu olbrzymie torfowisko, będące największym fluwiogenicznym (pochodzenia rzecznego) torfowiskiem niskim w Europie Środkowej. Występują tu liczne gatunki roślin i zwierząt uznanych za ginące bądź też zagrożone wyginięciem. Ogólnie na terenie parku stwierdzono obecność 427 gatunków roślin. Można spotkać tu m.in.: paproć pływającą, grzybieńczyk wodny, turzycowiska oraz trzcinowiska występujące powszechnie na terenie całego Parku. Teren Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry zamieszkuje również wiele gatunków zwierząt, głównie wodno-błotne. Wody, które stanowią 12% powierzchni parku, tworzą środowisko dla bytowania i żerowania około 120 gatunków ryb, takich jak np.: szczupaki, leszcze, węgorze, liny, sumy, okonie i sandacze. Najliczniejszą grupę zwierząt na terenie **Parku** Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry stanowią ptaki. Bytują tu one w liczbie ponad 250 gatunków. Międzyodrzie stanowi miejsce odpoczynku dla tysięcy kaczek, gęsi i żurawi. Kolonie tych ostatnich spotyka się często w liczbie sięgającej nawet około 15 tysięcy. Spośród gatunków zagrożonych wyginięciem w skali całej Europy występują tu orły bieliki, rybołowy, kanie (czarna i ruda), sowy błotne oraz unikatowe w skali światowej wodniczki. Tereny Międzyodrza zamieszkuje również będące pod ochroną ssaki: bóbr i wydra. Żeremia bobrów można tu spotkać około 20 rodzin. Oprócz nich można zobaczyć tutaj kuny leśne i domowe, łasice, jenoty, borsuki, lisy oraz dziki i sarny. Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry znajduje się na obszarze częściowo przekształconym przez człowieka. Pod koniec XIX wieku prowadzono tu prace regulacyjne na Odrze. Wówczas powstało sztucznie utworzone koryto Odry Wschodniej (Regalicy) na odcinku od Widuchowej do Gryfina. Dawne koryta odrzańskie zostały odcięte, tworząc dziś liczne na tym terenie starorzecza. Na terenie Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry znajdują się dwa rezerваты przyrody:

- Rezerwat "Kurowskie Błota" (powierzchnia 31 ha) – Rezerwat ma na celu ochronę kolonii lęgowej czapli siwej, której liczbę szacuje się tutaj na 600 par.
- Rezerwat "Kanał Kwiatowy" (powierzchnia 3 ha) – Rezerwat położony na obszarze starorzecza. Rezerwat utworzony w celu ochrony niezwykle rzadkich roślin wodnych i bagiennych, jak grzybieńczyk wodny.

Drawski Park Krajobrazowy został utworzony w 1979 roku. Jego celem jest ochrona najcenniejszego pod względem przyrodniczym, kulturowym, historycznym i krajobrazowym fragmentu Pojezierza Drawskiego. Powierzchnia Parku wynosi 41,4 tys. ha, zaś otulina zajmuje ponad 22 tys. ha. Ukształtowanie terenu Drawskiego Parku Krajobrazowego jest wynikiem działalności lodowca, głównie zlodowacenia bałtyckiego. W północnej części Parku występują wały moreny czołowej, często poprzecinane licznymi jarami. Natomiast południowa część Parku obfituje w jeziora. Do walorów przyrodniczych Drawskiego Parku Krajobrazowego zaliczyć można również: występowanie wielu rzek, małych potoków, mokradeł, torfowisk, lasów oraz występowanie wielu rzadko spotkanych gatunków zwierząt i roślin. Drawski Park Krajobrazowy położony jest w dużej części w zlewni rzeki Drawy. Wielką atrakcją Parku są licznie występujące tutaj jeziora. W granicach Drawskiego Parku Krajobrazowego zlokalizowanych jest 47 jezior, natomiast w otulinie – 30. Największym spośród nich, a zarazem drugim co do głębokości w Polsce, jest jezioro Drawsko (powierzchnia 1871 ha, maksymalna głębokość 79,7 m.). Do większych jezior Parku należą również: Siecino, Komorze,

Wilczkowo, Żerdno i Krosino. W jeziorach i rzekach Drawskiego Parku Krajobrazowego występuje ponad 30 gatunków ryb. Sprzyjają one również bytowaniu i gnieźdzeniu się wielu gatunków ptaków, szczególnie wodno – błotnych. Na terenie Parku spotkać można: łabędzie, perkozy, kaczki, żurawie, czaple i kormorany. Można tutaj spotkać również ptaki drapieżne, m. in.: orła bielika, kanię rudą i orlika krzykliwego. Spośród ssaków bardzo licznie występuje tutaj bóbr. Na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego znajduje się około 300 pomników przyrody. Największy z nich to buk o obwodzie ok. 9 m znajdujący się na wyspie Bielawie położonej na jeziorze Drawsko. Na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego utworzono 7 rezerwatów przyrody:

- Rezerwat “Jezioro Czarnówek” (powierzchnia 11,88 ha) – Rezerwat wodno-florystyczny. Celem utworzenia jest zachowanie jeziora jobeliowego z roślinami reliktywnymi.
- Rezerwat “Torfowisko nad Jeziorem Morzysław Mały” (powierzchnia 7,57 ha) - Rezerwat torfowiskowo-florystyczny. Celem utworzenia rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska węglanowego i przejściowego ze stanowiskami roślin reliktywnych. Charakteryzuje się występowaniem na małej powierzchni dziewiętnastu różnych zespołów roślin wodnych, ziemno-wodnych i torfowiskowych.
- Rezerwat “Brunatna Gleba” (powierzchnia 1,1 ha) – Rezerwat glebowy. Rezerwat utworzony w celu zachowania w stanie niezmienionym klasycznej gleby brunatnej wraz z charakterystyczną ściółką i runem.
- Rezerwat “Dolina Pięciu Jezior” (powierzchnia 228,78 ha) – Rezerwat krajobrazowy obejmujący najatrakcyjniejszy pod względem widokowym obszar Parku, na który składa się początkowy fragment rzeki Drawy, z pięcioma jeziorami otoczonymi wzgórzami porośniętymi lasem bukowym. Dolina Pięciu Jezior stanowi część tzw. Szwajcarii Połczyńskiej i jest jednym z najpiękniejszych zakątków województwa zachodniopomorskiego. W obrębie doliny położonych jest pięć niewielkich jezior: Krzywe (Górne), Krąg (Okrągłe), Długie, Głębokie i Małe. Razem mają one powierzchnię 46,52 ha. Przez wszystkie jeziora doliny przepływa rzeka Drawa, której źródła leżą w rejonie Jeziora Krzywego. Warto zauważyć, iż na terenie rezerwatu Drawa jest niewielkim ciekim o szerokości nie przekraczającej 4 m.
- Rezerwat “Jezioro Prosino” (powierzchnia 81 ha) - Rezerwat ornitologiczny, chroniący miejsca bytowania i lęgu rzadkich gatunków ptaków wodnych i błotnych. W sezonie lęgowym wśród roślinności brzegowej jeziora i w jego najbliższym sąsiedztwie możemy spotkać tu aż 26 gatunków ptaków.
- Rezerwat “Zielone Bagna” (powierzchnia 55,38 ha) - Rezerwat torfowiskowy, będący ostoją rzadkich gatunków mchów. Występują tu aż 72 gatunki mchów, w tym 15 gatunków torfowców. Duży jest udział gatunków rzadkich, górskich i północnych.
- Rezerwat “Torfowisko Toporzyk” (powierzchnia 43,07 ha) - Rezerwat torfowiskowo-leśny. Celem utworzenia rezerwatu jest zachowanie zbiorowisk torfowiskowych i mszarnych z udziałem rzadkich gatunków mchów charakterystycznych dla obszarów górskich.

Na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego znajduje się wiele interesujących obiektów kulturowych. Należą do nich m.in.: zabytkowe parki, cmentarze, kościoły, pałace, budynki mieszkalne oraz zabytki

archeologiczne w postaci pozostałości grodzisk. Na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego znajdują się następujące szlaki turystyczne:

- Szlak jezior (zielony) Złocieniec - Strzeszyn.
- Szlak leśno – widokowy (czerwony) Połczyn Zdrój - Czaplinek.
- Szlak Szwajcarii Połczyńskiej (niebieski) Połczyn Zdrój - Czaplinek.
- Szlak przyrodniczy (czarny) Złocieniec – Połczyn Zdrój.

Warto również dodać, iż przez teren Parku prowadzi szlak kajakowy rzeką Drawą im. Ks. Kardynała Karola Wojtyły.

Iński Park Krajobrazowy został utworzony w 1981 roku. Park ten charakteryzuje się: wzniesieniami o stromych zboczach i znaczących wysokościach, podmokłymi dolinkami, oczkami wodnymi. Budowa geologiczna tego regionu, czyli faliste obszary moren czołowych i dennych pocięte głębokimi rynnami glacialnymi, sprzyjają gromadzeniu się wody w obniżeniach terenu. Takie akweny są chętnie wykorzystywane przez różne gatunki zwierząt i roślin. Na terenie Ińskiego Parku Krajobrazowego można spotkać gatunki zagrożone wyginięciem w skali światowej i europejskiej: bociana białego, kanię rdzawą, orła bielika, derkacza, błotniaka stawowego, orlika krzykliwego, rybitwę pospolitą i czarną oraz zimorodka. Na obszarze Parku można spotkać bardzo liczną grupę żurawi. Prowadzone w latach 1992 – 1995 badania wykazały najwyższą w Polsce koncentrację tego gatunku – 51 par lęgowych na 100 km² powierzchni. Wielkość ta stawia Park na czele obszarów najintensywniej wykorzystywanych przez żurawie w czasie rozrodu na obszarze Polski. Na terenie Ińskiego parku Krajobrazowego znajduje się 5 rezerwatów przyrody:

- Rezerwat “Kamienna Buczyna” (powierzchnia 11,37 ha). Rezerwat, którego celem jest ochrona morenowych zbocz nad Jeziorem Ińskim z wykształconymi zbiorowiskami lasu bukowego i lasu mieszanego, na którym występują liczne głązy narzutowe.
- Rezerwat “Wyspa Sołtyski” (powierzchnia 22,89 ha). Rezerwat leży na porośniętej starym – ponad 150-letnim lasem bukowym i dębowym wyspie Jeziora Ińskiego.
- Rezerwat “Głowacz” (powierzchnia 78,7 ha). Rezerwat obejmuje porośnięte malowniczym lasem wzniesienie morenowe z Głowaczem (180 m.n.p.m.). U jego podnóża rozpościerają się niedostępne torfowiska i zarośnięte zbiorniki wodne z ciekawą florą bagienną. Teren jest doskonałą ostoją zwierząt łownych i miejscem lęgowym wielu rzadkich gatunków ptaków m.in. orlika krzykliwego.
- Rezerwat “Bórbagno Miałka” (powierzchnia 34,2 ha). Celem ochrony przyrody w rezerwacie jest zachowanie boru bagiennego z rzadkimi gatunkami roślin naczyniowych i torfowców.
- Rezerwat “Krzemieńskie Źródlika” (powierzchnia 75,94 ha). Celem ochrony przyrody w rezerwacie jest zachowanie źródeł z rzadkimi zespołami roślinnymi i ostoju fauny. W skład rezerwatu wchodzi zespół dobrze zachowanych źródeł, małe jeziorko Chotom, przez które wody ze źródeł spływają do jeziora Krzemień i las na brzegu jeziora Krzemień.

Na terenie Ińskiego Parku Krajobrazowego znajduje się również 9 użytków ekologicznych:

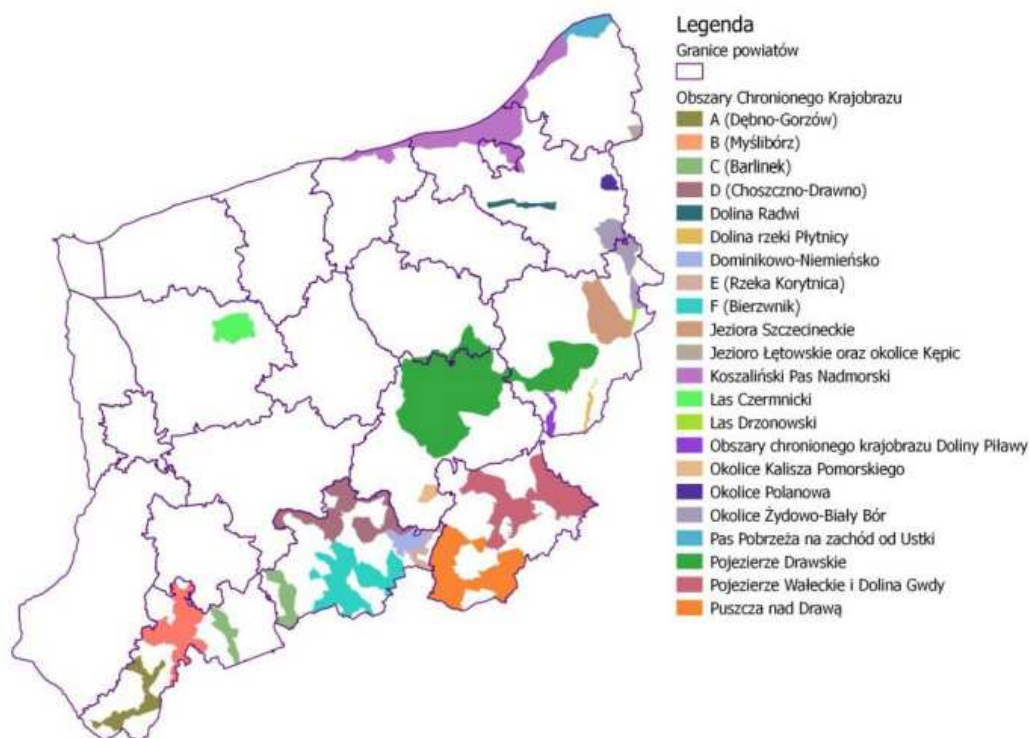
- Pełnikowe Łąki,
- Wilkowe Bagno,
- Wierzchucice,
- Bagno Ciszewo,
- Stawy Lutkowskie,
- Płaskowyż nad Samotnikiem,
- Wyszkowa Góra,
- Dłuskie Wzgórza,
- Węgorzyński Derkacz.

Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa” utworzony został 4 listopada 1981 roku. Puszcza Bukowa zwana Knieją Bukową, porasta na północno – zachodnim skraju Pomorza, wysokie, polodowcowe wzniesienia morenowe zwane Wzgórzami Bukowymi. Ciągną się one na południowy – wschód od Szczecina, od brzegów Regalicy, aż po kotlinę jeziora Miedwie. Najwyższym wzniesieniem tego terenu jest góra Bukowiec – 148,4 m n.p.m. „Łuskowa” budowa geologiczna sprawiła, iż mamy tu do czynienia z ciekawymi zjawiskami hydrogeologicznymi w postaci: źródeł, cieków wodnych i zanikania strumieni (Ponikwa, Utrata). Wspaniałą ozdobą krajobrazu są meandrujące potoki Chojnówka i Rudzinka. Na obszarach o trudno przepuszczalnych warstwach występują wypełnione wodą lub torfem zagłębienia, w większości bezodpływowe. Największe z nich to malownicze jezioro Glinna (pow. 75 ha i głębokości 16 m), jezioro Binowskie (52 ha i głębokości 9 m), jezioro Piasecznik Wielki (pow. 15 ha). Unikatowość Puszczy Bukowej wyraża się przede wszystkim znaczną powierzchnią bardzo zróżnicowanych lasów bukowych, często unikatową florą i fauną. Znaczne powierzchnie zajmują również lasy łąkowe, olsy, dębiny czy mozaika siedlisk nieleśnych. Bogato rzeźbiony obszar Puszczy z różnymi zbiorowiskami i zespołami roślinnymi stanowi ostoję rozmaitych zwierząt, w tym licznych ssaków, ptaków, gadów, płazów, ryb i owadów. Z większych ssaków dominuje tu jeleń, dzik i sarna. Do wyjątkowo cennych łąkowych gatunków należą ptaki drapieżne: bielik, orlik krzykliwy, kania ruda, błotnik stawowy. Park posiada plan ochrony, zatwierdzony Rozporządzeniem nr 113/2006 Wojewody Zachodniopomorskiego z dnia 22 sierpnia 2006 roku. Obszar Puszczy Bukowej włączony został również do sieci Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk programu Natura 2000/PLH320020 Wzgórza Bukowe.

Obszary chronionego krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych (Ustawa o ochronie przyrody, Art.23, Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 tj. z późn. zm.). W woj. zachodniopomorskim znajdują się 23 obszary chronionego krajobrazu. Są one zlokalizowane na południu, wschodzie i północy tego regionu.²

Rysunek 6 Obszary chronionego krajobrazu w woj. zachodniopomorskim

Źródło: „Program Ochrony Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012-2015 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2016-2019”, Szczecin 2011, str. 107

Natura 2000

Na sieć Natura 2000 składają się dwa typy obszarów: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO), specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) oraz obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW). Obszary te mogą się pokrywać, a ponadto obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami ochrony przyrody.

Obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 wyznaczono na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. z 2011r. Nr 25, poz. 133, z późn. zm.). Celem wyznaczenia tych obszarów jest ochrona populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk

² Waloryzacja przyrodnicza województwa zachodniopomorskiego, Biuro Konserwacji Przyrody (BKP), 2010, Szczecin

zgodnie z wymogami ekologicznymi, przywracanie zniszczonych biotopów oraz tworzenie biotopów. Specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000 uznane są za obszary mające znaczenie dla Wspólnoty na podstawie Decyzji Komisji Europejskiej z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2010) 9669) (2011/64/UE) (Dz. U. L 33 z 8.2.2011). Celem wyznaczenia tych obszarów jest trwała ochrona siedlisk przyrodniczych, populacji i siedlisk roślin oraz zwierząt, a także odtworzenie siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków roślin lub zwierząt.

Obszary Natura 2000 ustanowione na terenie województwa zachodniopomorskiego zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Kod	Nazwa	Powierzchnia [ha]
PLB320001	Bagna Rozwarowskie	4249.6
PLH320036	Bagno i Jezioro Ciemino	787.4
PLH320001	Bobolickie Jeziora Lobeliowe	4759.3
PLH320002	Brzeznicka Węgorza	592.2
PLH320062	Bukowy Las Górki	964.6
PLH320061	Bystrzyno	893.7
PLB320002	Delta Świny	8286
PLH320048	Diabelskie Pustacie	3232.1
PLH320053	Dolina Bielawy	456.3
PLB320003	Dolina Dolnej Odry	61648.4
PLH320003	Dolina Grabowej	8255.3
PLH320004	Dolina Iny koło Recza	4471.8
PLH320005	Dolina Krąpieli	232.8
PLH320025	Dolina Piławy	2204.3
PLH320006	Dolina Płoni i Jezioro Miedwie	20755.9
PLH320022	Dolina Radwi, Chocieli i Chotli	21861.7
PLH300017	Dolina Rurzycy	1766
PLH320050	Dolina Tywy	3754.9
PLH220038	Dolina Wieprzy i Studnicy	14349
PLH320037	Dolina Odra	29536
PLH320007	Dorzecze Parsęty	27710.4
PLH320049	Dorzecze Regi	14827.8
PLH320060	Dziczy Las	1436.8
PLH320038	Gogolice-Kosa	1424.9
PLH320008	Janiewickie Bagno	162.2
PLH320039	Jeziora Czaplinskie	31949.3
PLH320009	Jeziora Szczecineckie	6479.2

PLB320018	Jeziora Weltyńskie	2811.2
PLH320040	Jezioro Bobięcińskie	3383.3
PLH320041	Jezioro Bukowo	3263
PLH320059	Jezioro Kopań	1166.5
PLH320010	Jezioro Kozie	179.4
PLH320023	Jezioro Lubie i Dolina Drawy	15046.7
PLB320005	Jezioro Miedwie i okolice	16511
PLH320063	Jezioro Stolsko	139.7
PLH320011	Jezioro Wielki Bytyń	2011.1
PLH320042	Jezioro Śmiadowo	213.4
PLB320006	Jezioro Świdwie	7196.2
PLH320043	Karsibórz Świdwiński	588
PLH320012	Kemy Rymańskie	2644.8
PLH320064	Las Baniewicki	611.5
PLH320044	Lasy Bierzwnickie	8792.3
PLB320016	Lasy Puszczy nad Drawą	190279
PLH320057	Mechowisko Manowo	55.5
PLH320051	Mieszkowicka Dąbrowa	26.4
PLH320045	Mirostławiec	6566.6
PLH080071	Ostoja Barlinecka	26596.4
PLB320017	Ostoja Cedyńska	20871.2
PLB320019	Ostoja Drawska	153906.1
PLH320052	Ostoja Golczewska	845.1
PLH320013	Ostoja Goleniowska	11376
PLB320008	Ostoja Ińska	87710.9
PLB320015	Ostoja Witnicko-Dębniańska	46993.1
PLB320014	Ostoja Wkrzańska	14575.7
PLH320067	Pojezierze Ińskie	10229.9
PLH320014	Pojezierze Myśliborskie	4406.8
PLH320015	Police – kanały	100.2
PLH220024	Przymorskie Błota	1724.4
PLB080001	Puszcza Barlinecka	26505.6
PLB320012	Puszcza Goleniowska	25039.2
PLB300012	Puszcza nad Gwdą	77678.9
PLH320021	Strzality koło Tuczna	17.3
PLH320016	Słowińskie Błoto	192.6
PLH320065	Torfowisko Poradz	567.5
PLH320056	Torfowisko Reptowo	605.5
PLH320017	Trzebiatowsko-Kołobrzeski Pas Nadmorski	17468.8

PLH320018	Ujście Odry i Zalew Szczeciński	52612
PLH320046	Uroczyska Puszczy Drawskiej	74416.3
PLH320033	Uroczyska w Lasach Stepnickich	2749.7
PLH320047	Warnie Bagno	1012
PLH320066	Wiązogóra	489.5
PLH320019	Wolin i Uznam	30792
PLB320010	Wybrzeże Trzebiatowskie	31757.6
PLH320020	Wzgórza Bukowe	11971.2
PLH320054	Wzgórza Krzymowskie	1179.3
PLH320055	Wzgórza Moryńskie	588
PLB320011	Zalew Kamieński i Dziwna	12506.9
PLB320009	Zalew Szczeciński	47194.6
PLB320007	Łąki Skoszewskie	9083.4
PLB 990002	Przybrzeżne Wody Bałtyku	194 627
PLB 990003	Zatoka Pomorska	309 155
PLH 990002	Ostoja na Zatoce Pomorskiej	242 553

Tabela 9 Obszary Natura 2000 w województwie zachodniopomorskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z „Programu Ochrony Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012-2015 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2016-2019”, Szczecin 2011

Pozostałe walory naturalne

Duży potencjał rozwojowy przedstawia turystyka uzdrowiskowa. Lecznicze wyjazdy nad Bałtyk rozpoczęły się już w pierwszych latach XIX wieku, kiedy zauważono zdrowotne działanie kąpieeli morskich i klimatu. Odkrycie lokalnych złóż solanek i borowin w końcu XIX wieku, rozpoczyna właściwą działalność uzdrowiskową.

Wody mineralne eksploatowane są na terenie Województwa stanowią podstawę funkcjonowania uzdrowisk w Świnoujściu, Kamieniu Pomorskim, Kołobrzegu i Połczynie Zdroju. Główne typy związków leczniczych tam występujące to solanki i torfy borowinowe.

Na terenie Województwa Zachodniopomorskiego stwierdzono także **występowanie wód geotermalnych**. Pierwsza instalacja wydobywcza powstała w rejonie Pyrzyc, gdzie pozyskiwane wody osiągają temperaturę blisko 60°C. Również w rejonie Stargardu stwierdzono występowanie na głębokości 1700-1900 m solankowych wód termalnych o temperaturze około 65°C. Wody termalne o niższej temperaturze (około 45°C) stwierdzono pomiędzy Pyrzycami a Gryfinem. Obecność wód tego rodzaju na terenie Województwa może sprzyjać rozwojowi turystyki uzdrowiskowej. Badania wykazały bowiem skuteczność zabiegów leczniczych z zastosowaniem powyższych wód w chorobach układu krążenia i bólach reumatycznych. Możliwe jest także wykorzystywanie wód geotermalnych dla celów rekreacji.

Na specjalną uwagę ze względu na swoją niepowtarzalność krajobrazową i przyrodniczą zasługują **morskie wyspy: Wolin i Uznam**, leżące u ujścia rzeki Odry do Bałtyku, między Zatoką Pomorską a Zalewem Szczecińskim. Przyroda wysp pomorskich jest niezwykle urozmaicona. Występują tutaj duże kompleksy borów sosnowych, buczynów pomorskich, lasów bukowo-dębowych oraz olsów, zajmujące ponad 40% obszaru wyspy Wolin i 25% wyspy Uznam. Na obu wyspach spotyka się rozległe łąki i torfowiska oraz solniska z halofilną roślinnością. Słodkowodne jeziora tworzą potocznie nazywane Pojezierze Wolińskie i Szwajcarię Uznamską.

Wybrzeża morskie to urwiste klify, na przemian z piaszczystymi plażami o ciekawej roślinności wydm. We wstecznej delcie Świny gniazduje ponad 140 gatunków ptaków. Niezwykłą różnorodność przedstawia świat ryb zamieszkujących okoliczne wody.

Klimat

Klimat Województwa Zachodniopomorskiego charakteryzuje się dużą różnorodnością i zmiennością. Wynika to ze ścierania się na tym obszarze klimatu morskiego z klimatem lądowym.

Północna i zachodnia część Województwa ma wybitne cechy klimatu morskiego: mała amplituda roczna, duża wilgotność powietrza i wietrzność, krótki okres występowania zimy, chłodniejsze lato i łagodna zima, znaczna ilość opadów. W miarę oddalania się od morza i w kierunku wschodnim zaznaczają się stopniowo cechy klimatu kontynentalnego: wyższe temperatury latem i niższe zimą, dłuższy okres trwania zimy z dłuższą zalegającą pokrywą śnieżną, długie okresy występowania ciszy, wyraźnie zaznaczone pory roku, znaczne amplitudy temperatur w ciągu dnia.

Charakterystyczną cechą jest występowanie dużej zmienności klimatu (mikroklimatu) w obrębie poszczególnych obszarów, uwarunkowane położeniem w pobliżu morza, jezior i dużych rzek, występowaniem dużych różnic wysokości względnych oraz wysokim stopniem pokrycia terenu lasami. Takie zróżnicowanie klimatu ma szczególne znaczenie dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej i wypoczynkowo-rekreacyjnej.

Stacje meteorologiczne	Średnia temperatura powietrza w °C	Roczne sumy opadów w mm	Średnia prędkość wiatru w m/s	Ustęncznienie w h	Średnie zachmurzenie w oktantach ³
Koszalin					
2000	9,7	670	2,9	1780	5,6
2005	8,5	720	3,3	2032	5,3
2009	8,6	761	3,2	2028	5,9
2010	7,2	802	3,3	1816	6,1
2011	9,0	698	3,6	2046	5,4
Szczecin					
2000	9,9	571	3,4	1637	5,1
2005	9,3	509	3,9	1764	5,0
2009	9,4	630	3,8	1754	5,2
2010	8,0	716	3,8	1550	5,5
2011	9,7	630	4,0	1931	4,8

Tabela 10 Dane meteorologiczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej

3.2.2. Analiza walorów antropogenicznych

Potencjał kulturowy tworzą walory antropogeniczne, na które składają się wszelkiego rodzaju miejsca i obiekty zabytkowe, muzea dysponujące zbiorami o szczególnym znaczeniu lub świadczącymi o unikatowej historii i cechach kultury Regionu, wydarzenia i imprezy kulturalne, a także tradycje, obyczajowość i folklor świadczące o żywych korzeniach kultury lokalnej. Obszar jest atrakcyjny, gdy turysta dowiaduje się o tych walorach i ma możliwość zapoznania się z nimi. Chęć poznania stanowi obecnie bardzo ważny motyw podróżowania, jednak - wobec ogromnej oferty prezentowanej przez wszystkie miasta i Regiony kraju - tylko pomysłowe i skuteczne wykorzystanie potencjału kulturowego pozwala zaistnieć i konkurować na rynku turystycznym.

Krajobraz kulturowy Województwa Zachodniopomorskiego jest złożony z kilku jednostek historycznych o specyficznych cechach. Część północna Województwa należy do historycznej prowincji pomorskiej, tradycyjnie dzielonej na Pomorze Przednie i Pomorze Tyłne. Gminy na południe od tego obszaru należą do historycznej Nowej Marchii, a powiat Wałecki i gmina Czaplunek to historyczna Wielkopolska. Na tak zarysowany podział nakłada się pasmowy układ krajobrazu geograficznego, w tym krajobrazu zabytkowego i zabytków kultury materialnej. Obiektem zainteresowania turystycznego są w Województwie przede wszystkim bardzo liczne budynki i obszary zabytkowe. Należą do nich:

- Tereny zabytkowych, średniowiecznych miast, wyposażone licznie w miejskie mury obronne, budynki historyczne, obiekty sakralne, z zachowanymi układami urbanistycznymi;
- Tereny historycznie ukształtowanych wsi, przeważnie zakładanych w średniowieczu, większość z nich to układy zwarte o atrakcyjnym krajobrazie wewnętrznym. Duża część wsi posiada

³ zachmurzenia nieba od 0 (niebo bez chmur) do 8 (niebo całkowicie pokryte chmurami).

zachowane kościoły i cmentarze. W niektórych wsiach zachowały się zabudowania wykonane w technice ryglowej (północna część pasa nadmorskiego), których najliczniejsze zespoły tworzą tzw. „krainę w kratkę”;

- Zespoły dworsko parkowe z folwarkami, tworzące bardzo gęstą sieć obiektów atrakcyjnie położonych, w większości możliwych do adaptacji na funkcje turystyczne z różnorodnym programem rekreacyjnym;
- Zamki książęce, rycerskie i zakonne usytuowane w miastach, ale licznie występują też samotnie jako dominanty kulturowe i krajobrazowe;
- Nielicznie zachowane fragmenty klasztorów średniowiecznych. Większość z nich jest przebadana archeologicznie, wymagają jednak odpowiedniego propagowania i udostępniania;
- Zabytki techniki – przede wszystkim latarnie morskie, budynki kolejowe, młyny wodne i wiatraki, cegielnie, tartaki, zabudowania portowe i liczne budynki pofabryczne. Ich atrakcyjne formy i wystrój, a często zachowane wyposażenie, może być podstawą ekspozycji dla turystów;
- Zabytki militarne – dzieła obronne od średniowiecznych murów obronnych i zamków, poprzez nowożytne fortyfikacje szwedzkie i pruskie do pozostałości dzieł obronnych z II wojny światowej;
- Zabytkowe stanowiska archeologiczne – w większości są słabo dostępne dla turystyki. Atrakcją turystyczną są jedynie cmentarzyska megalityczne i sieć grodzisk wczesnośredniowiecznych, które występują na terenie Województwa;
- Liczne drogi krajobrazowe, z zachowaną historyczną geometrią i alejowym obsadzeniem. Drogi te, oprócz umożliwienia wglądu w krajobraz zapożyczony, same w sobie stanowią niezwykle atrakcyjny element krajobrazu.

Wszystkie wymienione powyżej formy wymagają zorganizowania ekspozycji i jej spopularyzowania, w tym celu konieczne są działania edukacyjne i promocyjne, a przede wszystkim badawcze i porządkowe.

Zabytki, układy urbanistyczne oraz obiekty archeologiczne współtworzące potencjał kulturowy województwa zachodniopomorskiego

Rejestr zabytków

Rejestr zabytków prowadzi Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, z podziałem na poszczególne rodzaje zabytków- A – zabytek nieruchomy, B – zabytek ruchomy, C – zabytek archeologiczny. Zabytki rejestrowe występują we wszystkich gminach województwa, w różnych ilościach. W rejestrze zabytków na terenie województwa zachodniopomorskiego aktualnie znajduje się:

A – zabytek nieruchomy. 3408 wpisów dotyczących obiektów nieruchomych – urbanistyka, sakralne, obronne, publiczne, zamki, pałace, dwory, zieleń, folwarczne, gospodarcze, mieszkalne, przemysłowe, cmentarze i inne (stan – 31 XII 2012r.)⁴. Zestawienie tych obiektów przedstawia poniższa tabela.

	2012
Urbanistyka	58
Sakralne	854
Obronne	67
Publiczne	266
Zamki	23
Pałace	163
Dwory	105
Zieleń	715
Folwarczne	159
Gospodarcze	108
Mieszkalne	356
Przemysłowe	122
Cmentarze	274
Inne	138
RAZEM	3408

Tabela 11 Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków (stan na 31. XII 2012r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa

B – zabytek ruchomy. 2056 obiektów zaliczanych do zabytków ruchomych (zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego), w tym 1947 stanowiących wyposażenie świątyń⁵. Jest to najmniejsza ilościowo liczba obiektów wśród wszystkich województw w Polsce. Należy jednak brać pod uwagę różnice w przyjmowanej metodologii liczenia obiektów – np. ołtarza jako całości (jeden obiekt) lub każdego elementu ołtarza – rzeźby, obrazów (wiele obiektów w ołtarzu).

C – zabytek archeologiczny. 375 wpisów dotyczących zabytków archeologicznych (stan – 30 IV 2013r.)⁶. W poszczególnych gminach ilość zabytków rejestrowych jest zróżnicowana, zależna m.in. od stopnia przebadania terenu.

	2013	
obronne	grodziska	243
	fortyfikacje	-
	architektura obronna	-
obrzędowe	kultowe	2

⁴ Dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na 31 grudnia 2012 r.

⁵ Dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na 30 VI 2013 r.

⁶ Dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na 30 IV 2013 r.

osadnicze	osada, obozowisko, zespół osadniczy	65
	jaskinie	-
	ślady, punkty osadnicze	2
	miasto	1
	architektura	2
sepulkralne	groby o własnej formie terenowej	43
	groby płaskie	13
gospodarcze	kopalnie, warsztaty, huty, groble i inne	3
inne	kopce	-
	„stanowiska archeologiczne”	1
	inne	-
RAZEM		375

Tabela 12 Liczba nieruchomości zabytków archeologicznych objętych wpisem do rejestru zabytków w województwie zachodniopomorskim (stan na 30 IV 2013r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Układy urbanistyczne i ruralistyczne

Analiza materiałów kartograficznych, odnoszących się do Pomorza Zachodniego wskazuje na zróżnicowanie sieci osadniczej regionu. Jest ona zdecydowanie intensywniejsza w części południowo-zachodniej i w pasie nadmorskim, a słabsza po stronie wschodniej. Dotyczy to zarówno odległości pomiędzy poszczególnymi ośrodkami urbanistycznymi czy ruralistycznymi, jak i wielkości tychże ośrodków. Zależności te skorelowane są ze stopniem rozczłonkowania sieci drożnej. Formy rozplanowania miast i wsi traktować jednak należy – niezależnie od intensywności utworzonej przez nie sieci - jako swego rodzaju kanwę kulturową, decydującą o ładzie przestrzennym.

Analiza historyczna wskazuje, iż większość spośród 64 miast województwa zachodniopomorskiego ma metrykę średniowieczną (proces nadawania praw miejskich to głównie okres od drugiej połowy XIII w. po wiek XIV). Wiele układów urbanistycznych zachowało współcześnie czytelne cechy pierwotnego rozplanowania. Część z nich uwidacznia także i teraz naturalne walory obronne (niegdyś decydujące o wyborze miejsca posadowienia), a część pierwotne granice wyznaczone przebiegiem murów obronnych. W historycznym rozplanowaniu przestrzeni miast zwraca uwagę przede wszystkim czytelność średniowiecznych podziałów opartych na szachownicowym przebiegu ulic z wyznaczonymi kwartałami ze zwartą zabudową mieszkalną. Stałymi elementami kształtowania układów urbanistycznych były m.in.: centralnie zlokalizowany rynek z ratuszem, ulokowany w nieodległym sąsiedztwie kościoła, czasem plac targowy. Zwraca uwagę fakt, że w 26 miastach województwa zachodniopomorskiego zachowały się – na całym obwodzie lub fragmentarycznie – mury obronne (kamienne, ceglane lub mieszane). Stosunkowo licznie zachowane

są także budowle kubaturowe – bramy, baszty, czatownie, o niejednokrotnie bardzo wysokim poziomie artystycznym i zróżnicowaniu form architektonicznych.

W grupie miast o najpełniej zachowanych średniowiecznych murach obronnych są: Moryń, Maszewo, Mieszkowice, Trzcińsko Zdrój, Pyrzyce, Stargard Szczeciński. W innych miastach, np: Nowogardzie, Kamieniu Pomorskim, Gryficach, Białogardzie, Trzebiatowie, Drawsku Pomorskim, Koszalinie pozostały tylko fragmenty historycznych fortyfikacji.

Wśród miast o czytelnym – w całości lub części - średniowiecznym rozplanowaniu i z zachowanymi zespołami historycznej zabudowy można wymienić:

- Białogard – z historycznymi dominantami: gotyckim kościołem mariackim, ratuszami z XVIII i XIX/XX w. oraz zespołem kamienic mieszczańskich,
- Cedynię – charakteryzującą się malowniczą kompozycją krajobrazową, z zachowanymi historycznymi dominantami: kościołem gotyckim i nowożytnym ratuszem, zespołem poklasztornym oraz ciągami zabudowy mieszczańskiej,
- Darłowo – na obszarze Starego i Nowego Miasta, z dominantami: zamkiem książęcym, gotycką farą, kaplicą św. Gertrudy i Bramą Kamienną,
- Dobrą k/Nowogardu – z zachowanymi dominantami: gotyckim kościołem, XIV-wiecznym ratuszem, ruinami zamku dawnych właścicieli i zespołem ryglowych kamieniczek mieszczańskich,
- Maszewo – z historycznymi dominantami: gotyckim kościołem i nowożytnym ratuszem oraz elementami zabudowy mieszczańskiej z XVIII-XIX w.,
- Mieszkowice – z historycznymi dominantami: gotyckim kościołem i nowożytnym ratuszem oraz z zespołem ryglowych kamieniczek mieszczańskich,
- Moryń – z zachowanymi relikami zamku, z historycznymi dominantami: gotyckim kościołem, nowożytnym ratuszem oraz zespołem historycznej zabudowy mieszkalnej,
- Trzcińsko Zdrój – z historycznymi dominantami: gotyckim kościołem, gotycko-renesansowym ratuszem, zespołem historycznych kamieniczek mieszczańskich (XVIII-XIX w.) oraz założeniem uzdrowiskowym na brzegu jeziora,
- Trzebiatów – o harmonijnej kompozycji przestrzennej, z zachowanymi historycznymi dominantami: zespołem dawnego zamku, gotycką farą, również gotyckim kościołem św. Ducha, kaplicami szpitalnymi św. Jerzego i św. Gertrudy, klasycystycznym ratuszem i bogatym zespołem zabudowy mieszczańskiej, powstałym w okresie od XV do XIX/XX w.,
- Szczecin – z rozplanowaniem starego miasta ze średniowiecznym ratuszem i zamkiem Książąt Pomorskich oraz gotyckimi kościołami – katedrą św. Jakuba, kościołem pofranciszkańskim św. Jana, kościołem św. Piotra i Pawła, oraz zespół XIX-wiecznej zabudowy śródmieścia i tzw. Nowego Miasta, z historycznymi dominantami: licznymi kościołami, reprezentacyjnymi gmachami użyteczności publicznej (np. przy Wałach Chrobrego), historycznymi zespołami dawnych koszar, z unikalnym rozplanowaniem gwiaździstym i bogatym zespołem kamienic o historyzujących lub secesyjnych fasadach,

- Świnoujście – śródmieście ufortyfikowanego miasta portowego z XIX w., z zachowanym zespołem zabudowy uzdrowiskowej i parkiem zdrojowym oraz XIX-wiecznymi fortami.

W większości miast czytelne jest historyczne rozplanowanie ulic i placów, natomiast zabudowa uległa znacznym przekształceniom; zachowały się najbardziej monumentalne obiekty. Wymienić można: Koszalin, Sławno, Stargard Szczeciński, Chojnę, Goleniów, Gryfino, Kamień Pomorski, Wolin, Pyrzyce, Choszczno, Barlinek, Drawsko Pomorskie, Mirosławiec, Pełczyce, Świdwin.

W krajobrazie kulturowym Pomorza Zachodniego zdecydowanie przeważają wsie średniowieczne, najczęściej typu placowego (owalnice czy mniej liczne okolnice lub wsie zaułkowe), o cechach sięgających czasów ich założenia. Są to wsie z zachowanym owalnym czy wrzecionowatym placem (nawsiem), na którym najczęściej wznoszono kościoły. Od końca XVIII w. na placach tych wznoszono zabudowę o mniejszej skali, w tym obiekty użyteczności publicznej (remizy, szkoły, kuźnie, świetlice). Najlepiej zachowane historyczne układy dużych wsi chłopskich występują na najurodzajniejszych ziemiach pasa nadmorskiego (na obszarze Równiny Gryfickiej i Sławieńskiej) i Niziny Szczecińskiej oraz na terenach będących w przeszłości dobrami klasztorными, w pasie wzdłuż Odry oraz na ziemi darłowskiej. Wsie owalnicowe to np.: Brzesko, Letnin, Lisie Pole, Słowino, Trzebusz, Przemoczno, Biesiekierz, Dyszno. Wsie zaułkowe, np.: Chudaczewo, Ciećmierz, Skalin, Krupy, Borzęcin, Bobrowice, Jaroszewo i Lubieszewo. Wsie okolnicowe, np.: Rekowo, Łącko, Dziadowo czy Gołańcz.

Drugą, znacznie historycznie późniejszą, grupą wsi pomorskich są miejscowości powstałe w ramach XVIII –wiecznego osadnictwa fryderycjańskiego. Wsie te charakteryzują się liniową kompozycją przestrzenną z zabudową rozmieszczoną wzdłuż obu stron drogi oraz pasowym układem pól.

Zabudowa miast i wsi

Zabudowa mieszkalna w miastach

Zabudowa mieszkalna w miastach Pomorza Zachodniego pochodzi głównie z XIX- lub XX-wieku. W miastach mniejszych (np. w Trzcińsku Zdroju, Dobrej, Boleszkowicach, Maszewie, Lipianach i in.) spotykane są także budynki starsze, najczęściej XVIII-wieczne, przeważnie wzniesione w konstrukcji ryglowej. Reliktowo występują starsze kamienice, niekiedy o znaczących walorach zabytkowych (np. z przełomu XV/XVI w. – w Trzebiatowie czy późnogotyckie w Kołobrzegu). Część historycznej zabudowy mieszkalnej miast charakteryzuje się wysokim i wybitnym poziomem architektonicznym, wyrażonym w kompozycji, zastosowaniu detalu, formach stolarki okiennej i drzwiowej. Za szczególnie cenne zabytkowe obiekty lub zespoły obiektów uznawane są, np.:

- staromiejski zespół trzebiatowskich kamienic przy Rynku, ulicach Wojska Polskiego, J. Słowackiego, H. Sienkiewicza,
- mieszczańskie kamienice przy Rynku Staromiejskim w Stargardzie Szczecińskim,

- mieszkowicki zespół – w większości ryglowych – budynków mieszkalnych przy ulicach Jana Pawła II i H. Sienkiewicza,
- zabudowa mieszkalna (głównie ryglowa) Lipian, zlokalizowana w pierzejach ulic Armii Krajowej, Jedności Narodowej, T. Kościuszki i Szkolnej,
- zabudowa mieszkalna (głównie ryglowa) Dobrej k. Nowogardu,
- świnoujski zespół pensjonatowo-mieszkalny przy ulicach Hołdu Pruskiego, J. Kasprowicza, H. Sienkiewicza i S. Żeromskiego,
- historyczna zabudowa uzdrowska Międzyzdrojów, m.in. przy ulicach Bohaterów Warszawy, M. Kopernika, A. Mickiewicza, Ludowej, Pomorskiej, Zdrojowej i Promenadzie Gwiazd,
- zabudowa przyrynkowa w Darłowie,
- elementy historycznej zabudowy mieszkalnej szczecińskiego Starego Miasta (m.in. zespół Domków Profesorskich, gotycka plebania przykatedralna, gotycko-renesansowa kamienica Loitzów),
- szczecińską zabudowę mieszkalną Nowego Miasta i Śródmieścia; np. kamienice przy ulicach Jagiellońskiej, Śląskiej, Kopernika, Obrońców Stalingradu, św. Wojciecha, al. Jana Pawła II, al. Piastów,
- zespół zabudowy willowej dawnego Westendu, np. w rejonie ulic Wojska Polskiego, L. Solskiego, A. Mickiewicza, M. Skłodowskiej-Curie, W. Pola i Międzyparkowej w Szczecinie.

Budowle użyteczności publicznej w miastach

Budowle użyteczności publicznej z uwagi na swą funkcję – m.in. reprezentacyjną – charakteryzują się okazałą oprawą architektoniczną, skalą oraz szczególnym miejscem posadowienia. W grupie tej wymienić można: ratusze czy siedziby urzędów, poczty, szkoły i szpitale, a także zabudowę uzdrowską, charakterystyczną dla wybranych miast regionu.

Ratusze – przeważnie zlokalizowane w centrach staromiejskich, w obrębie rynków czy placów jako obiekty wolnostojące, wydzielone ze zwartej zabudowy. Część tych budynków ma bardzo odległą metrykę – np. ratusze z Chojny i Kamienia Pomorskiego pochodzą z połowy XIV wieku, z Trzcianki Zdroju i Stargardu z końca XIV wieku, ze Szczecina z 1. połowy wieku XV (z podobnego okresu są najstarsze, gotyckie fragmenty ratusza Trzebiatowskiego, odbudowanego po pożarze z 1696 roku). W krajobrazie kulturowym miast są również ratusze późniejsze; m.in. w Nowym Warpnie (jedyne w województwie ratusz ryglowy) z 1697 roku, Darłowie z 1725 roku, Myśliborzu z 1772 roku, Kołobrzegu z lat 1829-1832, Szczecinie (tzw. Czerwony Ratusz) z lat 1875-1879, Wałczu z 1890 roku. Powojenne renowacje przywróciły najstarszym ratuszom pierwotne, średniowieczne formy fasad. Pełnią one współcześnie rolę siedzib władz miejskich lub innych instytucji publicznych.

Poczty – budynki pocztowe są cennym komponentem krajobrazu kulturowego. Część z nich wzniesiona została w formach historyzujących (np. poczty w Szczecinie, Koszalinie i Pyrzycach), z zastosowaniem bogatego detalu architektonicznego i starannie opracowanych elementów stolarki okiennej i drzwiowej. Większość zabytkowych budynków pocztowych pochodzi z przełomu XIX/XX

wieku. Zbudowane są z nietynkowanej, wysokogatunkowej cegły ceramicznej, z zastosowaniem w elewacjach barwionych i glazurowanych kształtek ceramicznych. Duża część obiektów zachowała nieprzebudowaną formę i kompozycję elewacji. Głównym budynkom pocztowym zwykle towarzyszą obiekty infrastruktury pocztowej (przesypownie, sortownie, dawne stajnie, magazyny itp.).

Szkoły – w krajobrazie kulturowym zachowały się dość licznie budynki szkolne. Historyczne obiekty, niekiedy o rozbudowanych bryłach i dekorowane bogatym detalem architektonicznym (np. w Stargardzie Szczecińskim, Wałczu, Szczecinie, Koszalinie), wznoszone były głównie w okresie od 2 poł. XIX wieku po lata 30-te XX wieku. Zachowała się infrastruktura w postaci np. sal gimnastycznych, magazynów, również o znaczącej wartości kulturowej. Współcześnie niektóre szkoły działają w obiektach zabytkowych, pierwotnie o innych funkcjach (np. Wydział Germanistyki Uniwersytetu Szczecińskiego w dawnej stajni książęcej przy Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie).

Szpitalne – w zależności od czasu budowy otrzymywały formy i wystrój typowe dla tego okresu. Historyzujący wystrój zachowała część budynków dawnego szczecińskiego zespołu opiekuńczego Kückenmühle z 2 poł. XIX w., położonego obecnie między ul. Arkońską, ul. Chopina i ul. Wszystkich Świętych i obiekty szpitala przy ul. Św. Wojciecha w Szczecinie. Modernistyczne formy mają dwa zespoły szpitalne w Szczecinie – przy ul. Arkońskiej, wzniesione w I. 40-tych XX wieku i przy ul. Piotra Skargi. W latach 20- i 30-tych XX wieku zespoły szpitalne i sanatoryjne wznoszone były na peryferiach miast, w otoczeniu zieleni komponowanej (przykładami są tu: szczecińskie szpitale w dzielnicy Zduńskowice, przy ul. Strzałowskiej, szpitale w Połczynie Zdroju lub zespół opiekuńczy w Jarominie gm. Trzebiatów).

Zabudowa uzdrowska – w drugiej połowie XIX wieku powstała na Pomorzu sieć kurortów w miejscowościach nadmorskich (m.in. Ustronie Morskie, Rewal, Dziwnów, Mielno, Darłówek), spośród których dwa kurorty – Międzyzdroje i Świnoujście – rozwinęły się w formę miast. Architektura uzdrowska pojawiła się także w Kołobrzegu. Zabudowa pensjonatowa, domy zdrojowe, kąpielowe powstała także w Połczynie Zdroju i Trzcińsku Zdroju. Miasta te posiadające źródła wód mineralnych kąpielowych i pitnych oraz błota lecznicze, otrzymały miano uzdrowska. Obiekty architektury uzdrowskiej powstawały według wzorców naśladujących wzorce budynków alpejskich czy bawarskich. Charakteryzowały się bogatą dekoracją tynkarską lub snycerską, wysokim poziomem detalu architektonicznego oraz stolarki okiennej i drzwiowej, również oryginalnym wystrojem wnętrza.

Zabudowa wiejska

Wiejska zabudowa to wyróżnik kulturowy regionu, głównie ze względu na swą tradycyjną konstrukcję ryglową i murową oraz typologię. Podobnie jak i w miastach, na wsi dominuje zabudowa z połowy XIX w. i początków wieku XX. Znacznie rzadziej spotykane są obiekty z pierwszej połowy XIX w., a sporadycznie XVIII-wieczne. W sensie typologicznym dominują zagrody 3-4-budynkowe, z szerokofrontowymi chałupami nakrytymi dachami dwuspadowymi. Domy mieszkalne lokowane są na froncie siedlisk (kalenicowo bądź szczytowo do drogi). Budynki gospodarcze - inwentarskie i stodoły – rozplanowane są w kształt czworoboku lub podkowy. Na obszarach Równiny Gryfickiej

i Sławieńskiej dość często występują jeszcze zagrody czworoboczne (niekiedy o charakterze zamkniętym jak np. w Niechorzu k/Rewala czy Gosławiu k/Trzebiatowa) z chałupami ulokowanymi w głębi podwórza i budynkami bramnymi na froncie siedlisk. Reliktowo jedynie zachowały się (typowe niegdyś dla Pomorza Zachodniego) domy wzniesione na wzorze saskim. Nie są to jednak obiekty o czystych formach – np. w Krupach k/Darłowa, czy Sarbinowie k/ Mielna). Podobnie rzadko spotykane są tzw. domy pyrzyckie z pocz. XIX (np. w Nieborowie, Brzesku czy Obrominie). Systematycznie z krajobrazu kulturowego wsi zachodniopomorskiej znikają ryglowe obiekty gospodarcze. Przeważają obiekty murowane z cegły ceramicznej oraz murowano-drewniane. Powszechnym zjawiskiem jest zanik tradycyjnych elementów architektonicznych – w tym stolarek okiennych i drzwiowych, detalu i elementów wystroju. Są one zastępowane przez nowe dysharmonizujące elementy, bez związku z tradycją lokalną. Stopniowo zwiększa się ilość obiektów współczesnych, nie nawiązujących formą, konstrukcją czy charakterem do tradycji. Zjawisko to obserwowane jest szczególnie na obszarach wokół ośrodków miejskich (tzw. rozlewanie się miast, np. Szczecina, Koszalina, Stargardu Szczecińskiego). Nasila się także zjawisko wytyczania nowych ciągów zabudowy w historycznych układach ruralistycznych, bez uwzględnienia lokalnej tradycji lokowania siedlisk.

Założenia folwarczne

Założenia folwarczne – są niezwykle charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego wsi Pomorza Zachodniego. Powstawały już od XV/XVI w. i podlegały procesom przekształcania i rozbudowy aż do XX w. Najczęściej składały się one z budynków gospodarczych (stajni, obór, owczarni, stodoł), kolonii mieszkalnej dla robotników folwarcznych oraz z części reprezentacyjnej właścicieli – rezydencji mieszkalnej z parkiem. Skala takiego zespołu folwarcznego często wpływała na zmianę w kompozycji historycznego zespołu ruralistycznego. Zmiany te wynikały często ze zmian koniunktury na rynku rolnym – po I wojnie światowej wiele majątków zbankrutowało i zostało rozparcelowanych. Po 1945 r. część majątków junkierskich stanowiła zaplecze aprowizacyjne dla wojsk rosyjskich. W następnych latach na ich bazie zostały stworzone Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR-y); zlikwidowane decyzją administracyjną w 1991 r. Biura PGR-ów, szkoły, kluby, lokowano często w pałacach i rządówkach, dając tym samym nową funkcję i swoistą ochronę tym obiektom (poprzez systematyczne remonty). Ze względu na zmianę profilu produkcji rolnej nie można było zachować (i uratować) całej substancji budowlanej dawnych folwarków, a część obiektów ulegała przekształceniom. Wiele zespołów folwarcznych zachowało interesujące wnętrza architektoniczno-krajobrazowe (np. w Krzymowie, gm. Chojna, Witnicy, gm. Moryń, Stolcu, gm. Dobra, Strąpiu, gm. Barlinek, Pomień g. Recz), charakteryzujące się wysokimi walorami kompozycyjnymi i zabytkowymi. Wielkokubaturowe budynki gospodarcze: stodoły, obiekty o charakterze inwentarskim, magazyny oraz gorzelnie, mleczarnie, serownie, płatkarnie to obiekty ryglowe i wznoszone z cegły czy kamienia. Przemiany ostatnich 20 lat spowodowały, że znacząca część historycznych założeń folwarcznych jest dziś nieużytkowana, opuszczona, czasami niszczone.

Wiejskie budynki użyteczności publicznej

Wiejskie budynki użyteczności publicznej – są to ogólnodostępne obiekty służące lokalnym społecznościom. Z racji swojego usytuowania czy formy architektonicznej są elementami organizującymi i waloryzującymi przestrzeń. Wymienić tu można: budynki szkolne, świetlice (np. w Brzózkach, gm. Nowe Warpno), remizy (np. w Myśliborzycach, gm. Myślibórz), a także – nieliczne już dziś - budynki przemysłu wiejskiego: młyny (np. w Babigoszczy, Mołstówku, Suchanówku czy Brojcach), wiatraki (koźlak w Mierzynie; holendry w Poradzu, Czarnogłowych, Kłębach, Sułominie, Ostrowicach, Lędzinie), kuźnie (np. w Dolsku gm. Dębno), stolarnie i in.

Zabudowa rezydencjonalna

Zabudowa rezydencjonalna – dwory i pałace to wspólnie grupa kilkuset obiektów, zróżnicowanych pod względem chronologicznym, skali, form stylowych. Wielkość tego zasobu jest wyróżnikiem naszego województwa na terenie Polski. Obiekty rezydencjonalne położone są najczęściej w otoczeniu parków i zespołów folwarcznych. Są to budynki wznoszone od XVII w., najliczniej zachowane XIX/XX wieczne. Dominują obiekty neostylowe, murowane z cegły ceramicznej, o nieskomplikowanej formie i kompozycji elewacji. Wiele z historycznych barokowych rezydencji to obecnie tylko ruiny, np. w Starogardzie Łobeskim, Łoźnicy i Kłębowu. Zachowały się natomiast XVIII-wieczne okazałe pałace w Siemczynie, Stolcu, Ostrowcu i Świerznie, wymagają jednak pilnych prac remontowo-konserwatorskich generujących wysokie koszty. Szczególnej destrukcji uległy XVIII-wieczne dwory ryglowe np. w Dobropolu k/Kamienia Pomorskiego, Ostrowążach czy Starym Worowie. Nielicznie zachowały się rezydencje szlacheckie z drugiej połowy XVIII wieku, np. dwory w Karsku k/Nowogrodka, Dobropolu k/Trzcińska, Golenicach, Roślinie, Parsowie czy Starej Dobrzycy. Obiekty powstałe od poł. XIX w. do I wojny światowej nawiązywały w swej formie i wystroju do historycznych stylów, np. neoklasyścistyczny dwór w Kulicach k/Nowogardu, neorenesansowe w Lubiechowie k/Karlina i Wiejkowie k/Wolina, neogotyckie (Dolsk, Sokoliniec). Budowle neobarokowe to dwory z Batowa, Karkowa, Lesięcina czy Lekowa. Znacznie rzadziej występują rezydencje w typie willowym, np. dwory w Świechowie, Brodzie, Wirówku, Zalesiu, Łobranach i Morzycy lub wzniesione w „kostiumie francuskim”, np. Mechowie czy Nosowie. W krajobrazie województwa zachodniopomorskiego są także obiekty eklektyczne, wielowątkowe, m.in. rezydencje w Trzygłowie, Juchowie, Lisowie i Strzękocinie.

Zamki książęce, rycerskie i zakonne to jedne z najstarszych i najcenniejszych zabytków województwa zachodniopomorskiego. Do czasów współczesnych przetrwały tylko nieliczne, w większości przebudowane lub jedynie w formie ruin. Spośród średniowiecznych zamków żaden nie zachował swej pierwotnej formy i towarzyszących umocnień w postaci fos, wałów, mostów. Najlepiej zachowany jest zamek Książąt Pomorskich w Darłowie, z zachowanymi murami obronnymi, wieżą i skrzydłem mieszkalnym. W innych istniejących zamkach średniowiecznych – w Dobrej k/Nowogardu, Golczewie, Pęzinie, Swobnicy, Starym Drawsku, Pęzinie i Świdwinie zachowały się fragmenty pierwotnych murów obronnych z wieżami oraz skrzydeł mieszkalnych, a w Karlinie, Drawnie, Złocięcu, Moryniu, Nowogardzie, Szadzku tylko reliktów fundamentów.

Zamki późniejsze, renesansowe – stanowiące głównie siedziby najzamożniejszych rodów pomorskich, Wedłów, Blücherów, Borków, Ostenów i Podewilsów - powstały poprzez rozbudowę obiektów wcześniejszych, średniowiecznych. Do grupy tej należą zamki: Książąt Pomorskich w Szczecinie, zamki w Szczecinku, Tucznie, Krągu, Pęzinie, Płotach, Karsku, Buku. Najokazalszym z nich jest zamek książęcy w Szczecinie, którego rozbudowę zainicjował w 1575 r. książę Jan Fryderyk, nakazując zburzenie dawnego Kamienego Domu i kościoła św. Ottona. Tę początkowo czteroskrzydłową, reprezentacyjną budowlę zrealizowaną przez włoskich budowniczych, w wieku XVII rozbudowano o piąte skrzydło (zwane muzealnym, a później mennicznym). Pozostałe zamki z okresu XVI-XVII wieku miały najczęściej formy jednoskrzydłowe, dwukondygnacyjne i wystrój bądź w formach renesansowych, bądź manierystycznych i wczesnobarokowych. Ważnym do Pomorza Zachodniego pozostaje pojoannicki zamek w Swobnicy, rozbudowany w XVII w. przez margrabiów brandendurskich, kiedy otrzymał barokowy wystrój. W XVIII wieku gruntownie przebudowano także zamek w Połczynie Zdroju i rozbudowano zamek w Tucznie.

Na mapie województwa zachodniopomorskiego szczególnym miejscem jest miasto Płoty – z dwoma zamkami: XIII. wiecznym Starym Zamkiem (przebudowanym ok. połowy XVII w. w stylu renesansowym, zrewaloryzowanym po zniszczeniach I. 50/60 XX w.) i XVII wiecznym Nowym Zamkiem (rozbudowanym w XVIII i XX w.).

Architektura sakralna

Architektura sakralna stanowi jeden z najstarszych i najcenniejszych elementów – poza obwarowaniami miejskimi – krajobrazu kulturowego miast i wsi Pomorza Zachodniego. W ośrodkach miejskich powstawały licznie kościoły parafialne, z farą najczęściej usytuowaną w pobliżu rynku. Budowano również kaplice szpitalne, założenia zakonne, lokowane z reguły poza murami miejskimi. Współcześnie zachowały się jedynie fragmenty klasztorów: poaugustiańskich w Chojnie, Jasienicy i Pyrzycach, poddominikańskiego w Myśliborzu, pocysterskich w Kołbaczu, Bierzwniku, Marianowie, Pełczycach, Koszalinie i Cedyni czy potemplariuszowskie i pojoannickie w Chwarszczanach i Rurce. Część materialnych śladów klasztorów – np. w Wolinie, Białobokach, Bukowie Morskim ma współcześnie charakter zasobów archeologicznych, ukrytych pod ziemią. Okazałe pomorskie fary – kamienne lub ceglane – to trzynawowe obiekty halowe, pseudobazyliki lub bazyliki z wyodrębnionymi prezbiteriami i wysokimi wieżami, będące dominantami architektonicznymi w krajobrazie miast. Za najcenniejsze świątynie miejskie uznaje się średniowieczne: romańsko-gotycką katedrę w Kamieniu Pomorskim, gotyckie kolegiaty w Myśliborzu i Kołobrzegu, a także fary w Szczecinie, Stargardzie Szczecińskim, Goleniowie, Trzebiatowie, Gryficach, Pyrzycach, Gryfinie, Chojnie, Choszczynie, Białogardzie, Koszalinie, Reczu, Sławnie i Darłowie. Również w mniejszych miastach: Moryniu, Chociwlu, Dobrej k. Nowogardu, Karlinie, Łobzie, Resku, Tucznie i Wolinie wyróżniają się okazałością, oryginalnością kompozycji i form warsztatowych.

Jednym z wyróżników kulturowych Pomorza Zachodniego jest zespół kamiennych (granitowych) kościołów późnoromańskich (XIII-XIV w.), budowanych z regularnych kwadr. Zespół ten, nie znajdujący analogii na innych terenach Polski, obejmuje południową część województwa na

granicy z dawną Nową Marchią (m.in. Banie, Gryfino, Godków, Grzybno, Goszków, Stare Objezierze, Widuchowa, Moryń) oraz obszary działalności zakonów cystersów i templariuszy w pasie pobraża (m.in. Gosław i Sadlno) i na zachód od Szczecina.

Drugim wyróżnikiem kulturowym w grupie zabytków sakralnych jest, liczący ok. stu pięćdziesięciu obiektów, zespół drewnianych świątyń wiejskich, budowanych w technice ryglowej. Z uwagi na liczbę tych kościołów i ich walory zabytkowe, należy traktować ten zespół jako wartość ponadregionalną. Wśród wznoszonych od końca XIV do XIX w. kościołów ryglowych należy wymienić m.in. obiekty: najstarsze – w Krupach, Starogardzie Łobeskim, Cieszynie, Górawinie, Gudowie, Dzisnej, Ciećmierzu, Pomianowie i Kowalikach, oraz w: Mielenku Drawskim, Jeziorkach Wałęckich, Cybulinie, Żelmowie, Ostym Bardzie, Niekłończycy i in.

Najmniej liczna jest grupa murowanych kościołów o formach barokowych i klasycystycznych, wznoszonych w XVIII wieku. Obiekty te występują głównie w okolicach Wałcza (tj. na wyznaniowo katolickim obszarze dawnego Królestwa Polskiego) i Myśliborza (Golenice, Rościn, Dolśk). Wśród rzadko spotykanych świątyń klasycystycznych wymienić można kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Czaplunku – realizację wg. projektu K. F. Schinkla, wybitnego architekta.

Najliczniej reprezentowana jest natomiast grupa kościołów neostylowych (neogotyckich, neoromańskich), głównie z drugiej połowy XIX w.

Architektura obronna

Miejskie mury obronne – są jednym z charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego Pomorza Zachodniego. Jest to liczny zasób średniowiecznych miejskich murów obronnych, wznoszonych z kamienia lub cegły w okresie od XIII do XVI wieku zachowanych w pełnym obwodzie (np. w Moryniu, Trzciesku Zdroju, Pyrzycach czy Mieszkowicach) bądź częściowo (np. w Stargardzie Szczecińskim, Myśliborzu, Chojnie, Gryfinie, Trzebiatowie, Koszalinie, Barlinku, Drawsku Pomorskim, Białogardzie, Świdwinie, Reczu czy Choszcznie). Częściowo zachowały się także umocnienia w postaci fos lub wałów ziemnych, obecnie czytelne np. w postaci pasów zieleni lub zadrzewień alejowych (np. w Maszewie, Kamieniu Pomorskim, Pyrzycach czy Stargardzie Szczecińskim, Szczecinie). W niektórych miastach (np. w Pyrzycach, Baniach, Chojnie, Trzciesku Zdroju, Stargardzie Szczecińskim, Białogardzie, Gryficach) zachowały się nadto architektoniczne elementy obwarowań w postaci bram, baszt, czatowni, odznaczające się wybitnymi wartościami zabytkowymi, z uwagi na bogaty detal, formę kompozycji, cechy warsztatu budowlanego. Obecny stan zachowania obwarowań miejskich wynika z zaniku pierwotnej funkcji, rozwoju przestrzennego miast w XIX w., inwestycji komunikacyjnych oraz braku remontów i konserwacji.

Fortyfikacje nowożytne – do czasów współczesnych w krajobrazie kulturowym województwa są czytelne pozostałości umocnień budowanych przez Szwedów i Prusaków, m.in. w Szczecinie (ukształtowanie dzisiejszych Wałów Chrobrego, okolice dworca kolejowego Szczecin Główny) i Kołobrzegu (piwnica w forcie Ujście, Brama Radzikowska, reduta Morast) oraz w innych miejscowościach (Wolinie, Świnoujściu, Stargardzie Szczecińskim). Od 1837 roku budowana była

morska twierdza w Świnoujściu; obecnie zachowany jest zespół trzech fortów i szańców, świadczący o wysokim poziomie wiedzy inżynierskiej budowniczych. Szczególne znaczenie jako fortyfikacja nowożytna posiada pas umocnień (niem. Pommernstellung) od 1945 roku zwany Wałem Pomorskim, o łącznej długości 290 km (na terenie woj. zachodniopomorskiego ok. 199 km). W rejonie Rusinowa Wałęckiego, Tuczna i Strzalina zachowało się ok. 20 żelbetowych schronów pancernych, z których część jest budowlami kilkukondygnacyjnymi, połączonymi wewnętrznymi schodami.

Koszary - w wielu miejscowościach regionu (Szczecinie, Stargardzie Szczecińskim, Trzebiatowie, Mrzeżynie, Rogowie, Gryficach, Białej Górze k/Międzyzdrojów, Świnoujściu, Mirosławcu) zachowały się zespoły zabudowy wojskowej, koszary o zróżnicowanych formach architektonicznych. Obiekty te datowane są na okres od połowy XIX wieku po lata 30-te XX wieku. To najczęściej budynki budowane z cegły ceramicznej o prostych, klarownych kompozycjach elewacji, dekorowane detalem architektonicznym typowym dla czasu powstania.

Zabytki techniki

Każda epoka pozostawia w krajobrazie kulturowym zarówno budowle jak i maszyny, urządzenia i inne wyposażenie techniczne, które z uwagi na swe historyczne walory i zawartą w nich myśl konstruktorów i budowniczych są traktowane jako zabytki. Specyfika tych zasobów kulturowych uzależniona jest od uwarunkowań miejscowych, wynikających z tradycji i warunków naturalnych. Za najbardziej charakterystyczne dla województwa zachodniopomorskiego należy uznać historyczne elementy infrastruktury portowej, stoczniowej, transportu wodnego – morskiego i rzeczno – oraz przemysłu rolno-spożywczego.

Zabytkowe kompleksy budynków i urządzeń stoczniowych zachowały się w obrębie stoczni szczecińskich, Świnoujścia i – w mniejszym stopniu – Darłowa. Brak natomiast zachowanej infrastruktury innych, mniejszych stoczni, zlokalizowanych niegdyś na nabrzeżach miast należących do Hanzy (np. Goleniowa czy Mrzeżyna).

W obrębie portów handlowych i rybackich częściowo zachowała się historyczna infrastruktura (np. ryglowe spichlerze w Goleniowie i Karlinie, magazyny w Kołobrzegu, zabudowa modernistyczna przystani jachtowych w Trzebieży i Stepnicy, elewatory i zabudowa portu wolnocłowego w Szczecinie oraz urządzenia – pływające doki, dźwigi itp.).

W granicach województwa zachodniopomorskiego znajduje się siedem latarni morskich (Jarosławiec, gm. Postomino, Darłówek, gm. Darłowo, Gąski, gm. Mielno, Kołobrzeg, Niechorze, gm. Rewal, Wiśłka, gm. Wolin, Świnoujście-Warszów) wraz z budynkami towarzyszącymi. Są to – poza latarnią kołobrzeską, odbudowaną po 1945 r. - obiekty XIX-wieczne (najstarsza w Jarosławcu z 1838 r.), z częściowo zachowaną historyczną infrastrukturą techniczną i wystrojem architektonicznym z epoki.

Rysunek 7 Rozmieszczenie latarni morskich w Województwie Zachodniopomorskim

Źródło: Opracowanie PART S.A

Nielicznie zachowane są natomiast dawne urządzenia nawigacyjne; jedynie na szlaku wodnym Szczecin – Świnoujście istnieją stawy (np. stawa Młyny z oryginalną konstrukcją i formą), wytyczające tor, zbudowane w latach 1911-36. Odrzańskie urządzenia hydrotechniczne zachowały się częściowo na terenie obecnego Parku Krajobrazowego Dolnej Odry (np. jazy, śluzy komorowe, przepusty wałowe i stacje pomp w rejonie Widuchowej).

Stosunkowo liczne są elektrownie rzeczne wodne (w Trzebiatowie na kanale Młynówka, Lisowie, gm. Płoty, Prusinowie, gm. Łobez, Borowie, gm. Kalisz Pomorski, Smołęcinnie, gm. Gryfice, Rościnnie, gm. Białogard czy Rosnowie, gm. Białogard, Darłowo). Zachowały one w dużym stopniu formy architektoniczne obiektów budowlanych i urządzenia hydrotechniczne. Największej transformacji uległy urządzenia techniczne i prądotwórcze jak turbiny – napędowe i transmisyjne. Pierwotne wyposażenie zachowało się tylko reliktoowo, np. w Trzebiatowie.

Młyny wiatrowe (wiatraki) charakterystyczne niegdyś dla krajobrazu kulturowego wiejskiego i podmiejskiego obecnie stanowią jedynie relikty. Jedynym zachowanym wiatrakiem drewnianym (koźlakiem) jest wiatrak z Mierzyna gm. Police, datowany na lata 20-30-te XIX w. Liczniejszy – liczącym kilkadziesiąt obiektów - jest zespół wiatraków murowanych (holendrów), spośród których dwa – w Lędzinie, gm., Karnice i Poradzu, gm. Łobez – są w dobrym stanie technicznym, a pozostałe (np. w Lubanowie, Myśliborzu czy Nowogródku Pomorskim) ruinami korpusów ceglanych. W żadnym z nich nie zachowały się dawne urządzenia młyńskie.

Młyny wodne i elektryczne zachowały się licznej, część z nich kontynuuje produkcję do dziś, część została adaptowana na inne funkcje. Przetrwowało kilkadziesiąt niewielkich młynów (ryglowych lub murowanych), np. w Babigoszczy gm. Przybiernów, Letninie gm. Pyrzyce, Suchanówku gm. Suchań, Głębocku gm. Czaplunek, Mołstówku i Kiełpinie gm. Brojce, Rzecku i Korytowie gm. Choszczno,

Gościnie. Młyny wodne obecnie nie prowadzą przemiału - większość z nich została zaadaptowana na elektrownie wodne (np. Gryfice, gdzie zachowało się kompletne wyposażenie młyńskie) i obiekty hotelowo-turystyczne (np. Stargard Szczeciński, Marianowo). Większość młynów elektrycznych nadal pełni swoją pierwotną funkcję (np. Wojtaszyce, kompleks obiektów w Kluczu ob. Stargard Szczeciński) lub stały się elektrowniami. Niewielka część tych obiektów zachowała elementy pierwotnego wyposażenia (np. mlewniki walcowe, odsiewacze, elewatory transmisyjne, urządzenia napędowe, np. w Trzebiatowie).

Wśród zabytkowych obiektów czy zespołów przetwórstwa spożywczego regionu, wymienić można gorzelnie, młeczarnie (najczęściej folwarczne), browary, rzeźnie. Murowane z kamienia lub cegły o wieloelementowych bryłach, posiadają niekiedy bogaty detal architektoniczny i elementy historycznego wyposażenia technicznego (np. aparaty destylacyjne, kadzie fermentacyjne). Browary zachowały się np. w Szczecinie i Połczynie Zdroju, a rzeźnie w Szczecinie (Łasztownia), Świnoujściu i Gryfinie.

Są także zabytkowe obiekty lub zespoły związane z innymi gałęziami przemysłu: np. cegielnie, niegdyś niezwykle liczne w krajobrazie naszego regionu - w ostatnich latach stały się relikdami. Przykładem jest cegielnia w Śmierdnicy w Szczecinie, gdzie zachowany jest tzw. piec Hoffmana. W panoramie miast czytelne są np. wieże ciśnień związane z zakładami uzdatniania wody np. w Stargardzie Szczecińskim, Pyrzycach, Sławnie, Szczecinku czy Dębnie. Rzadziej spotykane są zespoły gazowni i elektrowni miejskich – np. w Szczecinie, Trzebiatowie, sporadycznie – huty czy papiernie (Szczecin, Osinowo). W gminie Police zachowały się ruiny fabryki benzyny syntetycznej.

Zabytkami są także elementy infrastruktury komunikacyjnej: np. kolejowy most zwodzony w Szczecinie-Podjuchach, żelbetowy most „z delfinami” w Trzebiatowie, most łukowy nad rzeką Bielicą na linii wąskotorowej Koszalin – Świelino. Linie kolei wąskotorowej wraz z towarzyszącą zabudową, będące podstawą funkcjonowania gospodarki regionu na przełomie XIX i XX w., zachowały się we fragmentach, pełnią aktualnie rolę atrakcji turystycznej (linia: Gryfice – Rewal – Trzebiatów, Koszalin – Świelino czy Stargard Szczeciński – Dobrzany).

Obiekty infrastruktury kolei szerokotorowej są licznie reprezentowane na terenie województwa. Wśród obiektów ryglowych są dworce np. w Białogardzie, Dygowie i Karlinie. Najliczniej występują obiekty murowane, często z detalem architektonicznym, np. w Wałczu, Drawsku Pomorskim, Sławnie. Towarzyszące stacjom obiekty znikają stopniowo z infrastruktury kolejowej – lokomotywnie, wieże ciśnień, magazyny. Za zabytkowe uznaje się także: fragment autostrady tzw. berlinki Królewiec – Berlin oraz liczne ciągi dróg brukowanych obsadzonych zabytkową zielenią, prowadzące do wsi i miasteczek, zajezdnie tramwajowe – trzy zespoły w Szczecinie.

Zieleń zabytkowa

Jedną z najliczniejszych grup zabytków są obszary zieleni komponowanej – parki i ogrody, cmentarze, aleje przydrożne. Parki w większości związane są założeniami dworsko-folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Do najcenniejszych zaliczyć można parki w: Dolsku, gm. Dębno – krajobrazowy, zaprojektowany w 1832 roku przez J. P. Lenego, Starogardzie Łobeskim – barokowo-klasycystyczny ogród z 1. połowy XVIII wieku, rozbudowany w połowie XIX wieku w park krajobrazowy, Tucznie – krajobrazowy park zamkowy o charakterze swobodnym z 2. ćwierci XIX wieku, Przelewicach – park pałacowy z początku XIX wieku, przekształcony w ogród dendrologiczny w latach 30-tych XX wieku, Karnieszewicach – arboretum założone w 2. ćwierci XIX wieku przez członków Pomorskiego Towarzystwa Leśnego wg projektu Schwappacha, Stolcu – barokowy ogród pałacowy z początku XVIII wieku, Siemczynie – park pałacowy z 2. połowy XVIII wieku, przebudowany w 4. ćwierci XIX wieku na krajobrazowy o cechach romantycznych, Kulicach – krajobrazowy park dworski z 1. połowy XIX wieku czy w Lubiechowie – park pałacowy w stylu angielskim z 1. ćwierci XIX w. Drugą grupę stanowią parki zdrojowe np. w Połczynie Zdroju, Międzyzdrojach czy Świnoujściu w otoczeniu architektury uzdrowiskowej oraz parki miejskie, np. w Szczecinie (Park Kasprowicza) czy Koszalinie.

Do połowy XIX w. nekropolie wiejskie, którym towarzyszyła zieleń obrzeżna, zlokalizowane były przy kościołach. W późniejszym okresie cmentarze wytyczano poza obszarem zwartej zabudowy. W krajobrazie tworzyły one kępę zieleni wysokiej, często z nasadzeniami alejowymi. Współcześnie znaczna część nekropolii nie pełni funkcji grzebalnej, ale pozostała czytelnym elementem przestrzeni kulturowej. Cmentarze na terenie Pomorza Zachodniego związane były w zdecydowanej większości z luterańskim obrządkiem religijnym, bardzo rzadko z kalwińskim (np. Cmentarz Francuski w Szczecinie), katolickim (w rejonie Wałcza) lub żydowskim (np. w Baniach, Boleszkowicach, Cedyni, Józefinie, Koszalinie, Mirosławcu, Moryniu, Pełczycach, Szczecinie, Świdwinie, Tucznie lub Widuchowej). Sporadycznie można jeszcze dziś odnaleźć cmentarze rodowe, zlokalizowane – najczęściej – w obrębie parków dworskich lub lasów. Są również nieliczne cmentarze wojenne (np. z czasów wojny prusko-francuskiej czy obu wojen światowych), przyszpitalne czy kryjące szczątki ofiar pomorów. Na wielu cmentarzach zachowały się historyczne kaplice i kostnice. Jednym z największych i najcenniejszych z zabytkowych cmentarzy w Europie który znajduje się na terenie województwa zachodniopomorskiego, jest Cmentarz Centralny w Szczecinie, założony w latach 1899-1900 według projektu W. Meyera-Schwartau, rozbudowany przez Georga Hanniga. Na obszarze ok. 160 ha, o charakterze parkowo-krajobrazowym, oprócz części historycznych nagrobków, zachowały się zieleńce, zbiorniki wodne, mostki, aleje dekoracyjnych drzew i krzewów, oraz obiekty architektoniczne – zespół bramy głównej, kaplica.

Cennym, choć współcześnie zagrożonym, elementem krajobrazu kulturowego jest zieleń przydrożna, niekiedy nasadzana w XVIII lub XIX wieku, np. aleja bukowa w gm. Polanów, obsadzenie w okolicach Wolina. Waloryzujące przestrzeń kulturową są charakterystyczne dla obszarów wiejskich nasadzenia z drzew owocowych, głównie czereśni, jabłoni, śliw.

Obiekty sakralne i świeckie

Na terenie województwa biorąc pod uwagę obiekty sakralne najliczniej reprezentowane są: ołtarze, ambony, organy, chrzcielnice, empory organowe. Przeważnie są to obiekty wykonane z drewna, rzeźbione i polichromowane. Stosunkowo liczną grupę zabytków sakralnych stanowią też rzeźby, obrazy tablicowe i sztalugowe, płyty nagrobne, epitafia oraz dzwony.

Na terenie województwa istnieją kościoły posiadające pojedyncze zabytki natury sakralnej o znacznej wartości artystycznej i historycznej, a także kościoły o bardzo bogatym wyposażeniu wewnątrz, np. katedry w: Koszalinie i Szczecinie, konkatedry: w Kamieniu Pomorskim i Kołobrzegu, kościoły miejskie w: Stargardzie Szczecińskim, Dobrej k/Nowogardu, Reczu, Tucznie, Gryficach, Darłowie, Czaplunku oraz kościoły wiejskie, np. w: Brzesku (gm. Pyrzyce), Cisowie (gm. Darłowo), Dzisnej (gm. Przybiernów), Jarszewie (gm. Kamień Pomorski), Witnicy (gm. Moryń), Iwęcinnie (gm. Sianów), Krągu (gm. Polanów), Oстрыm Bardzie (gm. Darłowo), Runowie Pomorskim (gm. Węgorzyno), Śmiechowie (gm. Będzino), czy w Wysiedlu (gm. Łobez).

Zabytki sakralne na terenie województwa zachodniopomorskiego pochodzą z różnych epok stylowych – od romanizmu (XIII w.) do modernizmu (I połowa XX w.).

Wśród zabytków sakralnych występujących w kościołach na terenie naszego województwa najbardziej charakterystyczne są następujące grupy obiektów:

- **chrzcielnice kamienne** – granitowe z XII-XIII w. (powstawały zapewne wraz z kościołami) i wapienne, staranniej obrobione, o „puklowanych” czasach, np. w Kamieniu Pomorskim, w Mechowie (gm. Pyrzyce), czy Tetyniu (gm. Kozielice), Karlinie;
- **gotyckie malowidła ścienne** - zachowane zarówno w monumentalnych kościołach miejskich – np. w konkatedrach w: Kamieniu Pomorskim i Kołobrzegu, w szczecińskim kościele św. Jana Ewangelisty, w kościele poaugustiańskim w Chojnie, w Chociwlu, w kaplicy św. Gertrudy w Darłowie, jak i w niewielkich kościołach wiejskich – np. w Chwarszczanach (gm. Boleszkowice), w Grzędzicach (gm. Stargard Szczeciński), w Wełtyniu (gm. Gryfino), w Mętnie Małym (gm. Chojna), czy w Czachowie (gm. Cedynia).
- **gotyckie, drewniane elementy wyposażenia** – ołtarze szafiaste, jak np. ołtarz główny w katedrze w Kamieniu Pomorskim, ołtarze kaplic bocznych katedry w Szczecinie (pochodzące z Ciećmierza i z Objezierza Nowego), relikty ołtarza w katedrze w Koszalinie, tryptyki w konkatedrze kołobrzesckiej i w niektórych kościołach wiejskich, a także pozostałości stall, jak np. w konkatedrach w Kamieniu Pomorskim i Kołobrzegu, czy w kościele parafialnym w Trzebiatowie;
- **Kamienne płyty nagrobne i epitafia** - gotyckie, renesansowe i barokowe – np. w Szczecinie: na Zamku Książąt Pomorskich, w kościołach św. Piotra i Pawła i pofranciszkańskim oraz w wielu kościołach na terenie województwa np. w konkatedrach w Kamieniu Pomorskim i Kołobrzegu, w kościołach parafialnych w Gryficach, czy w Dobrej k/Nowogardu;

- **Późnorenesansowe, barokowe i manierystyczne drewniane elementy wyposażenia:**
 - ołtarze i ambony, np. w kościołach miejskich w: Białogardzie, Dobrej, Gryficach, Myśliborzu, Reczu, Stargardzie Szczecińskim, Kamieniu Pomorskim, Darłowie; a także w kościołach wiejskich. Charakterystyczne dla zachodnich i południowo-zachodnich terenów województwa są ołtarze ambonowe (niem. Kanzellaltar) o bogatej dekoracji snycerskiej, np. w kościołach: w Kurzycku (gm. Mieszkowice), w Witnicy (gm. Moryń), Żabowie (gm. Pyrzyce) czy w Buku (gm. Dobra k. Szczecina);
 - empory i loże o parapetach z bogatą dekoracją snycerską i malarską, np. w kościołach miejskich: w Dobrej k/Nowogardu i św. Gertrudy w Darłowie, czy katedrze w Kamieniu Pomorskim, w wielu kościołach wiejskich, np. w: Cisowie (gm. Darłowo), Jaroszewie (gm. Kamień Pomorski), Karnicach (gm. Karnice), Krągu (gm. Polanów), Krupach (gm. Darłowo), Ostrym Bardzie (gm. Darłowo), Nowielinie (gm. Pyrzyce), Rakowie (gm. Krzęcin), Wielinie (gm. Polanów), Wierzbnie (gm. Pyrzyce), Witnicy (gm. Moryń), Wysiedlu (gm. Łobez), Żelewie (gm. Stare Czarnowo);
 - stalle i ławy, zdobione snycersko i przeważnie polichromowane, np. w kościołach miejskich np. w Gryfinie i św. Gertrudy w Darłowie, w kościołach wiejskich np.: w Otanowie (gm. Myślibórz), Runowie Pomorskim (gm. Węgorzyno), Jarszewie (gm. Kamień Pomorski), Witnicy (gm. Moryń);
- **Epitafia drewniane lub kamienne**, przeważnie barokowe z polichromowaną i złożoną dekoracją – w kościołach na terenie województwa. Kilka z nich zostało przeniesionych do katedry w Szczecinie oraz do Biblioteki Miejskiej w Pyrzycach;
- **Barokowe polichromie na stropach lub sklepieniach** – np. w kościołach: św. Piotra i Pawła w Szczecinie, w Brzesku (gm. Pyrzyce), Dziejnej (gm. Przybiernów), Koniewie (gm. Wolin), Wierzbnie (gm. Warnice), Iwięcinie (gm. Sianów), Kwasowie (gm. Sławno), Śmiechowie (gm. Będzino), Witnicy (gm. Moryń);
- **Neogotyckie elementy wyposażenia** – ołtarze, ambony, chrzcielnice, empory, ławki i in., np. w kościołach miejskich w: Trzebiatowie, Mieszkowicach, Maszewie, Resku, Szczecinie-Dąbiu, czy kościele p.w. Najświętszej Marii Panny Gwiazdy Morza w Świnoujściu;
- **Organy z dekoracyjnymi prospektami organowymi** – barokowe: w Kamieniu Pomorskim i Karnicach, neogotyckie: w Koszalinie, Maszewie, Szczecinie-Dąbiu czy Trzebiatowie, neobarokowe– w Gryficach i Resku. W wielu kościołach zachowały się jedynie szafy organowe bez instrumentu. Na terenie województwa zachowanych jest wiele instrumentów lub reliktyw instrumentów powstałych od końca XVIII w. do I. 40. XX w. w szczecińskim warsztacie organmistrzowskim rodziny Grüneberg;
- **Witraże** – pochodzące z różnych epok stylowych. Z okresu późnego renesansu i baroku przetrwały małe witrażki herbowe w niektórych kościołach wiejskich. Liczniej reprezentowane są zespoły witraży z końca XIX i początku XX wieku neogotyckich i utrzymany w innych formach stylowych, np. w konkatedrze w Koszalinie, w kościele p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata w Stargardzie Szczecińskim, w kościołach: parafialnym p.w. Macierzyństwa

Najświętszej Marii Panny w Trzebiatowie, w kościołach: św. Krzyża i św. Jana w Myśliborzu, w Ławach (gm. Myślibórz), w kościele p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szczecinku, w Darskowie (gm. Złocieniec) i Chmielnie (gm. Bobolice), w Juchowie (gm. Borne-Sulinowo), w Sulechówku (gm. Malechowo) czy w Jedlicach (gm. Węgorzyno), w Wicewie (gm. Tychowo), a także modernistyczne, np. w kościele w Jesionowie (gm. Przelevice) czy w szczecińskim kościele p.w. Świętej Rodziny.

- **Ikony i inne przedmioty** związane z kultem w kościołach prawosławnych (fragmenty ikonostasów, szaty i naczynia liturgiczne, oprawy ksiąg, płaszczyce i in.) – pochodzące przeważnie z XIX i pocz. XX w., przywiezione najczęściej zostały z terenów wschodnich po 1945 r.;
- **Obrazy, rzeźby, płaskorzeźby**, pochodzące z różnych epok stylowych, niekiedy będące pierwotnie częścią większych obiektów, wtórnie z nich wymontowanych (np. z ołtarzy, ambon, empor) znajdujące się w wielu kościołach na terenie województwa. Istnieją kościoły posiadające dekorację rzeźbiarską usytuowaną na zewnątrz budowli np. gotyckie płaskorzeźby na elewacji kościoła Piotra i Pawła w Szczecinie, płaskorzeźby na wieży kościoła Najświętszej Marii Panny Królowej Świata w Stargardzie, czy rzeźby w kościele Najświętszej Marii Panny w Chojnie;
- **Drobne sprzęty kościelne** – naczynia liturgiczne, krucyfiksy, lichtarze, kadzielnice, dzwonki mszalne, kropielnice. Za wyjątkiem krucyfiksów, zachowane stosunkowo nielicznie;
- **Dzwony** – od czasów gotyku do XX w. Na naszym terenie zachowała się niezwykle cenna grupa gotyckich, barokowych i klasycystycznych dzwonów spiżowych.

Stosunkowo niewiele przetrwało na terenie województwa elementów wystroju i wyposażenia wnętrz świeckich. Znajdują się one w niektórych budynkach użyteczności publicznej będących własnością Skarbu Państwa (niektórych urzędów, policji, poczty, archiwum państwowego), samorządów (urzędy miast i gmin, szkoły, biblioteki), a także firm prywatnych, np. banków lub organizacji pozarządowych. Obiekty zaliczane do zabytków sakralnych zachowały się również w niektórych budynkach mieszkalnych w miastach (kamienice, wille) pozostających w posiadaniu samorządów, wspólnot mieszkaniowych i osób prywatnych, a także w wiejskich dworach i pałacach będących własnością osób prywatnych, firm, samorządów, a w dużej części Agencji Nieruchomości Rolnych.

W pojedynczych obiektach użyteczności publicznej zachowały się elementy wyposażenia sakralnego, najczęściej mebli i obrazów, na ogół przeniesionych z dworów i pałaców.

W niektórych budynkach użyteczności publicznej przetrwały jednolite zespoły stałego wyposażenia i wystroju wnętrz, jak np. sztukaterie, elementy dekoracji snycerskiej, boazerie, polichromie ścienne, witraże czy kominki. Wymienić tu należy wystrój architektoniczny wnętrz: Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie i Koszalinie, Nowego Ratusza (ob. bank) w Koszalinie, Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie, Banku PKO BP przy al. Niepodległości w Szczecinie, w ratuszu kołobrzeskim, w dawnym budynku Starostwa (ob. UMiG) w Drawsku Pomorskim, w banku przy ul.

Kościuszkowców 11 w Wałczu, w kilku szkołach w Szczecinie (np. I LO) i w Wałczu (Szkoła Podstawowa nr 2 przy ul. Konopnickiej i Zespół Szkół nr 1 przy ul. Kilińszczaków 59).

Interesujące przykłady pełnego wystroju wnętrz przetrwały w dawnych willach w Szczecinie – pełniących obecnie różne funkcje – np. przy al. Wojska Polskiego: nr 84 (willa Lentza) i nr 76 (Liceum Katolickie), 115 (Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia), willi Grüneberga przy ul. Batalionów Chłopskich w Szczecinie-Zdrojach, a także wystrój Przedszkola Publicznego przy ul. P. Skargi 18 w Szczecinie. Wymienić tu również warto dekorację wnętrza ob. Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Dębnie oraz dwóch budynków (dawnych willi) szpitala w Choszcznie.

Wśród budynków użyteczności publicznej na uwagę zasługują również obiekty posiadające pojedyncze elementy wystroju, takie jak witraże, np. w: szpitalu w Barlinku, budynku Urzędu Miasta i Gminy w Dębnie, ratuszach w Karliniu, Złocieńcu i Sławnie, gmachu Urzędu Stanu Cywilnego w Myśliborzu.

Wiele elementów wystroju zaliczanych do zabytków sakralnych zachowało się w kamienicach, głównie w Szczecinie, ale także w Świnoujściu, Koszalinie, Szczecinku, Wałczu i innych miastach. Spośród elementów dekoracji wnętrz wymienić należy: wystroje malarskie i sztukatorskie przejazdów bramnych, częstokroć ukryte pod warstwami przemalowań (np. ul. Obrońców Stalingradu w Szczecinie) czy klatki schodowe ze snycersko opracowanymi balustradami lub z dekoracją malarską (np. w Koszalinie – ul. Spółdzielcza 17, ul. Zwycięstwa 189 czy ul. Niepodległości 40). W niektórych lokalach sklepowych kamienic zachowały się cenne elementy wystroju, takie jak płytki ceramiczne na ścianach i ladach oraz haki metalowe (np. w dawnym sklepie mięsny przy ul. B. Krzywoustego 53 w Szczecinie oraz w sklepie mięsny przy ul. Zwycięstwa 135 w Koszalinie), wyposażenie stolarsko-snycerskie aptek (np. przy pl. Grunwaldzkim oraz na rogu al. Piastów i ul. A. Małkowskiego w Szczecinie). W wielu mieszkaniach przetrwały elementy dawnego wystroju i wyposażenia: stolarka drzewiana, boazerie, sztukaterie, piece kaflowe czy witraże (np. Szczecin, Świnoujście, Koszalin, Mieszkowice, Lisie Pole, Trzebież, Darłowo).

W większości zamków, pałaców i dworów regionu nie zachowały się pierwotne, ruchome elementy wyposażenia sakralnego, takie jak meble czy obrazy. Przetwały natomiast pozostałości ich wystroju, na stałe związane z architekturą, takie jak: sztukaterie, drewniane okładziny stropów, elementy stolarsko-snycerskiego wyposażenia, takie jak: boazerie, schody z balustradami, piece kaflowe i kominki oraz witraże.

Wśród rezydencji na terenie Pomorza Zachodniego wyjątkowe miejsce zajmuje Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie, w którym zgromadzony jest wyjątkowy zespół najstarszych i najcenniejszych zabytków ruchomych, do których należą np. renesansowe polichromie Wieży Więziennej, zespół sarkofagów książęcych, czy renesansowych kamiennych płyt pamiątkowych i erekcyjnych. We wnętrzach eksponowane są też meble i elementy wyposażenia (z XVIII, XIX i początku XX w.) przemieszczone z innych obiektów. Meble przechowywane są również w zamkach na terenie województwa, np. w Darłowie, Tucznie, Starym Zamku w Płotach, czy dworze w Buku (gm. Przybiernów).

W niektórych pałacach i dworach zachowały się przykłady kompleksowego wystroju wnętrz, jak np. w: pałacu w Czernikowie (gm. Myślibórz), Kłopotowie (gm. Dygowo), Mostach (gm. Goleniów), Radzimiū (gm. Radowo Małe), Żelmowie (gm. Radowo Małe), Trzebieszewie (gm. Szczecinek), czy Białowasach (gm. Barwice). W innych obiektach przetrwały mniejsze zespoły wystroju wnętrz lub pojedyncze elementy, np. w pałacu w Naclawiu (gm. Polanów), w Kraśniku Koszalińskim, w Siemczynie (gm. Czaplinek), Trzygłowie (gm. Gryfice). Unikatowy charakter w skali województwa i kraju ma barokowa polichromia sali balowej dworu w Świerznie (gm. Świerzno).

Spośród licznych niegdyś sztukaterii na terenie województwa szczególne miejsce zajmuje – reprezentująca wysoki poziom artystycznego wykonania – barokowa dekoracja wnętrz zamku w Swobnicy. Na uwagę zasługują też rozbudowane zespoły dekoracji sztukatorskich w pałacach z końca XIX i pocz. XX w., np. w Czernikowie (gm. Myślibórz).

W niektórych dworach i pałacach zachowały się cenne witraże, np. w Kłopotowie (gm. Dygowo), Rąbinie (gm. Rąbino) czy Żelmowie (gm. Radowo Małe).

Na elewacjach niektórych budynków, głównie w miastach zachowały się elementy wystroju architektonicznego, takie jak pełnoplastyczne rzeźby, płaskorzeźby. Do najbardziej okazałych przykładów wystroju rzeźbiarskiego gmachów użyteczności publicznej w Szczecinie należą figury z fasad Czerwonego Ratusza czy budynku Banku PKO BP przy al. Niepodległości, z okresu późniejszego – ceramiczne płaskorzeźby ze starego kina w Sławnie. Liczne są również przykłady detalu architektonicznego elewacji kamienic (np. w ciągu zabudowy przy ul. Zwycięstwa w Koszalinie, przy ul. św. Wojciecha 2, al. J. Piłsudskiego i pl. Grunwaldzkim w Szczecinie oraz przy ul. Hołdu Pruskiego w Świnoujściu), a także willi (w większości w Szczecinie) i pensjonatów (głównie w Świnoujściu i Międzyzdrojach). Unikatowym przykładem na naszym terenie jest barokowe sgraffito z przedstawieniem słonia na jednej z kamienic przy rynku w Trzebiatowie. Do najmłodszych – jednak niezwykle wartościowych pod względem artystycznym – zabytków należy mozaika na elewacji kina „Kosmos” w Szczecinie.

Obiekty małej architektury

Istnieje grupa nieruchomych obiektów budowlanych, określanych mianem „małej architektury” – zaliczanych do zabytków ruchomych – usytuowanych na placach wiejskich i miejskich, cmentarzach przykościelnych i gminnych oraz przy drogach. Stanowią one własność samorządów, parafii, w pojedynczych przypadkach osób prywatnych. Są to elementy zagospodarowania terenu takie jak: pomniki, rzeźby plenerowe, fontanny, kapliczki przydrożne, pomniki nagrobne, krzyże pokutne, pompy uliczne i inne.

W badanym regionie pozostało niewiele pomników z XIX i pocz. XX w. W Szczecinie są to: kolumna-pomnik żołnierzy poległych w wojnach napoleońskich na kopcu przy ul. Unii Lubelskiej, pomniki Kornela Ujejskiego (popiersie przewiezione ze Lwowa) i kondotiera Colleonego (kopia pomnika z dawnego Muzeum Miejskiego w Szczecinie), zaś na terenie województwa np.: częściowo zniszczony obelisk z pocz. XIX w. w parku pałacowym w Starogardzie Łobeskim oraz pomnik dr

Kocha przy dawnym sierocińcu w Moryniu. Cokoły niektórych pomników o znacznej wartości artystycznej po 1945 r. zostały wtórnie wykorzystane do ekspozycji współczesnych rzeźb – np. pomnika Adama Mickiewicza w Szczecinie i Mieszka I w Mieszkowicach. Stosunkowo liczną grupę na terenie województwa stanowią natomiast pomniki - i ich relikty - poległych w I wojnie światowej żołnierzy niemieckich, dawnych mieszkańców, usytuowane na placach i cmentarzach przykościelnych małych miasteczek i wsi, a także na czynnych cmentarzach, np. Centralnym w Szczecinie.

Nieliczną grupę stanowią też rzeźby plenerowe, zarówno w Szczecinie, jak i na terenie województwa. Zachowane obiekty pochodzą z XVIII, XIX i XX w. Wśród nich na uwagę zasługują późnobarokowa grupa rzeźbiarska Flory z placu Orła Białego w Szczecinie (dawniej w zwieńczeniu szczecińskiego pałacu Grumbkowa), rzeźba Herkulesa Walczącego z Centaurem na tarasie Wałów Chrobrego w Szczecinie, grupa rzeźbiarska tzw. Miłosiernego Samarytanina z lat 30-tych XX w. przy ul. Unii Lubelskiej w Szczecinie czy posąg Apolla z parku leśnego w Zatoni Dolnej (gm. Chojna) z dawnego pałacu margrabiów brandenburskich w Schwedt, ob. w depozycie Muzeum Narodowego w Szczecinie. Z obiektów powstałych po 1945 r., reprezentujących plastykę współczesną do najcenniejszych należą dwie rzeźby niezjącego artysty Władysława Hasióra – „Płonące Ptaki” w Parku Kasprowicza w Szczecinie i „Płomienne Ptaki” w Koszalinie.

Na terenie województwa zachowało się kilka wartościowych fontann. Najstarszą i najcenniejszą jest barokowa fontanna z lat 30-tych XVIII w. na placu Orła Białego w Szczecinie. Wśród szczecińskich fontann znacznymi wartościami artystycznymi odznaczają się: architektoniczna obudowa i basen szczecińskiej fontanny Sediny (proj. L. Manzel) z końca XIX w., zachowany mimo zniszczenia grupy rzeźbiarskiej, fontanna z rzeźbą „Chłopiec z harmonią” przy Urzędzie Miasta (z ok. 1927 r.) i Ptasia Fontanna w ogrodzie różanym parku Kasprowicza (z ok. 1930 r.). Poza Szczecinem przetrwały m.in. fontanny na rynkach w Barlinku (proj. K. Akermnan), Darłowie (proj. W. Gross) oraz przed pałacem w Pstrowicach (gm. Pyrzyce). Obiektem o wyjątkowym znaczeniu jest tzw. Święta Studnia (Studnia św. Ottona) w Pyrzycach, upamiętniająca chrzest miejscowej ludności w XII w. Na terenie obecnego województwa istnieją również kapliczki przydrożne; najstarsze (w tym XIX. wieczne) zlokalizowane na terenie powiatu wałeckiego. Do najcenniejszych i najstarszych w regionie zabytków małej architektury należą trzy średniowieczne kamienne krzyże pokutne z: Krępcewa (gm. Dolice), Trzebiatowa, Stargardu Szczecińskiego. Na niektórych cmentarzach zachowały się pomniki nagrobne o dużej wartości artystycznej, np. w Gozdowicach (gm. Mieszkowice), czy Stolcu (gm. Dobra k. Szczecina), a także na cmentarzach np. w Wałczu i Centralnym w Szczecinie.

Do charakterystycznych elementów krajobrazu miejskiego należą szczecińskie pompy uliczne z końca XIX i pocz. XX w., z których jedna została przeniesiona do Nowego Warpna.

Placówki muzealne i ich potencjał turystyczny

W województwie zachodniopomorskim według danych GUS z 31.12.2012 działa 24 placówek muzealnych (w liczbie tej mieszczą się zarówno muzea, jak i ich oddziały). Są to zarówno muzea o statucie zarejestrowanym w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jak i zbiory, które udostępniają samorządy i podlegające im instytucje kultury, organizacje pozarządowe, instytucje

naukowe i osoby prywatne a oficjalne ich statuty nie zostały zarejestrowane. W zbiorach muzeów województwa zachodniopomorskiego uwzględnianych przez GUS znajdowało się (31.12.2011) 224 418 muzealiów. Najliczniejsze zbiory posiadają Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum w Koszalinie i Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. W większości muzeów regionu zbiory liczą od kilkuset do kilku tysięcy zabytków. W 2012r. muzea odwiedziło ponad 438 tys. zwiedzających.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Muzea i oddziały muzealne	Muzealia	Wystawy tymczasowe		Zwiedzający	
			własne	obce	ogółem	w tym młodzież szkolna
OGÓŁEM						
2000	20	185413	72	40	550347	275329
2005	22	221460	77	69	362912	146583
2010	27	218835	67	47	445441	141288
2011	25	224418	103	48	434148	123705
Archeologiczne	1	1692	-	-	2130	900
Artystyczne	1	-	2	4	7627	355
Geologiczne	1	-	-	-	8772	2856
Historyczne	6	18972	19	2	150047	26736
Interdyscyplinarne	2	57180	13	11	21712	8403
Przyrodnicze	2	5522	7	2	25483	3100
Regionalne	8	41477	48	14	101339	49059
Techniki	2	2324	12	2	41384	11684
Inne	2	97251	2	13	75654	20612

Tabela 13 Muzea wg klasyfikacji tematycznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

Jak wynika z powyższych danych najwięcej placówek ma status muzeów regionalnych (8), najwięcej muzealiów (ok. 57 tys.) posiadają jednak muzea interdyscyplinarne. Najwięcej osób zwiedziło 6 muzeów o profilu historycznym (ok. 150 tys.). Młodzież szkolna zorganizowana stanowi ok. 28 % wszystkich zwiedzających, a ok. 40% w muzeach regionalnych.

Sieć muzeów województwa zachodniopomorskiego rozmieszczona jest nierównomiernie, w Szczecinie znajduje się 1/3 placówek.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Muzea i oddziały muzealne	Muzealia	Wystawy tymczasowe		Zwiedzający	
			własne	obce	ogółem	w tym młodzież szkolna
WOJEWÓDZTWO	25	224418	103	48	434148	123705
Podregion Koszaliński	7	78478	45	19	222,5	67,7
Powiat Białogrodzki	-	-	-	-	-	-
Powiat Drawski	-	-	-	-	305	-
Powiat Kołobrzegi	1	18040	17	1	125,0	21,1
Powiat Koszaliński	-	-	-	-	-	-
Powiat Sławieński	1	3574	4	3	62,8	35,3
Powiat Szczecinecki	1	3328	6	5	7,7	3,0

Powiat Świdwiński	-	-	-	-	-	-
Powiat Wałecki	2	2186	13	4	12,6	2,9
m. Koszalin	2	51350	5	6	14,4	5,5
Podregion Stargardzki	5	37265	33	7	21,7	10,7
Powiat Choszczeński	-	-	-	-	-	-
Powiat Gryficki	1	492	7	-	8,3	4,1
Powiat Łobeski	1	45	-	-	0,2	0,1
Powiat Myśliborski	2	30747	18	2	4,1	2,3
Powiat Pyrzycki	-	-	-	-	-	-
Powiat Stargardzki	1	5981	8	5	9,1	4,3
Podregion M. Szczecin	6	102274	16	20	137,2	35,6
Szczecin	6	102274	16	20	137,2	35,6
Podregion Szczeciński	7	6401	9	2	52,7	9,6
Powiat Goleniowski	-	-	-	-	-	-
Powiat Gryfiński	3	1854	-	-	4,7	1,1
Powiat Kamieński	3	1875	2	-	23,0	5,9
Powiat Policki	-	-	-	-	-	-
m. Świnoujście	1	2672	7	2	25,0	2,6

Tabela 14 Muzea w 2011r. na terenie województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

W województwie nie ma żadnej placówki prowadzonej wyłącznie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; placówką prowadzoną przez samorząd województwa wspólnie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest jedynie Muzeum Narodowe w Szczecinie.

Placówki prowadzone przez starostwa powiatowe i miasta na prawach powiatu:

- Muzeum w Koszalinie
- Muzeum – Zamek Książąt Pomorskich w Darłowie
- Muzeum Techniki „Zajezdnia Sztuki” w Szczecinie
- Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu
- Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Świnoujściu.

Placówki prowadzone przez samorządy gminne:

- Muzeum w Białogardzie
- Muzeum Wojsk Inżynieryjnych I Armii Wojska Polskiego w Gozdowicach
- Muzeum Historii Ziemi Kamieńskiej w Kamieniu Pomorskim
- Muzeum Ziemi Karlińskiej w Karlinie
- Muzeum Walk o Wał Pomorski w Mirosławcu
- Muzeum Pojezierza Myśliborskiego w Myśliborzu
- Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Niechorzu
- Muzeum I Armii Wojska Polskiego w Siekierkach
- Muzeum Regionalne w Szczecinku
- Muzeum w Stargardzie Szczecińskim
- Muzeum Ziemi Wałeckiej w Wałczu

- Muzeum Regionalne w Wolinie
- Muzeum Regionalne w Barlinku (w strukturach Barlineckiego Centrum Kultury)
- Muzeum Regionalne w Cedyni (w strukturach Cedyńskiego Centrum Kultury i Sportu)
- Muzeum Pałacowe (w Trzebiatowskim Ośrodku Kultury w Trzebiatowie).

Placówki prowadzone przez instytucje lub osoby prywatne:

- Muzeum Przyrodnicze Wolińskiego Parku Narodowego w Międzyzdrojach
- Muzeum Geologiczne Uniwersytetu Szczecińskiego w Szczecinie
- Muzeum Kamieni w Kamieniu Pomorskim, prywatne
- Muzeum Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej.

Większość siedzib muzealnych regionu to budynki zabytkowe, co przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności tych placówek dla zwiedzających. Mimo zwiększonych w ostatnich kilku latach nakładów i odnowieniu kilku obiektów muzealnych (Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum w Stargardzie) czy przeznaczenia na potrzeby muzeów nowych, większych budynków (Muzeum Techniki i Komunikacji w Szczecinie, Muzeum w Białogardzie, Muzeum Regionalne w Szczecinku, Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Niechorzu), istnieją potrzeby dalszych inwestycji i działania wystawiennicze. W najbliższych latach przewiduje się rozwój możliwości wystawienniczych regionu, m.in. poprzez budowę nowych obiektów (Muzeum Przełomów i Muzeum Morskie w Szczecinie); planowane jest także utworzenie mniejszych placówek muzealnych – np. w Drawsku – utrzymywanych z funduszy gminnych. Wszystkie placówki mają znaleźć siedziby w odrestaurowanych obiektach zabytkowych.

Za niezwykle pożyteczne oraz ciekawe należy uznać inicjatywy lokalne, najczęściej wspierane przez władze gminne – Izbę Muzealną w Czaplunku, Izbę Historyczną w Pełczycach, Muzeum Ziemi Doberskiej w Bibliotece Gminnej w Dobrej k. Nowogardu, Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej czy Muzeum Ziemi Choszczeńskiej (funkcjonujące w budynku szkoły) – które nie tylko gromadzą i eksponują zabytki związane z regionem, ale też prowadzą działalność edukacyjną.

Powstają też izby muzealne organizowane przez stowarzyszenia pozarządowe – np. przez Jamneńskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne, Towarzystwo Miłośników Historii Ziemi Gryfińskiej, Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Polickiej „Skarb”, instytucje, firmy, uczelnie – np. Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Szczecinie, Książnicę Pomorską, Zamek Księżąt Pomorskich w Szczecinie, Pomorską Akademię Medyczną czy wreszcie przez osoby prywatne – np. Prywatna Izba Muzealna w Bornym Sulinowie, Muzeum Wł. Wysockiego w Koszalinie, prywatna kolekcja rzeźb ludowych z terenu ziemi darłowskiej w Starym Jarosławiu, prywatne kolekcje etnograficzne w Dąbkach (pod Darłowem) i Gosławiu (pod Trzebiatowem).

Liczba takich placówek wzrasta, świadcząc o rosnącym zainteresowaniu historią i kulturą regionu, ale w dalszym ciągu na terenie 2/3 gmin województwa zachodniopomorskiego nie ma żadnego muzeum lub innej placówki zajmującej się gromadzeniem i eksponowaniem zabytków historycznych – w tym etnograficznych - dokumentujących kulturę regionu.

Teatry, filharmonie, domy muzyki, galerie, wystawy, kina oraz regionalne konkursy i wydarzenia

Zestawienie instytucji działających na terenie województwa zachodniopomorskiego, które zostały zawarte w tytule podrozdziału przedstawiają poniższe tabele.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Instytucje	Miejsca na widowni w stałej sali	Przedstawienia i koncerty	Widzowie i słuchacze w tys.
Teatry i instytucje muzyczne				
2000	11	3340	2405	489,2
2005	12	3304	2178	510,4
2010	12	3238	2023	379,5
2011	10	3287	1735	301,3
Teatry				
	7	2440	1541	227,5
Dramatyczne				
	5	1521	1041	134,9
Lalkowe				
	1	354	414	69,5
Muzyczne				
	1	565	86	23,1
Filharmonie				
	2	847	161	63,8
Orkiestry i chóry				
	1	-	33	10,1
Zespoły pieśni i tańca				
	-	-	-	-
Przedsiębiorstwa estradowe				
2000	1	x	84	43,9
2005	1	x	99	34,8
2010	2	x	458	379,0
2011	3	x	522	284,2

Tabela 15 Teatry, instytucje muzyczne, przedsiębiorstwa estradowe działające na terenie województwa zachodniopomorskiego (stan na 31 XII 2011r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

WYSZCZEGÓLNIENIE	2000	2005	2010	2011
Kina (stan w dniu 31 XII)	42	31	21	22
w tym miasta	37	29	19	20
Sale projekcyjne (stan w dniu 31 XII)	42	44	39	39
w tym miasta	37	40	37	37
Miejsca na widowni (stan w dniu 31 XII) w tys.	10,5	10,3	8,9	8,7
w tym miasta	9,6	9,5	8,5	8,4
Seanse				
w tysiącach	19,4	34,4	45,3	49,9
w tym miasta	18,1	33,3	45,0	49,3
na 1 kino	461	1108	2159	2267
Widzowie				
w tysiącach	815,4	1205,6	1568,3	1496,1
w tym miasta	782,1	912,6	1563,1	1490,3
na 1 kino	19414	38889	74679	68004
na 1 seans	42	35	35	30

Tabela 16 Kina stałe na terenie województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Miasta	Wieś
Instytucje	286	89	197
Domy kultury	27	22	5
Ośrodki kultury	59	41	18
Kluby	28	17	11
Świetlice	172	163	9
Pracownie specjalistyczne	329	252	77
Imprezy (w ciągu roku)	10405	6772	3633
Uczestnicy imprez (w ciągu roku) w tys.	1549,4	1417,6	131,8
Kursy (w ciągu roku)	181	153	28
Absolwenci kursów (w ciągu roku)	3343	3033	310
Zespoły artystyczne	599	525	74
Członkowie zespołów artystycznych	9090	8013	1077
Koła (kluby)	582	433	149
Członkowie kół (klubów)	13992	11240	2752

Tabela 17 Domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice na terenie województwa zachodniopomorskiego w 2010r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

Imprezy w Województwie Zachodniopomorskim

Kolejnym elementem mogącym bezpośrednio wpływać na okresowy wzrost przyjazdów turystycznych do danego regionu są różnego rodzaju imprezy i targi. O tym jednak, aby impreza stanowiła istotny czynnik aktywizacji turystycznej regionu decydować będzie odpowiedni program oraz skuteczna promocja projektu.

Najbardziej popularne i najczęściej odwiedzane imprezy to wydarzenia organizowane cyklicznie. Na analizowanym obszarze imprez przygotowywanych corocznie jest kilkanaście, co w znaczny sposób wpływa na atrakcyjność regionu w okresie ich trwania. Najważniejsze wydarzenia kulturalne, folklorystyczne oraz sportowe przedstawione są w poniższym zestawieniu.

Wydarzenie	Termin	Miejsce	Organizator	Strona
Styczeń				
Brak informacji				
Luty				
Międzynarodowy Złot Morsów	połowa lutego	Mielno	Gmina Mielno	www.zlotmorsow.mielno.pl
Festiwal Miejsc i Podróży "Włóczykij"	druga połowa lutego	Gryfino	Gryfiński Dom Kultury	www.wloczykij.com
Marzec				
Pomerania Sali Expo	marzec	Szczecin	Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Turystyki	http://pomeraniasail.pl
Kwiecień				
FIFArt - Festiwal Intymnych Form Artystycznych	kwiecień	Gryfino	Gryfiński Dom Kultury	www.uhuru.gdk.com.pl
Przeglądu Teatrów Małych Form KONTRAPUNKT	kwiecień	Szczecin	Miasto Szczecin, Teatr Kana, Teatr Lalek Pleciuga, Teatr Polski	www.kontrapunkt.pl
Łobeska Baba Wielkanocna - Jarmark Wielkanocny	Niedziela Palmowa	Łobez	Starostwo Powiatowe w Łobzie	www.powiatlobeski.pl
Maj				
Dni Gryfina	1 - 3 maja	Gryfino	Urząd Miasta i Gminy Gryfino Gryfiński Dom Kultury	www.gryfino.pl
Cztery Pory Ogrodu	każda niedziela maja	Przelewice	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	www.ogrodprzelewice.pl
Piknik nad Odrą	drugi tydzień maja	Szczecin - nabrzeże, Jana z Kolna	Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Turystyki	www.pikniknadodra.pl
Europejska Noc Muzeów	połowa maja	muzea regionu	-	www.muzeum.szczecin.pl
Pyrzyckie Spotkania z Folklorem	koniec maja / początek czerwca	Pyrzyce	Pyrzycki Dom Kultury	www.pyrzycepromo.net
Czerwiec				
Cztery Pory Ogrodu	każda niedziela maja	Przelewice	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	www.ogrodprzelewice.pl
Turniej Tenorów na Zamku	czerwiec	Szczecin	Opera na Zamku w Szczecinie	www.opera.szczecin.pl
Międzynarodowy Festiwal Sztuki Wizualnej "inSPIRACJE"	połowa czerwca	Szczecin	Klub 13 Muz Szczecin	www.inspiracje.art.pl
M Teatr Koszalińskie Konfrontacje Młodych	połowa czerwca	Koszalin	Bałtycki Teatr Dramatyczny w Koszalinie	www.btd.koszalin.pl

Bitwa o Krowę	połowa czerwca	naprzemiennie - co drugi rok Białogard i Świdwin	Gminy Białogard i Świdwin	www.bialogard.info www.swidwin.pl
OTTONALIA - Dni Kultury Chrześcijańskiej	24 - 30 czerwca	Kamień Pomorski	Oddziały Zachodniopomorski i Miejski Civitas Christiana, Proboszcz Parafii pw. św. Ottona oraz Burmistrz Kamienia Pomorskiego	www.kamienpomorski.pl www.kamienpomorski.pl/news.php
Międzynarodowy Złot Historycznych Pojazdów Wojskowych	ostatni weekend czerwca	Darłowo	Marian Laskowski	www.zlot-darlowo.pl
Międzynarodowy Festiwal Organowy	czerwiec, lipiec, sierpień	Koszalin, Darłowo, Sarbinowo, Białogard	Filharmonia Koszalińska	www.filharmoniakoszalinska.pl
Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	ostatni piątek czerwca, każdy piątek lipca i sierpnia	Katedra w Kamieniu Pomorskim	Burmistrz Kamienia Pomorskiego i Rada Miejska w Kamieniu Pomorskim, Starostwo Powiatowe w Kamieniu Pomorskim, Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Ottona w Kamieniu Pomorskim, Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamieńskiej, Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie	www.kamienpomorski.pl
Lipiec				
Flis Odrzański - Dzień Rzeki Odry:	czerwiec / lipiec	miejsowości wzdłuż rzeki Odry od Brzegu do Szczecina	Fundacja Flis Odrzański Stowarzyszenie na Rzecz Miast i Gmin Nadodrzańskich	www.flisodrzanski.pl
Akademia Słońca	lipiec, sierpień	Gmina Rewal	Gmina Rewal Centrum Informacji Promocji Rekreacji	http://www.rewal.pl/rew9/pl/akademia-soca
Kettler Open	pierwszy tydzień lipca	Binowo, Kołczewo, Choszczno	zachodniopomorskie pola golfowe	-
Wakacyjny Festiwal Artystów	początek lipca	Międzyzdroje	Miasto Międzyzdroje, Międzynarodowy Dom Kultury	http://festiwalgwiazd.com/
Festiwal "Spoiwa Kultury"	początek lipca	Szczecin	Teatr Kana Szczecin	www.kana.art.pl

Jarmark nad Jeziorem Ogórkowym	drugi weekend lipca	Kalisz Pomorski	Miasto Kalisz Pomorski	www.kaliszpom.pl
Jarmark Jakubowy	weekend w okolicach 25 lipca	Szczecin, plac przy Katedrze	Parafia pw. św. Jakuba, Fundacja Szczecińska	www.jarmark.jakubowy.pl
Jarmark Doberski	lipiec	Dobra k/Nowogardu	Gmina Dobra	www.jarmarkdoberski.pl
Cztery Pory Ogrodu	co druga niedziela lipca	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	www.ogrodprzelewice.pl
Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	każdy piątek lipca i sierpnia	Katedra w Kamieniu Pomorskim	Burmistrz Kamienia Pomorskiego i Rada Miejska w Kamieniu Pomorskim, Starostwo Powiatowe w Kamieniu Pomorskim, Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Ottona w Kamieniu Pomorskim, Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamieńskiej, Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie	www.kamienpomorski.pl
Międzynarodowy Festiwal Organowy	czerwiec, lipiec, sierpień	Koszalin, Darłowo, Sarbinowo, Białogard	Filharmonia Koszalińska	www.filharmoniakoszalinska.pl
Trzy dni na Cysterskim Szlaku / Targi wyrobów klasztornych	drugi weekend lipca	Bierzwnik	Urząd Gminy Bierzwnik, Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Bierzwniku, Instytut Prahistorii UAM w Poznaniu Parafia Bierzwnik	www.bierzwnik.pl
Międzynarodowy Festiwal Latawców	tydzień na przełomie lipca i sierpnia	plaże w Darłównu Wschodnim i w Darłównu Zachodnim	Ośrodek Sportu i Rekreacji w Darłowie	http://www.latawce.info/
Festiwal Kabaretu KABARETON	ostatnia sobota lipca	Koszalin - amfiteatr	Agencja Artystyczna "Kołń Polski"	www.kabareton-koszalin.pl
Jarmark Moryński	przełom lipca / sierpnia	Moryń	Miejski Ośrodek Kultury Urząd Miejski w Moryniu	www.moryn.pl
Festiwal Współczesnej Kultury Ludowej	przełom lipca / sierpnia	Kamień Pomorski	Miejski Ośrodek Kultury i Sportu w Kamieniu Pomorskim	www.kamienpomorski.pl
Western Piknik Folk,	lipiec	Sułomino	Pro Consulting s.c.	www.western-piknik.pl

Blues & Country Festiwal				
Sunrise Festival	ostatni weekend lipca	Kołobrzeg	-	http://sunrisefestival.wme.com.pl www.sunrisefestival.pl/
Karuzela Cooltury	lipiec	Świnoujście	Urząd Miasta Świnoujście, Fundacja Centrum Twórczości Narodowej	www.karuzelacooltury.pl
Kołobrzeski Piknik Wojskowy	lipiec	Kołobrzeg	Bastion	www.piknikwojskowy.pl
Sierpień				
Akademia Słońca	lipiec, sierpień	Gmina Rewal	Gmina Rewal Centrum Informacji Promocji Rekreacji	http://www.rewal.pl/rew9/pl/akademia-soca
Festiwal Słowian i Wikingów	pierwszy weekend sierpnia	Wolin	Urząd Miasta i Gminy Wolin Stowarzyszenie Centrum Słowian i Wikingów	http://www.jombsborg-vineta.com
Trzebiatowskie Święto Kaszy	początek sierpnia	Trzebiatów	Trzebiatowski Ośrodek Kultury	www.trzebiatow.pl
Cztery Pory Ogródu	co druga niedziela sierpnia	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	Ogród Dendrologiczny w Przelewicach	www.ogrodprzelewice.pl
Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	każdy piątek lipca i sierpnia	Katedra w Kamieniu Pomorskim	Burmistrz Kamienia Pomorskiego i Rada Miejska w Kamieniu Pomorskim, Starostwo Powiatowe w Kamieniu Pomorskim, Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Ottona w Kamieniu Pomorskim, Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamieńskiej, Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie	www.kamienpomorski.pl
Ińskie Lato Filmowe	początek sierpnia	Ińsko	Stowarzyszenie Ińskie Lato Filmowe Urząd Miasta i Gminy Ińsko, stopklatka.pl	www.ilf.stopklatka.pl
Wielka Gala Tenorów	druga sobota sierpnia	Opera na Zamku w Szczecinie	Opera na Zamku	www.opera.szczecin.pl
Międzynarodowy Festiwal Muzyczny Sacrum-Non Profanum	połowa sierpnia	Trzęsacz	Pomorskie Stowarzyszenie Instrumentalistów	-

Festiwal siły i urody	sierpień	Międzyzdroje, Ustronie Morskie (plaża)	Firma Live sp. z o.o.	www.strongman.pl www.ustronie-morskie.pl
Regaty Unity Line	około 15 sierpnia	Świnoujście Kołobrzeg	Jacht Klub AZS Szczecin, Unity Line	www.jkasz.szczecin.pl/
Festiwal Gwiazd Sportu	sierpień	Dziwnów	Gmina Dziwnów, Miejski Ośrodek Kultury i Sportu	www.festiwal.dziwnow.pl
Międzynarodowy Festiwal Organowy	czerwiec, lipiec, sierpień	Koszalin, Darłowo, Sarbinowo, Białogard	Filharmonia Koszalińska	www.filharmoniakoszalinska.pl ;
Triada Teatralna	sierpień	Dębno	Dębnowski Ośrodek Kultury	www.dok.org.pl
Festyn Historyczny CHWARSZCZANY	połowa sierpnia	Park Kulturowy w Chwarszczanach	Projekt Chwarszczany, Stowarzyszenie Szlak Templariuszy	www.chwarszczany.pl www.templariusze.org
Międzynarodowe Spotkania z Folklorem "Interfolk"	połowa sierpnia	Kołobrzeg	Miejski Ośrodek Kultury w Kołobrzegu	http://rck.kolobrzeg.eu/
Barlineckie Lato Teatralne	połowa sierpnia	Barlinek	Barlinecki Ośrodek Kultury	http://it.barlinek.pl
Międzynarodowy Zlot Pojazdów Militarnych	połowa sierpnia	Borne Sulinowo	Urząd Miasta i Gminy Borne Sulinowo, Centrum Kultury i Rekreacji Borne Sulinowo Stowarzyszenie Miłośników Militarnej Historii Bornego Sulinowa	www.zlot.eu/
Koszaliński Festiwal Kulinarny na ulicy Smaków	sobota w drugiej połowie sierpnia	Koszalin	Centrum Kultury 105	www.ck105.koszalin.pl
Goci na Kamiennych Kręgach	druga połowa sierpnia	teren Rezerwatu Archeologicznego "Kamienne Kręgi" w Manowie	Urząd Gminy w Manowie	www.manowo.pl
FAMA Międzynarodowy Campus Artystyczny	sierpień	Świnoujście	Fundacja Akademickie Biuro Kultury i Sztuki Alma – Art	www.fama.org.pl
Międzynarodowy Festiwal Ognia Sztucznych PYROMAGIC & Music Wave	sierpień	Szczecin	Miasto Szczecin	www.pyromagic.pl
Kołobrzeski Bicykl Maraton	sierpień	Kołobrzeg	Stowarzyszenie Turystyki Rowerowej "Bicykl"	www.supermaraton.tkk.pl

Wrzesień				
Festiwal Debiutów Filmowych Młodzi i Film	wrzesień	Koszalin	Stowarzyszenie Filmowców Polskich, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Miasto Koszalin, Centrum Kultury 105 w Koszalinie	www.mif.org.pl
Zderzenie Sztuk i Kultur - SZTUKOWANIE	połowa września	Gryfino	Gryfiński Dom Kultury	www.sztukowanie.art.pl/
Międzynarodowy Festiwal Rockowy GENERACJA	pierwsza połowa września	Koszalin	Centrum Kultury 105	www.generacja.koszalin.pl
Turniej Tenisowy PEKAO Open	połowa września	Szczecin	Fundacja Promasters	www.pekaoopen.pl
Międzynarodowy Festiwal Zespołowej Muzyki Akordeonowej	druga połowa września	Koszalin	Centrum Kultury 105	www.ck105.koszalin.pl
Tydzień Żurawi	tydzień na przełomie wrzesień / październik	Międzyodrze: Marwice - Gartz	Zespół Parków Krajobrazowych Doliny Dolnej Odry Stowarzyszenie Turystyczne "Am Unteren Oderal"	www.unteres-odertal.de
Październik				
Hanza Jazz Festiwal	październik	Koszalin	Centrum Kultury 105	www.hanza.koszalin.pl
Listopad				
Międzynarodowe Spotkania Teatralne OKNO	połowa listopada	Szczecin, Teatr Kana	Teatr Kana Szczecin	www.kana.art.pl
Grudzień				
Brak informacji				

Tabela 18 Stałe wydarzenia regionalne w miesiącach organizowane na terenie województwa zachodniopomorskiego (rok 2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony

http://www.turystyka.wzp.pl/wtgp/turystyka/wydarzenia_w_regionie.htm (pobrano 22.10.2013r.)

Wnioski dotyczące walorów turystycznych Województwa

Analiza walorów naturalnych i antropogenicznych Województwa Zachodniopomorskiego pozwala na wysunięcie następującego wniosku:

- Blisko 185 km odcinek wybrzeża Morza Bałtyckiego (prawie połowa całego polskiego wybrzeża) wraz ze wszystkimi walorami – piaszczystymi plażami, wydmami, lasami i płytkimi jeziorami nadmorskimi - stanowi podstawę dla rozwoju turystyki rekreacyjno - wypoczynkowej, typu słońce-morze-plaża, aktywnej, specjalistycznej.
- Niewystarczająca infrastruktura dodatkowa (zbyt mała liczba marin, przystani, ośrodków sportów wodnych, nurkowania) – stanowi czynnik ograniczający rozwój różnych form turystyki aktywnej.

- Duże obszary pojezierzy (46% powierzchni Województwa), w tym 7 jezior powyżej 1.000 ha – są podstawą dla rozwoju turystyki rekreacyjnej, aktywnej, specjalistycznej (sporty wodne, żeglarstwo, nurkowanie, wędkarstwo).
- Obserwuje się różny stan zagospodarowania turystycznego jezior, zazwyczaj jednak niewystarczający w porównaniu z ich potencjałem.
- Obszary pojezierne dysponują znacznymi rezerwami do wykorzystania na cele turystyczne.
- Istnieje konieczność rozbudowy infrastruktury turystycznej, co mogłoby przyczynić się do wydłużenia sezonu turystycznego.
- Zalew Szczeciński posiada doskonałe warunki dla rozwoju różnych form turystyki aktywnej (dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna).
- Dobrze rozwinięta sieć rzek umożliwia uprawianie sportów wodnych oraz wędkarstwa.
- Występują dogodne warunki do tworzenia i użytkowania szlaków wodnych – spływy kajakowe.
- Niespotykane bogactwo fauny i flory na terenie obszaru ujściowego Odry daje podstawy do rozwoju turystyki krajoznawczej.
- Bardzo wysoka lesistość – 35% powierzchni Województwa – umożliwia realizowanie funkcji wypoczynkowej.
- Niespotykane walory uzdrowiskowe są dużą szansą na rozwój turystyki uzdrowiskowej, sanatoryjnej.
- Istnieje możliwość wykorzystania dla celów zdrowotnych i rekreacyjnych występowanie wód geotermalnych.
- Niezwykle urozmaicona przyroda morskich wysp – Wolin i Uznam.
- Ponad 20% powierzchni Województwa zajmują tereny chronione, znajduje się tutaj ponad 1000 pomników przyrody.
- Najcenniejsze obszary objęte ochroną to – Woliński Park Narodowy, część Drawieńskiego Parku Narodowego, Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry, Drawski Park Krajobrazowy, Iński Park Krajobrazowy.
- Bardzo bogaty krajobraz kulturowy Województwa;
- Liczne tereny i obiekty zabytkowe – możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych.
- Bogate zbiory muzeów w regionie, ze względu jednak na ograniczone środki finansowe, brak możliwości odpowiedniego wyeksponowania muzealiów.

Całość zasobu wartości krajobrazu kulturowego i lokalnego dziedzictwa umożliwia tworzenie programów wytyczania i wdrażania różnego typu szlaków turystycznych dla turystyki zmotoryzowanej, pieszej i pobytowej.

Krajobraz kulturowy Województwa Zachodniopomorskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich i skandynawskich. Zachowane elementy krajobrazu, takie jak układy staromiejskie, liczne wsie średniowieczne, XIII wieczne kościoły i zabudowania poklasztorne, stanowią charakterystyczne rysy krajobrazu Województwa i podkreślają odrębność regionu. W połączeniu z walorami krajobrazowymi, posiadają potencjalną wartość, która odpowiednio promowana, może być atrakcyjnym towarem przyciągającym turystów.

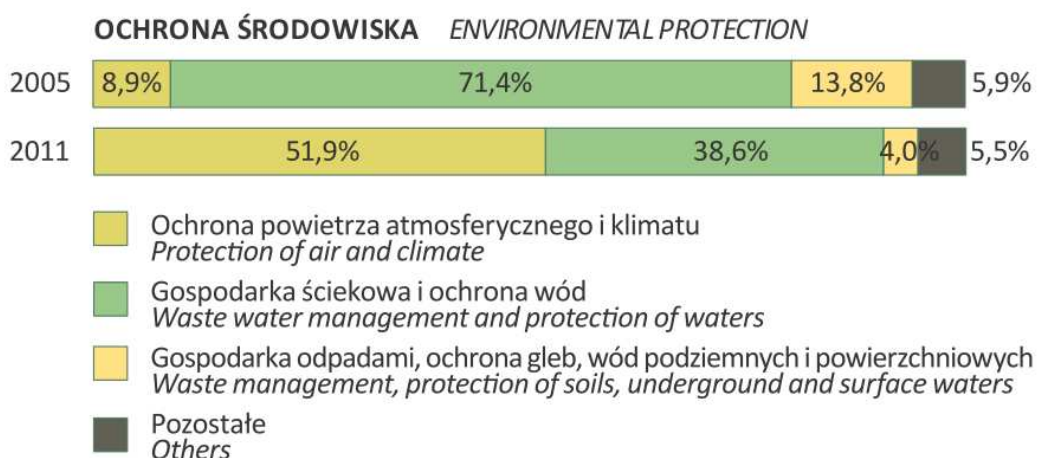
Dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego daje dobre podstawy do dalszego i szybszego rozwoju turystyki oraz jej promocji – co zresztą w pewnym stopniu działa się i dotychczas – jednakże rozwój oparty o strategię, zaplanowany i skoordynowany, stworzy znacznie większą szansę wszystkim podmiotom turystycznym, wielu mieszkańcom oraz miejscowościom.

3.3. Ochrona środowiska naturalnego

Stan jakościowy środowiska w Województwie jest ważnym elementem w budowaniu turystycznego wizerunku regionu. To właśnie warunki ekologiczne stają się obecnie jednym z elementów, które decydują o postrzeganiu danego regionu jako obszaru turystycznie atrakcyjnego. Czystość środowiska naturalnego oraz dbałość o jego stan powinny więc być jednymi z najbardziej istotnych kierunków działania władz i samorządu województwa, jak również innych partnerów zainteresowanych rozwojem turystyki w Regionie.

Do ochrony środowiska przyczyniają się takie czynniki jak stopień zwodociągowania, czy skanalizowania danego obszaru, liczba wysypisk śmieci itp. Mają one ogromny wpływ na jakość życia mieszkańców oraz turystów przyjeżdżających do Regionu.

Stopień czystości środowiska naturalnego oraz ekologiczny charakter danego obszaru są w dzisiejszych czasach coraz ważniejszym czynnikiem w podejmowaniu decyzji o wyjeździe przez turystów.

Wykres 1 Struktura nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej

Źródło: Województwo Zachodniopomorskie w liczbach 2013 – Urząd Statystyczny w Szczecinie

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się średnim stopniem **zanieczyszczenia powietrza**. Największy problem stanowi dotrzymanie poziomów dopuszczalnych lub docelowych w zakresie emisji zanieczyszczeń pyłowych, benzo(a)pirenu oraz ozonu. Niektóre obszary w województwie zachodniopomorskim wymagają podjęcia działań naprawczych wynikających z przyjętych programów ochrony powietrza. Istotną formą ograniczenia zanieczyszczenia powietrza jest pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (duży potencjał energetyki wiatrowej oraz małej wysokosprawnej kogeneracji opartej na biomasie). Zobowiązania Polski wobec UE w tym zakresie to 15% udział energii ze źródeł odnawialnych w bilansie energetycznym kraju do roku 2020. Ze względu na istniejący w województwie potencjał w tym zakresie, Zarząd województwa opracował „Założenia do programu energetyki odnawialnej w oparciu o surowce odnawialne energii, wody i wiatru” oraz „Program rozwoju sektora energetycznego w województwie zachodniopomorskim do 2015 roku z częścią prognostyczną do 2030 roku”.

Hałas komunikacyjny jest obecnie głównym źródłem zakłóceń klimatu środowiska. W mniejszym stopniu występuje w województwie zachodniopomorskim uciążliwość związana z hałasem kolejowym, a hałas przemysłowy ma charakter zdecydowanie lokalny i dotyka najmniejszego odsetka mieszkańców.

Natężenie podstawowych zagrożeń dla **jakości wód** w województwie zachodniopomorskim- nadmierny pobór wód i zanieczyszczanie wód w efekcie działalności człowieka- stopniowo się zmniejsza. W wyniku podjętych działań i przemian gospodarczych jakość wód powierzchniowych ulega poprawie, jednak w dalszym ciągu dużym problemem jest skażenie bakteriologiczne wód oraz nadmierne ilości trafiających do środowiska substancji biogennych powodujących proces eutrofizacji.

Jeśli chodzi o wody podziemne, to ich stopień zanieczyszczenia na obszarze województwa można uznać za umiarkowany. Zmiany jakości wód podziemnych zachodzą dużo wolniej niż w przypadku wód powierzchniowych i są trudne do zaobserwowania w perspektywie kilku lat. W dalszym ciągu problemem jest zasolenie wód podziemnych w strefie przybrzeżnej.

Zasadniczo, nie sposób oddzielić **ochrony wód przejściowych i przybrzeżnych** od ochrony pozostałych części wód powierzchniowych i- w mniejszym stopniu- wód podziemnych. Substancje zanieczyszczające wody powierzchniowe ostatecznie spływają do wód Morza Bałtyckiego, co w konsekwencji staje się jedną z głównych przyczyn złego stanu jego wód. W szczególności dotyczy to substancji zwiększających twardość wód Bałtyku: substancji organicznych, określanych jako BZT oraz związków azotu i fosforu. Stan ten wymaga pilnych działań naprawczych, podejmowanych przez wszystkie państwa leżące w zlewisku Morza Bałtyckiego.

Odnosząc się do województwa zachodniopomorskiego, należy wskazać, że zachowanie odpowiedniej jakości wód przybrzeżnych i przejściowych jest czynnikiem warunkującym oczekiwany rozwój jednego z filarów gospodarki regionu- turystyki i aktywnego wypoczynku. W tym aspekcie szczególnej uwagi wymaga zapewnienie należytej gospodarki ściekowej w nadmorskich miejscowościach turystycznych.

Dużym problemem, choć dotyczącym jedynie części województwa, są procesy niszczenia brzegu morskiego (procesy erozji i abrazji). Brak zdecydowanego przeciwdziałania tym zjawiskom może spowodować poważne szkody zarówno w mieniu, jak i w dziedzictwie przyrody nadmorskiej, a także wzrost zagrożeń powodziowych.

Dominującym sposobem zagospodarowania **odpadów komunalnych** zebranych z terenu województwa zachodniopomorskiego jest unieszkodliwianie poprzez składowanie. Nadal w niewystarczającym stopniu prowadzony jest odzysk odpadów komunalnych szczególnie surowców wtórnych takich jak papier, szkło i tworzywa sztuczne. W większości gmin województwa prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów. Odpady zebrane selektywnie stanowiły ok. 4% odpadów zebranych ogółem (zmieszanych oraz zebranych selektywnie). Słabo funkcjonuje system selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych, ulegających biodegradacji, odpadów niebezpiecznych wytworzonych w strumieniu odpadów komunalnych oraz odpadów zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego. Spośród odpadów wytworzonych w sektorze gospodarczym niewielka ich ilość została zagospodarowana przez unieszkodliwianie, większość została poddana procesom odzysku. W województwie nie funkcjonują żadne instalacje do termicznego przekształcania odpadów komunalnych. Według WIOŚ na terenie województwa brak jest ogólnodostępnego składowiska odpadów przemysłowych, przez co odpady przemysłowe trafiają na składowiska komunalne. Istotny problem stanowi nierozwiązana kwestia odpadów zdeponowanych na terenie Spółki Akcyjnej „Wiskord” w Szczecinie. Na terenie województwa jest niewystarczająca ilość instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych oraz do odzysku osadów ściekowych.

3.4. Dostępność komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna każdego obszaru recepcji turystycznej jest niezwykle ważnym czynnikiem brany pod uwagę przez osoby podejmujące decyzję o wyborze miejsca docelowego. Ponadto, korzystne położenie komunikacyjne samo w sobie generuje ruch turystyczny. Trendy obserwowane na polskim i światowym rynku turystycznym jasno wskazują, iż zagadnienie transportu i jego bezpieczeństwa, będzie wzrastać, tak jak i popularność linii lotniczych. Mimo to, przewiduje się, iż w kolejnych kilkunastu, kilkudziesięciu latach, najczęściej używanym środkiem transportu pozostanie samochód osobowy.

Województwo Zachodniopomorskie ze względu na swoje położenie w północno-zachodniej części Polski, granicząc z Niemcami od zachodu i Morzem Bałtyckim od północy, jest ważnym szlakiem transportowym, w układzie krajowym jak i międzynarodowym. Potwierdza to pełna oferta możliwości transportowych, które pozwalają na przejęcie ruchu samochodowego, kolejowego, morskiego, rzeczno i lotniczego.

Analizowany region charakteryzuje się względnie dobrą dostępnością komunikacyjną. Położenie badanego obszaru na północno-zachodnim krańcu Polski sprawia, że jest on stosunkowo trudno dostępny dla mieszkańców z centralnej i południowo-wschodniej Polski. Bliskość Niemiec, Szwecji i Dani sprawia natomiast, że jest on łatwo dostępny dla turystów z zachodniej i północnej granicy.

Rysunek 8 Przybliżone odległości do Szczecina z większych miast Polski.

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 9 Województwo Zachodniopomorskie w Europie.

Źródło: Opracowanie własne

Transport drogowy

Sprawny regionalny system transportowy to przede wszystkim infrastruktura drogowa o odpowiedniej gęstości i stanie technicznym warunkującym standard połączeń struktur osadniczych. Sieć dróg publicznych w Województwie jest dość dobrze rozwinięta.

W 2011 r. w województwie zachodniopomorskim długość dróg publicznych wyniosła 19079,5 km. Dróg o twardej nawierzchni było 13550,6 km, z tego dróg krajowych – 1136,6 km (8,4%), a samorządowych – 12414,0 km (91,6%). Autostrady i drogi ekspresowe stanowiły łącznie 1,2% długości dróg o twardej nawierzchni w województwie (w kraju – 0,6%) i wyniosły odpowiednio 21,6 km i 139,5 km.

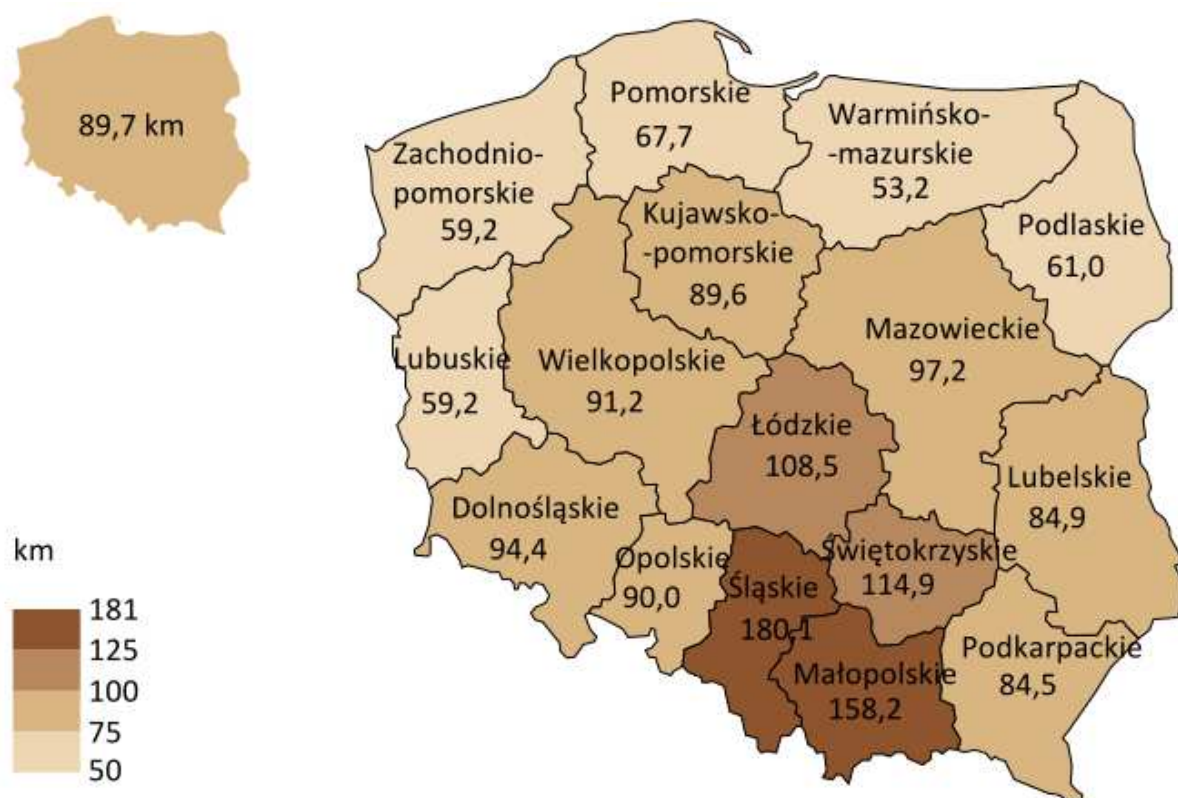
W strukturze dróg województwa dominowały drogi o znaczeniu lokalnym, tj. powiatowe i gminne, stanowiąc 83,0% całej długości dróg publicznych w województwie.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2000	2005	2010	2011	
				ogółem	w tym o nawierzchni ulepszonej
	w km				
OGÓŁEM	12973	12740	13549	13551	12293
Krajowe	1099	1104	1148	1137	1137
Wojewódzkie	2120	2115	2115	2114	2113
Powiatowe	7178	7225	7112	7090	6616
Gminne	2576	2297	3173	3210	2427

Tabela 19 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

Województwo zachodniopomorskie należy do województw o najmniejszej gęstości sieci dróg publicznych w kraju. W 2011 r. na 100 km² powierzchni przypadało 59,2 km dróg o twardej nawierzchni (w kraju – 89,7 km). Mniejszy wskaźnik odnotowano tylko w województwie warmińsko-mazurskim (53,2 km).

Rysunek 10 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km² powierzchni ogólnej

Źródło: Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 39

Drogi przebiegające przez województwo zachodniopomorskie to:

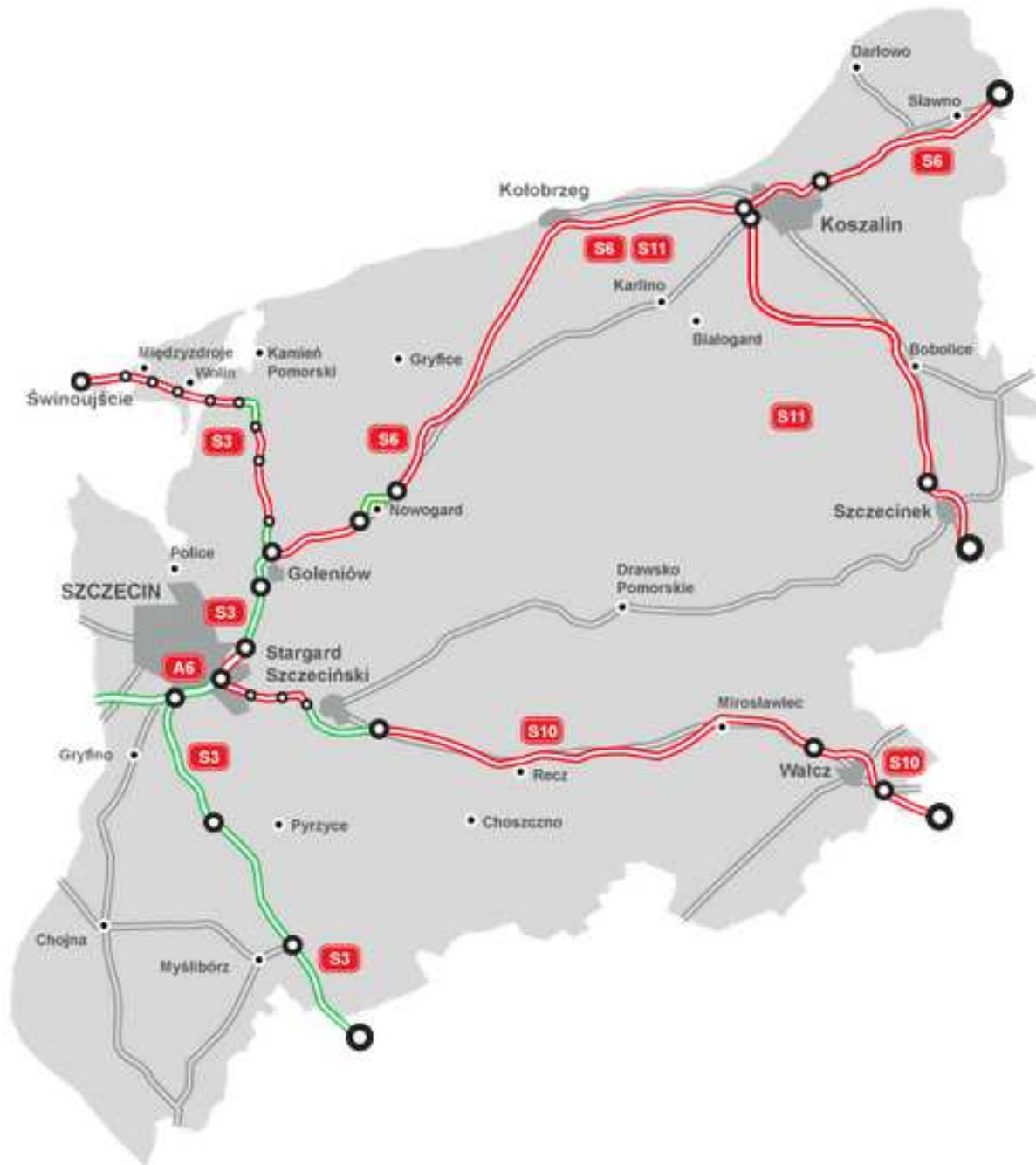
- A-6: (Niemcy) – Kołbaskowo - Radziszewo – Szczecin – Goleniów
- 3: Świnoujście – Goleniów – Szczecin – Pyrzyce – Myślibórz – Gorzów Wielkopolski – Skwierzyna – Międzyrzecz – Świebodzin – Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól – Lubin – Legnica – Jawor – Bolków – Kamienna Góra – Lubawka – granica państwa (Czechy)
- S3: Świnoujście - Gorzów Wielkopolski - Lubin - Legnica - Bolków - Jelenia Góra - Jakuszyce - granica państwa (Czechy)
- S6: Szczecin – Goleniów – Nowogard – Kołobrzeg – Ustronie Morskie – Koszalin – Sławno – Słupsk – Lębork – Gdynia – Gdańsk – Straszyn – Rusocin
- S10: Szczecin - Stargard Szczeciński - Recz - Kalisz Pomorski - Wałcz - Piła - Wyrzysk - Pawłówek - Białe Błota - Bydgoszcz - Solec Kujawski - Toruń - Lubicz Dolny - Sierpc - Płońsk – Siedlin
- Droga nr 6: Goleniów (droga ekspresowa S6) - Płoty - Koszalin - Lębork - Reda - Gdynia (droga ekspresowa S6)
- Droga nr 10: granica państwa (Niemcy) - Lubieszyn - Szczecin - Stargard Szczeciński - Wałcz - Piła - Pawłówek - Białe Błota - Wypaleniska - Przyłubie - Toruń - Lipno - Sierpc - Drobin – Płońsk
- Droga nr 11: Kołobrzeg - Koszalin - Bobolice - Szczecinek - Piła - Chodzież - Oborniki - Poznań - Kórnik - Jarocin - Pleszew - Ostrów Wielkopolski - Ostrzeszów - Kępno - Kluczbork - Lubliniec - Tarnowskie Góry – Bytom
- Droga nr 13: Szczecin - Przeclaw - Rosówek - granica państwa (Niemcy)
- Droga nr 20: Stargard Szczeciński - Chociwel - Węgorzyno - Drawsko Pomorskie - Czaplonek - Szczecinek - Biały Bór - Miastko - Bytów - Kościerzyna - Żukowo – Gdynia
- Droga nr 22: granica państwa (Niemcy) - Kostrzyn nad Odrą - Wałdowice - Gorzów Wielkopolski - Wałcz - Człuchów - Chojnice - Starogard Gdański - Czarlin - Malbork - Stare Pole – Elbląg
- Droga nr 23: Myślibórz – Sarbinowo
- Droga nr 25: Bobolice - Biały Bór - Człuchów - Sępólno Krajeńskie - Koronowo - Bydgoszcz - Inowrocław - Strzelno - Ślesin - Konin - Kalisz - Ostrów Wielkopolski - Antonin – Oleśnica
- Droga nr 26: granica państwa (Niemcy) - Krajnik Dolny - Chojna - Rów - Myślibórz - Renice (droga ekspresowa S3)
- Droga nr 31: Szczecin - Gryfino - Chojna - Sarbinowo - Kostrzyn nad Odrą – Słubice
- Droga nr 37: Darłowo - Karwice
- Droga nr 93: granica państwa (Niemcy) - Świnoujście (droga krajowa nr 3)
- Droga nr 102: Międzyzdroje - Dziwnówek - Pobierowo - Rewal - Trzebiatów – Kołobrzeg
- Droga nr 103: Kamień Pomorski – Trzebiatów
- Droga nr 105: Świerzno - Gryfice - Brojce – Rzesznikowo

- Droga nr 106: Rzewnowo - Golczewo - Nowogard - Maszewo - Łęczycza - Stargard Szczeciński – Pyrzyce
- Droga nr 107: Dziwnówek - Kamień Pomorski – Parłówko
- Droga nr 108: Parłówko - Golczewo – Płoty
- Droga nr 109: Mrzeżyno - Trzebiatów - Gryfice – Płoty
- Droga nr 110: Lędzin - Karnice - Cerkwica – Gryfice
- Droga nr 112: Stepnica - Krępsko – Modrzewie
- Droga nr 113: Święta - Goleniów - Mosty – Maszewo
- Droga nr 114: Nowe Warpno - Trzebież - Police – Tanowo
- Droga nr 115: Szczecin - Tanowo - Dobieszczyń - granica państwa (Niemcy)
- Droga nr 119: Radziszewo - Chlebowo – Gardno
- Droga nr 120: granica państwa (Niemcy) - Gryfino - Stare Czarnowo - Kołbacz – Kobylanka
- Droga nr 121: Pniewo - Banie – Rów
- Droga nr 122: Krajnik Dolny - Krzywiny - Banie - Pyrzyce – Piasecznik
- Droga nr 124: granica państwa (Niemcy) - Cedynia – Chojna
- Droga nr 125: granica państwa (Niemcy) - Cedynia - Golice - Moryń – Wierzchlas
- Droga nr 126: Osinów Dolny - Siekierki - Mieszkowice - Smolnica – Dębno
- Droga nr 127: granica państwa (Niemcy) - Porzeczce - Namyslin - Chwarszczany – Dębno
- Droga nr 128: Rów - Kierzków - Otań - Myślibórz – Ławy
- Droga nr 129: Sarbinowo – Dąbroszyn
- Droga nr 130: Barnówko - Tarnów - Baczyna - Gorzów Wielkopolski
- Droga nr 141: Sowno - Przemocze – Darż
- Droga nr 142: Szczecin - Łęczycza – Lisowo
- Droga nr 144: Nowogard - Dobra – Chociwel
- Droga nr 146: Jenikowo - Dobra – Strzmiele
- Droga nr 147: Wierzbęcin - Troszczyno - Wołkowo – Łobez
- Droga nr 148: Starogard Łobeski - Łobez - Drawsko Pomorskie
- Droga nr 151: Świdwin - Łobez - Węgorzyno - Recz - Barlinek - Gorzów Wielkopolski
- Droga nr 152: Płoty - Resko - Świdwin – Buślary
- Droga nr 156: Lipiany - Barlinek - Strzelce Krajeńskie - Zwierzyn – Kleśno

- Droga nr 160: Suchań - Piasecznik - Choszczno - Drezdenko - Międzychód - Gorzyń - Lewice – Miedzichowo
- Droga nr 162: Rościcino - Świdwin – Zarańsko
- Droga nr 163: Kołobrzeg - Białogard - Połczyn-Zdrój - Czaplinek – Wałcz
- Droga nr 165: Mielno – Mścice
- Droga nr 166: droga krajowa nr 6 - Lulewice – Białogard
- Droga nr 167: Koszalin - Tychowo – Ogartowo
- Droga nr 168: Niedalino - Zegrze Pomorskie - Wyszewo - Mostowo – Drzewiany
- Droga nr 169: Byszyno - Tychowo – Głodowa
- Droga nr 171: Bobolice - Barwice – Czaplinek
- Droga nr 172: Połczyn-Zdrój – Szczecinek
- Droga nr 173: Połczyn-Zdrój - Drawsko Pomorskie
- Droga nr 175: Drawsko Pomorskie - Kalisz Pomorski – Choszczno
- Droga nr 177: Czaplinek - Mirosławiec - Człopa – Wielień
- Droga nr 178: Wałcz - Trzcianka - Czarnków – Oborniki
- Droga nr 179: Rusinowo – Piła
- Droga nr 201: Gwda Mała - Czarne – Barkowo
- Droga nr 203: Koszalin - Darłowo - Postomino – Ustka
- Droga nr 205: Darłówko - Darłowo - Krupy - Sławno - Polanów – Bobolice
- Droga nr 206: Koszalin - Polanów – Miastko
- Droga nr 208: Barcino - droga wojewódzka nr 205 (Wielin)
- Droga nr 209: Warszkowo - Suchorze – Bytów

Legenda

	autostrady i drogi ekspresowe w użytkowaniu
	autostrady i drogi ekspresowe w realizacji
	autostrady i drogi ekspresowe w przetargu
	autostrady i drogi ekspresowe w przygotowaniu
	numery autostrad i dróg ekspresowych

Rysunek 11 Mapa Stanu Budowy Dróg – województwo zachodniopomorskie

Źródło: http://www.gddkia.gov.pl/mapa-stanu-budowy-drog_zachodniopomorskie (data pobrania: 23.10.2013r.)

Transport autobusowy

Sieć bezpośrednich połączeń autobusowych miast Województwa z innymi regionami Polski oraz prywatny transport autokarowy i busowy (np. do Świnoujścia, Międzyzdrojów, Kołobrzegu, Gryfic czy Gryfina) jest dobrze rozwinięta. Świadczy o tym bogata lista połączeń PKS w niemal każdej miejscowości tego obszaru.

Istotną rolę w przewozach pasażerskich w województwie zachodniopomorskim odgrywa komunikacja miejska i zamiejska. W 2011 r. pod względem liczby przewiezionych pasażerów w komunikacji zamiejskiej (krajowej i międzynarodowej) województwo uplasowało się na 12. miejscu, a pod względem liczby przewiezionych pasażerów taborem komunikacji miejskiej – na 8. miejscu w kraju.

W okresie 2010-2011 odnotowano zmniejszenie się długości linii regularnej komunikacji autobusowej. W 2011 r. komunikację prowadzono na 1140 liniach krajowych o długości 68,8 tys. km (w 2010 r. – 70,9 tys. km) oraz na 9 liniach międzynarodowych o długości wynoszącej jak przed rokiem 16,1 tys. km. W ogólnej liczbie linii krajowych 73% stanowiły linie podmiejskie.

Liczba autobusów eksploatowanych przez jednostki taboru samochodowego w 2011 r. była niższa o 4,0% niż w roku poprzednim i wyniosła 835 sztuk. Autobusy miały do dyspozycji 42,4 tys. miejsc, tj. o 3,6% mniej w stosunku do 2010 r.

W 2011 r. taborem autobusowym w komunikacji krajowej przewieziono 20,9 mln pasażerów, tj. o 14,7% mniej niż przed rokiem. Praca przewozowa w pasażerokilometrach zmniejszyła się o 15,3% w stosunku do roku ubiegłego, natomiast średnia odległość przewozu pasażera pozostała na podobnym poziomie – 27 km. W komunikacji krajowej regularnej i regularnej specjalnej znacznie wzrosły (o 58,6%) przewozy pracownicze realizowane na podstawie umów.

Przewozy pasażerów w komunikacji międzynarodowej w 2011 r. kształtowały się na poziomie 131,8 tys. pasażerów i były mniejsze o 2,2% niż przed rokiem. Zmniejszyła się praca przewozowa w pasażerokilometrach (o 15,0%) oraz średnia odległość przewozu pasażera (z 311 km na 270 km). W komunikacji międzynarodowej 84% pasażerów stanowili podróżujący z/do Niemiec.

W 2011 r. na terenie województwa zachodniopomorskiego komunikacja miejska obsługiwała 10 miast i prowadzona była na 144 liniach autobusowych i tramwajowych o łącznej długości 1627 km (w 2010 r. odpowiednio – 143 linii, 1617 km). W omawianym okresie tabor komunikacji miejskiej uległ niewielkiemu zmniejszeniu. Wzrosła natomiast liczba autobusów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych (z 303 do 308).

W 2011 r. po raz pierwszy w komunikacji miejskiej pojawiły się tramwaje przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych (6 pojazdów). Liczba przewiezionych pasażerów komunikacją miejską (w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób pracujących) wyniosła 182,2 mln osób i była większa o 1,3% niż w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Linie krajowe ogółem	1346	1172	1140
długość w km	79138	70901	68824
dalekobieżne	42	40	38
długość w km	17848	17506	17903
regionalne	302	270	260
długość w km	26359	22878	22718
podmiejskie	984	844	834
długość w km	34699	30285	28143
miejskie	18	18	8
długość w km	232	232	60
Linie międzynarodowe	10	9	9
długość w km	19012	16147	16104

Rysunek 13 Długość linii regularnej komunikacji autobusowej⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
Miasta obsługiwane	10	10	10
Ludność obsługiwana w miastach	796988	810221	808854
Linie komunikacyjne w km	1598	1617	1627
w tym na wsi	200	210	213
Autobusowe	1502	1515	1525
Tramwajowe	96	102	102

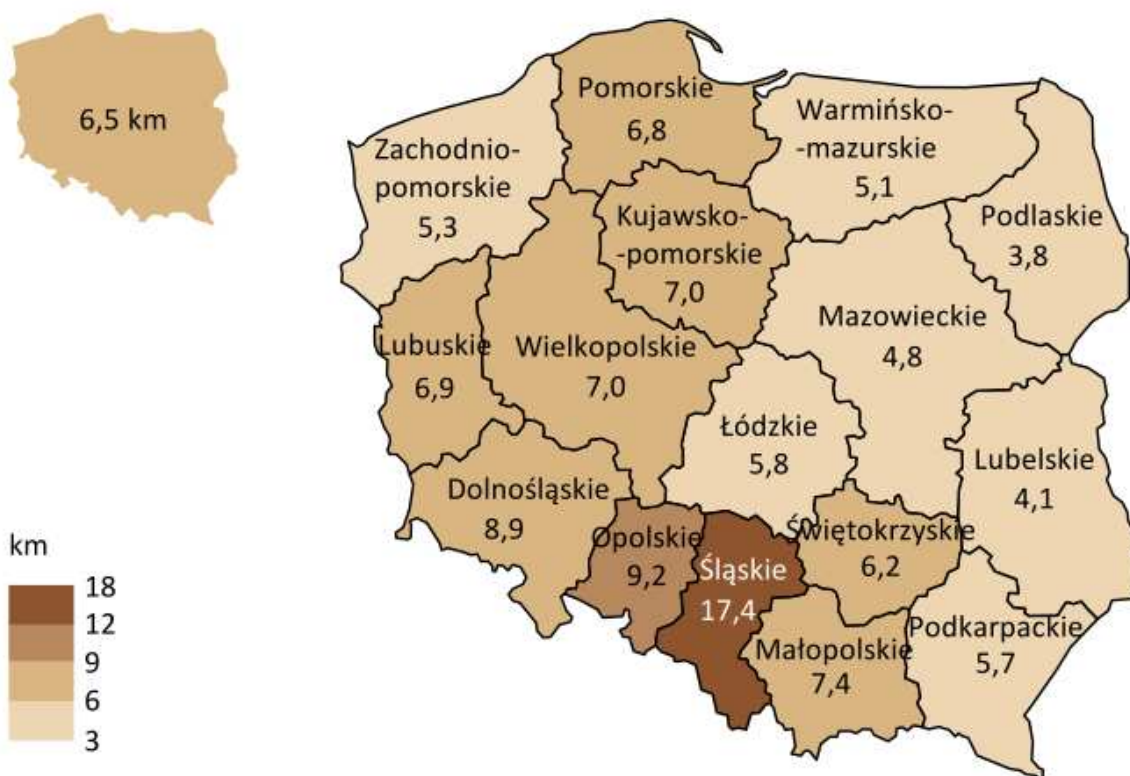
Rysunek 14 Sieć komunikacji miejskiej na terenie województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie

Transport kolejowy

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów o słabo rozwiniętej sieci linii kolejowych. W 2011 r. zajmowało 12. miejsce w kraju pod względem gęstości sieci. Na każde 100 km² powierzchni województwa przypadało 5,3 km linii kolejowych (w kraju – 6,5 km). Sieć linii kolejowych eksploatowanych w ruchu pasażerskim i towarowym w województwie wynosiła 1202 km (w 2010 r. – 1203 km), w tym 62,7% stanowiły linie zelektryfikowane. Długość linii kolejowych składała się w 2/3 z tras jednotorowych.

⁷ Dotyczy przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób, prowadzących komunikację regularną w ruchu krajowym i międzynarodowym; bez przedsiębiorstw komunikacji miejskiej. Dane zaprezentowane według siedziby przedsiębiorstw. Stan w dniu 31 XII lub w ostatnim dniu działalności przedsiębiorstwa.

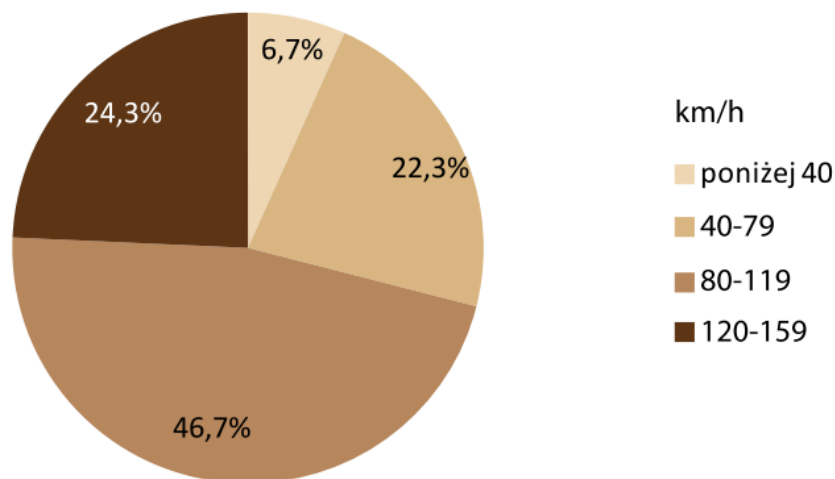

Rysunek 15 Linie kolejowe eksploatowane na 100 km² powierzchni ogólnej (gęstość sieci)

Źródło: *Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 63

Stan infrastruktury kolejowej ma bezpośredni wpływ na sprawność i wydajność systemu transportowego związaną z przewozami, bezpieczeństwem i kosztami. Polskie Koleje Państwowe PLK S.A., główny podmiot zarządzający państwową infrastrukturą, w 2011 r. dokonał oceny stanu technicznego, uznając 40% linii kolejowych w kraju za dobre (wymagają robót konserwacyjnych), 32% – dostateczne (o obniżonych parametrach prędkości na trasie i lokalnych ograniczeniach szybkości) i 28% – niezadawalające (o małych prędkościach, dużej ilości lokalnych ograniczeń, obniżonych dopuszczalnych naciskach). W celu poprawy sytuacji kolejnictwa ważnym jest realizowanie szeroko pojętego programu modernizacji linii kolejowych w kraju, który poprawi dostęp do komunikacji, zwiększy bezpieczeństwo podróżnych, skróci czas przejazdu i obniży koszty eksploatacyjne infrastruktury. Prowadzone prace finansowane są ze środków budżetu państwa i funduszy unijnych, a w województwie zachodniopomorskim – szczególnie z Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, dzięki któremu wykonywanych jest szereg robót modernizacyjnych linii krajowych i regionalnych.

W 2011 r. w województwie zachodniopomorskim zaledwie na 1/4 długości linii kolejowych można było rozwijać prędkość w przedziale 120-159 km/h, odpowiadającą wymaganiom umowy europejskiej (AGC) o międzynarodowych liniach kolejowych. W porównaniu do 2010 r. długość tych linii zmniejszyła się o 1,4% i wynosi 291,8 km.

Wykres 2 Długość linii kolejowych w województwie zachodniopomorskim według maksymalnych prędkości rozkładowych w 2011 r.

Źródło: *Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 64

Przez obszar województwa przebiegają następujące linie kolejowe o znaczeniu ponadregionalnym:

- E – 59 (AGC) relacji Świnoujście – Szczecin – Poznań,
- CE-59 (AGTC) relacji Świnoujście – Szczecin – Wrocław,
- Szczecin – Koszalin – Gdańsk,
- Szczecin Gumieńce – Tantow (służy obsłudze ruchu na trasie Szczecin – Angermünde – Berlin),
- Szczecin Gumieńce – Grambow (obsługuje linię Szczecin – Pasewalk, dalej biegnącą w kierunku Schwerina i Lubeki).

Ważne dla województwa są także następujące linie kolejowe:

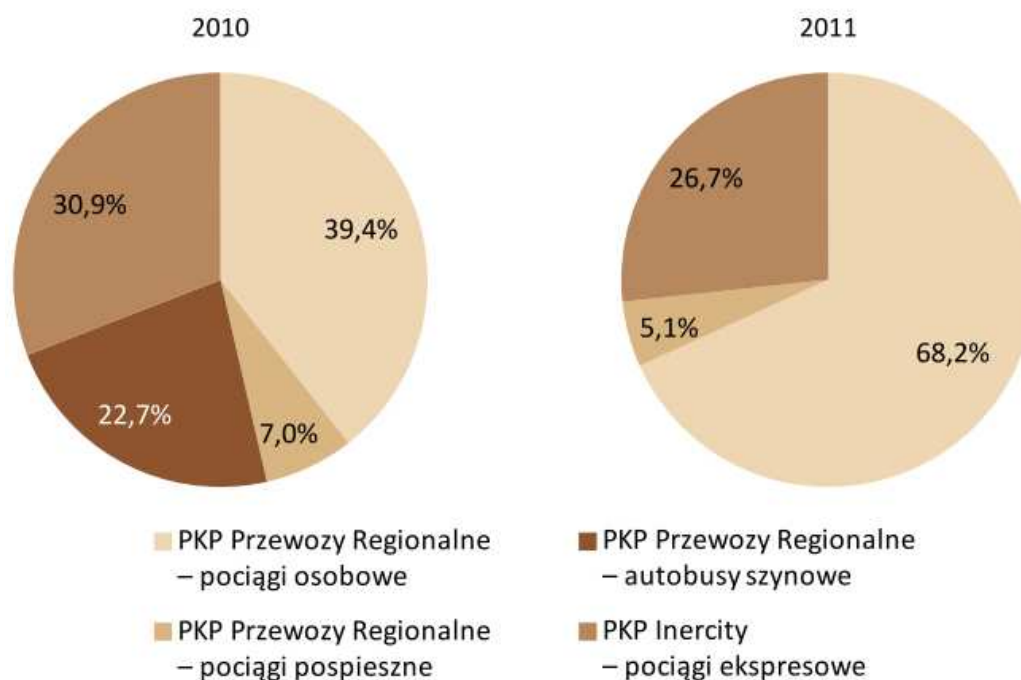
- Kołobrzeg – Szczecinek – Piła – Poznań lub Warszawa,
- Runowo Pomorskie – Szczecinek – Chojnice – Tczew,
- Stargard Szczeciński – Wałcz – Piła,
- Kołobrzeg – Szczecin,
- Koszalin – Gdańsk – Warszawa.

Pracami rewitalizacyjnymi i modernizacyjnymi objęte są również dworce kolejowe, których w 2011 r. w województwie zachodniopomorskim było 91 (w kraju – 1464), w tym węzłowych 24 (w kraju – 354). Zarządcą największych obiektów jest PKP S.A. Oddział Dorce Kolejowe, wydzielony 1 maja 2005 r. z grupy PKP, który przejął pieczę nad 83 placówkami w kraju podzielonymi na kategorie według ilości odprawionych pasażerów. W grupie tej znalazły się również niektóre dworce w województwie zachodniopomorskim tj.: Szczecin Główny i Stargard Szczeciński, zakwalifikowane do kategorii A (roczna odprawa podróżnych powyżej 2 mln osób) oraz Białogard, Koszalin, Kołobrzeg do kategorii C (roczna odprawa podróżnych w przedziale 0,3-1 mln osób).

W bilansie przewozów pasażerów w województwie największy udział miały przewozy wewnątrz województwa i stanowiły 77,0% wszystkich odprawionych pasażerów i 76,4% wszystkich przybyłych.

Największą pracę przewozową w komunikacji pasażerów wykonały Przewozy Regionalne – 7105,8 tys. pociągokilometrów (73,3% pracy przewozowej ogółem), a PKP Intercity – 2586,1 tys. pociągokilometrów (o 4,9% mniej niż przed rokiem).

Wykres 3 Struktura przewozów pasażerów w województwie zachodniopomorskim według kategorii przewoźników

Źródło: Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 67

Lata	Ogółem	Przewoźnicy			
		PKP przewozy regionalne			PKP Intercity
		Pociągi osobowe	Pociągi pociągów pociągów	Autobusy szynowe	Pociągi ekspresowe, pociągów pociągów
w pociągokilometrach					
2009	9977426	4848986	2453653	1817794	856993
2010	9992411	4901786	526932	1844472	2719221
2011	9691977	6612394	493441	-	2586142

Tabela 20 Praca eksploatacyjna pociągów pasażerskich w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Sieciowego Rozkładu Jazdy Pociągów

Wyszczególnienie	Ogółem	Rodzaj biletu			
		normalny	ulgowy	odrębne oferty taryfowe	sieciowy
		w tys.			
OGÓŁEM					
2009	7936,4	3158,0	4293,2	243,8	241,4
2010	7444,9	2868,7	4140,8	302,2	133,2
2011	7497,2	2975,1	4018,9	378,3	124,9
Pociągi Regio					
2009	7875,2	3129,6	4261,6	243,0	241,4
2010	6479,8	2781,4	3294,9	274,5	133,2
2011	6462,7	2850,9	3152,0	338,5	124,9
OGÓŁEM					
2009	61,2	28,4	31,7	0,8	0,3
2010	965,1	87,4	845,9	27,8	4,0
2011	1034,5	124,2	866,9	39,8	3,6

Tabela 21 Przewozy regionalne pasażerów według kategorii i rodzajów biletu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Przewozów Regionalnych Sp. z o.o. Zachodniopomorski Zakład Przewozów Regionalnych.

Transport lotniczy

Międzynarodowy port lotniczy Szczecin-Goleniów należy do podstawowej sieci lotnisk w kraju i jest w pełni przystosowany do obsługi cywilnego ruchu pasażerskiego i towarowego. Stanowi jedno z najmniejszych lotnisk w Polsce, obsługując mniej niż 300 tys. pasażerów rocznie.

W 2011 r. odbyło się na nim 10,2 tys. startów i lądowań (o 12,8 % mniej niż przed rokiem), w tym 7,0 tys. – w ruchu krajowym. W lotach komunikacyjnych obsłużono 259,9 tys. pasażerów, z tego 129,8 tys. pasażerów przybyłych i 130,1 tys. – odprawionych z lotniska.

Ruch pasażerów w porcie lotniczym (bez tranzytu) w 2011 r. zmniejszył się w porównaniu do roku poprzedniego o 5,3%. Spadek odnotowano zarówno w komunikacji krajowej (o 6,8%), jak i w komunikacji międzynarodowej (o 4,6%). Samoloty polskie przewiozły 34,1% ogólnej liczby pasażerów (przed rokiem 34,6%).

Prognozy popytu na pasażerskie przewozy lotnicze (według Ośrodka Badawczego Ekonomiki Transportu Sp. z o.o. w Warszawie) przewidują, że ruch pasażerów do/ z portu Szczecin-Goleniów w 2020 r. osiągnie wielkość 903,5 tys. (łącznie z tranzytem), tj. o 90% więcej niż w 2011 r. Przedstawiona prognoza tempa wzrostu ruchu pasażerskiego wskazuje na zasadność rozwoju tego portu, jako głównego lotniska Pomorza Zachodniego.

Poza lotniskiem Szczecin-Goleniów na terenie województwa zachodniopomorskiego na uwagę zasługuje lotnisko w Zegrzu Pomorskim, obecnie niedostępne dla regularnego ruchu cywilnego. Do 2015 r. w Zegrzu Pomorskim ma zostać uruchomione lotnisko o ograniczonej certyfikacji, które obsługiwałoby stałe połączenia z Warszawą, a także ruch nieregularny. W nieco późniejszym terminie obiekt stałby się międzynarodowym portem lotniczym obsługującym połączenia europejskie.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2009	2010	2011
OGÓŁEM			
Pasażerowie przybyli z portów:			
krajowych	41946	47808	44339
zagranicznych	99560	90577	85456
w tym w ruchu regularnym	75960	61150	70589
Pasażerowie odprawieni do portów			
krajowych	41108	47034	44070
zagranicznych	99366	89094	85994
w tym w ruchu regularnym	75780	63616	72136
W TYM SAMOLOTY POLSKIE			
Pasażerowie przybyli z portów:			
krajowych	41726	47715	44244
zagranicznych	2899	127	256
w tym w ruchu regularnym	2458	-	-
Pasażerowie odprawieni do portów			
krajowych	40891	46917	43974
zagranicznych	2815	121	220
w tym w ruchu regularnym	2370	-	-

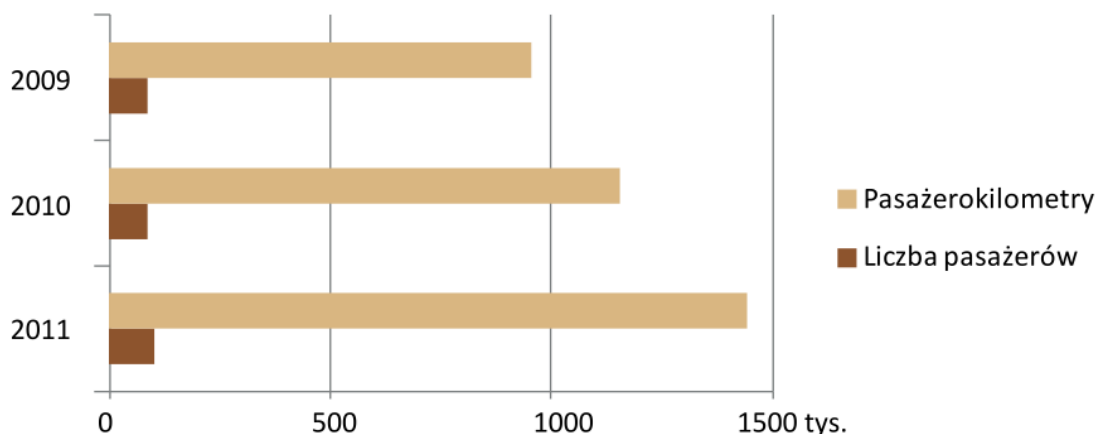
Tabela 22 Ruch pasażerów w porcie lotniczym Szczecin – Goleniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu *Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie

Transport wodny

O wiele większe znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego niż komunikacja lotnicza ma w Województwie transport wodny.

Transport wodny śródlądowy w województwie zachodniopomorskim odbywa się Odrzańską Drogą Wodną o długości ok. 124 km w granicach administracyjnych województwa, do której należy odcinek Odra Dolna – droga wodna klasy III od Kostrzyna do Hohensaaten o gwarantowanej głębokości 130 cm i odcinek Odra Dolna – droga wodna klasy IV od Hohensaaten do Szczecina o głębokości gwarantowanej 250 cm. W 2011 r. żegluga śródlądową podróżowało 101,8 tys. osób i były to przewozy w komunikacji krajowej. Do transportu pasażerów wykorzystywano, podobnie jak przed rokiem 7 statków.

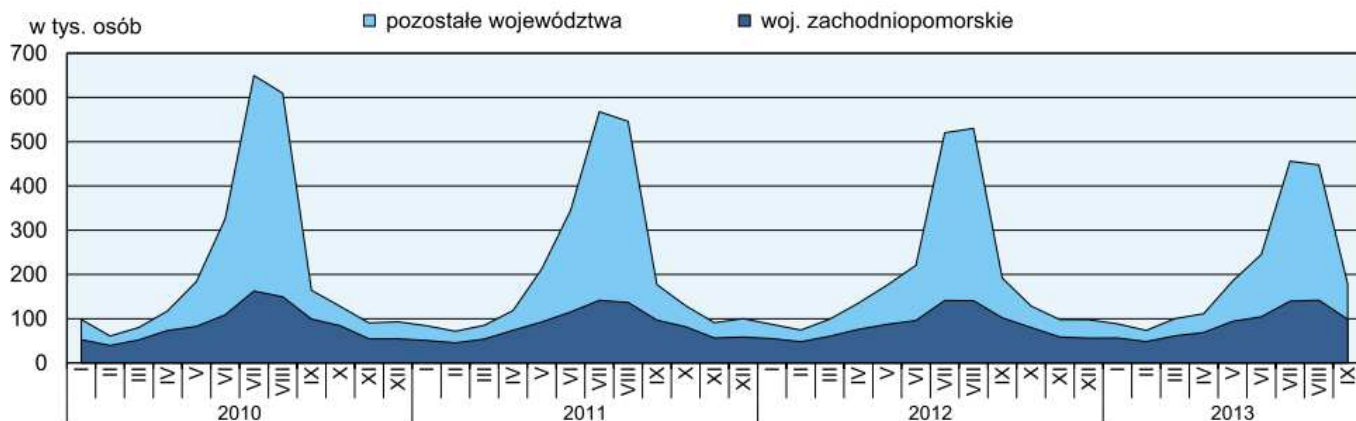
Wykres 4 Przewozy pasażerów żegluga śródlądową w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu *Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie

W 2011 r. porty morskie województwa zachodniopomorskiego obsłużyły 948,6 tys. pasażerów w ruchu międzynarodowym, z czego przyjazdy stanowiły 49,0%, a wyjazdy – 51,0%. Największy ruch pasażerów odnotowano w Świnoujściu – 890,9 tys. osób ogółem (w tym 786,4 tys. w relacji ze Szwecją), Międzyzdrojach – 54,3 tys. osób (w tym 53,9 tys. w relacji z Niemcami) oraz Kołobrzegu – 28,4 tys. w relacji z Danią. W Szczecinie rozpoczęło lub zakończyło podróż 28,1 tys. osób; niemal wszyscy pasażerowie pływali w ruchu krajowym (95,2%).

Do portów morskich województwa zachodniopomorskiego w 2011 r. na wycieczkowcach, w celach turystycznych przyплыnęło 5,2 tys. osób (z czego 97,1% – w Szczecinie), które po krótkim pobycie w porcie lub okolicy, kontynuowały swoją zagraniczną podróż. Turyści z Niemiec stanowili 27,4% pasażerów wycieczkowców, Szwajcarzy – 26,8%, Francuzi – 25,8%.

W okresie styczeń – wrzesień br. w portach województwa zachodniopomorskiego rozpoczęło lub zakończyło podróż 813,1 tys. pasażerów (43,1% w stosunku do kraju), tj. o 0,9% więcej niż w tym samym okresie ub. roku. 86,6% pasażerów podróżujących w relacji z portami województwa zachodniopomorskiego rozpoczęło lub zakończyło podróż w Świnoujściu. Osoby podróżujące w ruchu międzynarodowym stanowiły 93,8% ogólnej liczby pasażerów pływających w relacji z portami województwa, w ruchu krajowym – 6,2% (w skali kraju odpowiednio: w ruchu międzynarodowym – 67,8% i krajowym – 32,2%). 100,0% międzynarodowych przewozów pasażerów zrealizowano w ramach żeglugi bliskiego zasięgu, w tym 80,2% w relacji ze Szwecją (w tym z Ystad – 66,9%, Trelleborgiem – 13,8%).

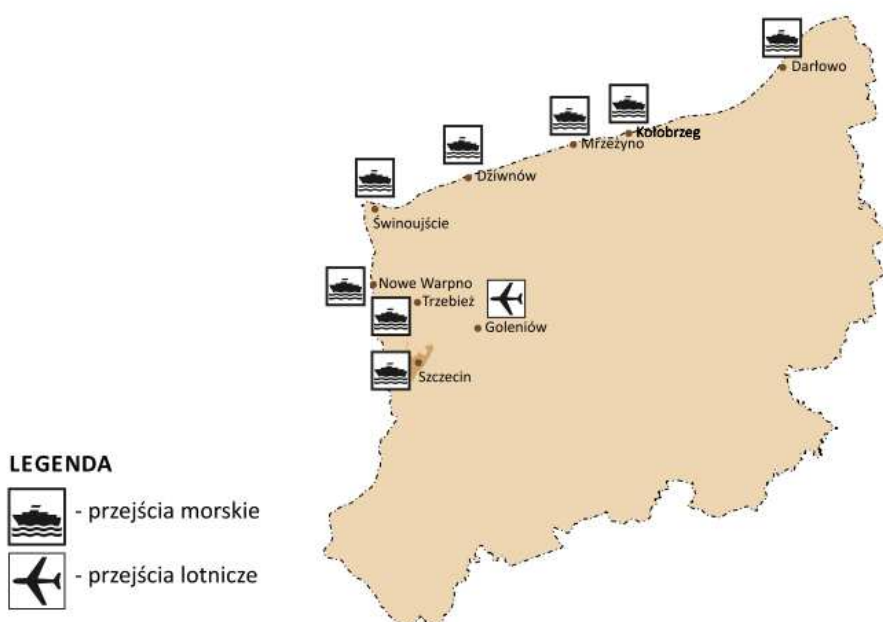
Wykres 5 Ruch pasażerów w portach morskich w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: Urząd Statystyczny w Szczecinie

W okresie trzech kwartałów br. do portów morskich województwa zachodniopomorskiego przyплыło na wycieczkowcach około 6,4 tys. osób (o 22,6% mniej niż rok wcześniej), które po zwiedzeniu atrakcji turystycznych w porcie lub okolicy, kontynuowały swoją zagraniczną podróż. Dla kraju liczba tych pasażerów wyniosła odpowiednio 96,2 tys. osób (o 12,5% mniej niż w tym samym okresie ub. roku).

Przejścia graniczne

Przystąpienie Polski do Strefy Schengen w 2007 r. spowodowało likwidację drogowych, kolejowych i rzecznych przejść granicznych z Niemcami, które formalnie przestały istnieć. Pozostały jedynie morskie przejścia graniczne (8) i przejście lotnicze obsługiwane przez Straż Graniczną.

Rysunek 16 Przejścia graniczne w województwie zachodniopomorskim

Źródło: Transport w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 66

Wnioski z dostępności komunikacyjnej

- Dobra dostępność komunikacyjna z takimi krajami jak Niemcy (kolej, prom, samochód), Dania, Szwecja (prom).
- Ograniczona dostępność komunikacyjna z Polską południowo-wschodnią.
- Sezonowe (głównie w okresie letnim) przeciążenie układu drogowego silnie zurbanizowanego pasa nadmorskiego, a co za tym idzie utrudnienia w dostępie do miejscowości wypoczynkowych.
- Pomostowe położenie Województwa – słaba integracja z zewnętrznym systemem transportowym.
- Duże potrzeby transportowe głównych ośrodków (Szczecin, Koszalin) – nadmierne obciążenie ruchem.
- Dobrze rozwinięta sieć drogowa, przy niskim jednak wskaźniku gęstości dróg.
- Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura kolejowa.
- Wzrastająca rola transportu lotniczego w województwie, choć na uwagę zasługuje wzrastające znaczenie lotniska pasażerskiego w Goleniowie (połączenia z Warszawą i Londynem).
- Zaleca się rozszerzenie oferty portów lotniczych Województwa na stałe połączenia z miastami Szwecji i Norwegii – wykreowanie dodatkowego ruchu turystycznego.
- Proponuje się także przystosowanie i udostępnienie lotnisk pozostałych po Armii Radzieckiej dla celów sportowo-rekreacyjnych.
- Odnotowany jest zwiększony ruch niemieckich statków pasażerskich i jachtów na Odrze – turystyka zakupowa.

3.5. Analiza stanu zagospodarowania przestrzeni turystycznej

Infrastruktura turystyczna i para-turystyczna to elementy zagospodarowania województwa, które umożliwiają efektywne wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych oraz prawidłowe funkcjonowanie produktów turystycznych. Kluczowe jest nie tylko istnienie tego typu infrastruktury, ale również jej prawidłowe rozmieszczenie oraz dostosowanie do potrzeb i oczekiwań potencjalnych turystów.

Przy opracowywaniu stanu zagospodarowania przestrzeni turystycznej województwa zachodniopomorskiego autorzy dokumentu korzystali z następujących źródeł:

- ankiet dotyczących potencjału turystycznego wypełnionych przez starostwa powiatowe województwa zachodniopomorskiego oraz urzędy miast na prawach powiatu,
- stron internetowych powiatów województwa zachodniopomorskiego, portali tematycznych,
- materiałów informacyjnych i promocyjnych,
- informacji pozyskanych podczas konsultacji telefonicznych,
- dokumentów strategicznych województwa zachodniopomorskiego
- danych z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

3.5.1. Infrastruktura turystyczna

Infrastruktura turystyczna i jej ocena to istotny element w badaniu regionalnego rozwoju turystyki. W kontekście rozwoju turystyki należy ocenić elementy podstawowej bazy turystycznej (baza noclegowa i gastronomiczna) oraz szeroko rozumianą infrastrukturę uzupełniającą. W skład infrastruktury uzupełniającej wchodzi zazwyczaj: kąpieliska, pływalnie, korty tenisowe, ośrodki jeździeckie itp. Dynamiczny rozwój nowych form turystyki a tym samym rozbudowa infrastruktury silnie związanej z lokalnymi warunkami sprawia, że lista obiektów takich może być stopniowo uzupełniana i analizowana w czasie.

Obiekty turystyczne zbiorowego zakwaterowania

Baza noclegowa

Istniejąca w regionie baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze.

W województwie zachodniopomorskim, według stanu w dniu 31 VII 2012 r. działało 870 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, z których 222 stanowiły obiekty hotelowe, a 648 – obiekty pozostałe.

Liczba obiektów turystycznych w skali roku wzrosła o 25, a w porównaniu do 2010 r. – o 54, przy czym liczba obiektów hotelowych zwiększyła się odpowiednio o 14 i 16, a pozostałych obiektów – o 11 i 38. W porównaniu z 2010 r. najwięcej przybyło hoteli (o 12) oraz zespołów domków turystycznych (o 17). Mniej zewidencjonowano zakładów uzdrowiskowych (o 7), ośrodków kolonijnych (o 6) i moteli (o 3).

W 2012 r. w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na przyjęcie gości przygotowano 111,5 tys. miejsc noclegowych, tj. więcej o 4,6% niż przed rokiem i o 4,7% niż w 2010 r. W obiektach hotelowych w latach 2010-2012 liczba miejsc noclegowych wzrosła o 19,9% do 21,0 tys., a w pozostałych obiektach – o 1,8% do 90,5 tys. Najwięcej nowych miejsc noclegowych powstało w hotelach (3,0 tys.) oraz zespołach domków turystycznych, kempingach i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (po 1,3 tys.). Zlikwidowano natomiast 4,5 tys. miejsc noclegowych, z czego najwięcej w zakładach uzdrowiskowych (2,6 tys.).

Najliczniejszą grupę turystycznych obiektów noclegowych stanowiły ośrodki wczasowe – 321 (wobec 318 w 2010 r.), w dyspozycji których pozostawało 41,9% miejsc noclegowych (wobec 44,3%). Znaczną część bazy turystycznej województwa stanowiły także hotele – 104 (wobec 92) i inne obiekty hotelowe, których liczba wyniosła 83 (wobec 82 w 2010 r.). Do obiektów dysponujących największą liczbą miejsc noclegowych należą, oprócz ośrodków wczasowych, również hotele (13,1% ogólnej liczby miejsc w województwie, wobec 10,8% w 2010 r.) oraz zakłady uzdrowiskowe (8,3% wobec 11,2%).

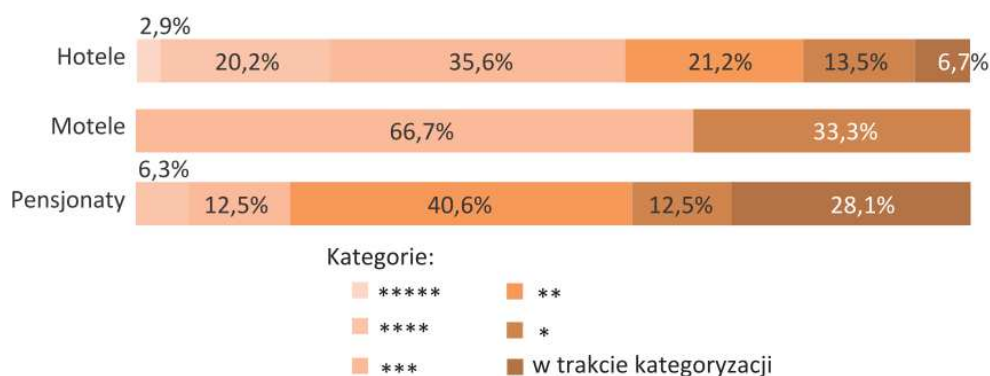

Wykres 6 Struktura turystycznych obiektów i miejsc noclegowych według rodzajów obiektów w 2012r. (stan na 31 VII)

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 14

Liczba całorocznych miejsc noclegowych według stanu w dniu 31 VII 2012 r. wyniosła 49,0 tys. i wzrosła wobec 2010 r. o 4,8%. Miejsca noclegowe dostępne dla turystów przez cały rok, tak jak w 2010 r., stanowiły 43,9% wszystkich miejsc w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania. Na 1 turystyczny obiekt zbiorowego zakwaterowania przypadało średnio 128 miejsc noclegowych, tj. o 2 mniej niż w 2010 r., przy czym w obiektach hotelowych – 95 (o 10 więcej), a w pozostałych obiektach – 140 (o 6 mniej).

W końcu lipca 2012 r. na terenie województwa znajdowały się 3 hotele oznaczone najwyższą 5-gwiazdkową kategorią (w 2010 r. – 1) i 21 hoteli o 4-gwiazdkowym standardzie (w 2010 r. – 14). W 37 hotelach średniej klasy, o 3-gwiazdkowej kategorii, mieściło się 29,4% miejsc hotelowych w województwie zachodniopomorskim (wobec 41,9% w 2010 r.).

Wykres 7 Struktura obiektów hotelowych według kategorii w 2012 r. (stan na 31 VII)

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 15

Wykorzystanie miejsc noclegowych turystyki

Liczba osób korzystających z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2012 r. wyniosła 1942,9 tys. i była wyższa o 4,3% w porównaniu z rokiem poprzednim, a o 11,2% wobec 2010 r. W latach 2010-2012 wzrosła liczba korzystających z noclegów w obiektach hotelowych (o 21,8%) do 986,7 tys. osób, z czego w hotelach – o 28,4%, pensjonatach – o 9,1% oraz innych obiektach hotelowych – o 12,6%. Znacznie zmniejszyła się liczba korzystających z noclegów w motelach (o 68,7%).

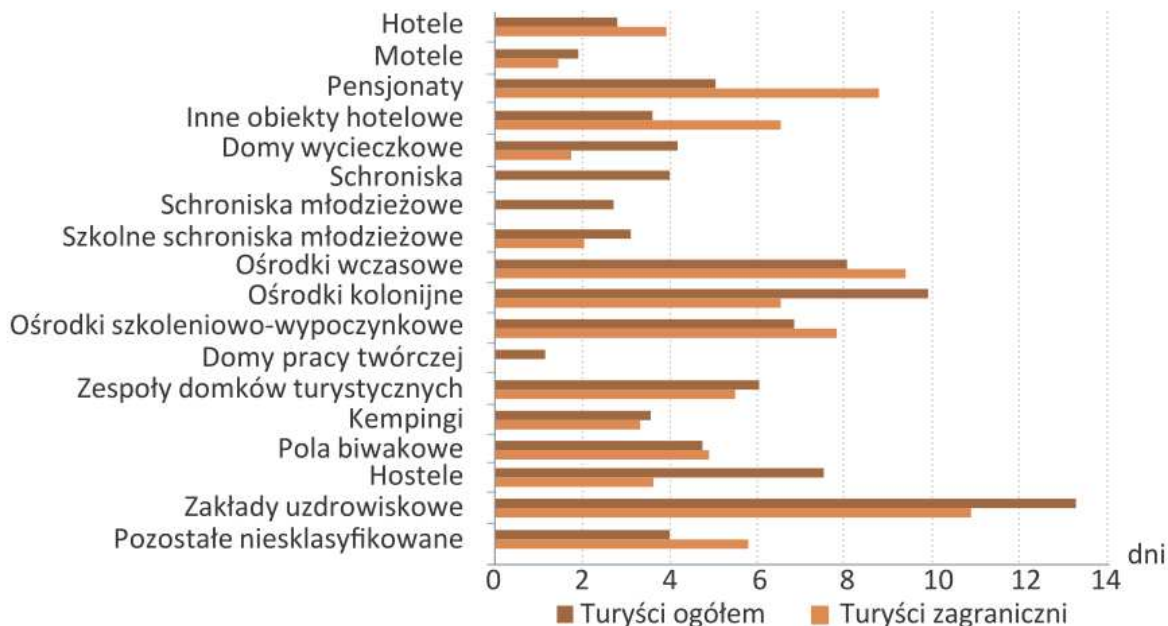
W obiektach hotelowych w 2012 r. wynajęto łącznie 1681,3 tys. pokoi (o 31,9% więcej niż w 2010 r.), z czego 76,6% – w hotelach (głównie o standardzie 3-gwiazdkowym – 30,7%).

W 2012 r. nieco mniejszą popularnością niż obiekty hotelowe cieszyły się pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania, z których skorzystało 49,2% turystów (wobec 53,6% w 2010 r.). Ich liczba wyniosła 956,2 tys. osób i wzrosła o 2,1% w porównaniu z 2010 r. W analizowanym okresie niemal co czwarty turysta odwiedzający województwo zachodniopomorskie nocował w ośrodku wczasowym.

Liczba udzielonych noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2012 r. wyniosła 10656,5 tys. i była wyższa o 7,3% niż w roku poprzednim i o 12,8% niż w 2010 r. Średni czas pobytu turysty w obiektach tych wyniósł 5,5 dni (wobec 5,4 dni w 2010 r.).

Liczba udzielonych noclegów w obiektach hotelowych wzrosła w porównaniu z 2010 r. o 32,8% do 2963,3 tys., w tym w hotelach – o 47,9%, w innych obiektach hotelowych – o 5,9%, a w pensjonatach – o 5,1%. W motelach udzielono o 60,3% mniej noclegów niż w 2010 r. Średnia długość pobytu w obiektach hotelowych wyniosła 3,0 dni (wobec 2,8 dni w 2010 r.).

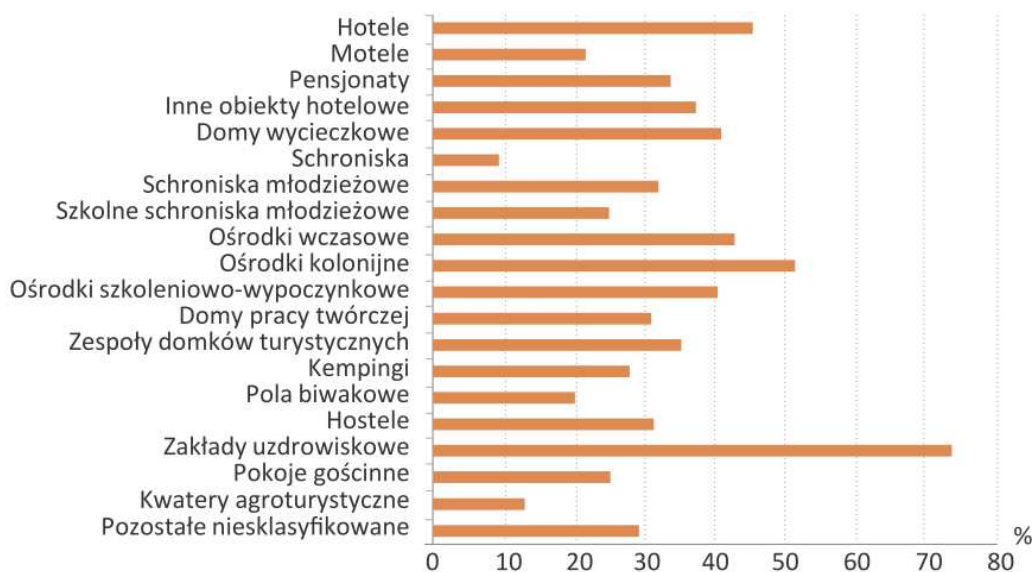
Liczba udzielonych noclegów w pozostałych obiektach zbiorowego zakwaterowania zwiększyła się wobec 2010 r. o 6,6% do 7693,2 tys. (najwięcej w hostelach – o 125,5% i schroniskach – o 56,7%). Średnia długość pobytu turystów w pozostałych obiektach wydłużyła się z 7,7 dni w 2010 r. do 8,0 dni w 2012 r., w tym w zakładach uzdrowiskowych, gdzie goście przebywali najdłużej – z 11,6% do 13,3 dni.

Wykres 8 Średni czas pobytu turystów w obiektach noclegowych w 2012 r.

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 17

Popularność turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania wyraża się stopniem wykorzystania miejsc noclegowych i stopniem wykorzystania pokoi w obiektach hotelowych (tj. procentowym udziałem liczby udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych oraz wynajętych pokoi – do nominalnej liczby pokoi w obiektach hotelowych). W 2012 r. najwyższy stopień wykorzystania miejsc noclegowych odnotowano w zakładach uzdrowiskowych (73,7%) i ośrodkach kolonijnych (51,4%), a najniższy – w schroniskach (9,4%).

Wykres 9 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach noclegowych w 2012 r.

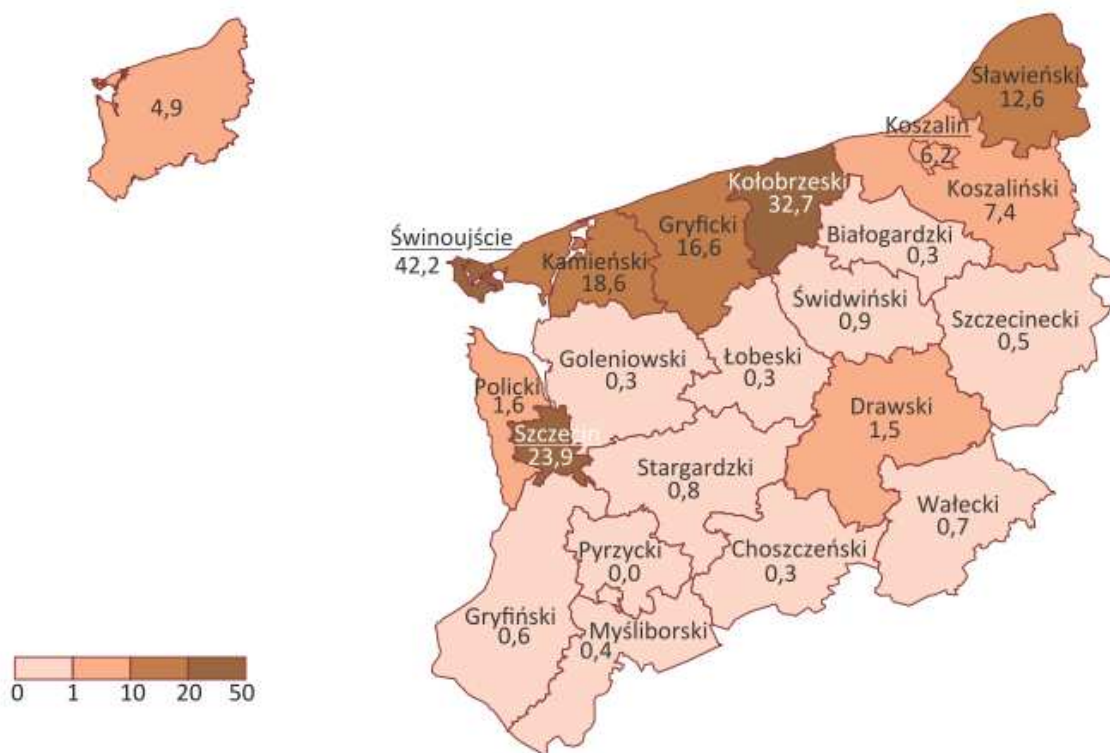
Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 18

Turystyczne obiekty noclegowe i ich wykorzystanie według powiatów

Rozmieszczenie zasobów turystycznej bazy noclegowej w województwie zachodniopomorskim jest nierównomierne. Najwięcej turystycznych obiektów noclegowych usytuowanych jest w pasie nadmorskim, tj. w powiatach: kołobrzeskim (141), gryfickim (131) i kamieńskim (127). Według stanu na koniec lipca 2012 r. obiekty zlokalizowane w tych trzech powiatach oferowały łącznie 53,1% miejsc noclegowych w województwie, z których ponad połowę stanowiły miejsca całoroczne. Najmniej obiektów noclegowych występowało w powiecie pyrzyckim (1) i białogardzkim (3).

Średnia gęstość bazy noclegowej w 2012 r. wyniosła 4,9 miejsca noclegowego na 1 km² powierzchni województwa (wobec 4,7 w 2010 r.). Wartości wyższe niż średnio w województwie odnotowano w 8 powiatach, wśród których dominowały: m. Świnoujście, powiat kołobrzeski i m. Szczecin.

Rysunek 17 Wskaźnik gęstości bazy noclegowej według powiatów w 2012 r.

Źródło: *Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 19

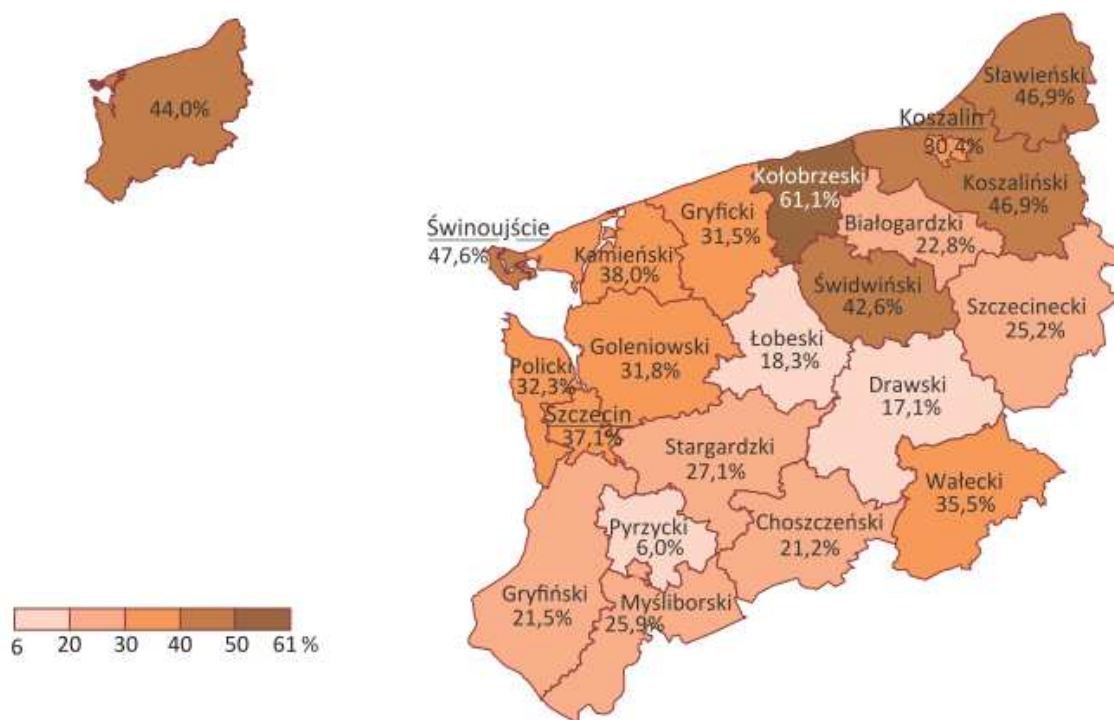
W m. Szczecin w końcu lipca 2012 r. funkcjonowało 49 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania oferujących 7,2 tys. miejsc noclegowych (w 2010 r. – 51 obiektów z 6,8 tys. miejsc). Większość obiektów stanowiły hotele, których liczba nie zmieniła się w porównaniu z 2010 r. i wyniosła 19 i inne obiekty hotelowe (11 wobec 14 w 2010 r.), w których do dyspozycji było łącznie 52,5% miejsc noclegowych w m. Szczecin (wobec 62,3% w 2010 r.).

W 2012 r. najwięcej turystów korzystało z obiektów zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych na terenie powiatu kołobrzeskiego (24,2% turystów odwiedzających województwo zachodniopomorskie), m. Szczecina (19,1%), powiatu kamieńskiego (10,5%) i gryfickiego (8,5%). W powiatach tych udzielono łącznie 6726,5 tys. noclegów, co stanowiło 63,1% noclegów udzielonych w województwie.

Analizując liczbę turystów korzystających z obiektów noclegowych w ciągu roku w przeliczeniu na 1 miejsce noclegowe (wskaźnik rozwoju bazy noclegowej) zauważyć można zróżnicowanie terytorialne pomiędzy powiatami, w których turystyka ma charakter sezonowy lub całoroczny. W przeliczeniu na jedno miejsce najwięcej turystów korzystało z obiektów noclegowych w m. Koszalinie (79,3), powiecie goleniowskim (69,7), m. Szczecin (51,6) i powiecie polickim (51,5). W latach 2010-2012 wartość tego wskaźnika w województwie zwiększyła się o 1,0 p. proc do 17,4.

W 2012 r. najwyższy stopień wykorzystania miejsc noclegowych odnotowano w powiecie kołobrzeskim, w którym jako jedynym w województwie wykorzystano ponad połowę przygotowanych miejsc noclegowych (61,1%).

Rysunek 18 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych według powiatów w 2012 r.

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 21

Turyści zagraniczni

Wśród osób nocujących w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania istotną grupę stanowili turyści zagraniczni, których w 2012 r. było 456,6 tys. (23,5% korzystających z bazy noclegowej) i w porównaniu z rokiem poprzednim liczba wzrosła o 13,7%, a wobec 2010 r. – o 20,8%. Niemal trzy czwarte gości zagranicznych (70,7%) korzystało z noclegów w obiektach hotelowych (wobec 66,5% w 2010 r.). Większość z nich wybierała hotele – 61,2% (wobec 56,3% w 2010 r.), w tym hotele o średnim standardzie (3- i 4-gwiazdkowym) – 76,8% (wobec 77,3%). Spośród pozostałych rodzajów turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania turyści zagraniczni najczęściej korzystali z ośrodków wczasowych – 14,1% (wobec 12,0% w 2010 r.). Zmniejszyła się liczba turystów zagranicznych korzystających z zakładów uzdrowiskowych (z 13,2% w 2010 r. do 5,6% w 2012 r.).

Turystom zagranicznym udzielono 2491,3 tys. noclegów (więcej o 11,5% niż przed rokiem i o 24,1% niż w 2010 r.), najczęściej w hotelach (43,3% wobec 36,3% w 2010 r.), ośrodkach wczasowych (24,1% wobec 15,6%) oraz zakładach uzdrowiskowych (11,1%, wobec 27,2%).

W 2012 r. turysta zagraniczny spędził średnio w obiekcie noclegowym 5,5 dni (wobec 5,3 dni w 2010 r.). Obcokrajowcy najdłużej gościli w zakładach uzdrowiskowych (10,9 dni), ośrodkach wczasowych (9,4 dni), pensjonatach (8,8 dni) oraz ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (7,8 dni).

Województwo zachodniopomorskie w 2012 r. najczęściej odwiedzali obywatele państw należących do Unii Europejskiej – 429,0 tys. osób (94,0% turystów zagranicznych), z czego 347,1 tys. osób (80,9%) przyjechało z Niemiec, 33,9 tys. (7,9%) – z Danii, a 14,6 tys. (3,4%) – ze Szwecji. Liczba turystów z Unii Europejskiej wzrosła w porównaniu z 2010 r. o 78,7 tys. (o 20,8%), z czego najwięcej – z Niemiec (o 53,7 tys. osób, tj. o 23,9%).

Turyści zagraniczni najczęściej korzystali z obiektów zlokalizowanych w powiecie kołobrzeskim (29,1% obcokrajowców korzystających z zachodniopomorskiej bazy noclegowej), m. Szczecinie (28,8%), m. Świnoujście (16,5%) oraz powiecie kamieńskim (9,8%).

Obiekty turystyczne indywidualnego zakwaterowania

W 2012 r. Główny Urząd Statystyczny w Szczecinie sprawozdawczością objęto również turystyczne obiekty indywidualnego zakwaterowania, tj. pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne, które posiadały co najmniej 10 miejsc noclegowych. Uzyskano informacje o 349 obiektach (wobec 330 przed rokiem i 145 w 2010 r.), z czego 314 stanowiły pokoje gościnne (wobec 296 w 2011 r. i 139 w 2010 r.).

W obiektach indywidualnego zakwaterowania dostępnych było 8,4 tys. miejsc noclegowych, tj. więcej o 11,5% niż przed rokiem i o 151,3% niż w 2010 r.

Wzrasta popularność tego typu obiektów. W 2012 r. z bazy tej skorzystało 55,8 tys. turystów, tj. o 18,5% więcej niż w 2011 r. i o 131,2% niż w 2010 r. (w tym 6,0 tys. turystów zagranicznych, tj. odpowiednio więcej o 15,4% i 24,4%). W obiektach tych w 2012 r. udzielono 280,5 tys. noclegów,

tj. o 14,9% więcej niż w 2011 r. i o 147,1% więcej niż w 2010 r. (w tym 32,3 tys. turystom zagranicznym odpowiednio więcej o 29,3% wobec 2011 r. i niemal czterokrotnie więcej niż w 2010 r.).

W 2012 r. stopień wykorzystania miejsc noclegowych był wyższy w pokojach gościnnych (25,8%) niż w kwaterach agroturystycznych (13,4%).

W 2012 r. najwięcej miejsc noclegowych w pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych odnotowano w powiatach położonych w pasie nadmorskim: kołobrzeskim, koszalińskim, m. Świnoujście, powiecie kamieńskim i gryfickim, gdzie łącznie było dostępnych 81,8% miejsc noclegowych w obiektach indywidualnego zakwaterowania w województwie zachodniopomorskim.

Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Podstawowe znaczenie mają tu usługi świadczone przez gestorów bazy restauracyjnej i hotelowej, jako usługi kompleksowe łączące nocleg z całonocnym wyżywieniem.

Atrakcyjność zachodniopomorskiej bazy noclegowej podnoszą 774 placówki gastronomiczne zlokalizowane na terenie turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (w 2011 r. – 776, w 2010 r. – 784). Według stanu na koniec lipca 2012 r. dostępnych było: 310 stołówek, 247 barów i kawiarni, 183 restauracji i 34 punkty gastronomiczne (np. smaźalnie, pijalnie, lodziarnie czy bufety).

Blisko trzy czwarte liczby restauracji (134) zlokalizowane było w obiektach hotelowych, z czego ponad połowa (94) – w hotelach. Co trzeci bar lub kawiarnia znajdowała się w ośrodku wczasowym, a co czwarty – w hotelu. Stołówki i punkty gastronomiczne najczęściej mieściły się na terenie pozostałych obiektów zbiorowego zakwaterowania – 88,3% stołówek i 61,8% punktów gastronomicznych, z których blisko połowa znajdowała się w ośrodkach wczasowych.

O wiele lepiej przedstawia się baza gastronomiczna w obiektach agroturystycznych, gdzie kultywowane są lokalne tradycje kulinarne.

Wykres 10 Struktura placówek gastronomicznych w wybranych turystycznych obiektach zbiorowego

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 16

3.5.2. Infrastruktura para-turystyczna

Infrastruktura para-turystyczna jest niezwykle ważnym elementem zagospodarowania obszaru, pozwala, bowiem na prawidłowe wykorzystanie walorów turystycznych, a przez to efektywne funkcjonowanie produktów turystycznych. Istotą istnienia tego typu infrastruktury jest również możliwość sprzedaży oferty turystycznej i zagospodarowania czasu wolnego w przypadku, gdy zawodzi pogoda. Dotyczy to zarówno turystów, jak i mieszkańców. Cechą, bowiem immanentną tego typu infrastruktury jest fakt, iż – w odróżnieniu do bazy noclegowej i gastronomicznej – służy ona w takim samym stopniu turystom, jak i mieszkańcom.

Z punktu widzenia obszaru objętego projektem, do najważniejszych elementów infrastruktury para-turystycznej należą szlaki turystyczne oraz baza sportowo-rekreacyjna.

Szlaki turystyczne

Na badanym obszarze istnieje wiele oznakowanych szlaków pieszych, rowerowych i konnych. Niektóre z nich mają rangę szlaków międzynarodowych (np. R10, Zielona Odra). Niektóre z nich się krzyżują. Daje to turystom nieograniczone wprost możliwości planowania wycieczek. Dodatkowo istnieją Błękitny Samochodowy Szlak Turystyczny, Szlak Samochodowy Zachodniopomorskie Pojezierza oraz Szlak Latarni Morskich, które stanowią znakomitą szansę odkrycia wielu atrakcji turystycznych Regionu. Poniżej zestawiono znane szlaki turystyczne Pomorza Zachodniego.

Szlaki samochodowe

Szlak Latarni Morskich - przebiega na trasie: Świnoujście – Kikut – Niechorze – Kołobrzeg – Gąski – Darłowo – Jarosławiec

Szlak Samochodowy Zachodniopomorskie Pojezierza - przebiega na trasie: Stargard Szczeciński - Mielenko Drawskie - Drawsko Pomorskie - Siemczyno - Spyczyzna Góra - Wałcz - Mirosławiec - Tuczno - Drawno - Recz - Choszczno - Bierzwnik - Pełczyce - Przelewice - Pyrzyce - Myślibórz - Chwarszczany - Mieszkowice - Cedynia - Zatoń Dolna

Rysunek 19 Szlak Samochodowy Zachodniopomorskie Pojezierza

Źródło: <http://www.turystyka.wzp.pl/wtgp/turystyka/p-r-m-a-20345/samochodowe.htm>

Błękitny Samochodowy Szlak Turystyczny - przebiega na trasie: Stepnica - Wolin - Świnoujście - Międzyzdroje - Kamień Pomorski - Trzebiatów - Kołobrzeg - Domacyno - Karlino - Białogard - Dobrzyca - Sławno - Bobolice - Tychowo - Połczyn-Zdrój - Świdwin - Gryfice – Goleniów

Rysunek 20 Błękitny Samochodowy Szlak Turystyczny

Źródło: <http://www.turystyka.wzp.pl/wtgp/turystyka/p-r-m-a-20343/samochodowe.htm>

Szlaki rowerowe i piesze

Międzynarodowy Szlak Rowerowy "Zielona Odra" - obejmuje tereny doliny rzeki Odry na terenie Pomorza Zachodniego. Przebiega na trasie: Kostrzyn nad Odrą (PKP) - Szumiłowo - Kaleńsko - Namyślin (PKP) - Kłósów - Czelin - Stary Błeszyń - Gozdowice - Stare Łysogórki - Siekierki - Stara Rudnica - Stary Kostrzynek - Osinów Dolny - Cedynia - Lubiechów - Bielinek - Piasek - Zatoń Dolna - Krajnik Górny - Krajnik Dolny - Widuchowa (PKP) - Gryfino (PKP) - Szczecin (PKP). Długość szlaku to 200 km. Szlak biegnie od Kostrzyna nad Odrą do Szczecina. Biegnie on równoległe do wytyczonego po niemieckiej stronie szlaku Odra - Nysa. Trasa wiedzie przez najpiękniejsze tereny parków krajobrazowych: Doliny Dolnej Odry i Cedyńskiego, w większości asfaltowymi drogami. Ze względu na dość znaczne urozmaicenie terenu trasa miejscami nie należy do najłatwiejszych, co jednak z powodzeniem rekompensują liczne punkty widokowe. Szlak "Zielona Odra" łączy w sobie elementy przyrodnicze związane głównie z krajobrazem doliny Odry oraz terenów przyległych, a także interesujących obiektów zabytkowych. Zainteresowani historią drugiej wojny światowej mają możliwość zapoznać się z miejscem intensywnej walki podczas forsowania Odry (Gozdowice, Czelin, Stare Łysogórki), odwiedzając miejscowe muzeum, cmentarz oraz miejsca związane z ważnymi wydarzeniami wojennymi.

Międzynarodowy Nadmorski Szlak Rowerowy "R10" - obejmuje tereny nadmorskie Pomorza Zachodniego i przebiega na trasie: Świnoujście - Międzyzdroje - Kołczewo - Międzywodzie - Dziwnów - Dziwnówek - Łukęcin - Pobierowo - Pustkowo - Trzęsacz - Rewal - Niechorze - Pogorzelica - Trzebiatów - Nowielice - Mrzeżyno - Rogowo - Dźwirzyno - Kołobrzeg - Ustronie Morskie - Gąski - Sarbinowo - Chłopy - Mielno - Osieki - Iwięcino - Bukowo Morskie - Żukowo Morskie - Darłowo - Jarosławiec - Łącko - Zaleskie. Długość szlaku to 258 km. Nadmorski szlak rowerowy "R10" zwany hanzeatyckim przebiegający wzdłuż wybrzeża Południowego Bałtyku jest szlakiem o niezwykłych walorach przyrodniczych, historycznych i kulturowych. Zobaczyć można malownicze klifowe zbocza, szerokie pokryte prawie białym drobnym piaskiem plaże, a także rozpościerające się tuż za wydmami nadmorskie parki oraz zdrojowe bory sosnowe.

Inne:

- Szlak "Przez Puszcę Wkrzańską"
- Szlak "Do jeziora Świdwie – Rezerwatu PAN"
- Szlak "Przez Szczeciński Park Krajobrazowy"
- Szlak "Przez Ziemię Gryfińską i Chojeńską"
- Szlak "Śladami historii i Cedyński Park Krajobrazowy"
- Szlak "Woliński Park Narodowy"
- Szlak "Z Wolina nad morze"
- Szlak "Do doliny rzeki Regi"
- Szlak "Stargard – Przelewice – Pyrzyce"
- Szlak "Przez południową część Ińskiego Parku Krajobrazowego"

- Szlak “Ze Stargardu do Maszewa”
- Szlak “Z Chociwła do Świdwina”
- Szlak “Przez Drawieński Park Narodowy”
- Szlak “Dookoła Choszczna przez Recz i Bierzwnik”
- Szlak Przez wschodnie miejscowości województwa”
- Szlak “Gotów”
- Szlak “Pałaców”
- Szlak “Do najstarszych polskich dębów”
- “Szlakiem pięknych jezior do Europy”
- Międzynarodowy Turystyczny Szlak Kolarski “Wokół Zalewu Szczecińskiego”
- Szlak Pętla Tatrzańska
- Szlak Kamieni Granicznych
- Szlak Porwanego Księcia
- Szlak im. Jana Pawła II
- Szlak Doliny Radwi im. T. Brzezińskiego
- Szlak im. Józefa Chrzęszczyńskiego
- Rekreacyjny Szlak Edukacyjno-Ekologiczny Jezioro Topiele – Szczeglino
- Z Greenwaya nad morze
- Trakt Rybogryfa
- Śladami końskich podków
- Sianowska Kraina w Kratkę
- Na spotkanie z hobbitami
- Kościoły gotyckie gminy Sianów
- Szlak Pełnika Europejskiego

Szlaki konne

Szlak konny Pomorza Środkowego przebiega na trasie: Włoki - Łazy - Kędzierzyn - Skibno - Przytok - Krąg - Biały Bór - Warblewo - Wietrzno. Szlak konny Pomorza Środkowego rozpoczyna się w miejscowości Włoki, a kończy w Białym Borze. Łączy on większość ośrodków jeździeckich Pomorza Środkowego. Szlak oznakowany jest pomarańczowym kołem o średnicy 60 mm. Długość szlaku wynosi 138,4 km. Dzieli się na 5 odcinków:

1. Włoki - Łazy (47,85 km),
2. Kędzierzyn - Skibno (6,7 km),
3. Przytok - Krąg (23,75 km),
4. Krąg - Biały Bór (48,4 km),
5. Warblewo - Wietrzno (11,7 km).

Szlak konny Pojezierza Drawskiego przebiega na trasie: Świętoborzec (Łobez) - Bonin - Cianowo - Zagozd - Olchowiec - Żółte - Przytoń - Donatowo - Jelenino - Stare Resko - Zajączkowo - Wilcze Jary - Kolonia Popielewo - Brzękowice - Popielewskie Góry - Kolonia Brusno - Nowe Koprzywno - Dolina Dębnicy - Kolonia Przybkowo - Przybkówko - Trzemięno - Strzeszyn - Liskowo - Bród na Piławie - Borne Sulinowo - Krągi - Jelonek - Dziki - Lipnica - Szczecinek - Raciborki - Czarnobór - Gwda Wielka - Miłobądz (Karolewko) - Dołgie - Stepień - Biskupiec - Biały Bór. Szlak konny Pojezierza Drawskiego rozpoczyna się w dzielnicy Łobza - Świętoborzec, a kończy w Białym Borze. Długość całego szlaku wynosi 186,4 km. Przemierza on z zachodu na wschód, przez niezwykle zróżnicowany polodowcowy obszar Pojezierza Drawskiego, który nasycony jest wzniesieniami moreny czołowej, poprzecinany licznymi dolinami rzek, strumieniami i jeziorami. Przebiega on przez północną część Drawskiego Parku Krajobrazowego. Przedostaje się przez rozległe, widokowe obszary pól, łąk i nieużytków oraz zwartych kompleksów leśnych. Łączy większość ośrodków jeździeckich Pojezierza Drawskiego, zlokalizowanych w: Łobzie (Świętoborzec), Boninie, Zagoździe, Starym Resku, Zajączkowie, Przybkówku, Strzeszynie, Lipnicy, Miłobądzu (Karolewko), Stepniu, Białym Borze. Połączony jest z innymi szlakami konnymi prowadzącymi do ośrodków jeździeckich w Komorzu i Kołomacie oraz dwoma pętlami szlaków, na popoligonowych terenach koło Bornego Sulinowa. Podąża on mało uczęszczanymi gruntowymi drogami i ścieżkami, w wyjątkowo malowniczym polodowcowym krajobrazie, w pobliżu 25 jezior. Przecina nurt 7 rzek: Starej Regi, Wogry, Bliskiej Strugi, Dębnicy, Piławy, Płytnicy, Gwdy i Dołgiej. Szlak konny Pojezierza Drawskiego dzieli się na 5 odcinków:

1. Świętoborzec (Łobez) - Bonin - Cianowo - Zagozd (15,6 km)
2. Zagozd - Olchowiec - Żółte - Przytoń - Donatowo - Jelenino - Stare Resko - Zajączkowo - Wilcze Jary - Kolonia Popielewo - Brzękowice - Popielewskie Góry - Kolonia Brusno - Nowe Koprzywno - Dolina Dębnicy - Kolonia Przybkowo - Przybkówko (69,6 km)
3. Przybkówko - Trzemięno - Strzeszyn - Liskowo - Bród na Piławie - Borne Sulinowo (23,8 km)
4. Borne Sulinowo - Krągi - Jelonek - Dziki - Lipnica - Szczecinek - Raciborki - Czarnobór - Gwda Wielka - Miłobądz (Karolewko) (54,5 km)
5. Miłobądz - Dołgie - Stepień - Biskupiec - Biały Bór (18,9 km).

Szlaki kajakowe

Szlak kajakowy rzeką Korytnicą przebiega na trasie: Jezioro Korytnickie - Stara Korytnica - Nowa Korytnica - Bogdanka. Długość szlaku to 38 km. Czas spływu trwa 2-3 dni. Odcinki: jezioro Korytnickie - Stara Korytnica (6,5 km), Stara Korytnica - Nowa Korytnica (14,5 km), Nowa Korytnica - Bogdanka (17 km).

Szlak kajakowy rzeką Iną przebiega na trasie: Recz - Stargard Szczeciński - Bącznik - Inoujście, długość: 104 km czas spływu: 4-5 dni, odcinki: Recz - Stargard Szczeciński (46 km), Stargard Szczeciński - Bącznik (31 km), Bącznik - Inoujście (27 km).

Szlak kajakowy rzeką Gowienicą przebiega na trasie: Bodzęcin - Babigoszcz - Widzieńsko – Stepnica, długość: 44 km czas spływu: 3 dni, odcinki: Bodzęcin - Babigoszcz (20 km), Babigoszcz - Widzieńsko (11 km), Widzieńsko - Stepnica (13 km)

Szlak kajakowy rzeką Gwdą przebiega na trasie: Drężno - Gwda Wielka - Lędyczek - Krępsko – Ujście, długość: 145 km, czas spływu: 7-9 dni, odcinki: Drężno - Gwda Wielka (25 km), Gwda Wielka - Lędyczek (33 km), Lędyczek - Krępsko (45 km), Krępsko - Ujście (42 km)

Szlak kajakowy rzeką Drawą przebiega na trasie: Czaplunek - Złocieniec - Drawsko Pomorskie - jezioro Lubie - Drawno - Krzyż Wielkopolski, długość: 177 km, czas spływu: 9-10 dni, odcinki: Czaplunek - Złocieniec (30 km), Złocieniec - Drawsko Pomorskie (19 km), Drawsko Pomorskie - jezioro Lubie (21 km), jezioro Lubie - Drawno (40 km), Drawno - Krzyż Wielkopolski (67 km)

Szlaki tematyczne

Szlak Templariuszy - dla zabezpieczenia pielgrzymów udających się do Ziemi Świętej w 1118 r. Hugon de Payens, rycerz z Szampanii z grupą towarzyszy założył bractwo Templariuszy. Dnia 28 grudnia 1234 r. książę Pomorza Zachodniego Barnim I zwany Dobrym podarował Ziemię Bańską zakonowi Templariuszy. W skład dóbr zakonnych weszły takie miejscowości jak Banie (Bahn), Baniewice (Marienthal), Swobnica (Wildenbruch), Strzeszów (Stresow), Kamienny Jaz (Steinwehr), Grzybno (Thönsdorf), Dłusko (Linde), Górnowo (Gornow), Piaseczno (Neuendorf), Dłużyce, Parnica (Rohrsdorf), Sosnowo (Gebersdorf), Lubanowo (Liebenow) i Tywice (Charlottenruh). W 1240 r. Templariusze postawili w Baniach (Bahn) kościół romański z głazów granitowych. W 1270 r. zbudowali mury obronne z 2 bramami i 20 basztami. Do dziś zachował się także kościół zbudowany przez Templariuszy w Chwarszczanach (Quartschen). Innym obszarem Pomorza Zachodniego związanym z Templariuszami jest rejon Czaplinka. W 1296 r. Czaplunek z okolicznymi wioskami został przekazany przez księcia wielkopolskiego Przemysła II zakonowi Templariuszy. Niezwłocznie po przybyciu Templariusze w Starym Drawsku (Drahimiu) podjęli budowę warownego zamku, którego ruiny zachowane są do dziś;

Szlak Hanzeatycki - w średniowieczu na morzach północnej Europy dominował Hanzeatycki Związek Miast. W XIII w. londyńska Hanza zrzeszała kupców z ok. 15 miast flandryjskich. W XIV i XV w. niemiecka Hanza zrzeszała ok. 160 miast i swoim zasięgiem obejmowała zarówno miasta portowe nad Bałtykiem i Morzem Północnym jak też miasta leżące w głębi lądu, najczęściej nad żeglowną rzeką. Wiele miast pomorskich należało także do Hanzy i w wielu z nich zachowały się pamiątki tamtych czasów godne odwiedzenia. Do miast Hanzy na Pomorzu należały m.in: Szczecin, Dąbie, Wolin, Kamień Pomorski, Gryfice, Trzebiatów, Kołobrzeg, Koszalin, Darłowo, Sławno, Białogard, Goleniów, Stargard Szczeciński, Gryfino. Wszystkie zabytki w tych miastach, głównie kościoły, ratusze i kamienice mieszczkańskie, pochodzące z okresu panowania gotyku pamiętają czasy świetności związane z przynależnością do Związku Miast Hanzeatyckich;

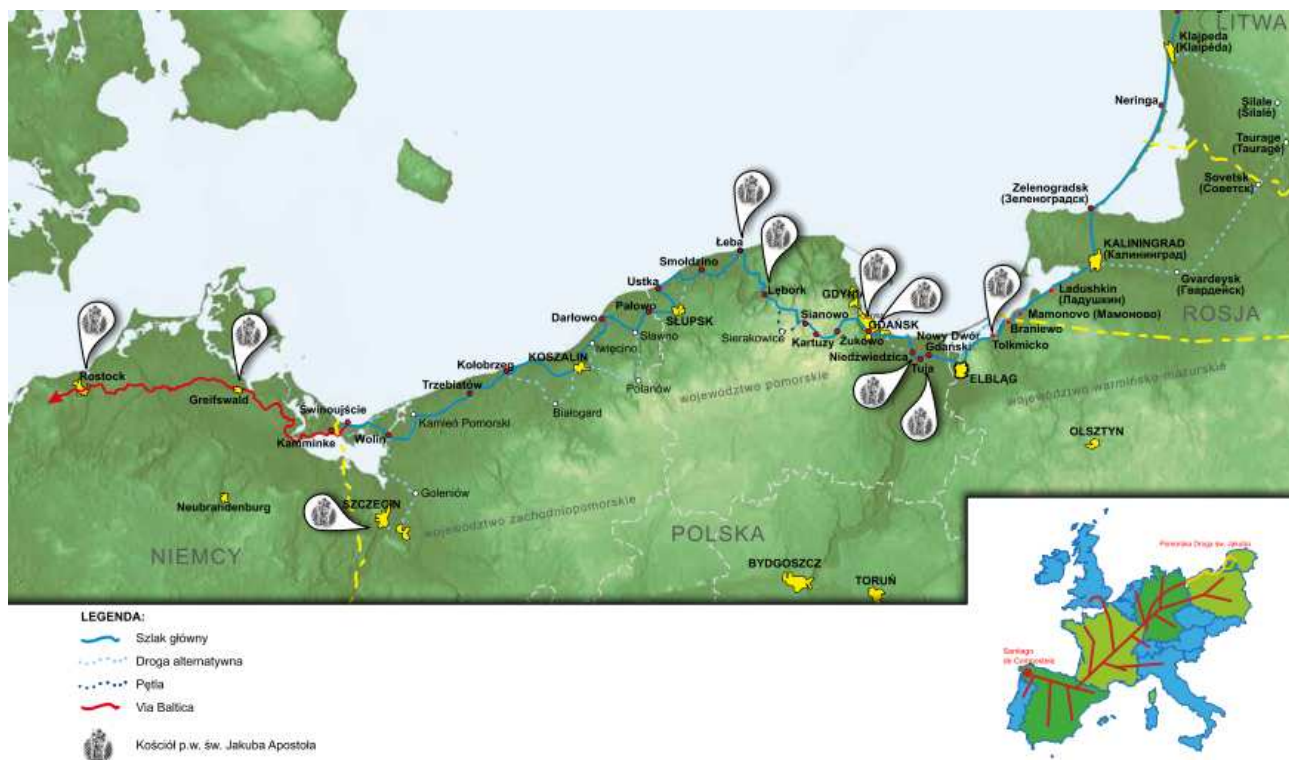

Szlak Cystersów - zakon cysterski założony został przez opata Roberta z Molesmes w 1098 r. w Citeaux. Propagując szczytne hasła skromności, pokory, modlitwy i pracy organicznej zakon do końca XII w. objął swoim wpływem całą niemal ówczesną cywilizowaną Europę. Na Pomorzu Cystersi pojawili się po najazdach Duńczyków. W 1127 r. założyli klasztor w Kołbaczu, później powstały filie w Oliwie (1186 r.), Mironicach (1278 r.) i Bierzwniku (1280 r.). Niezależnie pojawiły się klasztory w Bukowie Morskim (See – Buckow) w 1259 r. i Pogódkach. Obok klasztorów męskich powstawały klasztory żeńskie w Szczecinie (Stettin) w 1243 r., w Marianowie (Marienfließ) w 1248 r., w Koszalinie (Köslin) w 1278 r. i Cedyni. W wielu pomorskich miejscowościach pozostały pamiątki po cystersach w postaci świątyń, zabudowań klasztornych i gospodarczych. Proponowany szlak cysterski prowadzi przez: Szczecin – Wolin – Koszalin - Bukowo Morskie - Marianowo – Recz – Bierzwnik – Pełczyce – Cedynia – Kołbacz – Szczecin;

Szlak Gotyku Ceglanego – m.in. Moryń, Chojna, Trzcińsko - Zdrój, Myślibórz, Lipiany, Pyrzyce, Stargard Szczeciński, Szczecin, Kamień Pomorski, Trzebiatów, Kołobrzeg, Koszalin, Darłowo.

Szlak Solny – Kołobrzeg, Karlino, Białogard, Połczyn Zdrój, Czaplinek, Wałcz, Różewo- w kierunku Piły.

Pomorska Droga świętego Jakuba - przez województwo zachodniopomorskie przebiega jeden z najstarszych i najcenniejszych europejskich szlaków kulturowych, znany jako: *El Camino de Santiago, Way of St. James, Chemin de Saint-Jacques, Jakobsweg, Drogi Św. Jakuba* który wiedzie z różnych zakątków Europy do Santiago de Compostela w północno-zachodniej Hiszpanii, gdzie według przekazów znajduje się grób jednego z najbliższych uczniów Jezusa – Św. Jakuba Apostoła, Starszego. Charakter pielgrzymowania Drogami Św. Jakuba jest inny od znanych w Polsce masowych pielgrzymek pieszych, np. do Częstochowy, czy Kalwarii. Drogi Św. Jakuba przeznaczone są dla pątników indywidualnych lub małych grup, bez względu na wyznanie i narodowość. Droga oznaczona jest muszlą św. Jakuba (żółta muszla na niebieskim tle) i żółtymi strzałkami. Spotyka się też specjalne oznakowania dla rowerzystów Nie ma jednej trasy pielgrzymki, a uczestnicy mogą dotrzeć do celu jednym z wielu szlaków. Istniejąca od ponad tysiąca lat Droga świętego Jakub jest jednym z najważniejszych chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych. Do dyspozycji wędrujących po Camino są dogodne miejsca noclegowe w schroniskach dla pielgrzymów (z hiszpańskiego nazywane „albergue”) prowadzonych przez lokalne społeczności: parafie, klasztory, stowarzyszenia, czy też przez osoby prywatne w gospodarstwach agroturystycznych.

Rysunek 21 Pomorska Droga św. Jakuba (projekt przebiegu z dnia 30.04.2012 r.)

Źródło: „Rewitalizacja Szlaku Kulturowego na obszarze Południowego Bałtyku – Pomorska DROGA św. Jakuba” - Ulotka

Obiekty sportowo – rekreacyjne

Większość z obiektów bazy sportowo– rekreacyjnej służy mieszkańcom Regionu, są to na przykład boiska, stadiony, hale sportowe, natomiast większe znaczenie dla odwiedzających i turystów mają usytuowane w miastach ośrodki sportu i rekreacji, pływalnie, baseny czy Aquaparki – wszelka infrastruktura do uprawiania turystyki aktywnej. Baza sportowo-rekreacyjna umożliwi turystom korzystanie z walorów naturalnych w bezpieczny sposób oraz stanowi dodatkową ofertę spędzania czasu wolnego.

Na terenie badanego obszaru znajduje się duża liczba ośrodków umożliwiających uprawianie i naukę **jazdy konnej**. Większość z nich posiada zaplecze sanitarno-gastronomiczne oraz miejsca noclegowe o różnym standardzie. Ponadto prawie każdy ośrodek przygotowuje dodatkowe atrakcje i imprezy towarzyszące.

Adresy stadnin i ujeżdżalni w pobliżu szlaku konnego Pojezierza Drawskiego:

- „Oskar” - Łobez
- Ośrodek Treningowy Koni - Bonin
- Stadnina Koni “Mazur” - Bonin
- Stadnina Koni “Gołaś” – Bonin
- Gospodarstwo agroturystyczne w Żółcinie – Żółcin
- Gospodarstwo agroturystyczne “Rancho Ponderosa” - Golina

- Klub Jeździecki "Zagodz" – Zagodz
- Ośrodek jeździecki w Drawsku Pomorskim - Drawsko Pomorskie
- "Drawex" - Sienica
- Maciej Jankowski - Poźrzadło Wielkie
- Tomasz Bukowski - Biały Zdrój
- Gospodarstwo agroturystyczne "Rancho Rodeo" - Zatom
- Gospodarstwo agroturystyczne "Pamoland" - Błędno
- Gospodarstwo agroturystyczne "Folwark Karpno" - Karpno
- Gospodarstwo agroturystyczne "Geronimo" – Szczycienko
- Dworek "50 Dębów" - Stare Resko
- Gospodarstwo agroturystyczne "Żabie Błota" - Zajączkowo
- Klub Jazdy Konnej "Amazonka" - Połczyn Zdrój
- Gospodarstwo agroturystyczne "Dylka Ranch" - Przybówko
- Szkoła jeździecka "Zagroda" - Kołomąt
- Sekcja jeździecka "Czaplinek" - Łazice
- Gospodarstwo agroturystyczne Motarzewo – Motarzewo
- "Stajnia Romana" - Komorze
- Pension Kowalski - Komorze
- Gospodarstwo agroturystyczne "Stary Młyn" - Strzeszyn
- Gospodarstwo agroturystyczne "Gabrysiewo" - Piława
- "Falgo – Ranch" - Liskowo
- Ośrodek Jeździecki Lipowy Dwór - Lipnica
- Centrum Szkolenia Jeździeckiego COVAL - Biały Bór
- Stadnina Koni "Karolewko" - Miłobądz
- Leśny Dworek - Linowo
- Renata i Marek Wójciszyn - Stepień
- Klub Jeździecki "Gryf" - Biały Bór
- "Zajazd pod Klonem" - Biała
- Stadnina "Tordis" - Nowe Worowo
- Stadnina Koni "Nowielice" - Nowielice

Adresy stadnin i ujeżdżalni w pobliżu szlaku konnego Pomorza Środkowego:

Gmina Manowo

- Gospodarstwo Agroturystyczne "Bratkówka"
- Pokoje Gościnne Agroturystyka "Julia"
- Pokoje Gościnne i Stadnina "Huzaria"

Gmina Polanów

- Folwark Zamkowy
- Gospodarstwo Agroturystyczne Krystyna i Krzysztof Nobis
- Gospodarstwo Agroturystyczne "Jaś" Jan Ciesiecki
- Gospodarstwo Agroturystyczne "Stajnia – Warblewski Dwór" Katarzyna Mażulis
- Gospodarstwo Agroturystyczne "Ranczo pod Lasem"

Gmina Sianów

- Jeździecki Klub Sportowy Skibno
- Nadmorski Ośrodek Jazdy Konnej w Rzepkowie
- Gospodarstwo Agroturystyczne "Uroczysko"
- Uczniowski Ludowy Klub Jeździecki "Farah"

Gmina Świeszyno

- Ekologiczne Gospodarstwo Rolne "Eko Trud"
- Stajnia "Zagroda"
- Szkoła Jeździecka "Karmen"

W województwie zachodniopomorskim znajdują się też liczne wypożyczalnie **sprzętu pływającego** oraz ośrodki z miejscami postojowymi dla jachtów. Wiele z nich posiada zaplecze sanitarne oraz miejsca noclegowe. Organizowane są tam również szkolenia i obozy żeglarskie. Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajduje się wiele marin i przystani żeglarskich oraz przystanie turystyczne:

- marina "Camping Marina" PTTK,
- marina Euro Jachtklubu "Pogoń",
- przystań jachtowa "Marina Hotele",
- marina Jacht Klubu AZS,
- marina Jacht Klubu "Harcerski Ośrodek Morski",
- przystań żeglarska Jacht Klubu Morskiego LOK,
- przystań żeglarska Klubu Ligi Morskiej "Prawobrzeże" w Szczecinie,
- przystań turystyczna Ośrodka Morskiego Pałacu Młodzieży,
- przystań turystyczna Goleniowskiego Młodzieżowego Domu Sportu w Lubczynie.
- nabrzeże Północno-Zachodnie w Wolinie
- UKS "Albatros" przy PTZN w Wolinie,
- przystań żeglarska Ośrodka Kultury i Sportu w Kamieniu Pomorskim,
- przystań miejska w Nowym Warpnie,
- Centralny Ośrodek Żeglarski Polskiego Związku Żeglarskiego w Trzebieży,
- port miejski w Trzebieży,

- basen kolejowy w Stepnicy,
- klub "Roztoka" za Basenem Rybackim w Stepnicy,
- klub Żeglarski i motorowodny LOK w Stepnicy,
- basen Północny w Świnoujściu,
- nabrzeże Białej Floty w Dziwnowie,
- port w Mrzeżynie,
- port jachtowy w Kołobrzegu,
- port w Darłowie.

Kolejnym zapleczem do uprawiania sportów wodnych są instytucje zajmujące się **windsurfingiem**. Na Pomorzu Zachodnim takie usługi oferują:

- Szkoła Aktywnego Wypoczynku "Frajda" – Stepnica
- Family Windsurfing – Morzyczyn
- Centrum Sportu i Aktywnego Wypoczynku Sun Sport – Dźwirzyno
- Centrum Sportów Wodnych 7.Point - Dźwirzyno

Dodatkowo w województwie zachodniopomorskim istnieją 3 kluby sportowe **narciarstwa wodnego**:

- Szczeciński Klub Nart Wodnych "Ski-Line",
- Szczeciński Klub Wakeboardingu i Narciarstwa Wodnego,

Na terenie badanego regionu istnieje również możliwość **nurkowania**. Informacje na temat możliwości nurkowania w danych akwenach wodnych, jak również o możliwości wypożyczenia sprzętu na Pomorzu Zachodnim można znaleźć m.in.:

- Stargardzki Klub Sportów Podwodnych "Barakuda" - Stargard Szczeciński
- Baza Nurkowa Ośrodek Island Camp nad jeziorem Siecino – Złocieniec
- Centrum Nurkowania i Wypoczynku Romulus – Nowogard
- Baza nurkowa Górny Młyn – Lubanowo
- Szkoła nurkowania Dive Point – Szczecin
- Szczecińskie Centrum Nurkowe Dive Devil – Szczecin
- Scuba Mission Rafał Kowalewski - Szczecin
- Zachodniopomorskie Centrum Techniki Nurkowej - Połczyn Zdrój
- Koszaliński Klub Płetwonurków MARES - Koszalin

Na terenie województwa zachodniopomorskiego działają cztery duże **pola golfowe** dla początkujących i zaawansowanych graczy, z których każde, poprzez swoją wyjątkową lokalizację i atrakcyjną ofertę, godne jest polecenia. Należą do nich:

- Amber Baltic Golf Club w Kołczewie koło Międzyzdrojów,
- Binowo Park Golf Club w Binowie koło Szczecina,
- Modry Las Golf Club pod Choszczem.
- Kamień Country Club w Grębowie koło Kamienia Pomorskiego

Dodatkowo funkcjonuje mini-golf w Kołobrzegu, Szczecinie i Międzyzdrojach.

Dużą atrakcją turystyczną przyciągającą rzesze turystów, nawet z bardziej odległych Regionów są **Aquaparki** funkcjonujące w województwie. Zlokalizowane są w: Goleniowie, Gryfinie, Szczecinku, Świdwinie ,Choszczynie. i Darłowie (największy na Pomorzu park wodny z 5 basenami, saunami, jacuzzi, itp.). Dodatkowo w takich miejscowościach jak: Gryfino, Koszalin, Choszczno, Szczecinek, Świdwin, Goleniów, Myślibórz, Police, Stargard Szczeciński, Szczecin (2), Pogorzelica, Świnoujście i Mrzeżyno znajdują się pływanie z torem o długości powyżej 25m. W Wałczu funkcjonuje basen z wydzieloną dużą częścią rekreacyjną.

W Regionie znajduje się także kilka Kół Łowieckich, które organizują polowania na terenie Województwa, głównie dla myśliwych z zagranicy. Wraz z nimi funkcjonują kwatery myśliwskie. Należą do nich:

- Polski Związek Łowiecki Zarząd Okręgowy w Szczecinie – Szczecin
- Polski Związek Łowiecki Zarząd Okręgowy w Koszalinie – Koszalin
- Hunter Biuro Polowań – Koszalin
- Pałac Myśliwski Słonowice – Brzeżno
- "Cyranka" Wojskowe Koło Łowieckie nr 43 – Świdwin
- "Dzik" Koło Łowieckie – Świnoujście
- "Dzik" Koło Łowieckie - Drawsko Pomorskie
- "Sokół Świdwin" Koło Łowieckie – Świdwin
- Artemis Marian Witkowski - Drawsko Pomorskie
- Hubertus 2 – Szczecin
- Koło łowieckie PZŁ Weteran – Pełczyce
- Kwatera Myśliwska Dzikowo - Drawsko Pomorskie
- Leśniczówka ŁOWIECKA – Polanów
- Natura-Land Ireneusz Krupka – Manowo
- Strzelnica Myśliwska – Manowo
- Ośrodek Strzelecki im. J. Flaszki – Lubczyna
- Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych - Szczecinek

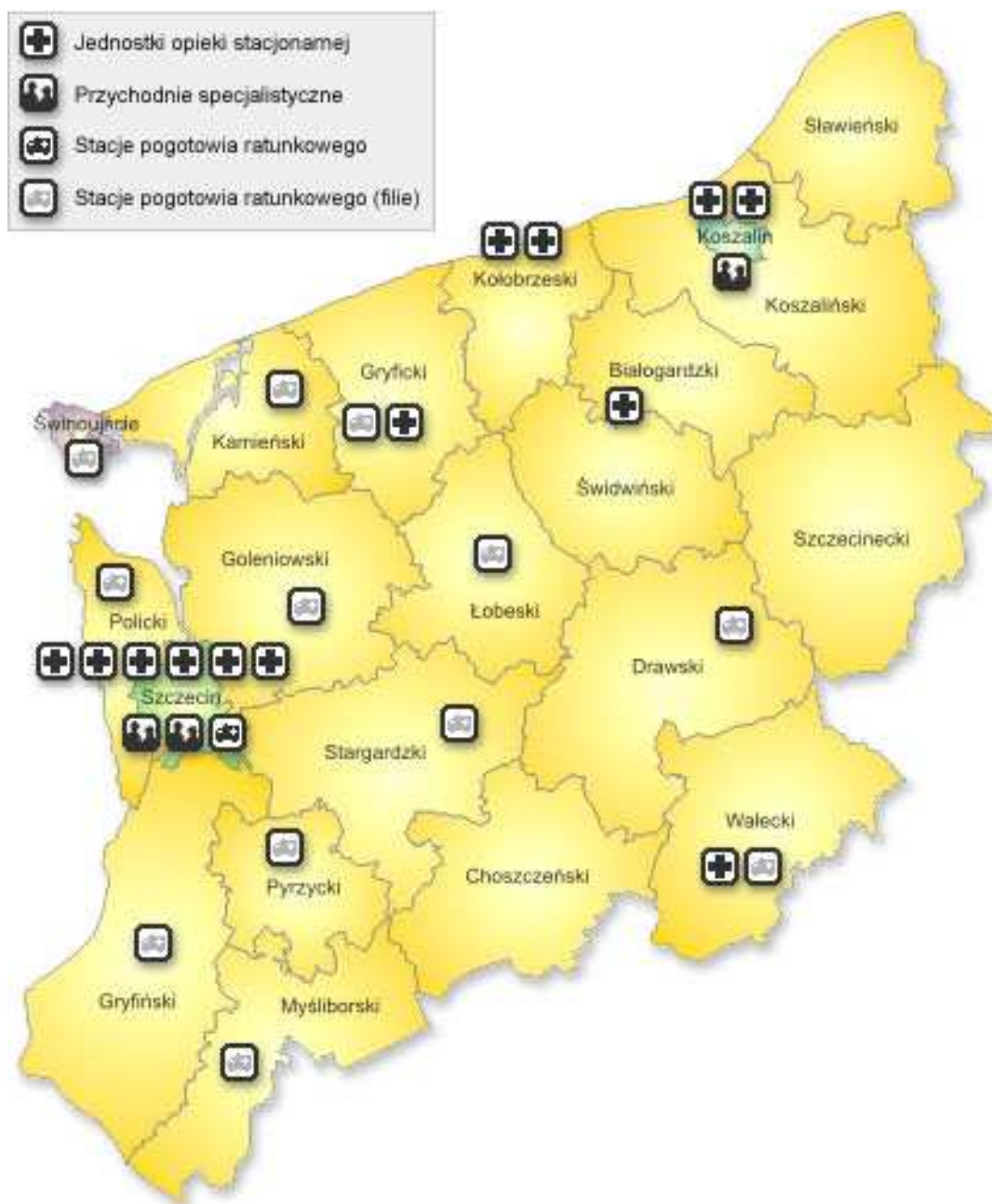
3.5.3. Infrastruktura uzupełniająca

Infrastruktura uzupełniająca służy przede wszystkim mieszkańcom, ale z punktu widzenia turystów jest gwarancją bezpieczeństwa i wygody. Do najważniejszych jej elementów, z których korzystają turyści należą: **placówki opieki zdrowotnej, apteki, banki i bankomaty oraz stacje paliw**, jak również **organizacje informacji turystycznej**.

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego jest właścicielem 14 **zakładów opieki zdrowotnej** na terenie województwa:

- 11 jednostek opieki stacjonarnej, w tym:
 - 8 szpitali wielospecjalistycznych,
 - 1 zakładu opiekuńczo leczniczego,
 - 1 ośrodka terapii uzależnień,
 - 1 szpitala uzdrowiskowego.
- 2 jednostek opieki ambulatoryjnej
- 1 stacji pogotowia ratunkowego

Szczegółowa mapa rozmieszczenia jednostek ochrony zdrowia Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego znajduje się poniżej.

Rysunek 22 rozmieszczenia jednostek ochrony zdrowia Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego

Źródło: http://www.wzp.pl/wz/jednostki_ochrony_zdrowia.htm [data pobrania 23.10.2013r.]

Według stanu na koniec 2011 r. na terenie województwa zachodniopomorskiego w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej funkcjonowało 884 zakładów opieki zdrowotnej (o 103 więcej niż w 2010 r.). W porównaniu do ubiegłego roku zwiększyła się liczba niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej (o 32), a została taka sama liczba placówek publicznych, która wynosi 21 placówek.

W **lecznictwie uzdrowiskowym** w 2011 r. funkcjonowało 48 placówek, tj. o 1 więcej niż w 2010 r. Dysponowały one 10,4 tys. łóżek, z czego 85,2% znajdowało się w dyspozycji sanatoriów uzdrowiskowych. Placówki lecznictwa uzdrowiskowego rozmieszczone były w powiatach: kołobrzesckim (49,1%), m. Świnoujściu (15,8%), świdwińskim (12,3%), kamieńskim (10,5%) oraz

sławieńskim (7,0%) i koszalińskim (5,3%). W 2010 r. z usług lecznictwa uzdrowiskowego skorzystało ok. 169 tys. osób. Świadczenia zakładów lecznictwa uzdrowiskowego obejmowały różnorodne zabiegi lecznicze, przy czym najczęściej korzystano z zabiegów wodolecznictwa oraz kinezyterapii i elektrolecznictwa. Oprócz tego kuracjusze korzystali z masażu, światłolecznictwa, zabiegów borowinowych, kąpeli mineralnych, inhalacji wziewnych, krioterapii, kąpeli CO₂, zabiegów parafinowych oraz innych zabiegów).

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów o najwyższej liczbie sanatoriów i szpitali uzdrowiskowych, które zlokalizowane są głównie w strefie nadmorskiej. Największą liczbę kuracjuszy z Polski i z zagranicy przyjmują placówki w Kołobrzegu, będącym największym krajowym uzdrowiskiem, w Świnoujściu, Kamieniu Pomorskim i Połczynie Zdroju.

W 2010 r. w ramach **ratownictwa medycznego i pomocy doraźnej** szybką pomoc medyczną w nagłych przypadkach świadczyło 91 zespołów ratownictwa medycznego (przed rokiem – 92). Na jedną jednostkę systemu ratownictwa medycznego przypadało 18,6 tys. mieszkańców województwa zachodniopomorskiego.

W ciągu 2010 r. zespoły ratownictwa medycznego 142,4 tys. razy wyjeżdżały na miejsce zdarzeń, tj. o 1,9% mniej niż przed rokiem; najczęściej miejscem docelowym wyjazdu był dom pacjenta (65,3%), natomiast odsetek wyjazdów do zdarzeń w ruchu ulicznym stanowił 3,4%. Z udzielonej pomocy skorzystało 147,3 tys. osób, tj. o 2,8% mniej niż w 2009 r. Najczęściej pomocy udzielono osobom w wieku 19-64 lat (57,1%) oraz osobom w wieku 65 lat i więcej (36,5%), najmniej – dzieciom i młodzieży do 18 roku życia (6,3%).

W województwie zachodniopomorskim sieć placówek ochrony zdrowia uzupełniają **apteki i punkty apteczne**. W roku 2011 sprzedaż leków i środków medycznych prowadziły 530 aptek, w tym 491 aptek ogólnodostępnych i 39 punktów aptecznych. W porównaniu do 2010 r. liczba aptek wzrosła o 10, a punktów aptecznych zmniejszyła się o 5. W roku 2010 dyżury nocne pełniły 293 apteki ogólnodostępne, spośród których dyżury nocne okresowe pełniły 272 placówki, natomiast stałe 21. W 2011r. na terenach wiejskich działalność prowadziło 32 aptek ogólnodostępnych oraz 36 punktów aptecznych. Zdecydowana większość aptek, podobnie jak przed rokiem, to apteki prywatne (99,4%). W końcu roku na 1 aptekę i punkt apteczny przypadało 3250 mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, tj. o 33 mniej w porównaniu do 2010 r.

Województwa Zachodniopomorskiego niezmiernie ważnym czynnikiem warunkującym jego stały rozwój gospodarczy w dziedzinie turystyki jest zapewnienie bezpieczeństwa turystom wypoczywających w Regionie. W tym celu niezbędna jest współpraca instytucjonalna wielu podmiotów, nie tylko tych zobowiązanych do realizacji tego zadania z mocy ustawy.

Wybrzeże Województwa Zachodniopomorskiego o długości 185 km oraz mnogość występujących w Regionie jezior, powoduje koncentrację ruchu turystycznego w miesiącach letnich, pozwalających na korzystanie z wypoczynku nad i na wodzie.

Stąd też problematyka bezpiecznego wypoczynku osób korzystających z akwenów wodnych zarówno morskich jak i śródlądowych ma w regionie zasadnicze znaczenie, tym bardziej, że w ostatnich latach obserwuje się znaczny rozwój produktów turystycznych opartych na wykorzystaniu obszarów wodnych Regionu.

W tym zakresie przykładem współpracy międzyinstytucjonalnej jest współdziałanie Wojewódzkiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Szczecinie z Komendą Wojewódzką Policji oraz Kuratorium Oświaty.

W sezonie 2012 przeprowadzono **audyty bezpieczeństwa na kąpieliskach**. Akcji przeprowadzania audytów bezpieczeństwa i wydawania opinii o lokalizacji i poziomie bezpieczeństwa na kąpieliskach w województwie zachodniopomorskim patronowali Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego, Wojewoda Zachodniopomorski, Zachodniopomorski Kurator Oświaty. Ta profilaktyczna akcja oceniająca poziom bezpieczeństwa realizowana była przez przedstawicieli Zachodniopomorskiego WOPR przy współpracy z Wojewódzką Stacją Sanitarno Epidemiologiczną oraz Zachodniopomorskim Kuratorium Oświaty. W trakcie kilku wizyt na kąpieliskach audytorzy oceniali i zbierali informację oraz dokumentację fotograficzną dotyczącą infrastruktury rekreacyjno-wczasowej, wyposażenia ratowniczego i kwalifikacji zatrudnionych ratowników, zagrożeń i sposobów ich oznakowania, dróg dojazdowych dla karetka pogotowia, stosowania procedur alarmowych oraz ilości i jakości sprzętu ratunkowego będącego na wyposażeniu kąpieliska. Swoje uwagi przedstawiali właścicielowi kąpieliska wydając lub odstępując od wydania opinii w sprawie bezpieczeństwa na kąpielisku. Oceniane kąpieliska znajdują się na mapie Bezpiecznych Kąpielisk w Województwie Zachodniopomorskim .

Rysunek 23 Mapa kąpielisk i strażonych miejsc wykorzystywanych do kąpeli w Województwie Zachodniopomorskim w 2012 roku

Źródło: <http://www.wopr.szczecin.pl/index.php/audyty-kppielisk-mainmenu-27/115-mapa-kapielisk-i-miejsc-w-województwie-zachodniopomorskim> [data pobrania 23.10.2013r.]

Lp.	Miejscowość	Akwen	KLASYFIKACJA GWIAZDEK 2010	KLASYFIKACJA GWIAZDEK 2011
1.	Biały Bór	J. Łobez	★★★★★	★★★★★★
2.	Chłopy	Morze Bałtyckie	★★	★★★
3.	Cieszyno „Gęsia Łączka”	J. Siecino	★★	★★
4.	Cieszyno „Island Camp”	J. Siecino	★★	★★
5.	Czaplinek	J. Drawsko	★★	★★
6.	Dziwnów	Morze Bałtyckie	★★★	★★★
7.	Dziwnówek	Morze Bałtyckie	★★	★★★
8.	Dźwirzyno	Morze Bałtyckie	★★★	★★★
9.	Gąski	Morze Bałtyckie	★	★★
10.	Grzybowo	Morze Bałtyckie	★★★	★★★
11.	Kołobrzeg – na wschód od ujścia Parsęty	Morze Bałtyckie	★★★★★	★★★★★★
12.	Kołobrzeg – na zachód od ujścia Parsęty	Morze Bałtyckie	★★★★★	★★★★★
13.	Lubczyna	J. Dąbie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	★★★★
14.	Łazy	Morze Bałtyckie	★★	★★★
15.	Łukęcin	Morze Bałtyckie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	★★★
16.	Mielenko	Morze Bałtyckie	★	★★
17.	Mielno	Morze Bałtyckie	★★★	★★★★
18.	Międzywodzie	Morze Bałtyckie	★★★	★★★★
19.	Międzyzdroje	Morze Bałtyckie	★★★	★★★
20.	Moryń	J. Morzycko	★★	★★★★
21.	Mrzeżyno Wschód	Morze Bałtyckie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	★★★
22.	Mrzeżyno Wschód	Morze Bałtyckie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	★★★
23.	Myślibórz	J. Myśliborskie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	★★★
24.	Niechorze	Morze Bałtyckie	★★★	★★★
25.	Pobierowo	Morze Bałtyckie	★★★	★★★

26.	Pogorzelica	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆
27.	Pustkowo	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆
28.	Rewal	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆
29.	Rogowo	Morze Bałtyckie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	☆☆
30.	Rosnowo	J. Rosnowskie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	☆☆
31.	Sarbinowo	Morze Bałtyckie	☆☆	☆☆☆☆
32.	Sianożęty	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆☆
33.	Stepnica	Zalew Szczeciński	☆☆☆	☆☆☆☆
34.	Szczecin – Głębokie	J. Głębokie	☆☆☆	☆☆☆☆
35.	Szczecin -Dąbie	J. Dąbie	☆☆☆☆	☆☆☆☆
36.	Szczecin- Dziewoklicz	Odra Zachodnia	☆☆☆☆	☆☆☆☆
37.	Szczecinek „Plaża Miejska” przy ul. Mickiewicza	J. Trzesiecko	☆☆	☆☆☆☆
38.	Szczecinek „Plaża Wojskowa” przy ul. Kilińskiego	J. Trzesiecko	☆☆	☆☆☆☆
39.	Świnoujście – Centrum	Morze Bałtyckie	☆☆☆☆	☆☆☆☆
40.	Świnoujście – Warszów	Morze Bałtyckie	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	☆☆☆☆
41.	Trzęsacz	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆
42.	Unieście	Morze Bałtyckie	☆☆	☆☆☆
43.	Ustronie Morskie	Morze Bałtyckie	☆☆☆	☆☆☆☆
44.	Wałcz	J. Raduń	nie uczestniczył w programie w 2010 roku	☆☆
45.	Zieleniewo	J. Miedwie	☆☆☆	☆☆☆☆

Rysunek 24 Lista kąpielisk i strzeżonych miejsc wykorzystywanych do kąpieli z kategoryzacją lata 2010-2011

Źródło: <http://www.wopr.szczecin.pl/index.php/audyty-kpaelisk-mainmenu-27/115-mapa-kapielisk-i-miejsc-w-województwie-zachodniopomorskim>

Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe prowadzi również szeroko zakrojone działania w zakresie szkoleń kadry ratowników. Corocznie przeszkoleniu z nadaniem stopni ratowniczych podlega ok. 350 ratowników. Nadawane jest również 250 patentów sterników motorowodnych, 60 ratowników WOPR zdobywa uprawnienia płetwonurków oraz 60 ratowników zdobywa uprawnienia ratowników medycznych.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego istnieje możliwość korzystania z usług szerokiej **sieci banków oraz bankomatów**. Ogólnie na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonuje co najmniej 424 placówki bankowe oraz można skorzystać z około 500 bankomatów. Są to oddziały przede wszystkim takich banków jak Bank Polska Kasa Opieki (PEKAO SA), PKO BP, Bank Polskiej Spółdzielczości – najczęściej spotykane na analizowanym obszarze, jak również Bank Gospodarki Żywnościowej, Kredyt Bank oraz rzadziej występujące – Dominet Bank, Getin Bank, BPH PBK SA oraz SKOK; w większych miastach są oddziały również inest Banku SA, Millennium oraz GE Money Bank.

Sprzedaż paliw na obszarze projektu odbywa się w 586 punktach (na podstawie informacji Urzędu Statystycznego w Szczecinie na dzień 31.12.2011r.)

W województwie działają 52 centra i punkty informacji turystycznej w większości zarządzane przez gminy, większość z nich działa całorocznie. Część z ww. centrów i punktów „it” podpisała porozumienia ze ZROT odnośnie współpracy w zakresie zbierania, przetwarzania i dystrybucji informacji turystycznej, tworząc sieć informacji turystycznej w województwie zachodniopomorskim. Region za pośrednictwem ZROT włączony jest w ogólnopolską sieć informacji turystycznej ISIT. Rozpoczęte zostały również działania w zakresie budowy przez Zachodniopomorską Regionalną Organizację Turystyczną przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego internetowego systemu informacji turystycznej. Podstawą funkcjonowania systemu stanowi:

- Centrum zarządzania zachodniopomorskim systemem it w siedzibie ZROT
- Punkty it funkcjonujące w sieci
- Centra informacji i promocji turystyki dzieci i młodzieży

Dane dotyczące bazy turystycznej regionu funkcjonują na stronach internetowych www.morzeprzygody.eu oraz www.zachodniopomorskie.pl (w budowie). W trakcie budowy są również wersje serwisu w języku angielskim www.westpomerania.pl oraz www.westpommern.pl.

Punkty i centra informacji turystycznej działającej na terenie województwa zachodniopomorskiego to:

- Centrum Informacji Turystycznej w BARLINKU
- Informacja Turystyczna w BIAŁYM BORZE
- Centrum Informacji Turystycznej w BOBOLICACH
- Punkt Informacji Turystycznej w BORNYM SULINOWIE
- Informacja Turystyczna w BORNYM SULINOWIE
- Punkt Informacji Turystycznej w CEDYNI
- Informacja Turystyczna w CZAPLINKU
- Centrum Informacji Turystycznej - Dom Kultury w CZŁOPIE
- Centrum Informacji Turystycznej w DARŁOWIE
- Punkt Informacji Turystycznej Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w DĄBKACH

- Punkt Informacji Turystycznej w Dobrej
- Punkt Informacji Turystycznej Drawieńskiego Parku Narodowego
- Centrum Informacji Turystycznej w "Spichlerzu" w DRAWNIE
- Informacja Turystyczna w DRAWSKU POMORSKIM
- Centrum Informacji Turystycznej w DZIWNOWIE
- Centrum Informacji Turystycznej w GOLENIOWIE
- Centrum Informacji Turystycznej w GRYFINIE
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Wydział Spraw Terenowych II w Gryfinie
- Punkt Informacji Turystycznej w JAROSŁAWCU
- Biuro Informacji Turystycznej w KALISZU POMORSKIM
- Informacji turystycznej udziela UMiG KAMIEŃ POMORSKI
- Punkt Informacji Turystycznej w KOŁOBRZEGU
- Informacja Turystyczna w KOŁOBRZEGU
- Powiatowy Punkt Informacji Turystycznej i Kulturalnej przy MUZEUM OREŻA POLSKIEGO
- Regionalne Centrum Informacji Turystycznej w KOSZALINIE
- Punkt Informacji Turystycznej w ŁOBZIE w Hali Sportowo – Widowiskowej
- Punkt Informacji Turystycznej w MANOWIE
- Centrum Promocji i Informacji Turystycznej GMINY MIELNO
- Centrum Informacji Turystycznej w MIESZKOWICACH
- Punkt Informacji Kulturalno-Turystycznej w MIĘDZYDZROJACH
- Biuro Informacji Turystycznej w MORYNIU
- Punkt Informacji Kulturalno – Turystycznej Urzędu Miasta i Gminy Myślibórz
- Informacja Turystyczna Polanowski Ośrodek Kultury i Sportu w POLANOWIE
- Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej w POŁCZYNIĘ ZDROJU
- Centrum Informacji Promocji Rekreacji Gminy REWAL
- Gminna Organizacja Turystyczna w SIANOWIE
- Centrum Informacji Turystycznej w STARGARDZIE SZCZECIŃSKIM
- Centrum Informacji Turystycznej w STEPNICY
- Centrum Informacji Turystycznej i Agroturystycznej w SZCZECINIE
- Wakacyjny Punkt Informacji Turystycznej w SZCZECINIE
- Punkt Informacji Turystycznej Hala Dworca Głównego PKP w Szczecinie
- Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej (Zamek) w SZCZECINIE
- Centrum Informacji Turystycznej Urzędu Miasta i Powiatu SZCZECINECKIEGO
- Centrum Informacji Turystycznej i Gospodarczej w ŚWIDWINIE
- Centrum Informacji Turystycznej w ŚWINOUJŚCIU
- Biuro Informacji Turystycznej TARA TOUR w TRZEBIATOWIE
- Centrum Informacji Turystycznej w TRZĘSACZU
- Centrum Informacji Turystycznej i Promocji w USTRONIU MORSKIM
- Centrum Informacji Turystycznej w WAŁCZU

- Punkt Informacji Turystycznej w Węgorzynie
- Punkt Informacji Turystycznej w WOLINIE
- Informacja Turystyczna przy Ośrodku Sportu i Rekreacji w ZŁOCIENCU

W regionie obserwuje się stale postępujący proces integracji samorządów, organizacji, stowarzyszeń, instytucji oraz **podmiotów gospodarczych na rzecz rozwoju turystyki**. Kluczową rolę w zakresie koordynacji działań w zakresie rozwoju i promocji turystyki oraz budowy produktów turystycznych w regionie odgrywa Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna, powstała w roku 2001 z udziałem Województwa Zachodniopomorskiego – jednego z członków założycieli. ZROT liczy 71 członków. W sierpniu 2004 r. ZROT wpisany został do rejestru organizacji pożytku publicznego.

Głównym celem działań ZROT jest m.in.:

- kreowanie wizerunku Województwa Zachodniopomorskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie, koordynacja działań promocyjnych podejmowanych w Województwie Zachodniopomorskim,
- integrowanie środowisk samorządu terytorialnego, gospodarczego i zawodowego oraz osób, instytucji i organizacji zainteresowanych rozwojem turystycznym Województwa Zachodniopomorskiego,
- zwiększanie liczby turystów odwiedzających Województwo Zachodniopomorskie, działanie na rzecz wzrostu wpływów z turystyki,
- stworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej oraz włączenie go w krajowe zarządzanie systemem „it”,
- działanie na rzecz poprawy infrastruktury turystycznej,
- kumulowanie środków finansowych na rzecz rozwoju turystyki,

Szczególne znaczenie dla rozwoju turystyki w regionie mają **Lokalne Organizacje Turystyczne**, które są mniejszymi organizacjami współpracy jednostek samorządu terytorialnego /gmin i powiatów/ i lokalnej branży turystycznej, tworzonymi w obrębie obszaru atrakcyjnego turystycznie. Podstawowym zadaniem LOT jest integracja społeczności lokalnej oraz tworzenie i rozwój produktu turystycznego wokół lokalnych atrakcji turystycznych, promocja lokalnych produktów i atrakcji turystycznych, gromadzenie i aktualizacja informacji o atrakcjach i produktach turystycznych, utrzymanie i prowadzenie lokalnych punktów informacji turystycznej.

- Bałtycka Organizacja Turystyczna Darłowo
- Gminna Organizacja Turystyczna w Sianowie
- Goleniowska Organizacja Turystyczna
- Lokalna Organizacja Turystyczna w Czaplunku
- Lokalna Organizacja w Barlinku
- Mieleńska Lokalna Organizacja Turystyczna
- Rewalska Organizacja Turystyczna

- Świnoujska Organizacja Turystyczna, Świnoujście
- Związek Portów i Przystani Morskich Lokalna Organizacja Turystyczna Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego
- LOT Wokół Drawy
- LOT Ziemia Drawska
- LOT Pojezierza Drawskiego
- Darłowska Lokalna Organizacja Turystyczna DARLOT
- Lokalna Organizacja Turystyczna Dorzecza Parsęty
- LOT „Regionu Kołobrzeg”
- Stargardzka Organizacja Turystyczna
- Stepnicka Organizacja Turystyczna „Nie tylko dla orłów”
- Szczecinecka Organizacja Turystyczna
- Szczecińska Organizacja Turystyczna
- Wałecka Lokalna Organizacja Turystyczna

Wspieraniem rozwoju turystyki zajmują się również związki i stowarzyszenia gmin i powiatów:

- Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Pomorza Środkowego
- Stowarzyszenie Gmin Pojezierza Wałeckiego,
- Stowarzyszenie Polodowcowa Kraina Drawy i Dębnicy
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Drawieńskiej
- Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Stare Drawsko
- Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty

W regionie działają także inne stowarzyszenia i organizacje, które w swojej działalności statutowej realizują działania związane z rozwojem i promocją turystyki w Województwie Zachodniopomorskim np.:

- Centrum Słowian i Wikingów Wolin – Jómbsborg – Vineta,
- Forum Turystyki Regionów,
- Fundacja Flis Odrzański,
- Fundacja Fort-Rogowo,
- Fundacja Polskie Centrum SPA,
- Międzyszkolny Klub Sportowy "WIKING",
- Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych Oddział Zachodniopomorski,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział Zachodniopomorski,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Regionalny Oddział Szczeciński,
- Regionalne Stowarzyszenie Turystyczno-Uzdrowiskowe,
- Stowarzyszenie "Konie i Natura",
- Stowarzyszenie Miłośników Latań Morskich,

- Stowarzyszenie na Rzecz Miast i Gmin Nadodrzańskich,
- Stowarzyszenie POMOST,
- Stowarzyszenie Republika Międzyodrza,
- Stowarzyszenie "Ziemia Wapieńska",
- Towarzystwo Miłośników Kolei Drezynowych i Zabytków Kolejnictwa,
- Transgraniczny Klaster Turystyczny Szlak Wodny Berlin – Szczecin - Bałtyk,
- Zachodniopomorska Izba Turystyki.

Infrastruktura uzupełniająca jest na zadowalającym poziomie ze względu na liczbę placówek opieki zdrowotnej, szerokiej sieci banków i bankomatów oraz stacji paliwowych jak również zaplecza organizacyjnego podmiotów związanych z turystyką i jej rozwojem w Regionie. Wszystkie wymienione obiekty infrastruktury uzupełniającej występują niemalże w każdym powiecie, co ułatwia turystom, jak również i mieszkańcom Pomorza Zachodniego, poruszanie się oraz bezpieczne przebywanie na obszarze objętym projektem.

3.5.4. Wnioski dotyczące stanu zagospodarowania turystycznego

Dokładna analiza stanu zagospodarowania turystycznego Regionu Województwa Zachodniopomorskiego pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Wysoki stopień koncentracji bazy noclegowej w Województwie.
- Dobrze rozbudowana baza noclegowa.
- Konieczność rozbudowy i modernizacji bazy noclegowej - tendencja spadkowa w tworzeniu nowych miejsc.
- Pomimo tworzenia w ostatnim czasie nowych miejsc całorocznych i adaptowaniu miejsc sezonowych na ten cel, Województwo Zachodniopomorskie nie dysponuje wystarczającą bazą całoroczną.
- Bardzo duża liczba ośrodków kolonijnych i konieczność przystosowania tych obiektów do obecnych tendencji w ruchu turystycznym.
- Dobrze rozwinięta baza uzdrowiskowo-sanatoryjna – jednak konieczna jest jej modernizacja.
- Mała ilość hoteli o wyższym standardzie dla turystów biznesowych i elitarnych (trzygwiazdkowy i wyższy) z rozbudowanym zapleczem (np. basen, siłownia, klub nocny itd.).
- Bardzo wysoka koncentracja bazy noclegowej w pasie nadmorskim- ok. 85% miejsc w Województwie - konieczność przyciągnięcia turystów poza sezonem.
- Niewystarczająca baza noclegowa w pasie pojezierzy (w tym niski udział bazy całorocznej) - konieczność rozbudowy bazy i modernizacji w celu wydłużenia sezonu turystycznego.
- Brak ciekawych propozycji oraz niezbędnej infrastruktury promującej przyjazd poza sezonem – o czym mówi kalendarz wydarzeń regionalnych
- Dobrze rozwinięta na tle kraju infrastruktura do gry w golfa, wskazany dalszy rozwój.

- Konieczność promowania istniejących już form turystyki kwalifikowanej (rowerowej, pieszej, jeździectwa, żeglarstwa, itd.).
- Wskazane rozbudowanie oferty o turystykę aktywną, szczególnie rowerową i rozbudowę ścieżek: rowerowych, wodnych, konnych oraz rozwoju i dalszej promocji istniejących już szlaków.
- Niewystarczające wyposażenie obiektów noclegowych w urządzenia sportowo-rekreacyjne.
- Konieczność promocji obiektów dla turystyki wodnej – marin, przystani, itd.
- Konieczność rozbudowy sieci atrakcyjnych obiektów turystycznych, jak aquaparki, pływalnie ogólnodostępne, w celu wydłużenia sezonu.
- Brak jest w Województwie ogrodów zoologicznych oraz parków tematycznych.

3.6. Analiza rynków konkurencyjnych

Konkurencję dla Województwa Zachodniopomorskiego w dziedzinie turystyki mogą stanowić zarówno obszary na terenie Polski, jak i obszary położone poza granicą państwa. Najważniejsze z nich prezentuje tabela poniżej.

Nazwa obszaru		Charakterystyka	Obszar konkurencji
Rynki zagraniczne	Obszary nadmorskie Niemiec Uckermark i Barnim	uzdrowiska, kąpieliska, Park Natury Usedom	turystyka uzdrowskowa, wypoczynkowa, słońce – morze - plaża, przygraniczna
	Berlin	pojezierza niemieckie	turystyka rekreacyjna, aktywna, specjalistyczna i krajoznawcza
	Kopenhaga	duże ośrodki skupiające funkcje wielkomiejskie	turystyka biznesowa, kongresowa, miejska i kulturowa
Rynki krajowe	Województwa: wielkopolskie, lubuskie i pomorskie	najbliższe otoczenie Zachodniego Pomorza	turystyka aktywna, specjalistyczna, słońce – morze - plaża, kulturowa, krajoznawcza i przygraniczna
	Warmia i Mazury Toruń	największe skupisko jezior w Polsce	turystyka aktywna, specjalna, rekreacyjna i krajoznawcza
	Poznań, Trójmiasto, Bydgoszcz,	duże ośrodki miejskie	biznesowa, miejska, kulturowa.

Tabela 23 Wybrane rynki konkurencyjne, krajowe i zagraniczne

Źródło: Opracowanie własne. na podstawie serwisów internetowych

Obszary nadmorskie Niemiec

Obszary nadmorskie położone za zachodnią granicą przyciągają turystów głównie wysoką jakością świadczonych usług, dobrze przygotowaną infrastrukturą oraz walorami przyrodniczymi. Główne atrakcje przyrodnicze tego regionu to wyspa Uznam wraz z Parkiem Natury Usedom i tzw. Szwajcarią Uzamską, czyli malowniczym pojezierzem położonym we wschodniej części wyspy. Znajdują się tam również słynne niemieckie kąpieliska: Ahlbeck, Heringsdorf oraz Bansin. Jednak

najbardziej popularne, i co za tym idzie przyciągające największą liczbę turystów, są na tym obszarze miejscowości uzdrowskie. Do najbardziej znanych należą: Zinnowitz, Heringsdorf, Zemplin, Ahlbeck. Posiadają one zdecydowanie lepiej rozwiniętą infrastrukturę rekreacyjną i transportową niż analizowane Województwo Zachodniopomorskie oraz oferują znacznie szerszą gamę usług dodatkowych. Obszary te mogą więc stanowić poważną konkurencję dla Województwa Zachodniopomorskiego w turystyce uzdrowskiej, typu słońce-morze-plaża i wypoczynkowej.

Rysunek 25 Położenie obszarów uzdrowskich nad Morzem Bałtyckim po stronie Niemiec

Źródło: „Przyroda Pomorskich Wysp” W.Mechło

Uckermark i Barnim

Rysunek 26 Położenie konkurencyjnych regionów na obszarze Niemiec

Źródło: „Barnim, Uckermark, Pomorze Zachodnie” Informator Turystyczny

W zakresie turystyki pojeziernej rynkiem konkurencyjnym dla Województwa Zachodniopomorskiego są dwa niemieckie pojezierza: Barnim i Uckermark.

Pierwsze z nich - Barnim, położone jest na północny-wschód od stolicy Niemiec - Berlina. Prawie cały obszar pojezierza wchodzi w skład powstałego w 1999r. Parku Krajobrazowego Barnim, który zajmuje ponad 750km². Teren ten charakteryzuje się urozmaiconym krajobrazem, którego głównym składnikiem są słynące ze swej czystości jeziora. Perfekcyjnie przygotowane szlaki: piesze, rowerowe, wodne i konne oraz dobrze zorganizowana komunikacja to główne atuty tego Regionu.

Pojezierze Uckermark leży w północno-wschodniej Brandenburgii i bezpośrednio graniczy z województwem zachodniopomorskim. Obszar ten nazywany jest też często krainą 300 jezior, rzek i strumieni. Do krajobrazowo najpiękniejszych części tego Regionu zalicza się Park Krajobrazowy Jezior Uckermarku, rozciągający się na około 800 km² między miastami: Prenzlau, Furstenberg, Zehdenick i Templin. Turystów przyciąga tutaj dziewicza przyroda (lasy zajmują połowę obszaru parku) oraz rozbudowana infrastruktura turystyczna i techniczna. Znajduje się tutaj ponad 100km szlaków wodnych i ponad 600km szlaków lądowych.

Obszar obydwu pojezierzy stanowi więc poważną konkurencję w stosunku do pojezierzy Województwa Zachodniopomorskiego pod względem turystyki rekreacyjnej, aktywnej, specjalistycznej i krajoznawczej.

Berlin i Kopenhaga

Rysunek 27 Odległość Szczecina od Berlina

Źródło: Opracowanie PART S.A. na podstawie serwisu internetowego www.shellgeostar.com

Berlin to rozwijająca się w szybkim tempie wielomilionowa metropolia. Po zjednoczeniu Niemiec przejął on od Bonn funkcje centrum politycznego, stał się siedzibą parlamentu i rządu. Jest to obecnie największy ośrodek przemysłu elektrotechnicznego Niemiec. Mają tu swoje fabryki koncerny Siemens, AEG i Telefunken. Znajdują się tutaj znaczące w skali kraju zakłady przemysłu

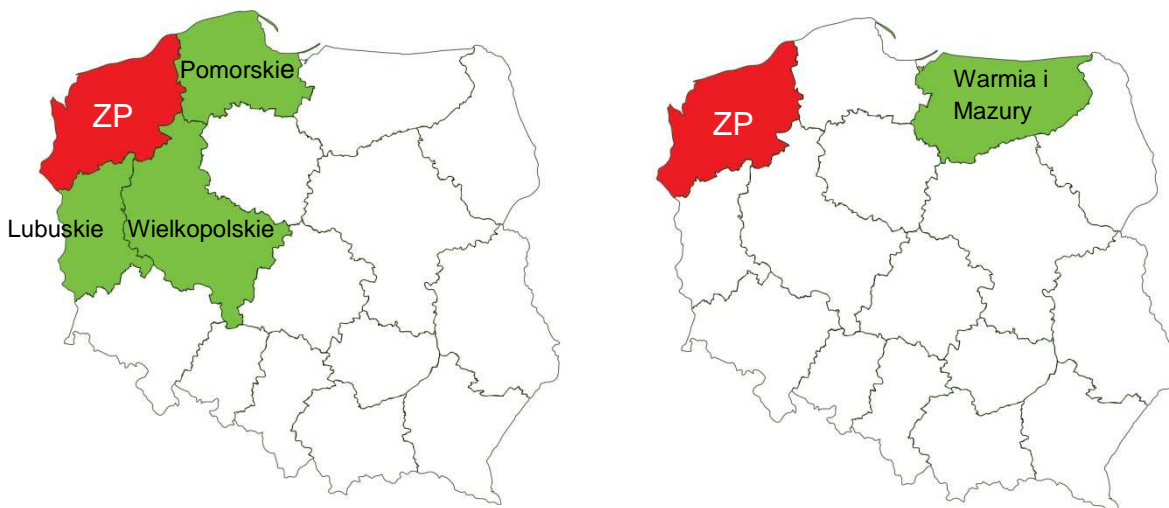

maszynowego, precyzyjnego, odzieżowego, spożywczego i chemicznego. Jest tu duży węzeł drogowy i kolejowy, a miasto stanowi ważny port żeglugi śródlądowej. Berlin posiada dwa międzynarodowe porty komunikacji lotniczej (Tempelhoff i Schönefeld) oraz lotnisko krajowe (Tegel). Jest ośrodkiem nauki i kultury, miastem uniwersyteckim, posiadającym liczne muzea i placówki kulturalne oraz siedziby organizacji międzynarodowych. Od stolicy Województwa Zachodniopomorskiego Szczecina, dzieli go dystans tylko 156 km. Dlatego uznać należy Berlin za najpoważniejszy rynek konkurencyjny w dziedzinie turystyki biznesowej, kongresowej, miejskiej i kulturowej.

Drugą europejską metropolią, która może mieć wpływ na kształtowanie się rynku turystycznego w Województwie Zachodniopomorskim, jest Kopenhaga. Drogą lądową, odległość Szczecina od stolicy Dani jest znaczna i wynosi prawie pół tysiąca kilometrów, jednak drogą wodną ze Świnoujścia jest znacznie bliżej. Obecnie Kopenhaga jest największym ośrodkiem przemysłowym kraju. Główną rolę odgrywa przemysł stoczniowy, poza tym maszynowy (silniki okrętowe, maszyny chłodnicze i młeczarskie), gumowy, włókienniczy i odzieżowy. Duże znaczenie ma przemysł spożywczy oraz produkcja piwa (browary Carlsberg i Tuborg). Znajduje się tutaj również wielki port morski i międzynarodowy port lotniczy. Kopenhaga, podobnie jak Berlin, to duże centrum kulturalne i naukowe. Główne obszary konkurencji to turystyka biznesowa, miejska, kongresowa i kulturalna. Oprócz wyżej wymienionych obszarów do zagranicznych rynków konkurencyjnych zaliczyć możemy jeszcze: południową Szwecję (turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna), duńskie wyspy (turystyka krajoznawcza, rekreacyjna i specjalistyczna), także tereny wzdłuż granicy z Niemcami (turystyka przygraniczna, handlowa).

Województwa: wielkopolskie, lubuskie i pomorskie

Rosnącym w siłę konkurentem są trzy sąsiednie Województwa: pomorskie, wielkopolskie i lubuskie (Rys.29). Podejmowane są tam działania mające na celu rozbudowę infrastruktury turystycznej i dodatkowej, co przyciągać ma coraz więcej turystów. Inicjowane są także aktywne działania promocyjne tych regionów oraz organizowane z coraz większą częstotliwością krajowe i międzynarodowe imprezy targowe. Województwo pomorskie posiada podobne walory środowiska i podobne formy rozwijanej turystyki co województwo zachodniopomorskie. Znajdują się tam liczne nadmorskie kąpieliska i miejscowości wypoczynkowe oraz wiele zabytków kultury materialnej i niematerialnej. Wszystkie trzy regiony stwarzają niewątpliwą konkurencję dla Województwa Zachodniopomorskiego zwłaszcza jeśli chodzi o turystykę aktywną, specjalistyczną, typu słońce – morze - plaża, kulturową i krajoznawczą. Jeśli chodzi o turystykę przygraniczną głównym konkurentem jest województwo lubuskie, a w zakresie turystyki tranzytowej województwo pomorskie.

Rysunek 28/ Rysunek 29 Województwa sąsiadujące z województwem zachodniopomorskim oraz położenie Województwa warmińsko-mazurskiego

Źródło: Opracowanie własne

Województwo warmińsko-mazurskie obejmuje tereny bardzo atrakcyjne turystycznie (Rys.30). Są to przede wszystkim pojezierza: iławskie, olsztyńskie, ełckie, kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Zalew Wiślany oraz duże kompleksy leśne (rezerваты i parki krajobrazowe), wzbogacone licznymi zabytkami architektury i techniki (np. Kanał Ostródzko-Elbląski), bogatymi zbiorami muzealnymi, stanowiskami archeologicznymi i zabytkowymi parkami. Na terenie tym znajduje się wiele szlaków, zarówno lądowych jak i wodnych. Rozwijana jest tutaj przede wszystkim turystyka aktywna, specjalna, rekreacyjna i krajoznawcza. Nie bez znaczenia jest również popularny obecnie rozwój turystyki kongresowej na tym terenie. Cechą charakterystyczną jest, tak samo jak w przypadku Województwa Zachodniopomorskiego, sezonowość przyjazdów turystycznych.

Poznań, Trójmiasto, Bydgoszcz, Toruń

Rysunek 30 Konkurencyjne ośrodki miejskie

Źródło: Opracowanie własne

Poznań, Bydgoszcz, Toruń jak i Gdańsk, Gdynia i Sopot to duże ośrodki miejskie będące bezpośrednią konkurencją dla stolicy Województwa Zachodniopomorskiego Szczecina i dla większych miast analizowanego Regionu (Rys.24). Główne obszary konkurencji to turystyka miejska, kulturowa oraz biznesowa.

Na uwagę zasługuje tutaj także analiza rynków konkurencyjnych pod kątem turystyki na terenach wiejskich, które licznie występują na obszarze Województwa Zachodniopomorskiego. Bardzo trudno jest wskazać tutaj bezpośrednich konkurentów, ponieważ taki rodzaj turystyki może rozwijać się niemal we wszystkich regionach Polski. Wszystkie regiony wymieniają ją jako szansę. Kiedy jednak atutem wsi w Polsce centralnej czy na Kaszubach może być ukształtowany przez wieki folklor i bogate tradycje, tak na Pomorzu Zachodnim jedyną szansą może być wykorzystanie walorów środowiska, podniesienie poziomu świadczonych usług i odpowiednia promocja.

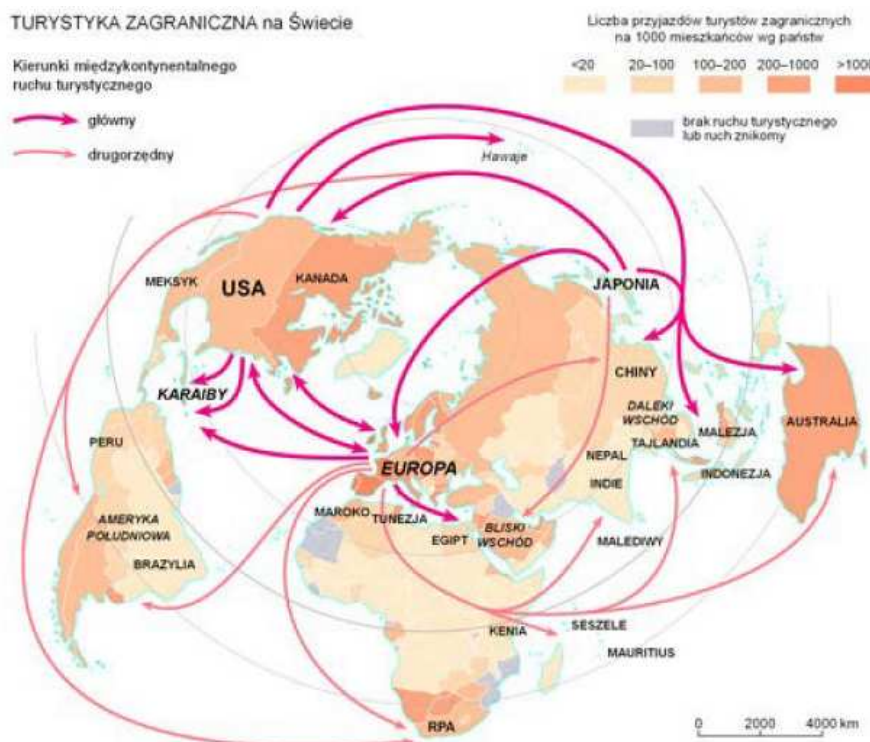
Wnioski z analizy rynków konkurencyjnych

- Podwyższanie standardu i rozbudowa świadczonych usług oraz polepszanie stanu infrastruktury jest szansą w konkurowaniu z zagranicznymi rynkami.
- Aktywne działania promocyjne, budowanie markowych produktów turystycznych, wykreowanie klarownej wizji rozwoju turystyki w Regionie pomoże w konkurowaniu z atrakcyjnymi regionami krajowymi.
- Należy zadbać o odpowiednie wykorzystanie i promowanie bogatych walorów naturalnych i antropogenicznych.
- Wypracowanie zintegrowanych pakietów turystycznych i rozbudowa usług dodatkowych jest podstawą do rozwoju turystyki rekreacyjnej, aktywnej i specjalistycznej.

4. Polski i Światowy rynek turystyczny

4.1. Światowy i europejski rynek turystyczny

Sytuacja obecna

Rysunek 31 Główne i drugorzędne kierunki ruchu turystycznego na świecie.

Źródło: <http://www.wiking.edu.pl>

Według danych UNWTO (World Tourism Barometer, vol 10, November 2012) międzynarodowy ruch turystyczny w okresie od stycznia do sierpnia 2012 r. wzrósł o 4% w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku. Wzrost nastąpił we wszystkich regionach świata z wyjątkiem Bliskiego Wschodu. Ogólnie mówiąc, turystyka nie wydaje się poważnie zagrożona niestabilnością światowej gospodarki. Przewidywany na lata 2010-2020 przez ekspertów UNWTO średnioroczny wzrost na poziomie 3,8% będzie utrzymany, najprawdopodobniej nawet z pewną nadwyżką. Skoro w 2011 roku liczba turystów międzynarodowych sięgnęła 990 milionów, w obecnym można się spodziewać pokonania bariery 1 miliarda.

W Europie wzrost międzynarodowych przyjazdów turystycznych był raczej skromny i wyniósł 3%. Północna Europa nie zanotowała żadnych zmian (spadek w Irlandii, Norwegii i Szwecji i zerowy wzrost w Wielkiej Brytanii). Przeciwnie Europa Środkowa i Wschodnia, która zanotowała 9% wzrost, do którego przyczyniły się Federacja Rosyjska, Węgry i Polska. Europa Zachodnia swój wzrost o 4% zawdzięcza przede wszystkim dobremu wynikowi Niemiec, Austrii i Holandii. Kraje regionu południowego Śródziemnomorskiego (+1%) miały zróżnicowane wyniki: dobre w Hiszpanii, Chorwacji, Portugalii i Turcji, a z drugiej strony złe w Grecji i Włoszech, które zanotowały spadek.

Spośród 10 krajów najczęściej zarabiających na turystyce międzynarodowej, znacznie wzbogaciły się Hong Kong (+17%), Stany Zjednoczone (+8%), Niemcy (+7%), Francja (+5%) i Wielka Brytania (+4%).

Wiele krajów notuje nawet dwucyfrowy wzrost przychodów: są to Japonia (+48%), Szwecja (+26%), Republika Południowej Afryki (+26%), Republika Korei (+26%), Indie (+23%), Polska (+19%), Tajlandia (+17%) i Rosja (+16%).

Duży wzrost wydatków na podróże międzynarodowe widzimy wśród takich ważnych rynków emisyjnych, jak Chiny (+30%), Federacja Rosyjska (+15%), Stany Zjednoczone, Kanada, Niemcy i Australia. UNWTO podkreśla 7% wzrost wydatków mieszkańców Japonii, co oznacza powrót tego kraju do czołówki rynków. Większość istotnych dla Polski rynków emisyjnych wykazuje w 2012 roku skłonność do większych wydatków – jedyny wyjątek stanowią Włochy i Francja. Światowa Organizacja Turystyki (UNTWO), podsumowując dane ze 135 państw, obliczyła, że już pierwsze półrocze 2013 roku na globalnym rynku turystyki przewyższyło prognozy analityków. Liczba międzynarodowych podróży wzrosła o 25 mln.

W pierwszym półroczu 2013 r. liczba międzynarodowych podróży wyniosła ok. 494 mln. To o 5 proc. więcej niż w tym samym okresie ubiegłego roku. Wyniki przewyższyły oczekiwania analityków UNTWO, którzy spodziewali się co najwyżej 3 proc. wzrostu.

Eksperti UNTWO ocenili, że kończy się wieloletni trend, kiedy to branże turystyczne notowały największe wzrosty w gospodarkach rozwiniętych. W tym półroczu to mniej rozwinięte kraje zanotowały turystyczne ożywienie.

Podróżowanie stało się zwyczajem konsumenckim dla coraz większej liczby osób w obu typach gospodarek - wschodzących i rozwiniętych. Eksperti twierdzą że turystykę należy traktować jako jeden z filarów rozwoju społeczno-gospodarczego. Ich zdaniem to jeden z wiodących czynników zapewniających wzrost gospodarczy i dodatkowe miejsca pracy.

Po przeszło dwóch latach podniosła się turystyka na Bliskim Wschodzie. Region zanotował 13-proc. wzrost, co jest najlepszym wynikiem wśród wszystkich uwzględnionych w raporcie regionów. Analitycy UNTWO zastrzegają jednak, że to wskaźnik niepewny. Z powodu lokalnych niepokojów dane z tego regionu są ograniczone, a wzrost poszczególnych państw - nierównomierny. Duży skok zaliczyła branża turystyczna w regionie Azji Południowo-Wschodniej - 12 proc. Powody do zadowolenia mają też Europa Środkowa i Wschodnia - 10-proc. wzrost. Również Europa Południowa nie zostaje daleko w tyle - branża w tym regionie urosła o 6 proc. Ogółem europejska turystyka, mimo kryzysu, w ujęciu zbiorczym wzrosła o 5 proc., a azjatycka - o 6 proc. 4-proc. wzrost zanotowała Afryka. Gorsze półrocze miała Ameryka Północna, gdzie branża powiększyła się tylko o 2 proc. Z kolei najmniejszym wzrostem turystycznym odznaczyły się regiony Europy Zachodniej (1,7 proc.), Ameryka Południowa (0,3 proc.) i Karaiby (0,1 proc.).

Eksperti UNTWO przyjrzeni się również wydatkom poszczególnych nacji na zagraniczne wyjazdy. Najwięcej wydają Chińczycy - o 31 proc. więcej niż w pierwszej połowie ubiegłego roku. Zaraz za nimi znajdują się Rosjanie - 22 proc. wzrost. Bardziej oszczędni są Kanadyjczycy i Francuzi - wydatki na wyjazdy zwiększyli odpowiednio o 3 i 2 proc.

Prognozy

Turystyka jest istotną częścią działalności gospodarczej świata. Według szacunków WTTC w okresie do 2017 roku popyt turystyczny wzrośnie do ok. 13,2 bln USD. Turystyka jest kołem napędowym dla innych sektorów, przede wszystkim dla handlu i produkcji artykułów i sprzętu używanego przez turystów.

Turystyka jest sektorem gospodarczym, którego przyszłość rysuje się bardzo korzystnie. Prognozy rozwoju turystyki przewidują ciągły wzrost liczby turystów i przychodów na poziomie nie występującym w innych sektorach. Wynika to z takich czynników jak: wzrost czasu wolnego, wydłużające się życie ludzi, zwiększająca się skłonność do uprawiania turystyki oraz globalny rozwój gospodarczy.

Długoterminowe prognozy UNWTO zakładają, iż po trudnym okresie nastąpi wzrost i w efekcie w 2020 roku liczba podróży na świecie wyniesie ponad 1 561 milionów, a wpływy osiągną wartość 2 bilionów USD. Europa pozostanie najczęściej odwiedzanym regionem świata z ponad 46% udziałem w światowym rynku turystycznym i 717 milionami podróży w 2020 roku. Największy przyrost przyjazdów odnotują kraje Europy Środkowo-Wschodniej (223 mln) oraz południowo - wschodnie kraje basenu Morza Śródziemnego (212 mln). Przyjazdy do tego regionu będą wzrastać według UNWTO w tempie 4,6% i wyniosą 223 miliony, co jest wynikiem ich strategicznego położenia między Europą Zachodnią i Federacją Rosyjską. Drugim po Europie najczęściej odwiedzanym miejscem na świecie będzie region Azji Wschodniej i Pacyfiku, którego udział wzrośnie do ok. 25%.

Liczba podróży międzyregionalnych wyniesie blisko 380 mln (24% rynku), zaś podróży wewnątrz regionalnych ponad 1 180 mln (76%).

W turystyce wyjazdowej prognozy wskazują na to, że Europa pozostanie regionem generującym największą liczbę międzynarodowych podróży z ponad 45% udziałem w światowym rynku, a wśród poszczególnych regionów Europy największym rynkiem będą kraje Europy Środkowej i Wschodniej.

4.2. Polski rynek turystyczny

Przyjazdy do Polski

W 2012 roku było, według szacunków, 66,4 mln przyjazdów cudzoziemców, o 9% więcej niż w poprzednim roku. Liczbę przyjazdów turystów szacujemy na około 14,8 mln (o 11% więcej).

Kraj/grupa krajów	Przyjazdy ogółem	zmiana	w tym turyści	zmiana
Ogółem	66450	9,4%	14790	10,8%
27 krajów UE	51905	7,5%	9155	4,4%
Stara UE	29640	4,1%	7385	4,8%
Niemcy	26780	4%	4790	4%
Wielka Brytania	530	6%	490	7%
Niderlandy	390	0%	355	1%
Austria	350	-1%	315	0%
Włochy	320	2%	295	4%
Francja	290	4%	250	4%
Szwecja	205	11%	180	13%
<i>Pozostałe kraje 15UE</i>	775	10%	710	10%
Nowa UE	22265	12%	1770	3%
Czeska Republika	12510	15%	210	8%
Słowacja	6160	10%	110	10%
Litwa	2630	9%	610	-3%
Łotwa	390	8%	335	12%
Węgry	225	-2%	200	0%
<i>Pozostałe kraje 12UE</i>	350	1%	305	2%
Sąsiedzi spoza Schengen	13090	18%	4220	28%
Ukraina	6520	12%	1970	25%
Białoruś	3960	15%	1590	30%
Rosja	2610	41%	660	32%
Ważne zamorskie	535	8%	510	7%
USA	290	7%	270	8%
<i>pozostałe zamorskie*</i>	245	9%	240	7%
Reszta świata	920	10%	905	12%

Tabela 24 Szacowana liczba przyjazdów ogółem w 2012 roku (w tys.)

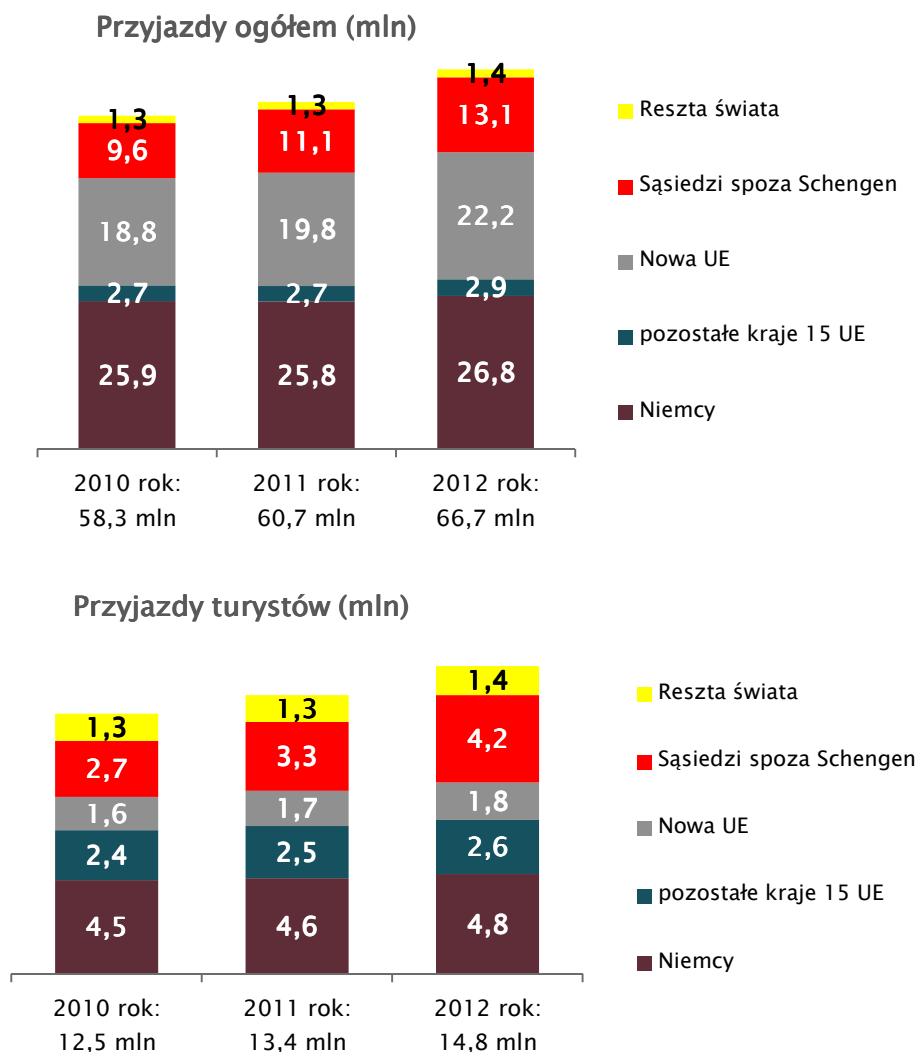
Źródło: badania i oszacowania konsorcjum firm: Activ Group i Instytut Turystyki na zlecenie Ministerstwa Sportu

**) Australia, Japonia, Kanada, Korea Płd.*

Według danych GUS w ciągu dziewięciu miesięcy 2012 roku z obiektów zakwaterowania zbiorowego korzystało o 11,8% więcej cudzoziemców, niż w tym samym okresie 2011 roku. Liczba udzielonych im noclegów wzrosła o 10,3%. Tempo wzrostu w pierwszym półroczu było większe niż w trzecim kwartale. Do krajów o największym wzroście liczby korzystających z bazy noclegowej należą nasi sąsiedzi ze wschodu: Rosja, Białoruś i Ukraina (łącznie aż o 40%). Spośród krajów europejskich wyróżniają się ponadto: Irlandia, Grecja i Portugalia (efekt Euro 2012) oraz Norwegia, Szwajcaria i Łotwa. Łącznie z krajów Unii Europejskiej było o 6% gości więcej. Taki sam wzrost charakteryzuje przyjazdy z Niemiec i Wielkiej Brytanii.

Z krajów pozaeuropejskich zwraca uwagę znaczny wzrost liczby gości z Brazylii, Indii i USA. Do nielicznej grupy krajów o spadku liczby gości w bazie noclegowej należą: Hong-Kong, Belgia, Finlandia i Hiszpania.

Wykres 11 Oszacowana liczba przyjazdów ogółem w tym turystów w latach 2010 – 2012

Źródło: badania i oszacowania konsorcjum firm: Activ Groupi Instytut Turystyki na zlecenie Ministerstwa Sportu

Charakterystyka przyjazdów turystów zagranicznych w 2012 r.

Cele przyjazdów

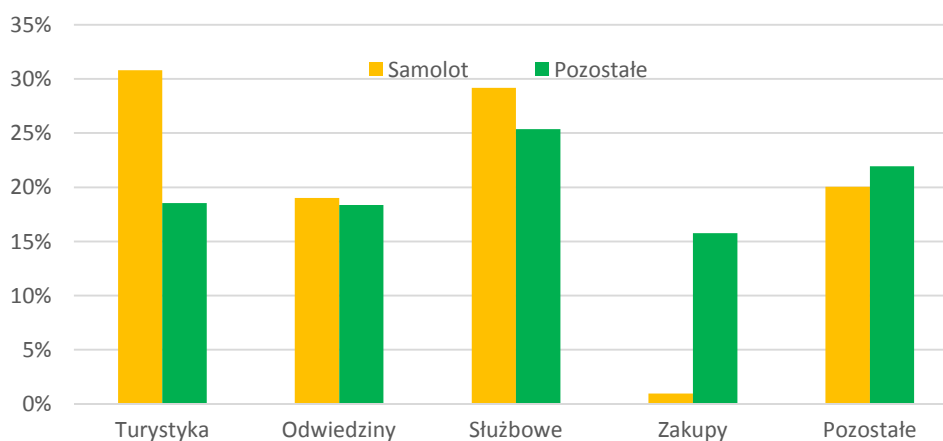
W 2012 roku struktura celów pobytu niewiele się zmieniła. Wahania nie przekraczają 1 pkt. proc. Więcej zmian występuje w przypadku poszczególnych krajów lub grup krajów. W grupie krajów „starej Unii” (poza Niemcami) widzimy dość znaczny wzrost udziału przyjazdów turystyczno-wypoczynkowych i spadek – służbowych. Odwrotnie jest w grupie krajów „nowej Unii” i ważnych krajów zamorskich. Niemcy nieco ograniczyli przyjazdy typowo turystyczne. Wzrost udziału „innych celów” wśród Niemców i pozostałych krajów „starej Unii” należy wiązać z przyjazdami na czerwcowe Mistrzostwa Europy.

Cel przyjazdów (%)	Ogółem	Niemcy	14 UE	Nowe kraje UE	Ro., Biał., Ukr.	Główne zamorskie
Turystyka: wakacje, zwiedzanie itp.	20	25	29	20	7	21
Odwiedziny krewnych lub znajomych	18	23	21	14	14	34
Cele zdrowotne	5	10	4	1	1	3
Sprawy zawodowe lub służbowe	26	22	25	42	26	20
Prywatne przyjazdy szkoleniowe	2	2	3	2	1	1
Dorywcza praca	1	0	1	0	3	1
Zakupy na własne potrzeby	12	4	1	4	35	0
Cele religijne	1	0	2	0	0	5
Odwiedziny miejsca pochodzenia	2	2	2	0	0	12
Tranzyt	7	3	5	16	7	1
Inne cele	6	9	7	1	6	2

Źródło: badania konsorcjum firm: Activ Group i Instytut Turystyki, 2012 na zlecenie Ministerstwa Sportu

Typowa turystyka występuje częściej wśród tych, którzy korzystali z transportu lotniczego. Zwykle tak też bywało i w przypadku przyjazdów służbowych, ale w 2012 roku związek ten jest mniej widoczny.

Wykres 12 Zróżnicowanie celów pobytu według środka transportu (%).

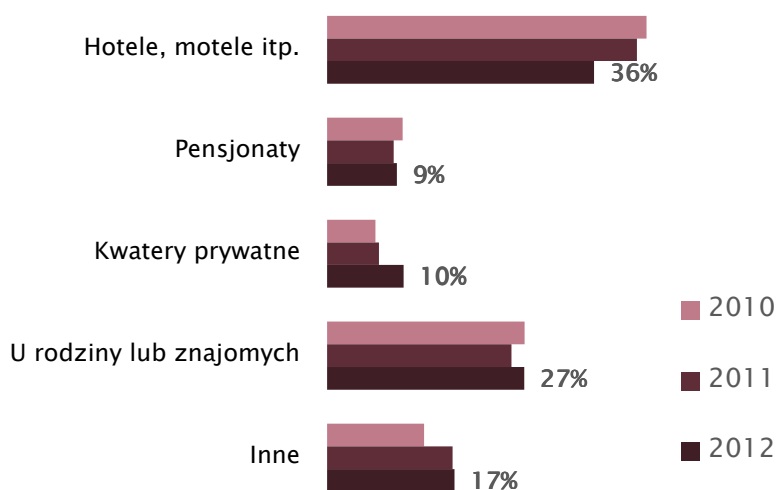
Źródło: badania konsorcjum firm: Activ Group i Instytut Turystyki na zlecenie Ministerstwa Sportu, 2012

Jeśli wielkość poszczególnych segmentów podróży wyrazić w liczbach bezwzględnych, stwierdzić można, że wzrastają one mniej więcej proporcjonalnie do wzrostu liczby przyjazdów turystów ogółem. Szacuje się, że dominujący segment przyjazdów służbowych i w interesach wzrósł do około 3,9 mln wizyt. Liczba wizyt turystyczno-wypoczynkowych również wzrosła: do ok. 3,2 mln. Ostatnie trzy lata cechuje rozwój turystyki zakupowej (sięgając 1,8 mln w 2012 r.). Segment turystyki rodzinno-towarzyskiej (ok. 2,7 mln) również rośnie zgodnie ze wzrostem ogólnej liczby turystów. Tylko liczba przejazdów tranzytowych (z noclegiem w Polsce), jak się wydaje na podstawie wstępnych szacunków, nie zmieniła się (ok. 1 mln).

Baza noclegowa

Z noclegów w obiektach typu hotelowego korzystało ogółem 36% turystów. Oznacza to pokaźny spadek. W zasadzie tylko Niemcy korzystali z hoteli na podobnym poziomie jak poprzednio. Wśród przyjezdnych z krajów „starej Unii” oraz z krajów pozaeuropejskich udział nocujących w hotelach lub motelach również zmalał, choć pozostał najwyższy w porównaniu z innymi krajami. W tej sytuacji zyskały pensjonaty (kraje „14” UE) i kwatery prywatne (kraje „nowej Unii”, sąsiedzi ze wschodu i kraje zamorskie). Z bazy typu hotelowego korzystało blisko 57% turystów badanych na lotniskach.

Wykres 13 Miejsce noclegów (%)

Źródło: badania w latach 2010 - 2012

Odwiedzane województwa

Na podstawie przybliżonych oszacowań można stwierdzić wzrost liczby wizyt turystów w większości województw, a zwłaszcza w: pomorskim, podkarpackim, wielkopolskim i lubelskim. Spadek dotyczy województw warmińsko-mazurskiego oraz, w mniejszym stopniu, kujawsko-pomorskiego.

Oszacowane na cały rok 2012 liczby odwiedzin w najliczniej odwiedzanych województwach przedstawiają się następująco:

- mazowieckie – 2,0 mln,
- małopolskie – 1,9 mln,
- zachodniopomorskie – 1,6 mln,
- dolnośląskie – 1,5 mln,
- pomorskie – 1,5 mln,
- podlaskie – 1,2 mln
- lubelskie – 1,2 mln.

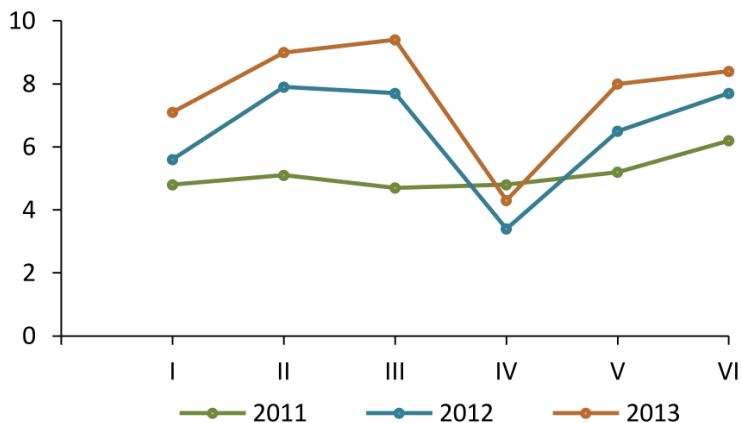
Do najczęściej odwiedzanych województw należały, podobnie jak w 2011 roku, mazowieckie i małopolskie, oba województwa nadmorskie, dolnośląskie oraz województwa wschodnie.

Nie zmieniła się charakterystyczna cecha turystyki przyjazdowej do Polski, polegająca na znacznym odsetku wielokrotnych wizyt. Tylko 28% badanych odwiedziła Polskę jedynie raz w ciągu 12 miesięcy, a 38% było u nas pięć lub więcej razy. W przypadku sąsiadów ze wschodu odsetek ten wyniósł aż 73%.

W strukturze demograficznej turystów odwiedzających Polskę w 2012 roku stwierdzamy nieznaczne zmiany w przypadku udziału osób deklarujących polskie pochodzenie (spadek o 2 pkt. proc. do 19%, ale bez zmian w liczbach bezwzględnych: około 2,8 mln). Jeśli zaś idzie o wiek – widzimy wzrost udziału osób w wieku do 34 lat (z 23% do 27,5%). Struktura wg płci – bez zmian (61% do 39% na korzyść mężczyzn).

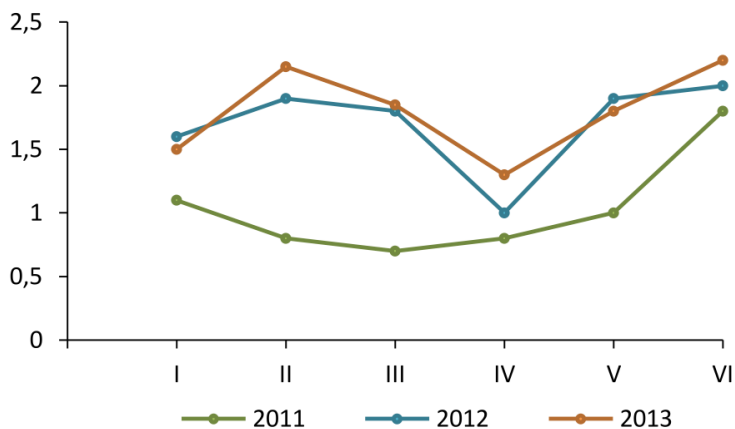
Turystyka Polaków

W pierwszym półroczu 2013 roku, w porównaniu z analogicznym okresem 2012 roku, obserwujemy ogólną tendencję wzrostową odnoszącą się do poziomu uczestnictwa mieszkańców Polski we wszystkich rodzajach podróży. Największe wzrosty notuje uczestnictwo w krajowych wyjazdach długookresowych (na 5 i więcej dni) od 9% w lutym do 50% w kwietniu. Wzrost uczestnictwa w krajowych wyjazdach długoterminowych był pochodną wydłużania przez Polaków wyjazdów „weekendowych” (krótkoterminowych) do 5-6 dni. Krajowe wyjazdy krótkookresowe wykazują mniejszą dynamikę zmian; największy przyrost to 17% (w marcu i maju), w czerwcu lekki spadek do -7%. Uczestnictwo Polaków w długookresowych wyjazdach zagranicznych jedynie w lutym i w czerwcu wzrosło (o 11% i 9%), za to w maju spadło o 22%. Dla wyjazdów zagranicznych krótkookresowych notowany jest wzrost o 33% jedynie w lutym i maju; w styczniu spadek o 25%, pozostałe miesiące bez zmian. Uczestnictwo w wyjazdach krajowych ogółem było w roku 2013, w stosunku do roku 2012, wyższe miesiąc do miesiąca utrzymując stałą tendencję rosnącą (najniższy wzrost to 12% w czerwcu a najwyższy 29% w maju). Uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych ogółem maksymalnie wzrosło w lutym i czerwcu (17% i 15%), a spadki uzyskało jedynie w styczniu i maju (-9% i -5%).

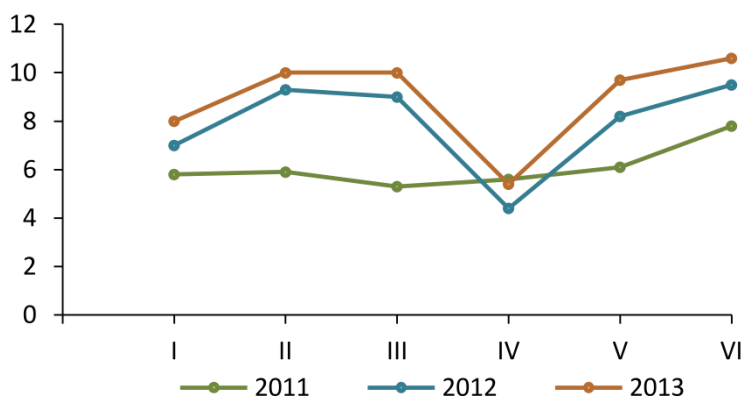
Wykres 14 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach krajowych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat)

Źródło: badania Activ Group 2013, badania Instytutu Turystyki 2012 i 2011

Wykres 15 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach zagranicznych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat)

Źródło: badania Activ Group 2013, badania Instytutu Turystyki 2012 i 2011

Wykres 16 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat)

Źródło: badania Activ Group 2013, badania Instytutu Turystyki 2012 i 2011

Według szacunków Activ Group, w pierwszym półroczu 2013 roku Polacy wzięli udział w 18,4 mln krajowych podróży turystycznych, co daje wzrost o 1% w stosunku do analogicznego okresu roku 2012. Udział wyjazdów długookresowych (na 5 i więcej dni) w wyjazdach krajowych ogółem stanowi nieco ponad jedną trzecią. Ilość tych wyjazdów nieznacznie spadła w I kwartale (w lutym oraz marcu o -4%), aby odrobić straty w II kwartale (maksymalny wzrost w kwietniu o 25%), dając ogólny półroczny bilans dodatni na poziomie 6%. Krajowe krótkookresowe podróże globalnie spadły o 2% w skali półrocza, ponieważ spadkowych miesięcy (luty, marzec, kwiecień, czerwiec) nie zrównoważyły niewielkie wzrosty w styczniu i maju. Charakterystyczne jest, że trend półroczny dotyczący liczby wyjazdów dla poszczególnych miesięcy jest niemal identyczny w roku 2013, jak rok wcześniej.

W pierwszym półroczu 2013 roku Polacy uczestniczący w podróżach na 5 i więcej dni wyjeżdżali na podobny okres jak w poprzednim roku, uczestniczący w podróżach na 2-4 dni – na nieco dłuższy. Obserwujemy zatem utrzymanie średniej długości pobytu przy wyjazdach długookresowych i wzrost średniej – przy krótkookresowych przy jednoczesnym spadku częstotliwości wszystkich wyjazdów.

W pierwszym półroczu 2013 roku w strukturze krajowych wyjazdów turystycznych Polaków w wieku 15 i więcej lat wyjazdy w celach typowo turystycznych miały większy udział, niż w pierwszym półroczu 2012 (głównie w przypadku wyjazdów długookresowych); wyjazdy w celu odwiedzenia krewnych lub znajomych – podobny; spadł odsetek wyjazdów służbowych. W pierwszym półroczu 2013 roku celem 37% podróży była typowa turystyka, a 35% — odwiedziny. Podczas wyjazdów długookresowych Polacy częściej korzystali z kwater prywatnych, jednocześnie rezygnując z noclegów w hotelach (wyjazdy krótkookresowe) oraz u krewnych i znajomych (wyjazdy długookresowe). Podczas długich wyjazdów coraz częściej jako środek transportu wykorzystywany jest samochód, dla wyjazdów krótkich wzrasta popularność publicznych środków komunikacji (autokar, pociąg).

Prognozy turystyki krajowej

Zgodnie z prognozami dla krajowej turystyki liczba turystów zagranicznych przyjeżdżających do Polski do 2015 roku będzie malała. Co roku liczba przyjazdów turystów zagranicznych będzie malała o 1 mln. Wpływ na zaistniałą sytuację może mieć wysoki kurs złotego, drożejące jedzenie i noclegi. Polska dla turysty zagranicznego przestaje być miejscem tanich urlopów i wypadów weekendowych.

Największa liczba turystów zagranicznych przyjeżdża do Polski w celach typowo turystycznych oraz interesach i sprawach służbowych. Zgodnie z prognozą, do roku 2015 najszybciej będzie rosła liczba turystów odwiedzających Polskę nadal w celach służbowych oraz typowo turystycznych, przy jednoczesnym, nieco mniejszym wzroście liczby podróży do krewnych lub znajomych. Do 2015 roku liczba turystów przyjeżdżających do Polski w celach zakupowych i związanych z tranzytem będzie malała.

Prognozuje się, że w 2015 roku liczba odwiedzających w celach typowo turystycznych wyniesie 5,85 mln, natomiast liczba przyjazdów w celach służbowych i w interesach wzrośnie o 1,91 mln.

Według prognozy ruchu turystycznego Polaków, będą stale malały podróże krajowe długookresowe jak i krótkookresowe, przy czym więcej Polaków będzie podróżowało przez krótki czas, czyli 2-4 dni. W związku z ciągłym wzrostem bezrobocia w Polsce, pewne decyzje o dłuższym wyjeździe wakacyjnym będą skrupulatnie rozważane na korzyść krótszych pobytów i tzw. wydłużonych weekendów.

Wyjazdy Polaków długookresowych w 2015 roku wyniosą 11,26 mln, czyli w porównaniu z rokiem 2010 zmaleją o 3,16 mln. Podróże krótkookresowe zmaleją w porównaniu do roku 2010 o 3,76 mln podróżujących. Z każdym rokiem będzie się natomiast zwiększała liczba Polaków wyjeżdżających na wakacje za granicę, przy czym od 2014 zauważalna będzie tendencja malejąca.

4.3. Trendy w turystyce krajowej

Diagnoza polskiej turystyki, zestawiona z trendami światowymi i europejskimi doprowadziła do określenia priorytetowych obszarów wzmocnienia dynamiki i harmonijnego rozwoju turystyki obejmujących:

- produkt turystyczny o wysokiej konkurencyjności,
- rozwój zasobów ludzkich na rzecz rozwoju turystyki, przygotowanie profesjonalnych kadr turystyki,
- wsparcie marketingowe,
- kształtowanie przestrzeni turystycznej⁸.

Założenia zarówno polityki turystycznej w kraju jak i regionu powinny opierać się o realistyczne do osiągnięcia cele, przy powszechnej akceptacji podmiotów zajmujących się tą tematyką, jaki i ludności lokalnej. Powinna wykorzystywać w jak najlepszy sposób istniejące zasoby, opierać się na szeregu działań już przeprowadzonych i oferować wartość dodaną. Czynniki, jakie będą stymulowały wzrost i będą miały największy wpływ na turystykę to: globalizacja, zmiany demograficzne i ewolucja transportu.

Znaczący wzrost będzie miał równoległy wpływ na zmiany, jakie będą zachodziły w społecznym popycie na określone rodzaje turystyki, zwłaszcza zmiany w strukturze demograficznej. Przewiduje się, że największy wzrost osiągnie turystyka zdrowotna, oraz turystyka związana z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym. Turystyka może w najbliższym czasie odgrywać bardzo ważną rolę na rzecz rozwoju gospodarczego oraz zatrudnienia zarówno w całej Europie jak i w Polsce.

⁸ Ministerstwo Sportu i Turystyki, „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku”, str.121-122.

Wg Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki S.A. najbardziej widoczne trendy w Polsce pod względem popytu turystycznego to:

- poszukiwanie ciszy i spokoju oraz kontaktu z przyrodą (rosnącą cały czas popularnością wypoczynku na wsi i związanej z nim agro- i ekoturystyki),
- popularność produktów lokalnych i regionalnych (pamiątki oraz zdrowe, naturalne artykuły spożywcze),
- wzrost popularności spa&wellness oraz wszelkich form turystyki aktywnej (urlop sposobem na poprawę stanu zdrowia, sylwetki, itp.),
- coraz większe zainteresowanie tematycznymi imprezami kulturowymi, w tym również inscenizacjami historycznymi,
- poszukiwanie ciekawej oferty kulinarnej,
- rosnące wykorzystanie Internetu i nowych technologii w turystyce (narzędzia poszukiwania informacji oraz coraz częściej sposób zakupu usług i produktów),
- popularność tanich linii lotniczych,
- częstsze, ale krótsze wyjazdy.

Pod względem podaży turystycznej najbardziej widoczne są trendy polegające na:

- dominacji rynku nabywcy, powodującej wzrost konkurencji pomiędzy firmami turystycznymi, wpływającej na malejący zysk,
- transgranicznym charakterze przemysłu turystycznego i coraz większym znaczeniu międzynarodowych korporacji,
- zmniejszającym się znaczeniu pośredników wywołanym próbami bezpośredniego dotarcia do klienta (głównie przez Internet).
- powstawaniu zupełnie nowych firm (e-business),
- pojawieniu się i rozwoju tanich linii lotniczych,
- wzmocnieniu roli odgrywanej przez jakość usługi, a nie cenę,
- wprowadzaniu rozwiązań sieciowych, jednolitych dla całych regionów turystycznych (np. kart turystycznych),
- zróżnicowaniu produktów i usług, dostosowywaniu ich do zmieniających się potrzeb klientów,
- wzroście znaczenia działalności marketingowej,
- zastosowaniu nowoczesnych środków przekazu informacji,
- trosce o stan i ochronę środowiska naturalnego,
- wzroście zapotrzebowania na wysoko wykwalifikowaną kadre,
- świadomości interdyscyplinarnego charakteru turystyki i złożoności produktu turystycznego

Analizując aktualną sytuację na rynku turystycznym w kraju oraz prognozy sporządzone do 2015 roku zauważono następujące trendy w turystyce krajowej:

1. Malejąca liczba przyjazdów turystów zagranicznych do Polski, z jednoczesnym wzrostem wpływów z ich przyjazdów zarówno jednodniowych jak i na dłuższy okres (wysoki kurs złotego).
2. Wzrost przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w celach typowo turystycznych i w celach służbowych i interesach.
3. Tendencja malejąca w podróżach krajowych długookresowych i krótkookresowych, przy wzrastającym wskaźniku wyjazdów zagranicznych.
4. Wzrost zainteresowania możliwością aktywnego spędzania czasu wolnego.

4.4. Turystyka województwa zachodniopomorskiego na tle kraju

Potencjał turystyczny województwa tworzą m.in. jego walory przyrodnicze, kulturowe, infrastruktura turystyczna. Najczęściej jednak jest on określany poprzez liczbę turystycznych obiektów noclegowych czy miejsc noclegowych oferowanych turystom, a jego wykorzystanie mierzone jest poprzez liczbę korzystających, liczbę udzielonych noclegów, średnią długość pobytu turystów w obiektach.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Polska	Województwo zachodniopomorskie	
			Polska = 100
Obiekty	9483	1219	12,9
Miejsca noclegowe	675433	119967	17,8
Korzystający z noclegów	22635388	1998674	8,8
Udzielone noclegi	62014890	10936992	17,6
Średni czas pobytu w dniach	2,7	5,5	X
Stopień wykorzystania w % miejsc noclegowych	33,6	44,0	X
pokoji	41,1	50,1	x

Tabela 25 Turystyka w województwie zachodniopomorskim na tle kraju w 2012 r.

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012. – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 23

W dniu 31 VII 2012 r. baza noclegowa województwa zachodniopomorskiego (łącznie z obiektami indywidualnego zakwaterowania) stanowiła 12,9% krajowej bazy turystycznej, z tego miejsca noclegowe – 17,8% (odpowiednio 3. i 1. pozycja wśród województw).

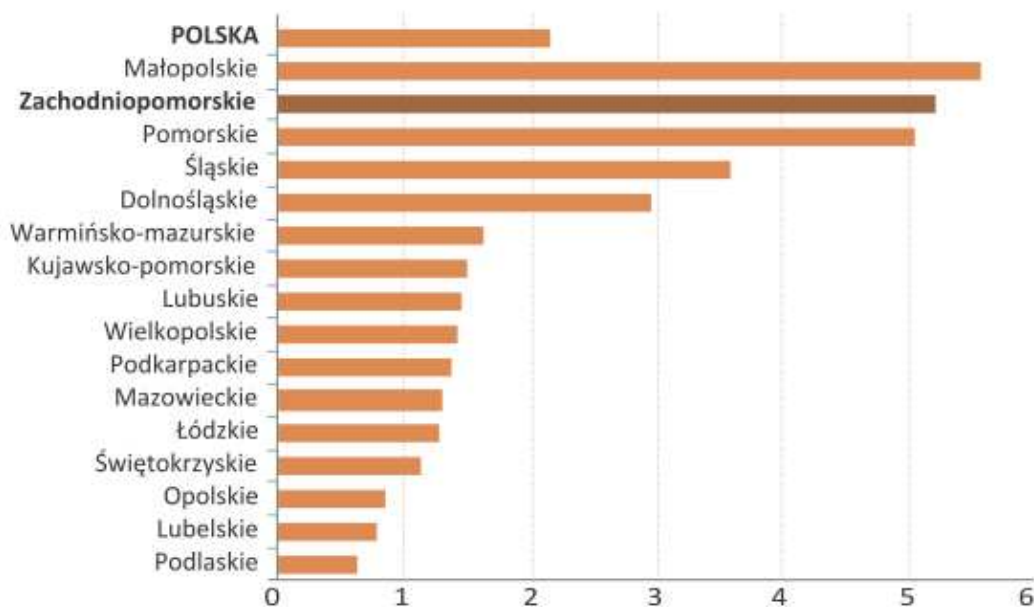
Popularność województwa zachodniopomorskiego wśród turystów potwierdzają również dane o rozmiarach ruchu turystycznego. W 2012 r. udział osób korzystających z bazy turystycznej województwa zachodniopomorskiego stanowił 8,8% ogółu korzystających z obiektów turystycznych w Polsce, co kwalifikowało na 4. miejscu w kraju (po województwie mazowieckim, małopolskim i dolnośląskim). Województwo zachodniopomorskie w 2012 r. odwiedził niemal co dziesiąty zagraniczny gość przyjeżdżający do Polski.

W 2012 r. województwo zachodniopomorskie plasowało się na pierwszym miejscu wśród województw pod względem liczby udzielonych noclegów (17,6% noclegów udzielonych w kraju). Odzwierciedleniem celu pobytu turystów jest średnia liczba spędzonych przez turystów dni (nocy) w obiektach noclegowych. Średni czas pobytu turysty w obiektach zlokalizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego był dwukrotnie dłuższy niż przeciętnie w kraju (5,5 dni wobec 2,7 dni).

Oprócz charakterystyk liczbowych, do statystycznego opisu zjawisk wykorzystuje się także wskaźniki natężenia, tzn. miary odnoszące się do liczby mieszkańców lub powierzchni, tj. wskaźnik gęstości bazy noclegowej, wskaźnik rozwoju bazy noclegowej, wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a oraz wskaźnik intensywności ruchu turystycznego Schneidera.

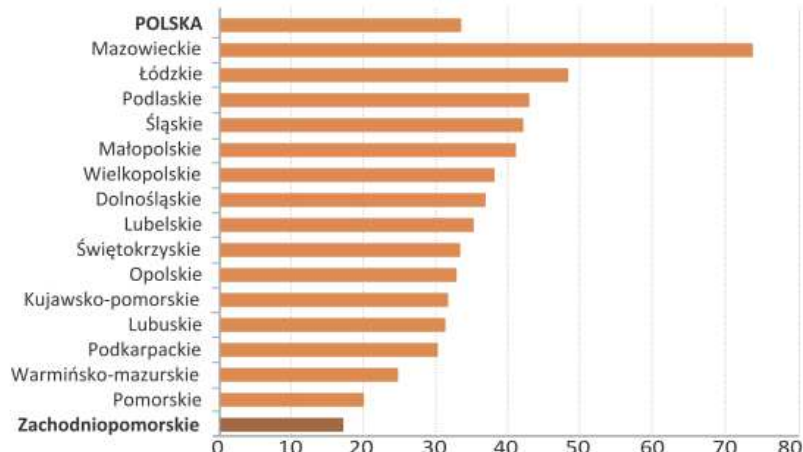
W 2012 r. średnio w Polsce na 1 km² powierzchni przypadały 2,2 miejsca noclegowe łącznie w obiektach zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania. Wartości wyższe niż średnio w kraju odnotowano w 5 województwach, wśród których przodowało województwo małopolskie – 5,6 miejsca noclegowego na 1 km² jego powierzchni oraz województwo zachodniopomorskie – 5,2.

Wykres 17 Wskaźnik gęstości bazy noclegowej według województw w 2012 r.

Źródło: *Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 24

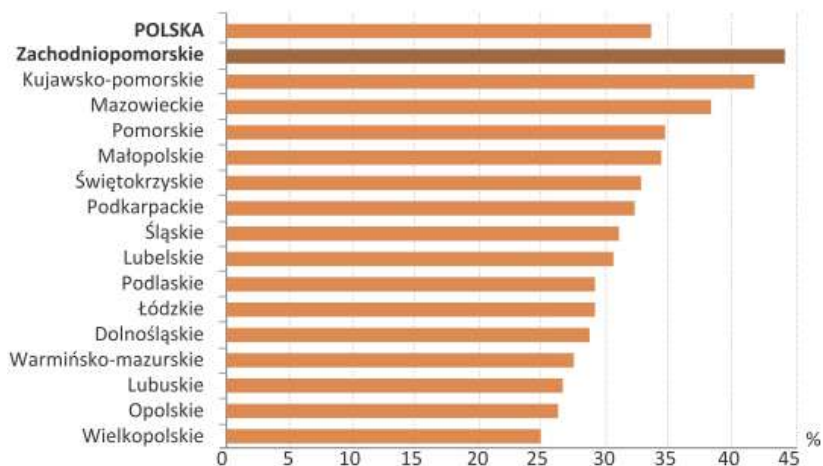
Pod względem liczby turystów korzystających z obiektów noclegowych w ciągu roku w przeliczeniu na 1 miejsce noclegowe (wskaźnik rozwoju bazy noclegowej) województwo zachodniopomorskie uzyskało wartość najniższą wśród województw (16,7 wobec średniej dla kraju – 34,5).

Wykres 18 Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej według województw w 2012 r.

Źródło: *Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 24

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie zachodniopomorskim w 2012 r. wyniósł 44,0% i był to najwyższy wskaźnik wśród województw. Warto zauważyć, że stopień wykorzystania pokoi w obiektach hotelowych wyniósł 50,1%, co kwalifikowało województwo na 2. pozycji w kraju.

Wykres 19 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych według województw w 2012 r.

Źródło: *Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012.* – Urząd Statystyczny w Szczecinie, str. 26

Z niniejszej analizy wynika, że województwo zachodniopomorskie dysponuje dobrze rozwiniętym zapleczem turystycznym. Wskazują na to najwyższe lokaty w kraju pod względem liczby miejsc noclegowych, liczby turystów w porównaniu do liczby mieszkańców oraz stopnia wykorzystania miejsc noclegowych. Wymienione wskaźniki znacznie przekraczają średnią krajową. O wysokiej pozycji województwa decyduje przede wszystkim jego położenie na wybrzeżu Bałtyku. Należy jednak pamiętać, że wypoczynek w tym regionie ma charakter sezonowy, co potwierdza najniższy wśród województw wskaźnik rozwoju bazy noclegowej.

5. Identyfikacja produktów turystycznych województwa zachodniopomorskiego

Dynamika rozwoju rynku turystycznego i związane z nią zróżnicowanie popytu turystycznego powodują konieczność dokonywania jego analizy pod kątem potrzeb i oczekiwań klientów, czyli segmentacji rynku w celu identyfikacji produktów turystycznych regionu. Jest to nic innego, jak podział rynku na względnie homogeniczne grupy konsumentów, którzy z uwagi na podobne cechy, ujawniają podobny popyt. W dzisiejszej gospodarce nie istnieje pojęcie klienta anonimowego, każdy produkt i usługa muszą mieć dokładnie określonego adresata. To samo odnosi się do regionów turystycznych, które również stanowią swoistego rodzaju produkt turystyczny, sprzedawany na rynku.

Segmentacji można dokonywać biorąc pod uwagę różne kryteria. Najczęściej stosowanymi w turystyce są zmienne geograficzne: region, wielkość miasta, typ obszaru ze względu na gęstość zaludnienia, klimat; zmienne demograficzne: wiek, płeć, liczba członków rodziny, wykształcenie, zamożność; zmienne psychograficzne: styl życia, osobowość, preferencje, motywy podróżowania.

W toku prowadzonych analiz wyodrębniono obszary „produktowe” uznane za najbardziej atrakcyjne i perspektywiczne ze względu na potencjał turystyczny Województwa oraz przewidywane trendy rynkowe.

Produkty i obszary produktów markowych zostały pogrupowane wg trzystopniowej hierarchii, określonej na podstawie możliwości stworzenia produktów markowych oraz poprawie konkurencyjności Województwa (w tym poprzez wpływ na wzrost gospodarczy).

Do pierwszej grupy – określonej jako strategiczna zostały zaliczone następujące produkty i obszary produktowe:

- **Turystyka rekreacyjno-wypoczynkowa** (nadmorska i pojezierna).
- **Turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna**.
- **Turystyka aktywna i specjalistyczna** (aktywna: turystyka piesza i rowerowa oraz turystyka wodna – żeglarstwo, kajakarstwo; specjalistyczna: turystyka konna, golf, myślistwo, wędkarstwo).
- **Turystyka kulturowa** (weekendowa, objazdowa, poznawcza, kulturalna, archeologia edukacyjna).

Druga grupa produktów, określonych jako istotne dla rozwoju turystycznej funkcji Województwa to:

- **Turystyka przygraniczna** (tranzytowa, handlowa, weekendowa, żegluga pasażerska, rejsy jachtowe, wycieczki promowe, loty samolotami turystycznymi, itd.).
- **Turystyka biznesowa i handlowa** (konferencyjna, szkoleniowa, incentive, targowa).

- **Turystyka na terenach wiejskich** (agroturystyka, eko-farmy, gospodarstwa specjalistyczne turystyki specjalistycznej oraz zintegrowane obszary agroturystyczne).

Trzecia grupa produktów pełniących funkcję wspomagającą lub określanych jako grupa produktów przyszłościowych to:

- Ekoturystyka (w tym hobbystyczno-ekologiczna, ornitologiczna, fotołowy)
- Turystyka edukacyjna
- Turystyka kolonijna i młodzieżowa (obozy młodzieżowe, zielone szkoły, resocjalizacja „trudnej młodzieży”, integracja i międzynarodowa wymiana młodzieży)
- Turystyka sportowa (uczestnictwo w zawodach sportowych, zgrupowaniach, obozach treningowych)
- Turystyka niepełnosprawnych
- Turystyka niekonwencjonalna

Decydujące znaczenie dla konkurencyjności turystycznej Województwa odegra rozwój i promowanie grupy produktów strategicznych.

Na tych polach istnieje potrzeba koncentracji środków i intensyfikacja planowanych działań. Pozwoli to na optymalizację efektów w wyznaczonym horyzoncie czasowym.

Istnieje potrzeba optymalizacji i poszerzenia oferty produktowej, ale także rozwoju infrastruktury, poprawy jakości świadczonych usług oraz realizacji celów i zadań para-turystycznych mających istotny wpływ na konkurencyjność turystyki w Regionie jak bezpieczeństwo, dostępność komunikacyjna, itp.

Rozwinięcie silnych produktów markowych wpłynie na realizację trzeciego celu strategicznego zapisanego w Strategii (poprawę konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego) poprzez bezpośredni wpływ na realizację celu pośredniego „rozwój funkcji turystyczno-uzdrowskiej”.

Poniżej zostały przedstawione główne silne strony oraz wyróżniki strategicznych grup produktów turystyki (produktów) uznanych za strategiczne w rozwoju turystyki Województwa Zachodniopomorskiego.

Lp.	Obszar produktów markowych	Elementy warunkujący budowę produktu markowego
1	Turystyka aktywna i specjalistyczna	Ogromne możliwości rozwoju turystyki wodnej (pojezierza, linia morską, szlaki kajakowe), rozwinięta sieć szlaków i ścieżek rowerowych w województwie, polskie centrum golfa, uznane ośrodki hippiki, najatrakcyjniejsze w kraju tereny łowne (myślistwo oraz wędkarstwo).
2	Turystka uzdrowska i zdrowotna	Tradycje i historia przedwojennych uzdrowisk, kurortów, najważniejsze krajowe ośrodki uzdrowskie z cechami klimatu morskiego i nadmorskiego.

3	Turystyka wypoczynkowa (nadmorska i pojezierna)	Ponad 185 kilometrowy pas morskiej linii brzegowej umożliwiający rekreację plażową.
4	Turystyka miejska i kulturowa (weekendowa, krajoznawcza, poznawcza)	Sąsiedztwo dwóch kluczowych ośrodków turystyki miejskiej i kulturowej (walory historyczne, poznawcze) Szczecina i Stargardu Szczecińskiego, koncentracja atrakcji w promieniu 50 km (jez. Szmaragdowe, park dendrologiczny w Glinnej, Kołbacz). Szlaki tematyczne łączące historyczne miejscowości o istotnych walorach poznawczych i zabytkowych (np. szlak Cysterski, hanzeatycki, solny).

Tabela 26 Czynniki decydujące o konkurencyjności rozwoju markowych produktów turystycznych Województwa Zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne

Analiza głównych silnych stron i potencjalnych efektów związanych z rozwojem poszczególnych grup turystyki, wskazuje na istotne możliwości zwiększenia ich konkurencyjności poprzez zaplanowany i skoordynowany system zadań i działań. W przypadku produktów uznanych za istotne dla rozwoju Województwa (turystyka przygraniczna i morską, turystyka biznesowa, turystyka na terenach wiejskich, w tym agroturystyka), środki i działania powinny skupiać się na takich działaniach i zadaniach, które zapewnią transformację tych produktów w kierunku rozwiązań mogących konkurować na rynku krajowym i europejskim. Główne założenia planowania rozwoju poszczególnych grup produktowych w ramach opracowania programu to:

- Konieczność dopasowania produktów do specyficznych potrzeb docelowych grup turystów.
- Współpraca regionalna przy planowaniu i realizacji programu, w tym uwzględnienie oczekiwań mieszkańców, gestorów bazy turystycznej, organizacji i sieci turystycznych, czy władz samorządowych.
- Realizm ekonomiczny proponowanych rozwiązań – propozycje powinny odpowiadać możliwościom ich sfinansowania przez województwo (z uwzględnieniem zewnętrznych źródeł w tym np. środków z funduszy unijnych).
- Konieczność wspierania tworzenia i promowania regionalnych oraz lokalnych inicjatyw turystycznych, (w tym produktów, pakietów usług) z uwzględnieniem specyfiki i potencjału walorów turystycznego obszaru, założeń dla rozwoju produktów Województwa.

Produkty markowe Województwa powinny stanowić koło napędowe dla rozwoju lokalnych inicjatyw (produktów, programów, usług) i rozwiązań w zakresie turystyki. Rozwój usług lokalnych w sektorze gospodarki turystycznej wspomaga rozwiązanie problemu bezrobocia, a także niedostatecznego zagospodarowania turystycznego szczególnie na terenach wiejskich, pojezierzy oraz istotnych dla dziedzictwa kulturowo-historycznego. Możliwości stworzenia markowych produktów lokalnych oraz markowych usług turystycznych zostały przedstawione na poniższym schemacie.

5.1. Turystyka aktywna i specjalistyczna

Siłą Województwa Zachodniopomorskiego w rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej jest różnorodność walorów naturalnych oraz ich położenie geograficzne, a także walory dziedzictwa kulturowego Regionu.

Ze względu na różnorodność form turystyki aktywnej możliwych do uprawiania w Regionie, skoncentrowano się na formach, które ze względu na posiadany potencjał Województwa uznano za najbardziej istotne z punktu widzenia tworzenia wizerunku Województwa oraz budowania jego przewagi konkurencyjnej.

Formy turystyki aktywnej i specjalistycznej zostały podzielone na trzy grupy, z czego większość zaliczana jest do form turystyki specjalistycznej⁹. Przedstawiony poniżej podział pozwoli na skuteczniejszą ich organizację oraz zaplanowanie wspólnych działań i zadań w zakresie rozwoju i poprawy konkurencyjności rynkowej. Formami turystyki aktywnej i specjalistycznej preferowanymi do rozwoju w Województwie są:

- Turystyka piesza i rowerowa.
- Turystyka wodna.
- Turystyka specjalistyczna obejmująca takie dziedziny aktywności, jak:
 - turystyka konna,
 - golf¹⁰,
 - łowiectwo,
 - wędkarstwo,
 - sportowa.

5.1.1. Turystyka piesza oraz rowerowa

Województwo Zachodniopomorskie posiada niezwykle atrakcyjne warunki do rozwoju turystyki pieszej oraz rowerowej. Składają się na to: bogactwo walorów naturalnych Regionu, ukształtowanie terenu, położenie geograficzne oraz bogata tradycja i historia Regionu. Produktem turystyki pieszej i rowerowej, najbardziej popularnym, są właśnie trasy wykorzystujące tematykę przyrodniczą i historyczną regionu.

⁹ Warto zaznaczyć, że używa się zamiennie nazw turystyka specjalistyczna i turystyka specjalistyczna (*Kompendium wiedzy o turystyce*, Praca zbiorowa pod redakcją G. Gołębskiego, WN PWN, Warszawa 2002)

¹⁰ Dotyczy wersji golfa trawiastego na polach 9-cio lub 18-to dołowych.

Zaplecze i potencjał produktu

Szlaki piesze

Łączna ilość szlaków w Województwie Zachodniopomorskim to 93 szlaki. Łączna długość szlaków w Województwie Zachodniopomorskim wynosi 2715,4 km.

Opiekę nad szlakami sprawują:

- Oddział Zachodniopomorski PTTK w Szczecinie (teren dawnego woj. szczecińskiego oraz powiaty: Choszczno i Myślibórz),
- Oddział PTTK w Koszalinie (teren b. woj. koszalińskiego oraz powiaty: Wałcz i Sławno).
- Część prac wykonują także znakarze z Oddziału PTTK w Drawsku Pomorskim.
- Część prac wykonują także znakarze z Oddziału PTTK w Drawsku Pomorskim.

Najwięcej szlaków pieszych skupionych jest:

- w okolicach Szczecina (Puszcza Bukowa i Puszcza Wkrzańska),
- w okolicach Koszalina
- na wyspie Wolin
- na Pojezierzu Drawskim
- na Pojezierzu Wałeckim
- w Dorzeczu Parsęty
- w rejonie Chojny i Cedyni

Piesze szlaki międzynarodowe:

- Przez Województwo Zachodniopomorskie przechodzi *Europejski Pieszy Szlak Dalekobieżny E-9* (Świnoujście – Jarosławiec).

Piesze szlaki krajowe

- P-1, Szlak pieszy im. Papieża Jana Pawła II
- P-2, Szlak Stekliński, żółty, Pniewo (węzeł szlaku z czerwonym) - Lubicz PKS - 18,5km
- P-3, niebieski, Nowa Korytnica - Dominikowo - Drawno, 19 km
- P-4, Spis szlaków pieszych po Drawieńskim Parku Narodowym
- P-5, szlak pieszy zielony "Dookoła Liwiej Łuży" - 9,8 km
- P-6, szlak niebieski pieszy "Graniczny" im. Marcinkowskiego Bobolin - Dobra PKS , 13,4 km
- P-7 Szlak pieszy "Do Najstarszych Dębów w Polsce", pętla Ustronie Morskie - Bagicz - Rusowo - Ustronie Morskie, 27,7 km
- P-8 szlak pieszy "SZLAKIEM WIATRaków" 13,2 km Darłowo-Wicie
- P-9, Szlak pielgrzymkowy im Jana Pawła II "Szlak Świętych Gór", Koszalin, Chełmska Góra-Polanów, Święta Góra Polanowska, 46,10 km

- P-C-ZSZ-002 (PTTK ZP-1096-C) szlak pieszy czerwony "Wokół Szczecinka", okrężny Szczecinek - j. Leśne - j. Trzesiecko - Szczecinek, 18 km
- P-N-ZDR/ZWA-075 (PTTK ZP-1101n) niebieski, DRAWSKO POM. PKP - IŁOWIEC PKS, 57,13 km
- P-N-ZSW/SKA/-108 (PTTK ZP-0108-n) Świnoujście PKP - Dziwnówek węzeł szlaków - 98 km "Szlak
- P-N-ZSW/ZKA-108 (PTTK ZP-108-n) szlak niebieski pieszy na terenie Gminy Kamień Pomorski 31,18 km
- P-N-ZWA-083 (PTTK ZP-1127n), niebieski, MIROSŁAWIEC - MIROSŁAWIEC , 45,37 km
- P-N-ZWA-086, niebieski, OSTROWIEC PKS - LEŚN. WAŁCZ, 4,0 km
- P-N-ZWA-087 (PTTK ZP-1131n) niebieski, WAŁCZ RADUŃ PKP - WAŁCZ PKP, 10,0 km
- P-N-ZWA-116, niebieski, Kępa Krajeńska PKP - j. Marta węzeł szlaków, 8,5 km
- P-N-ZWA-118 (PTTK ZP-1139n), niebieski, Tuczno PKS - Tuczno PKS, 9,10 km
- P-S-ZKA-129, czarny Kamień Pomorski PKP - Głaz Królewski - Chrząszczewo 11,56 km
- P-S-ZWA-090, czarny, ZDBICE PKS - IŁOWIEC PKS, 16,0 km
- P-S-ZWA-113, czarny, Wałcz PKP/PKS - Magnetyczna Górka, 17,5 km
- P-S-ZWA/ZDR-088 (PTTK ZP-1132s), czarny, NAKIELNO PKS - WIERZCHOWO PKS, 44,44 km
- P-Y-ZSZ-074 (PTTK ZP-1097y) żółty, SZCZECINEK, zamek - SZCZECINEK, zamek, 13,87 km
- P-Y-ZWA-085 (PTTK ZP-1129y) -żółty, WAŁCZ PKP - OSTROWIEC PKS, 12,92 km
- P-Z-ZDR-001 (PTTK ZP-1102-z) szlak pieszy zielony "Szlak Jezior Drawskich", okrężny Gudowo-Gudowo, 81,1 km
- P-Z-ZWA-089 (PTTK ZP-1133z), zielony, NAKIELNO PKS - PRÓCHNOWO PKS, 13,18 km
- P-Z-ZWA-092 (PTTK ZP-1136z), zielony, ŻELICHOWO PKS - TUCZNO, parking, 31,35 km - fragment szlaku w woj. Wielkopolskim, gm Krzyż Pomorski.
- ZP-0005-czerwony, Dźwirzyno-Jarosławiec, ok. 102 km
- ZP-0012 czerwony, Stargard Szcz. PKP - Drawno PKS - 79,9km
- ZP-0106, szlak czerwony "Puszczy Wkrzańskiej" im. Kaczmarka 43,7 km
- ZP-0107-czerwony, Świnoujście granica - Pobierowo PKS, 72,9 km
- ZP-0632-zielony, ZŁOCIENIEC PKP - ŻYDOWO PKS, 163,39 km "Szlak Wzniesień Moreny Czołowej"
- ZP-0633-czerwony, KOŁOBRZEG Baszta Prochowa - CZAPLINEK PKS, 152,4 km "Szlak Solny"
- ZP-1001-z, Międzyzdroje WPN - Świątouść węzeł szlaków 19 km
- ZP-1002, czarny "Przez Kawczą Górę", 2,6 km
- ZP-1003, Wisetka - plaża 2,4 km
- ZP-1004, Wisetka PKS nż - plaża, 2 km
- ZP-1005, Warnowo PKP - Warnowo węzeł szlaków 0,6km

- ZP-1006-y, Wolin PKP-Wolin muzeum, 7,1 km - "Szlak Vinety"
- ZP-1007-z zielony Wolin - Golczewo, 92,2 km
- ZP-1011, żółty pętla Golczewo, 16,9 km
- ZP-1012 czerwony Golczewo - Golczewo, 15,7 km
- ZP-1021-n, Pobierowo PKS - Trzęsacz, 12,4 km
- ZP-1022-żółty, KOŁOBRZEG, latarnia - BUDZISTOWO, kościół, 6,4 km "Szlak im. Jana Frankowskiego"
- ZP-1026-niebieski, SIANÓW, Fabryka Zapalek - KOSZALIN, ul. Gdańska, 12,6 km, "Szlak Porwanego Księcia"
- ZP-1027-żółty, KOSZALIN, ul. Gdańska - KOSZALIN, Góra Chełmska, 10,60 km, "Szlak Pętla Tatrzańska"
- ZP-1028-czerwony, KOSZALIN Góra Chełmska - TYCHOWO, kościół, 50,2 km "Szlak im. Józefa Chrzęszczyńskiego"
- ZP-1031-zielony, DZIERŻĘCINO MPK - BONIN PKP wąsk. 11,9 km "Szlak Kamieni Granicznych"
- ZP-1032-zielony, MOSTOWO PKS - POLANÓW PKS, 34,7 km "Szlak Doliny Radwi im. Tadeusza Brzezińskiego"
- ZP-1033-żółty, ŻYDOWO PKS - POLANÓW PKS, 11,8 km - szlak łącznikowy
- ZP-1034-niebieski, DARŁÓWKO DW PTTK - POLANÓW PKS, 71,7 km "Szlak Rezerwatów"
- ZP-1040, zielony szlak "Ornitologów" - 9,3 km
- ZP-1041 szlak pieszy czarny Dobra PKS - jezioro Świdwie, 13 km
- ZP-1042 szlak żółty "Policki "Bartoszewo-Police, 10,8 km
- ZP-1043, szlak czarny "Komorzyc Gór" Tanowo-Leśno Górne, 5,6 km
- ZP-1044, szlak czarny "Pilchowski" Leśniczówka Owczary - Jasmundzka Struga 4,2 km
- ZP-1045 szlak pieszy niebieski "Pokoju" Szczecin Głębokie MZK - Pilchowo MZK 12,2 km
- ZP-1046 szlak pieszy żółty Las Arkoński - Szczecin Głębokie MZK 9,3 km
- ZP-1047 szlak pieszy czerwony "Ścieżkami Dzików" Las Arkoński - Mścięcino MZK 14,5 km
- ZP-1048 pieszy zielony "Przez Las Arkoński i Wzgórza Warszewskie" Szczecin Skolwin - Las Arkoński 13,8 km
- ZP-1049 szlak pieszy niebieski "Warszewski" Szczecin Drzetowo - Las Arkoński 7,5 km
- ZP-1050 szlak pieszy żółty "Goćławski", Szczecin Goćław - Szczecin Warszewo 11,6 km
- ZP-1051, czarny "Do Polany Harcerskiej" Polana Harcerska - Szczecin Warszewo 4,3 km
- ZP-1056 niebieski, Szczecin Zdunowo PKP - Szczecin Zdroje PKP - 39,6km "Szlak im. Stanisława Grońskiego"
- ZP-1057 czerwony, Szczecin Załom PKP - Rekowo PKS - 20,4km
- ZP-1058 niebieski, Szczecin Załom PKP - Stargard Szcz. PKP , Szlak Anny Jagiellonki - 35,3km
- ZP-1059, żółty, Szczecin Struga MZK - Szczecin Klęskowo (Dęby Krzywoustego), "Szlak im. Bolesława Krzywoustego, 13,9 km

- ZP-1061 zielony, Dęby Krzywoustego - Kępa Bukowa k/Cisewa - 34,2km "Szlak imienia Bolesława Czwójdzińskiego"
- ZP-1062 czarny, Szczecin Zdroje PKP - Jez. Szmaragdowe - 1,5km "Szlak do Jeziora Szmaragdowego"
- ZP-1063 niebieski, Jez. Szmaragdowe - Lipiany - 74,6km "Szlak Równiny Wełtyńskiej"
- ZP-1064 zielony, Jez. Szmaragdowe - Gryfino - 31,7km "Szlak Woja Żelysława"
- ZP-1065 żółty, Jez. Szmaragdowe - Skórcza Góra - 2,5km "Szlak Familijny"
- ZP-1072 czarny, Szczecin Podjuchy PKP - Żelysławiec PKP - 16,6km "Szlak Klubu Turystów Piesznych PTTK "Wiercipięty""
- ZP-1073, żółty, Szczecin Podjuchy MZK ul. Złota - Szwedzki Kamień,
- ZP-1076 czerwony, Szczecin Klucz MPK - Mieszkowice PKP - 144,1 km "Szlak Nadodrzański"
- ZP-1078, Szczecin Smierdnica MZK - Dobropole Gryfińskie, Szlak Buczynowych Wąwozów, 5,5 km
- ZP-1079, czarny Szczecin Smierdnica MZK - Szczecin Jezierzycze MZK, Szlak przez Wielecki Staw, 5,8 km
- ZP-1081 czarny, Czepino - Dolna Odra PKP - 20,0km
- ZP-1083 zielony, Goleniów - Kliniska PKP - 18,5km
- ZP-1084 niebieski "Pojezierza Ińskiego" Chociwel PKP - Ińsko PKS, 45,5 km

Piesze szlaki tematyczne

- ST-1, Barlinek - Miejski Szlak szachowego Mistrza Świata Emanuela Laskera
- ST-2, Barlinek - Błękitna trasa legend, 6 km
- ST-3, Barlinek - Szlak Dębów, 11 km
- ST-4, "Historyczny Szlak Pobrzeża Rewalskiego", 24,2 km
- ST-6, Ścieżka dydaktyczno-turystyczna w Policach HYDRIEWERKE PÓLITZ AG
- ST-7 Szlak Latarni Morskich

Piesze szlaki miejskie

- SM-1, Spacerowe trasy miejskie w Policach
- SM-2 Miejski Szlak Turystyczny w Szczecinie
- SM-3 Miejski Szlak Turystyczny w Goleniowie

Szlaki rowerowe

Na terenie Województwa istnieje wiele szlaków rowerowych o łącznej długości ponad 1300 km (w tym 800 km szlaków oznakowanych przez PTTK). Szlaki te tylko w części tworzą sieć, łącząc się ze sobą, co zapewnia turyście ciągłość trasy oraz umożliwia swobodne przemieszczanie się rowerem po obszarze części Województwa.

Szlaki tworzone są przez lokalne władze samorządowe, które bardzo często kontaktują się z Regionalnym Oddziałem PTTK Szczecin w zakresie przebiegu szlaków i prawidłowego oznakowania.

Szlaki na terenie Województwa najczęściej mają charakter pętli. Nie wszystkie szlaki są również odpowiednio znakowane. Poniżej wymieniono znakowane szlaki rowerowe¹¹ istniejące w ewidencji PTTK:

Rowerowe szlaki międzynarodowe

- Nadmorski Międzynarodowy Szlak Rowerowy R 10 – długość szlaku 252 km, przebieg szlaku: Świnoujście (przejście graniczne) – Las Międzyzdrojski – Międzyzdroje – Woliński Park Narodowy – Kołczewo – Międzywodzie – Dziwnów – Pobierowo – Trzęsacz – Pogorzelica – Trzebiatów – Nowielice – Roby – Mrzeżyno – Dźwirzyno – Kołobrzeg – Ustronie Morskie – Sarbinowo – Chłopy – Mielno – Osieki – Iwęcino – Bukowo Morskie – Żukowo Morskie – Darłowo – Jarosławiec – Łącko – Zaleskie
- Szlak "Zielona Odra" - trasa:Kostrzyn nad Odrą (PKP) – Szumiłowo – Kaleńsko – Namyslin (PKP) – Kłósów – Czelin – Stary Błeszyn – Gozdowice – Stare Łysogórki – Siekierki – Stara Rudnica – Stary Kostrzynek – Osinów Dolny – Cedynia – Lubiechów – Bieleń – Piasek – Zatoń Dolna – Krajnik Górny – Krajnik Dolny – Widuchowa (PKP) – Gryfino (PKP) – Szczecin (PKP), długość szlaku: 200 km

Rowerowe szlaki krajowe

- 1R Szlak czerwony Odrzańsko-Bukowy (32,5km)
- 3R Szlak rowerowy zielony Leśny (29,5km)
- R-1, Szlak rowerowy żółty "Leśnym Duktem" - 6,5 km
- R-2, Szlak rowerowy żółty "Rewalska Kraina Słońca" - 9,7 km
- R-3, Szlak rowerowy zielony "Dookoła Liwiej Łuży" - 8,50 km
- R-4, Szlak rowerowy czarny "Zachodni Szlak Łącznikowy" - 3,2 km
- R-5, Szlak rowerowy zielony "Miejski Szlak Golczewski", 4 km
- R-6, Szlak rowerowy czerwony "Leśny Szlak Golczewski" Czarnogłowy - Mechowo, 29,4 km
- R-7, Szlak rowerowy czerwony "Śladami Zabytków Architektury" - 8,3 km
- ZGL-101-c, Szlak zielony sieci "Gryfland" - 54,9 km

Rowerowe szlaki lokalne

- R-1, Szlaki rowerowe na terenie gminy Kołbaskowo
- RL-1 Szlak niebieski Wełtyńsko-Tywiański (34,1 km) Gminy Gryfino

Analiza wnętrza produktu turystyki pieszej i rowerowej pozwoliła wyznaczyć jego silne i słabe strony.

¹¹ Na podstawie danych otrzymanych przez PTTK Regionalny Oddział Szczecin.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie geograficzne: <ul style="list-style-type: none"> - położenie przygraniczne w obszarze Morza Bałtyckiego, - teren przygraniczny – bliskość Niemiec szczególnie zainteresowanych tę formą turystyki, - bliskość Europy Zachodniej, położenie na szlakach tranzytowych ze Skandynawii na południe Europy. • Bliskość głównych rynków Europy Zachodniej, szczególnie Niemiec (duże zainteresowanie turystyką pieszą, a szczególnie rowerową). Zachodniopomorskie stanowi dla nich atrakcyjny region. • Zróżnicowane, bogate biologicznie i krajobrazowo środowisko przyrodnicze województwa zachodniopomorskiego, które można implementować na potrzeby turystyki pieszej i rowerowej: <ul style="list-style-type: none"> - 185-kilometrowy odcinek wybrzeża nadmorskiego, - bogactwo pojezierzy stanowiących prawie 46% obszaru Województwa, - dolina Odry z szerokimi rozlewiskami, - Zalew Szczeciński z jeziorem Dąbie, - wyspy Uznam i Wolin, - wody śródlądowe, zajmujące niemal dwukrotnie większą powierzchnię, niż średnio w kraju, - wysoka lesistość, w niektórych gminach przekraczająca 50% (parki krajobrazowe). • Bogactwo zabytków kultury materialnej mogących stanowić atrakcję dla turysty aktywnego. • Liczne szlaki historyczne i turystyczne obecnie istniejące jak: Szlak Hanzeatyckich Kupców, Szlak Cysterski, Szlak Joannitów, Szlak Templariuszy, Szlak Solny, Szlak Latarni Morskich, Szlak Pomników Przyrody, itp. • Włączanie się Województwa w inicjatywy ponadregionalne (prowadzone prace planistyczne w zakresie rozwoju międzynarodowych tras rowerowych Województwa Zachodniopomorskiego). 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wystarczającej wymaganej infrastruktury: oznakowanie tras, miejsca postojowe, punkty serwisowe. • Niska świadomość korzyści płynących z rozwoju turystyki rowerowej i pieszej, • Brak systemu nadzoru i zarządzania istniejącymi trasami. • Niewystarczająco rozwinięta baza noclegowa w pobliżu istniejących szlaków (schroniska PTSM, baza agroturystyczna). • Mała liczba wypożyczalni rowerów; brak systemowego rozwiązania w zakresie wypożyczania rowerów na szlaku. • Niedostateczne bezpieczeństwo turystów i sprzętu na szlaku. • Brak kompleksowego opracowania o istniejących na terenie Województwa szlakach pieszych i rowerowych (nieliczne opracowania dotyczą tylko części obszaru woje. zachod.). • Brak specjalistycznych map i przewodników • Mała ilość tour-operatorów sprzedających „spakietowane” produkty turystyki aktywnej z obszaru Województwa, np. rajdy rowerowe, spływy kajakowe, oferty turystyki pieszej. • Niewielka liczba ofert tematycznych dystrybuowana przez biura podróży. • Brak wystarczającej kompatybilności funkcjonujących i planowanych szlaków pieszych i rowerowych, • Planowane szlaki mają często służyć tylko potrzebom lokalnych społeczności a nie potrzebom tworzenia kompleksowej obsługi turystycznej na danym obszarze, • w wielu przypadkach występuje niezgodność interesów pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za kreowanie szlaków, • w szlakach rowerowych i pieszych widzi się bardzo często rozwiązanie wszelkich problemów natury gospodarczej lokalnego przemysłu turystycznego, • występowanie barier prawnych i przestrzenno-organizacyjnych przy tworzeniu i wyznaczaniu nowych szlaków, • brak podejmowania lokalnych działań w kierunku ujednoczenia szlaków transgranicznych.

Tabela 27 Silne i słabe strony produktu.

Źródło: Opracowanie własne

5.1.2. Turystyka wodna

Żywiotowy rozwój żeglarstwa morskiego na świecie i wzrost zainteresowania sportami wodnymi w kraju, wyznaczają kierunek rozwoju turystyki w Województwie Zachodniopomorskim, szczególnie pod kątem turystyki wodnej. Doskonałe warunki naturalne, rozbudowana sieć rzek, bliskie położenie względem aglomeracji berlińskiej predestynują Region do rozwoju turystyki wodnej jako produkt markowego. Do najpopularniejszych form turystyki wodnej w Regionie zalicza się:

- żeglarstwo śródlądowe i morskie,
- kajakarstwo,
- windsurfing.
- kitesurfing
- narty wodne
- nurkowanie

Zaplecze i potencjał subproduktu turystyki wodnej

Województwo zachodniopomorskie ma najlepsze w Polsce warunki do uprawiania **turystyki kajakowej**. Dysponuje wodami rzecznyymi, jeziornymi, zalewowymi oraz morskimi. Przez obszar województwa płyną niezwykle rzeki, między innymi: Drawa, Gwda, Korytnica, Piława, Rega, Rurzyca, Wieprza. Poniżej przedstawiono charakterystykę poszczególnych **szlaków kajakowych Pomorza Zachodniego**:

1.rzeka Drawa

długość: 177 km

czas spływu: 9-10 dni

trudność: **

Odcinki: Czaplnek – Złocieniec (30 km), Złocieniec - Drawsko Pomorskie (19 km), Drawsko Pomorskie - jezioro Lubie (21 km), jezioro Lubie – Drawno (40 km), Drawno - Krzyż Wielkopolski (67 km)

Warto zobaczyć:

- **Stare Drawsko** (Drahim) – ruiny zamku joannitów z 1360 roku,
- **Głęboczek** – zespół młyński z XIX wieku,
- **Złocieniec** – ruiny zamku,
- **Dalewo** – zespół pałacowo-parkowy,
- **Drawsko Pomorskie** – gotycki kościół pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego,
- **Drawno** – kościół z XV wieku, fragment murów zamku z XIV wieku,
- **Kamienna** – elektrownia wodna.

2.rzeka Gwda

długość: 145 km

czas spływu: 7-9 dni

trudność: **

Odcinki: Drężno – Gwda Wielka (25 km), Gwda Wielka – Lędyczek (33 km), Lędyczek – Krępsko (45 km), Krępsko - Ujście (42 km)

Warto zobaczyć:

- Piłę,
- Jastowie,
- Krępsko – ryglowy kościół z XIX wieku,
- Ujście – huta szkła.

3.rzeka Gowienica

długość: 44 km

czas spływu: 3 dni

trudność: ***

Odcinki: Bodzęcin – Babigoszcz (20 km), Babigoszcz – Widzieńsko (11 km), Widzieńsko – Stepnica (13 km)

Warto zobaczyć:

- **Łoźnicę** – kościół ryglowy z XVIII wieku, jedna z największych tego typu budowli na Pomorzu,
- **Dziszę** – kościół ryglowy z XVI wieku, najstarszy obiekt na Pomorzu Zachodnim,
- **Babigoszcz** – młyn z XIX wieku.

4.rzeka Ina

długość: **104 km**

czas spływu: **4-5 dni**

trudność: *

Odcinki: Recz – Stargard Szczeciński (46 km), Stargard Szczeciński – Bącznik (31 km), Bącznik – Inoujście (27 km)

Warto zobaczyć:

- **Recz** – gotycki kościół pod wezwaniem Chrystusa Króla, pozostałości średniowiecznych murów obronnych, baszty: Choszczeńską i Drawieńską,
- **Stargard Szczeciński** - kościół Mariacki, średniowieczne mury, m.in.: Bramę Młyńską i baszty obronne, ratusz miejski, gotycki dom Protzena,
- **Goleniów** – gotycki kościół św. Katarzyny, średniowieczne mury i bramy miejskie (m.in. Brama Wolińska), spichlerz z XVIII wieku.

5. rzeka Korytnica

długość: 38 km

czas spływu: 2-3 dni

trudność: *

Odcinki: jezioro Korytnickie – Stara Korytnica (6,5 km), Stara Korytnica – Nowa Korytnica (14,5 km), Nowa Korytnica – Bogdanka (17 km)

Warto zobaczyć:

- Puszcę Drawską

6. Międzyodrze

czas spływu: 1-3 dni

trudność: *

Warto zobaczyć:

- Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry

7. rzeka Myśla

długość: 82 km

czas spływu: 5 dni

trudność: *

Odcinki: Lipiany – Myślibórz (16 km), Myślibórz – Mystki (19 km), Mystki – Barnówko (15 km), Barnówko – Chwarszczany (20 km), Chwarszczany – Porzeczce (12 km)

Warto zobaczyć:

- Lipiany - kościół Wniebowzięcia NMP z XIII wieku, Bramę Pyrzycką i Myśliborską z XV wieku,
- Myślibórz - ratusz z XVIII wieku, gotycka kolegiatę, klasztor Dominikanów z XIII wieku, bramy miejskie: Nowogródzką, Pyrzycką i Prochową z XIV wieku,
- Chwarszczany - kościół św. Stanisława Kostki (kaplica komandorii Templariuszy, następnie joannitów) - jeden z najcenniejszych zabytków Pomorza Zachodniego.

8. rzeka Wieprza

długość: 110 km

czas spływu: 5 dni

trudność: **

Odcinki: Trzbielino – Broczyna (17 km), Broczyna – Kępice (20 km), Kępice – Sławno (24 km), Sławno - Mazów (22 km)

Warto zobaczyć:

- Biesowiczki - betonowy most z herbami szlachty pruskiej,
- Biesowice - neogotycki pałac, elektrownia wodna,
- Sławno - kościół Wniebowzięcia NMP z XIV wieku, bramy miejskie,
- Stary Kraków - gotycki kościół,
- Darłowo - Zamek Książąt Pomorskich, kościoły Mariacki i św. Gertrudy, rynek, ratusz, mury obronne.

9. rzeka Parsęta

długość: 144 km

czas spływu: 5 dni

trudność: **

Odcinki: Nowy Chwalim – Krosino (24 km), Krosino – Osówko (30 km), Osówko – Karlino (41 km), Karlino – Kołobrzeg (49 km)

Warto zobaczyć:

- Białogard - ratusz, kościół Narodzenia NMP z XIV wieku, rynek, mury miejskie, Bramę Wysoką,
- Karlino - kościół św. Michała Archanioła z XVI wieku, ratusz, szachulcowy spichlerz z XIX wieku,
- Kołobrzeg - Bazylikę Kontrkatedralną, ratusz, Basztę Prochową, Akademię Rycerską, Muzeum Oręża Polskiego, latarnię morską.

10. rzeka Płonia

długość: 65 km

czas spływu: 5 dni

trudność: *

Odcinki: Niepołtcko – jaz koło wsi Żelewo (41 km), jaz koło wsi Żelewo – Jezierzycy (11 km), Jezierzycy – Szczecin-Dąbie (13 km)

Warto zobaczyć:

- Kołbacz - opactwo cystersów,
- Szczecin - gotycki kościół Mariacki (Dąbie), Zamek Książąt Pomorskich, Wały Chrobrego

11. rzeka Piława

długość: 82 km

czas spływu: 5-6 dni

trudność: *

Odcinki: Sikory – Liszkowo (18 km), Liszkowo – Nadarzyce (19 km), Nadarzyce – Szwecja (20 km), Szwecja – Dobrzyca (25 km)

Warto zobaczyć:

- Umocnienia Wału Pomorskiego

12. rzeka Rega

długość: 138 km

czas spływu: 6-8 dni

trudność: *

Odcinki: Świdwin – Łobez (25 km), Łobez – Resko (35 km), Resko – Płoty (20 km), Płoty – Gryfice (16 km), Gryfice – Mrzeżyno (42 km)

Warto zobaczyć:

- Świdwin - zamek z XIII wieku, kościół Mariacki z XIV wieku, starówkę, Bramę Kamienną z XIV wieku,
- Płoty - Stary i Nowy Zamek z XIII-XVII wieku,
- Gryfice – Bramy Kamienną i Wysoką, Basztę Prochową, kościół Mariacki z XIII wieku, stałą wystawę Pomorskich Kolei Wąskotorowych,
- Trzebiatów - kościół Mariacki, kaplicę św. Ducha z XIII wieku, mury obronne z Basztą Kaszaną, ratusz, most Dworcowy oraz Pałac z XVIII wieku.

13. rzeka Rurzyca

długość: 29 km

czas spływu: 1-2 dni

trudność: *

Odcinki: Trzebieszki – Stanica Wrzosa (17 km), Stanica Wrzosa – Krępsko (12 km)

14. Szlak Gryfitów

długość: 482 km

czas spływu: 21-25 dni

trudność: **

Odcinki: Kostrzyn – Szczecin-Dąbie (130 km), Szczecin-Dąbie – Wolgast (120 km), Wolgast – Karsibór (112 km), Karsibór – Stepnica (120 m)

Warto zobaczyć:

- Cedyński Park Krajobrazowy,
- Rezerwat przyrody "Bielinek",
- Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry,
- Woliński Park Narodowy,
- miasta: Szczecin, Nowe Warpno, Wolin, Kamień Pomorski

15. Szlak 44 Wysp

długość: 28 km

czas spływu: 1-2 dni

trudność: *

Odcinki: Karsibór – Lubin (15 km), Lubin – Karsibór (13 km)

Warto zobaczyć:

- Karsibór - kościół z XV wieku,
- Lubin – neogotycki kościół z XIX wieku.

16. Szczecinecka Pętla Kajakowa

długość: 61 km

czas spływu: 3-5 dni

trudność: ***

Odcinki: Szczecinek – Gwda Wielka (10 km), Gwda Wielka – Drężno (22 km), Drężno – Spore (14 km), Spore – Szczecinek (15 km)

Warto zobaczyć:

- Szczecinek - Zamek Książąt Pomorskich, kościół Mariacki z XX wieku, spichlerz, ratusz.

17. Szczecińska Pętla Kajakowa

długość: 120 km

czas spływu: 5-6 dni

trudność: ***

Odcinki: Stargard Szczeciński – Bącznik (31 km), Bącznik – Inoujście (27 km), Inoujście – Szczecin-Dąbie (21 km), Szczecin-Dąbie – Jezierzycy (15 km), Jezierzycy – Morzyczyn (21 km)

Warto zobaczyć:

- miasta: Szczecin, Stargard Szczeciński
- urokliwą wieś Skalin nad jeziorem Miedwie

18. Wałecka Pętla Kajakowa

długość: 45 km

czas spływu: 2-3 dni

trudność: *

Odcinki: Wałcz – Nakielno (12 km), Nakielno – Ostrowiec (33 km)

Warto zobaczyć:

- Wałcz - budynek poczty, ratusz z XIX wieku, kościoły św. Antoniego i św. Mikołaja, system bunkrów

19. Zalew Szczeciński

długość: 47 km

czas spływu: 1-2 dni

trudność: ***

Odcinki: Wolin – Zalesie (25 km), Trzebież – Nowe Warpno (22 km)

Warto zobaczyć:

- Wolin - kolegiatę św. Mikołaja z XV wieku, Centrum Słowian i Wikingów

20. Kajakarstwo morskie

długość: 23 km

czas spływu: 1-2 dni

trudność: ***

Odcinki: Międzyzdroje – Wisetka (10 km), Wisetka – Dziwnów (13 km)

Warto zobaczyć:

- miasta: Międzyzdroje, Dziwnów.

21. rzeka Radew

długość: 77 km

czas spływu: 7 dni

Odcinki: Żydowo – Mostowo (5 km), Mostowo – Rosnowo (7 km), Rosnowo – Niedalino (10 km), Niedalino – Wronie Gniazdo (6 km), Wronie Gniazdo – Białogórzyno (4 km), Białogórzyno – Nosowo (10 km), Nosowo – Karlino (15 km).

22. rzeka Unieść

długość: 10 km

czas spływu: 1 dzień

Odcinki: Maszkowo – Sianów, Sianów – Osiek

23. rzeka Grabowa

długość: 56 km

czas spływu: 3-4 dni

24. rzeka Bagiennica

długość: 15 km

czas spływu: 1 dzień

Odcinki: Polanów – Buszyno, Buszyno – Lejkowo, Lejkowo – Grabówko, Grabówko – Darłowo

25. rzeka Chotła

długość: 32 km

czas spływu: 3 dni

Odcinki: Tychowo – Bukówko, Bukówko – Zaspy Małe, Zaspy Małe – rzeka Radew

Województwo Zachodniopomorskie posiada idealną infrastrukturę oraz odpowiednie walory do rozwoju **żeglarstwa**. Głównymi miejscami rozwoju tego rodzaju turystyki wodnej są:

- **Turystyka żeglarska na jeziorze Dąbie**
- **Turystyka żeglarska na Zalewie Szczecińskim**
- **Turystyka żeglarska na Morzu Bałtyckim**
- **Turystyka żeglarska na jeziorach Pomorza Zachodniego**
 - Jezioro Miedwie

- o Jezioro Barlineckie
- o Jezioro Drawskie
- o Jezioro Myśliborskie

Najprężniejszą organizacją zarządzającą żeglarstwem w badanym regionie jest **Zachodniopomorski Okręgowy Związek Żeglarski** w Szczecinie. Funkcjonuje on nieprzerwanie od roku 1947, prowadząc działalność sportową, szkoleniową i organizacyjną.

Kolejną formą turystyki wodnej rozwijającej się na terenie województwa zachodniopomorskiego jest **windsurfing**. Taka forma aktywności cieszy się na **Pomorzu Zachodnim** coraz większą popularnością. Działają 4 organizacje zajmujące się windsurfingiem na Pomorzu Zachodnim.

Kitesurfing jest w chwili obecnej jednym z najmłodszych i zarazem najszybciej rozwijających się sportów wodnych, taki stan rzeczy ma się również na terenie Pomorza Zachodniego. Powstała profesjonalna szkoła kitesurfingu - **Allsaints** oferująca szkolenia kite. Najczęściej szkolenia przeprowadzane są w Międzyzdrojach przy radarze (koniec plaży na lewo od mola).

Na terenie województwa zachodniopomorskiego rozwija się również **narciarstwo wodne**. W **Szczecinku** znajduje się największy w Polsce, nowo powstały **wyciąg do nart wodnych**. Ma długość 1080 m, usadowiony jest na 5 masztach. Posiada 9 jednoczesnych zaczepów. Prędkość regulowana jest w sposób płynny i wynosi od 22 km/h (jazda figurowa) do 58 km/h (skoki na skoczni).

Infrastruktura wodna		
Morska ¹²	Śródlądowa	Doliny Odry
Przystanie¹³: Darłowo (rybacka) – ok. 20, Dąbki (1) - b.d. Dziwnów (3) - 10, i Międzywodzie (1) - ok. 50, Dźwirzyno (1) – 30, Kamień Pomorski (1) – 40, Kołobrzeg (3) – 65, Lubczyna (1) - 100/40, Lubin (1), - b.d.	Przystanie: Barlinek (1), Choszczno (1), Drawno (1), Drawsko Pomorskie (1), Mirosławiec-Drzewoszewo (2) Mirosławiec-Nakielno (1), Myślibórz (1), Pełczyce (1), Szczecinek (2)	Miejsca do cumowania: Gozdowice Widuchowa Ognica

¹² W tym Zalew Szczeciński i Jez. Dąbie

¹³ (1) – ilość przystani w miejscowości, 100/40 – oznacza ilość miejsc w sumie (goście i rezydenci)/ilość miejsc dla gości

Mielno – Unieście (1) – 30, Mrzeżyno (rybacka) – 10, Nowe Warpno (1) – 40, Przytór (1) - b.d. Trzebież (1) - 120-150, Wolin (2) - ok. 22, Stepnica (1) - 50/6, Szczecin (7) - 645/75, Świnoujście (4) ¹⁴ - ok. 160, Wicko (1), - b.d. Zalesie (1), - b.d.	Stacje kajakowe: Drawno (2), Drawsko Pom. (1), Czaplinek (1), Moryń b.d. Złocieniec (1), Szczecin (1). Karlino (1).	Miejsca postoju¹⁵: Kalejko Czelin
Kluby windsurfingowe: Barlinek, Chociwel, Czarnocin, Dąbki, Łazy, Moryń, Stargard Szczeciński, Świnoujście, Zieleniewo		

Tabela 28 Rozmieszczenie przystani, portów i ośrodków wodnych w województwie.

Źródło: Na podstawie: www.gryfnet.pl, zagle.onet.pl, informacji RZGW w Szczecinie.

Główne szlaki wodne

Główne szlaki wodne są integralnie związane z przecinającymi Region rzekami i systemem wodnym łączącym jeziora i rzeki Województwa. Główne szlaki rzeczne przebiegają Drawą, Regą, Parsętą i Iną. Niestety rzeka Odra, jest praktycznie nie wykorzystana turystycznie. Szlaki wodne, w tym głównie kajakowe przebiegają przez gminy:

- Świeszyno, Karlino, Białogard, Bieskierz, Bobolice, Manowo – rz. Radew (52 km)
- Czaplinek, Drawno, Kalisz Pom. Drawsko Pomorskie, – rz. Drawą przez jeziora Poj. Drawskiego, jest szlak im. K. Wojtyły (195 km).
- Grzmiąca – rz. Parsętą przez Barwice, Tychowo, Białogard, Karlino, Dygowo, Gościno, Kołobrzeg (144 km)
- Czaplinek - rz. Pilawa (82 km), szlak rz. Dobrzyca (60 km).
- Człopa – rz. Cieszynka i Płocina (20km).
- Darłowo – rz. Wieprzą od Krępic (40km).
- Dolice – rz. Mała Ina.
- Myślibórz – rz. Myśla.
- Trzebiatów (Mrzeżyno), Płoty, Resko, Świdwin – rz. Rega (w tym 137 km na odcinku Płoty - Resko).
- Sianów - rz. Polnica.
- Stare Czarnowo – rz. Płonią (75 km) przez 6 jezior, w tym jez. Miedwie.
- Stargard Szczeciński - rz. Ina.
- Szczecinek, Biały Bór - „Pętla Szczecinecka” (71 km) i inne (140, 30 i 59 km).
- Wałcz – rz. (60, 82 i 25km), obecne: szlak kajakowy im Jana Pawła II na rz. Rurzyicy.

¹⁴ Faktycznie przyplwajacy goście mogą zacumować w dwóch przystaniach ogólnodostępnych: w Basenie Północnym (dysponującym ok. 100 miejscami) oraz marina Orion; pozostałe 2 przystanie mają charakter rezydencki, w wyjątkowych sytuacjach może w nich zacumować kilka łodzi.

¹⁵ Są to wyznaczone przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej (RZGW) w Szczecinie nawodne miejsca postoju ustanowione w celu umożliwienia przepływu towarowym statkom.

Imprezy wodniackie

Dobrym miernikiem informującym o tym, jaki potencjał stanowi turystyka wodna jest ilość imprez związanych z żeglarstwem i sportami wodnymi w ogóle:

- Barlinek - Regaty Żeglarskie o Puchar Polski w klasie Omega.
- Czaplinek - Inauguracja sezonu żeglarskiego – regaty, wyścigi kajakowe (impreza krajowa), Zawody Żeglarskie.
- Drawno - Piknik nad Drawą (impreza międzynarodowa).
- Dziwnów - Dzień Grecki; regaty turystyczne (zalewowe, międzynarodowe i lokalne – rodzinne).
- Kamień Pomorski - Regaty Żeglarskie.
- Kołobrzeg – Regaty Żeglarskie „O Srebrny Dzwon”, Festiwal Karaibski, konkursy sportowe, turnieje piłki plażowej, zawody pływackie, regaty surfingowe itp.
- Mielno - Międzynarodowe Regaty Żeglarskie klasy Cadet – eliminacje do mistrzostw świata i Europy.
- Mielno - Międzynarodowe Regaty o Puchar Trampa klasy Cadet Eliminacje do Mistrzostw Świata; Międzynarodowy Festiwal Piosenki Żeglarskiej.
- Międzyzdroje - Puchar Europy w windsurfingu.
- Myślibórz - regaty i zawody międzynarodowe m.in. Regaty im. Leonida Teligi, regaty o Błękitną Wstęgę Jeziora Myśliborskiego.
- Nowe Warpno, Stepnica - regionalne regaty.
- Postomino - Eliminacja Mistrzostw Polski Jachtów Sterowanych Radiem; zawody pływackie, zawody krótkofalarskie.
- Świnoujście - Regaty Dni Morza, Regaty Czterech Zakątków, Regaty „Wiatrak” oraz Etapowe Regaty Turystyczne.
- Wolin – regaty turystyczne z PZŻ.
- Złocieniec - Ogólnopolskie Regaty Żeglarskie o puchar Ziemi Złociennickiej.
- Zawody Ratownictwa Morskiego o Mistrzostwo Gminy Rewal w Pobierowie
- Slalom PRO TOUR – regaty windsurfingowe w klasie slalom w ramach cyklu Action Games w Pobierowie

Na podstawie analizy poszczególnych składników wewnętrznych turystyki wodnej sporządzono główne silne i słabe strony produktu.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie geograficzne: <ul style="list-style-type: none"> - łatwiej żeglarzom z Berlina dotrzeć przez Odrę do Bałtyku niż niemieckimi szlakami wodnymi, - położenie Szczecina w centrum Euroregionu. • Bliskość głównych rynków Europy Zachodniej, szczególnie Niemiec, zainteresowanych rezydenckim postojem jachtów na polskim wybrzeżu. • Dostęp do Morza Bałtyckiego (185-kilometrowy odcinek wybrzeża nadmorskiego w obszarze Województwa). • Bogactwo pojezierzy stanowiących prawie 46% obszaru Województwa. • Zalew Szczeciński z jeziorem Dąbie (położenie Zalewu pozwala na uprawianie żeglarstwa zarówno na jachtach pełnomorskich, jak i na jachtach pływających w strefie przybrzeżnej oraz na jachtach śródlądowych). • Wody śródlądowe, zajmujące niemal dwukrotnie większą powierzchnię, niż średnia w kraju. • Liczne jeziora oraz zbiorniki wodne o dużym, niewykorzystanym jeszcze potencjale rozwojowym (Pas Pojezierzy). • Liczne przystanie żeglarskie i porty morskie tworzące sieć żeglarską i stanowiące podstawę do rozwoju żeglarstwa. • Bardzo dobre warunki do uprawiania windsurfingu w Czarnocinie nad Zalewem Szczecińskim, bliskie położenie względem aglomeracji szczecińskiej i berlińskiej daje szansę na rozwój tej formy turystyki jako turystyki weekendowej. • Istniejące już obecnie silne produkty z zakresu turystyki wodnej, jak spływy Drawą, flis odrzański. • Zachodniopomorskie jako prężny na tle Polski ośrodek szkolenia kadr sportowych, zwłaszcza w takich dyscyplinach jak: kajakarstwo i żeglarstwo (dysponowanie kilkoma dobrze przygotowanymi ośrodkami szkolenia kadr). • Wykształcanie się centrów obsługi ruchu turystycznego: Barlinek, Czaplonek, Drawsko Pomorskie, Szczecinek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Słabe turystyczne zagospodarowanie nabrzeży jezior i rzek, szczególnie w pasie pojezierzy, brak taniej bazy noclegowej. Słabo rozwinięte zaplecze socjalne i serwisowe dla form turystyki wykorzystujących akweny wodne (np. przystanie kajakowe, żeglugowe, mariny). • Niewykorzystany potencjał rzecznych szlaków wodnych – nie wypromowane trasy kajakowe • Niemożność stacjonowania rezydenckiego (tzw. zimowanie) w Polsce jachtów zagranicznych bez uiszczania opłat celnych. • Brak zintegrowanych pakietów (np. pakietów weekendowych) turystyki wodnej z ofertami innych form turystyki. • Niewystarczająca promocja i informacja turystyczna. • Brak systemu nadzoru i zarządzania istniejącymi oraz powstającymi trasami kajakowymi. • Brak przystani żeglarskich i miejsc postojowych w Dolinie Odry. • Brak systemowych rozwiązań w zakresie wypożyczalni wodnego sprzętu turystyczno – sportowego. • Brak wystarczającej podaży miejsc stacjonowania dla jachtów w odpowiednich lokalizacjach (np. dla zimowania jachtów). • Niewystarczająca baza czarterowa¹⁶, brak regionalnego, zintegrowanego systemu informacji w zakresie czarteru jachtów. • Liczne niebezpieczeństwa związane z korzystaniem z przystani morskich: <ul style="list-style-type: none"> - silne zafalowania w Trzebieży, - port w Darłowie tylko w zachodniej części pozwala na wejście jachtów o max zanurzeniu do 1,75 m, niebezpieczne wejście przy wiatrach południowo-zachodnich i północno-wschodnich przy sile wiatru powyżej 6-7'B, - jachty o wysokich masztach są zmuszone do ich opuszczenia w Dziwnowie, - niebezpieczne wejście do portu w Mrzeżynie – liczne mielizny i przeszkody wodne, konieczna bieżąca instrukcja radiofoniczna ze strony obsługi nabrzeżnej, - niebezpieczne wejście w główkach portu Kołobrzegu – spiętrzenia wody i silne prądy morskie, - liczne płycizny, np. na jez. Dąbie, które

¹⁶ turyści z Polski przyplývają głównie czarterowymi łodziami lub w mniejszych grupach własnymi łodziami, niemieccy z kolei własnymi jachtami rodzinnie lub we 2-3 osoby

	<p>odstraszają żeglarzy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa o zróżnicowanym standardzie szczególnie przy jeziorach i szlakach wodnych – kajakowych i żeglarskich Województwa, jednocześnie standard bazy jest relatywnie niski w porównaniu z wysokimi cenami, niski jest także odsetek bazy całorocznej. • Niedostateczne bezpieczeństwo wodniaków i sprzętu wodnego na szlakach i przystaniach. • Odczuwalny jest brak przystani na wielu jeziorach • Brak uregulowanych połączeń wodnych pomiędzy zbiornikami wodnymi, przez co wiele szlaków wodnych jeśli jest osiągalna to tylko dla kajakarzy.
--	---

Tabela 29 Silne i słabe strony turystyki wodnej

Źródło: Opracowanie własne

5.1.3. Turystyka specjalistyczna

Województwo posiada doskonałe warunki do rozwoju sportów turystyki specjalistycznej. Ze względu przede wszystkim na posiadane walory naturalne oraz położenie geograficzne największy potencjał i szansę rozwoju w zachodniopomorskim posiadają takie dyscypliny jak: golf, turystyka konna, myślistwo oraz wędkarstwo, turystyka sportowa

Golf

Zaplecze i potencjał produktu

Golf przeżywa obecnie dynamiczny rozwój, szczególnie w krajach Europy Zachodniej, gdzie stale rośnie liczba graczy oraz pól golfowych. Obserwuje się wzrost popularności golfa w dwóch kierunkach: jako produktu turystycznego i dyscypliny sportu. Bez względu jednak na to czy osoba grająca w golf uważa się, za uprawiającą sport czy też tylko aktywność turystyczną, dostrzegalna jest ostatnio tendencja do przemieszczania się pomiędzy różnymi polami golfowymi. W odniesieniu do potencjału Regionu w postaci atrakcyjnych, polodowcowych terenów i położenia względem państw ościennych (szczególnie ze Skandynawii, Niemiec oraz Holandii), które już obecne są głównymi klientami polskich pól golfowych, ogromną szansą dla Województwa jest rozwinięcie golfa jako markowy produkt turystyczny. Nie należy zapominać również o turyście polskim. Jedno pole w naszych warunkach klimatycznych może obsłużyć ok. 36 tys. gości. W warunkach polskich, możemy przyjąć, że funkcjonujące 18 - dołkowe pola notują ponad 10 tys. wejść rocznie.

Golf w Polsce nie jest tak popularny jak w Europie Zachodniej, jednak liczba osób zainteresowanych tą dyscypliną ciągle rośnie. Obecnie to prawie 1260 graczy¹⁷ zrzeszonych w 15 klubach golfowych na terenie Polski.

¹⁷ Dane z początku 2002 r.

Zachodniopomorskie stanowi silny ośrodek golfowy w Polsce. Na terenie Województwa znajdują się obecnie 4 pola golfowe.

- **Amber Baltic Golf Club** w Kołczewie koło Międzyzdrojów,

Amber Baltic Golf Club położony jest na wyspie Wolin, w sąsiedztwie Morza Bałtyckiego, na obrzeżu Wolińskiego Parku Narodowego. Odległość od Szczecina wynosi ok. 90 km. Jest to kompleks golfowy o najwyższym standardzie. Klub golfowy posiada malownicze położenie na pagórkowatym terenie z niewielkimi oczkami wodnymi. Zróżnicowane ukształtowanie terenu, łagodne wzgórza, naturalne jeziora i stawy stwarzają idealne warunki zarówno dla początkujących do nauki, jak i dla zaawansowanych graczy do doskonalenia gry w golfa. Na terenie 66 ha znajduje się 18-dołkowe pole klasy mistrzowskiej „Amber” (par 72) o długości 5831 m, 9-dołkowe pole „Baltic” (par 29) o długości 1307 m, driving range, chipping, pitching area oraz 2 putting greeny. Uzupełnieniem pól jest budynek z restauracją i szatnią.

- **Binowo Park Golf Club** w Binowie koło Szczecina,

Klub golfowy leży na terenie Szczecińskiego Parku Krajobrazowego Puszczy Bukowej. Od centrum Szczecina dzieli go zaledwie 20 km. Pole zlokalizowane jest na pofałdowanym terenie z licznymi oczkami wodnymi, co podnosi jego atrakcyjność i stopień trudności. W skład kompleksu wchodzi: pole mistrzowskie 18-dołkowe (par 72) o długości 6013 m, pole treningowe 9-dołkowe (par 29) o długości 1380 m, driving range, minigolf i plac zabaw dla dzieci. Budynek klubu posiada restaurację, bar, salę klubową, szatnie i sauny.

- **Modry Las Golf Club** pod Choszczem

Modry Las Golf Club to wyjątkowo piękny kompleks golfowy zaprojektowany przez legendarnego Gary Playera, zaliczany do 100 najlepszych pól golfowych w Europie. Modry Las Golf Club leży w pobliżu Choszczna, ok. 75 km na południowy wschód od Szczecina, nad urokliwym jeziorem Raduń. Rozciąga się na 130 ha dziewiczego krajobrazu, łącząc w sobie to co najlepsze: łagodnie opadające wzgórza, pola dzikich kwiatów i połacie modrego, brzozowo – sosnowego lasu. Wszystko okolone jest przez dwa spokojne jeziora zasilane wodą z pobliskiego źródła. Na obszarze 130 ha zlokalizowane jest 18-dołkowe pole (par 72) o długości 6649 m. Poza grą w golfa można tu uprawiać sporty wodne i korzystać z ośrodka jeździeckiego.

Uzupełnieniem oferty pól golfowych są obiekty Driving Range:

- w Rusowie, gmina Ustronie Morskie w gospodarstwie agroturystycznym ‘Alte Farm’ ,
- w Kołbaskowie na terenie planowanego przyszłego pola golfowego,

Dodatkowo oferta Województwa w zakresie golfa wspierana jest poprzez pola do mini golfa, które znajdują się w:

- Kołobrzegu,
- Szczecinie (Binowo),
- Międzyzdrojach,
- Rewalu,
- Niechorzu,
- Łukęcinie.
- Kołbaskowo
- Połczyn Zdrój

Turystyka golfowa może być przykładem działań na rzecz tworzenia markowego produktu turystycznego województwa zachodniopomorskiego, wykorzystującego naturalne uwarunkowania klimatyczne, urozmaicone ukształtowanie terenu z licznymi małymi oczkami wodnymi.

Turystyka Konna

Zaplecze i potencjał produktu

W Województwie występują doskonałe warunki dla uprawiania turystyki jeździeckiej, w tym kilku i kilkunastodniowych całorocznych rajdów konnych. Województwo posiada również dobrze rozwinięte i ciągle rosnące zaplecze ośrodków turystyki jeździeckiej. Łącznie to ponad 60 obiektów.

Turysta odwiedzający region i pragnący pojeździć konno ma wiele możliwości do wyboru począwszy od wczasów w małych gospodarstwach dysponujących 1 lub 2 końmi ujeżdżonymi pod wierzch, poprzez parodniowe wycieczki w siodle, obozy jeździeckie, skończywszy na pobycie w stadninach i stadach ogierów.

Jednym z największych i najbardziej znanych w kraju jest Stado Ogierów w Białym Borze. Jest to ośrodek treningowy oferujący bogaty program szkoleniowy dla amatorów jazdy konnej i jeździeckiej elity. Na terenie województwa zachodniopomorskiego wytyczone są **szlaki konne** prowadzące przez regiony Pomorza Zachodniego.

Szlaki konne

Szlak konny Pojezierza Drawskiego – Szlak konny Pojezierza Drawskiego rozpoczyna się w dzielnicy Łobza – Świętoborzec, a kończy w Białym Borze. Długość całego szlaku wynosi 186,4 km. Przemierza on z zachodu na wschód, przez niezwykle zróżnicowany polodowcowy obszar Pojezierza Drawskiego, który nasycony jest wzniesieniami moreny czołowej, poprzecinany licznymi dolinami rzek, strumieniami i jeziorami. Przebiega on przez północną część Drawskiego Parku Krajobrazowego. Przedostaje się przez rozległe, widokowe obszary pól, łąk i nieużytków oraz zwartych kompleksów leśnych. Łączy większość ośrodków jeździeckich Pojezierza Drawskiego, zlokalizowanych w:

- Łobzie (Świętoborzec),
- Boninie,

- Zagożdzie,
- Starym Resku,
- Zajączkowie,
- Przybkówku,
- Strzeszynie,
- Lipnicy,
- Miłobądzu (Karolewku),
- Stępnio,
- Białym Borze.

Połączony jest z innymi szlakami konnymi prowadzącymi do ośrodków jeździeckich w Komorzu i Kołomacie oraz dwoma pętlami szlaków, na popolygonowych terenach koło Bornego Sulinowa. Podąża on mało uczęszczanymi gruntowymi drogami i ścieżkami, w wyjątkowo malowniczym polodowcowym krajobrazie, w pobliżu 25 jezior. Przecina nurt 7 rzek: Starej Regi, Wogry, Bliskiej Strugi, Dębnicy, Piławy, Płynicy, Gwdy i Dołgiej. Szlak konny Pojezierza Drawskiego dzieli się na 5 odcinków:

1. Świętoborzec (Łobez) – Bonin – Cianowo – Zagozd (15,6 km)
2. Zagozd – Olchowiec – Żółte – Przytoń – Donatowo – Jelenino – Stare Resko – Zajączkowo – Wilcze Jary – Kolonia Popielewo – Brzękowice – Popielewskie Góry – Kolonia Brusno – Nowe Koprzywno – Dolina Dębnicy – Kolonia Przybkowo – Przybkówko (69,6 km)
3. Przybkówko – Trzemienko – Strzeszyn – Liszkowo – Bród na Piławie – Borne Sulinowo (23,8 km)
4. Borne Sulinowo - Krągi – Jelonek – Dziki – Lipnica – Szczecinek – Raciborki – Czarnobór – Gwda Wielka – Miłobądz (Karolewko) (54,5 km)
5. Miłobądz – Dołgie – Stepień – Biskupiec – Biały Bór (18,9 km).

Szlak konny Pomorza Środkowego - Szlak konny Pomorza Środkowego rozpoczyna się w miejscowości Włoki, a kończy w Białym Borze. Łączy on większość ośrodków jeździeckich Pomorza Środkowego. Szlak oznakowany jest pomarańczowym kołem o średnicy 60 mm. Długość szlaku wynosi 138,4 km. Dzieli się na 5 odcinków:

1. Włoki – Łazy (47,85 km),
2. Kędzierzyn – Skibno (6,7 km),
3. Przytok – Krąg (23,75 km),
4. Krąg – Biały Bór (48,4 km),
5. Warblewo – Wietrzno (11,7 km).

Szlak konny Templariuszy - Szlak konny Templariuszy prowadzi z jeziora Szmaragdowe w Szczecinie do Bielina i z powrotem. Dzieli się na 9 odcinków:

1. Szczecin Jezioro Szmaragdowe – Gardno / Wełyń
2. Gardno – Otoki
3. Otoko – Stoki
4. Stoki – Bielin
5. Bielin – Żelichów
6. Żelichów – Raduń
7. Raduń – Baniewice
8. Baniewice – Gardno
9. Gardno – Szczecin Jezioro Szmaragdowe.

Myślistwo

Tereny Województwa Zachodniopomorskiego uznawane są za najbogatsze łowne tereny w Polsce. Duże obszary lasów i zarośli, gęsta sieć rzek, jezior oraz bujna roślinność trawiasta stwarzają znakomite warunki do rozwoju dla licznych gatunków zwierząt. Bogactwem zachodniopomorskich lasów są przede wszystkim jelenie, sarny i dziki. Występują też daniele i łosie. Są również borsuki, lisy, kuny, norki, zające, kuropatwy i słonki.

Liczne kompleksy leśne na terenie Województwa, w tym najlepsze warunki łowieckie na terenie Cedyńskiego Parku Krajobrazowego oraz w trójkącie Bobolice – Biały Bór – Polanów.

Dogodne warunki do organizowania polowań.

- Prężnie działające koła łowieckie współpracują z Biurami Polowań Dewizowych (17 jednostek) i organizują polowania dla myśliwych zagranicznych. Obserwuje się stale rosnące zainteresowanie tą ofertą polowań.
- Istniejąca baza noclegowa dla myśliwych dewizowych, np.: WKŁ Sokół Szczecin, „RYŚ” Stargard, „GŁOWACZ” Szczecin.
- Istniejące kwatery myśliwskie, w tym m.in. przy OHZ w Manowie, przy Kole Łowieckim „Darzbór” w Szczecinku, przy Kole Łowieckim „Oręż” w Smołdziejcinie, w Międzyrzeczu, przy Kole Łowieckim „Sokół”, w Ostoi – Łące przy Kole Łowieckim „Dzik” w Świnoujściu.

Większość Kół kwateruje swoich gości u kwaterodawców prowadzących działalność agroturystyczną.

Wędkarstwo

- Liczne prywatne stawy rybne w pasie nadmorskim i pojeziernym udostępnione turystycznie.
- Bogactwo i różnorodność gatunków ryb np. płocie, leszcze, karpie, liny, okonie, sandacze, szczupaki, węgorze, pstrągi, jesiotry, sielawy (głównie na jez. Lubie).
- Bogactwo ryb łososiowatych (łosoś, troć, pstrąg, lipień) w rzekach Parsęta i Radew.
- Możliwość uprawiania wędkarstwa morskiego (pas nadmorski) i śródlądowego (obszar pojezierzy).
- Rozwój wędkarstwa jako uatrakcyjnienie pobytu turysty odwiedzającego gospodarstwa agroturystyczne (specjalizacja gospodarstw).

Turyści zainteresowani uprawianiem wędkarstwa morskiego mogą skorzystać z ofert nadmorskich miejscowości, np. Kołobrzegu, Mrzeżyna (gdzie organizowane są 1-2 dniowe rejsy) oraz Darłowa – połów ryb na kutrach i statkach wycieczkowych, morski połów ryb na wędkę.

W oparciu o przeprowadzoną analizę wnętrza produktu turystyki specjalistycznej zidentyfikowano następujące jego silne i słabe strony.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie geograficzne – teren przygraniczny (położenie na szlakach tranzytowych ze Skandynawii na południe Europy). • Bliskość głównych rynków Europy Zachodniej, szczególnie Niemiec (duże zainteresowanie turystyką kwalifikowaną, w tym szczególnie golfem oraz myślistwem dewizowym). Zachodniopomorskie stanowi dla nich atrakcyjny rynek. • Naturalna predestynacja Regionu do rozwoju golfa, turystyki konnej oraz myślistwa – zróżnicowane, bogate biologicznie i krajobrazowo środowisko przyrodnicze. • Bogactwo zasobów historycznych i kulturowych mogących wpływać na wzrost atrakcyjności pobytu turysty w Regionie. • Potencjał infrastruktury golfowej w Województwie (obecnie najlepiej w Polsce rozwinięta baza pól golfowych 18-dołkowych – 3 pola na terenie Województwa oraz 1 pole 9-dołkowe). • Pola zachodniopomorskie należą do ciekawie zlokalizowanych, w otulinach parków krajobrazowych, pola utworzone na obszarach naturalnych (w przeciwieństwie do pól budowanych w ramach rekultywacji terenów przemysłowych). 	<ul style="list-style-type: none"> • Słabo rozwinięta infrastruktura dla form turystyki wykorzystujących akweny wodne, w tym wędkarstwa. • Słabo rozwinięta infrastruktura w zakresie tras konnych (mała liczba wyznaczonych tras turystyki konnej) oraz miejsc postojowych dla koni. • Golf jest obecnie postrzegany przez turystę polskiego jako sport drogi, elitarny. Mała dostępność do pól tanich, z których mogliby korzystać ludzie średniozarabiający. • Niewystarczająca liczba zintegrowanych pakietów oferty turystyki specjalistycznej, (np. pakiety weekendowe łączące różne formy turystyki). • Niewystarczająca promocja i informacja turystyczna. • Mała liczba silnie wizerunkowych, specjalistycznych imprez promujących w/w formy turystyki. • Niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa o zróżnicowanym standardzie; standard bazy jest relatywnie niski w porównaniu z wysokimi cenami, niski odsetek bazy całorocznej.

<ul style="list-style-type: none"> • Doskonałe warunki terenowe (tereny z epoki lodowcowej - piaszczyste gleby (budowa pola nie stanowi alternatywy dla rozwoju rolnictwa) idealnie nadające się na budowę pól golfowych (obniżenie kosztów prac ziemnych). • Województwo posiada duże przestrzenie ziemi popegeerowskiej i komunalnej (stosunkowo niska cena gruntów), co stanowi atut przy lokowaniu inwestycji, w tym w pola golfowe w zachodniopomorskim. • Dobrze rozwinięte i ciągle rosnące zaplecze ośrodków turystyki jeździeckiej w województwie. • Silny potencjał turystów golfowych w obszarze Morza Bałtyckiego. • Atrakcyjna baza dla myśliwych dewizowych (atrakcyjne tereny, dobra dostępność komunikacyjna). • Golf, myślistwo, wędkarstwo oraz turystyka konna są produktami wydłużającymi sezon turystyczny. Turystyka ta może być uprawiana przez niemal cały rok (wędkarstwo nawet zimą). 	
---	--

Tabela 30 Silne i słabe strony produktu turystyki specjalistycznej

Źródło: Opracowanie własne

Analiza szans i zagrożeń turystyki aktywnej i specjalistycznej

W oparciu o przeprowadzoną analizę uwarunkowań dla rozwoju produktu **turystyki aktywnej i specjalistycznej** zidentyfikowano następujące szanse i zagrożenia.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące zainteresowanie zdrowym, aktywnym trybem życia. • Rosnący popyt na wypoczynek aktywny na rynku krajowym i zagranicznym. • Bogactwo i zróżnicowanie przestrzenne Regionu sprzyjające rozwojowi turystyki aktywnej i specjalistycznej. • Integracja z UE, szansa pozyskania źródeł finansowania (fundusze strukturalne). • Wspólna promocja Województwa, ukierunkowanie i ujednoczenie działań wizerunkowych oferty turystycznej Regionu. • Rozwój sieci przystani morskich, szczególnie w kontekście zapewniania się miejsc na zimowanie jachtów (miejsc rezydenckich) w Niemczech. • Wzrost zainteresowania żeglarstwem w kraju jak i za granicą. • Rozwój sieci lotnisk poradzieckich – poprawa dostępności komunikacyjnej dla wybranej grupy turystów (rozwój czarterów) 	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikacja – szczególnie w sezonie trudno przejezdne drogi w pasie nadmorskim oraz nienajlepiej rozwinięta sieć połączeń kolejowych szczególnie z gminami w pasie pojezierzy. • Niski stopień skomercjalizowania i dostępności do rynku. • Słaby system informacji i dystrybucji informacji w Regionie o dostępnych formach turystyki aktywnej i specjalistycznej. • Niewystarczający kapitał inwestycyjny. • Niska jakość standardu bazy przy wysokich cenach może spowodować odpływ turystów krajowych za granicę i zahamować napływ turystów zza granicy. • Niedostateczna wiedza o potrzebach i wymaganiach turystów (brak badań jakościowych). • Konkurencja ze strony regionów sąsiednich, w tym w szczególności Niemiec oraz Skandynawii.

<ul style="list-style-type: none">• Rozwijanie nowych i rozwijających się form turystyki specjalistycznej w Regionie, w tym turystyki sportów ekstremalnych, np. paralotniarstwa, jako szansa osiągnięcia przewagi konkurencyjnej i bycia liderem na rynku polskim.• Rozwój wędkarstwa morskiego (transformacja rybołówstwa) jako oferta na sezon zimowy.• Rosnące zainteresowanie i moda na hippikę jako szansa dla ośrodków jeździeckich Województwa (kierowanie oferty również na rynki zagraniczne, głównie Niemiec).• Wzrastające zainteresowanie turystyką golfową w Europie – „moda” na uprawianie golfa w Polsce.• Rozwój hippiki i golfa poprzez zajęcia edukacyjne dla młodzieży (łączenie oferty z wyjazdami „zielonych szkół”).• Rozwój turystyki specjalistycznej (szczególnie golfa oraz hippiki) jako składnika oferty do pakietów biznesowych.• Rozwój zintegrowanych obszarów turystycznych, jako jeden z elementów transformacji wsi.• Turystyka specjalistyczna jako szansa na przedłużenie sezonu strefy nadmorskiej.• rebranding – niekojarzenie turystyki woj. zach. tylko z pasem nadmorskim, ale także z innymi obszarami silnie nacechowanymi możliwością rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej,• szerokie wykorzystywanie Internetu do pozyskiwania nowych turystów i dystrybuowania wiedzy na temat turystyki aktywnej i specjalistycznej dostępnej w woj. zach.	<ul style="list-style-type: none">• Rosnąca konkurencja ze strony regionów polskich.• Wysokie bezrobocie, spadek dochodów ludności.• Obostrzenia i wymogi ochrony przyrody i środowiska jako czynnik hamujący tempo rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej w Regionie¹⁸.• Brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego na poziomie lokalnym jako utrudnienie dla rozwoju infrastruktury turystycznej w Regionie.• Miejscowe obciążenie lokalnego środowiska naturalnego, które nie sprzyja zintegrowanemu rozwojowi produktu turystyki aktywnej i specjalistycznej,• brak identyfikacji turystyki województwa zachodniopomorskiego przez turystów zewnętrznych jako adekwatnej do potrzeb kreowania produktu turystyki aktywnej.• Nieprzychylnie rozwiązania podatkowe, zwłaszcza w zakresie podatku od nieruchomości oraz brak zrozumienia dla rozwoju golfa, jako sportu masowego.
--	--

Tabela 31 Analiza szans i zagrożeń turystyki aktywnej i specjalistycznej.

Źródło: opracowanie własne

¹⁸ Proces obejmowania ochroną coraz to nowych obszarów trwa nieustannie. Utworzenie nowych parków krajobrazowych spowoduje obostrzenia w inwestowaniu turystycznym, a szczególnie utrudni proces zagospodarowania pojezierzy (działania z zakresu ochrony lasów, gleb wysokiej jakości itp.).

5.2. Turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna

Turystykę uzdrowiskową na potrzeby tego opracowania określimy jako wyjazdy związane z kuracją sanatoryjną, rehabilitacją i leczeniem uzdrowiskowym, powiązane z zabiegami przyrodolecznictwa świadczonymi na podstawie konsultacji lekarza uzdrowiskowego.

Turystyka zdrowotna obejmuje szerszy zakres motywacji, w tym poprzez oferowanie usług związanych z zaspokojeniem potrzeby zdrowotno – wypoczynkowej, relaksacyjnej, poprawy urody i samopoczucia. Turystykę zdrowotną nazywamy więc pozostałe formy wypoczynku, rekreacji, kuracji, sprzyjające zdrowiu, nie wymagające skierowania lub konsultacji lekarza specjalisty, (nie związane ze specjalistycznymi zabiegami balneologicznymi). Najpopularniejszymi formami turystyki zdrowotnej są ośrodki typu SPA (Sanitec Per Aqua), powstające także poza obszarami gmin uzdrowiskowych. Specyfiką ośrodków typu SPA jest odpowiednio zaprojektowany kompleks turystyczny, w tym rozbudowane części infrastruktury wodnej (baseny, aquaparki), zaplecze typu fitness (kinezyterapia) oraz gabinety zabiegowo-rehabilitacyjne. Przykładem tego typu obiektu w Województwie jest „Hotel Senator” w Dźwirzynie k. Kołobrzegu.

W Województwie Zachodniopomorskim istnieją doskonałe warunki do rozwoju turystyki zdrowotnej. Głównym walorem sprzyjającym tej formie turystyki jest szczególnie morski mikroklimat (185 km pas wybrzeża). Już przed wojną dynamiczny rozwój przeżywały takie kurorty jak: Kołobrzeg (Kolberg), Połczyn Zdrój (Bad Polzin), Świnoujście (Swinemünde) i Międzyzdroje (Misdroy). Dodatkowym atutem dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej w Województwie są surowce uzdrowiskowe, w tym pokłady borowin oraz źródeł solankowych.

Turystyka uzdrowiskowa na tle tradycyjnych usług turystycznych posiada znaczące atuty, w tym:

- Znikoma podatność na sezonowość (turnusy kontraktowane przez cały rok).
- Dłuższy średni okres pobytu w zakładach uzdrowiskowych (turnusy krótsze, najczęściej komercyjne lub na zasadach ambulatoryjnych 14 i 21, tradycyjne sanatoryjne 24 dniowe, rzadziej 7 dniowe komercyjne) – średnio powyżej 14 dni.
- Wyższe średnie przychody ze względu na świadczenie dodatkowych usług w ramach kuracji.
- Wysoki szacowany mnożnik zatrudnienia – 100 stanowisk pracy stworzonych w turystyce uzdrowiskowej generuje kolejne ponad 200 nowych miejsc w pozostałych działach gospodarki.

Działalność uzdrowiskowa jest prowadzona w woj. zachodniopomorskim na obszarze 5 gmin posiadających obecnie status uzdrowiska (Kołobrzeg, Połczyn Zdrój, Kamień Pomorski, Świnoujście i Dąbki) oraz przez pojedyncze ośrodki – w innych miejscowościach nadmorskich np. w gminie Rewal (Pobierowo, Pogorzelica i Niechorze).

Markowy produkt uzdrowiskowy, zawierający specjalne korzyści dostarczane klientowi należy oprzeć na tzw. esencji marki (*brand essence*), w przypadku Regionu określonej jako **Zachodniopomorskie – czuj się zdrowo i komfortowo!**

Dla podkreślenia markowego charakteru produktu oraz skuteczniejszego dopasowania do potrzeb klientów, istotne znaczenie ma indywidualizacja ofert poszczególnych kurortów, poprzez podkreślenie ich cech szczególnych, wyróżników.

Zaplecze i potencjał produktu

Świnoujście

Jako **uzdrowisko - Świnoujście** słynie przede wszystkim z czystego, morskiego klimatu, bogatego w jod powietrza oraz złóż borowiny i źródeł wyjątkowej, jodkowo – bromkowo - sodkowej solanki. Uzdrowiskowa tradycja miasta sięga 1822 roku, kiedy to kuracjusze przybywali głównie na modne wówczas kąpiele morskie. Po odkryciu źródeł solankowych w 1897 roku, Świnoujście zyskało na popularności i z czasem rozwinęło się w jedno z najatrakcyjniejszych i posiadających najlepszą ofertę uzdrowisk na skalę europejską. Wszystkie tutejsze sanatoria i zakłady przyrodolecznicze mogą zadowolić nawet najwybredniejsze gusta. W Świnoujściu leczy się choroby dróg oddechowych, kardiologiczne, dermatologiczne, otyłość, schorzenia narządów ruchu, układy krążenia i stany po masterktomii. Prócz profesjonalnych zabiegów leczniczych, można skorzystać także z pojedynczych zabiegów lub całych kuracji upiększających i relaksujących. Aby kuracjusze nie nudzili się w czasie wolnym, miasto w sezonie zasypuje wręcz turystów i mieszkańców imprezami cyklicznymi i mnóstwem wydarzeń kulturalnych. Należy tu wspomnieć chociażby o Karuzeli Cooltury, FAMIE, Festiwalu Piosenki Morskiej "Wiatrak", Muzycznej Muszli, czy Lecie nad Świną.

Do dyspozycji gości **Uzdrowisko Świnoujście** posiada:

- osiem budynków sanatoryjnych położonych w dzielnicy nadmorskiej: "Bursztyn", "Swarożyc", "Admirał I", "Światowid", "Adam-Ewa", "Bałtyk", "Trzygłów", "Henryk",
- Zakład Przyrodoleczniczy "Rusalka" – najnowocześniejsza baza zabiegowa przystosowana dla osób niepełnosprawnych, wykonuje się tu około 30 rodzajów zabiegów, obiekt klimatyzowany,
- Zakład Przyrodoleczniczy "Bałtyk" – przystosowany dla osób niepełnosprawnych, wykonuje się tu 20 rodzajów zabiegów, znajduje się tu również jedyny w mieście basen solankowy, w którym odbywają się zajęcia gimnastyki rehabilitacyjnej,
- Zespół Restauracji Uzdrowiskowych, w których serwowane są tradycyjne potrawy kuchni polskiej.

Uzdrowisko Świnoujście świadczy usługi :

- turnusy sanatoryjne i szpitalne ze skierowaniem z NFZ,
- leczenie ambulatoryjne ze skierowaniem z NFZ,

- wczesną rehabilitację kardiologiczną ze skierowaniem ze szpitala specjalistycznego,
- pobyty lecznicze z zabiegami,
- pobyty wczasowe, świąteczne,
- wczasy odchudzające,
- zabiegi.

Uzdrowisko Świnoujście zapewnia:

- nowoczesną bazę hotelową i zabiegową przystosowaną dla potrzeb osób niepełnosprawnych – pokoje o wysokim standardzie z łazienkami i balkonami, wyposażone w TV-SAT, chłodziarki, czajniki bezprzewodowe, telefony i łącza internetowe,
- całodienne wyżywienie (dieta lekkostrawna lub ogólna),
- całodobową opiekę lekarsko-pielęgniarską,
- szeroką gamę zabiegów przyrodoleczniczych (około 50 rodzajów) w oparciu o surowce naturalne: borowinę nizinną i solankę bromkowo-jodkowo-sodkową (basen solankowy, okłady borowinowe, a także masaże suche i podwodne, bicze szkockie, terapia prądowa, laser),
- odnowę biologiczną, saunę i solarium.

Uzdrowisko Świnoujście posiada również ofertę dodatkową:

- zajęcia fitness,
- saunę,
- jacuzzi,
- solarium,
- wieczorki taneczne,
- parking,
- oferty wycieczek krajowych i zagranicznych.

Uzdrowisko Świnoujście specjalizuje się w leczeniu chorób:

- kardiologicznych,
- dermatologicznych,
- pulmonologicznych,
- reumatologicznych,
- układu narządu ruchu,
- układu oddechowego,
- układu krążenia,
- kobiet po mastektomii,
- leczeniu otyłości.

Kamień Pomorski

Kamień Pomorski jako nadmorskie **uzdrowisko** posiada złoża borowiny i źródła solankowe, które w połączeniu z nadmorskim klimatem tworzą tu centrum leczenia schorzeń reumatologicznych, narządu ruchu, układu krążenia oraz neurologicznych, a także rehabilitacji ortopedycznej, kardiologicznej i po mastektomii. Na kuracjuszy czekają sanatoria oraz zakład przyrodolecznicy, który oferuje również szereg profesjonalnych zabiegów upiększających i pielęgnujących urodę.

Do dyspozycji gości **Uzdrowisko Kamień Pomorski** zapewnia:

- pięć budynków sanatoryjnych: "Chrobry", szpital uzdrowski "Mieszko", "Gryf", "Dąbrówka" i Zakład Przyrodolecznicy "Feniks",
- położenie w Parku Zdrojowym pośród zieleni i w oddaleniu od zgiełku,
- zabiegi w sanatoriach, Zakładzie Przyrodolecznicy i na basenie krytym,
- bazę zabiegową dostępną 6 dni w tygodniu,
- główne profile lecznicze: reumatologia, neurologia, schorzenia układu krążenia, kardiologia i ortopedia.

Uzdrowisko **Kamień Pomorski** ma swojej ofercie:

- naturalne surowce lecznicze: borowina i solanka,
- ofertę zabiegów leczniczych dla kobiet po mastektomii oraz elektrolecznictwo, światłolecznictwo, kąpiele solankowe, okłady borowinkowe i wiele innych,
- unikalną Jaskinię Solną, która zapewnia odprężenie i relaks w mikroklimacie naturalnej grotty solnej,
- masaże – klasyczny i podwodny;
- kąpiele – solankowe i kwasowęglowe,
- fizykoterapię,
- dla ceniących spokojny umysłowy relaks – stoliki szachowe w otoczeniu zieleni Parku Zdrojowego,
- pozauzdrowską ofertę – wycieczki, spektakle, koncerty, regaty.

Uzdrowisko **Kamień Pomorski** poleca:

- pakiet "Aktywny wypoczynek" (odpoczynek przez ruch),
- pakiet "Dla Rencistów" (odbudowa i regeneracja zdrowia),
- pakiet "Slim line" (wspaniała linia nie tylko dla kobiet),
- pakiet "Antystresowy weekend" (3 dni relaksu i odpoczynku),
- pobyty świąteczne i noworoczne (rodzinna atmosfera i wspaniały wypoczynek).

Uzdrowisko zaprasza również firmy do organizowania pobytów konferencyjnych i szkoleniowych oraz odnowy biologicznej dla swoich pracowników.

Kołobrzeg

Profil leczniczy **Uzdrowiska Kołobrzeg** jest bardzo szeroki. Leczy się tu i rehabilituje zarówno dorosłych, jak i najmłodszych kuracjuszy cierpiących na schorzenia górnych dróg oddechowych, kardiologiczne, układu nerwowego, wydzielania wewnętrznego i przemiany materii, a także na choroby skórne, tarczycy, otyłość i cukrzycę.

Uzdrowisko Kołobrzeg prowadzi leczenie uzdrowskie w formie:

- szpitali uzdrowskich,
- sanatoriów,
- leczenia ambulatoryjnego.

Do dyspozycji gości **Uzdrowisko Kołobrzeg** zapewnia:

- cztery budynki sanatoryjne: "Mewa", "Muszelka", "Słoneczko" i odnowiony budynek "Perła Bałtyku",
- bazę diagnostyczno-leczniczą, w oparciu o którą leczy się choroby dróg oddechowych, schorzenia kardiologiczne, schorzenia narządu ruchu oraz przemiany materii,
- pobyty lecznicze, wypoczynkowe i rehabilitacyjne, w obiektach położonych ok. 100 m od plaży,
- zakwaterowanie w pokojach 1, 2, 3-osobowych z pełnym węzłem sanitarnym, TV-Sat i lodówką,
- całodienne wyżywienie,
- bogaty program imprez towarzyszących,
- szeroki wachlarz zabiegów balneologicznych, hydroterapeutycznych, kinezyterapeutycznych i fizykoterapeutycznych.

Połczyn Zdrój

Połczyn-Zdrój jest jedynym uzdrowskiem leżącym w malowniczej krainie zwanej Pojezierze Drawskie. Koszalin znajduje się stąd w odległości 57 km, a Szczecin 150 km. Usytuowanie miasta w kotlinie, pośród morenowych wzgórz, jezior i lasów – częściowo należących do Drawskiego Parku Krajobrazowego, stanowi o jego uroku i nieocenionych walorach klimatyczno-leczniczych.

Dziś o Połczynie mówi się "kurort z duszą". Jest to jedno z najbardziej atrakcyjnych uzdrowskich w Polsce. Z powodzeniem można tu leczyć i rehabilitować schorzenia neurologiczne, ortopedyczne, reumatyczne oraz ginekologiczne. O kuracjuszy zadba personel każdego z funkcjonujących tu sanatoriów zlokalizowanych w najatrakcyjniejszej części miasteczka.

Do dyspozycji gości **Uzdrowisko Połczyn Zdrój** Grupa PGU S.A. zapewnia:

- cztery budynki sanatoryjne: "Gryf", "Irena", "Borkowo", "Podhale",
- pokoje o wysokim standardzie,

- całodobową opiekę lekarsko-pielęgniarską,
- bazę zabiegową dostępną 7 dni w tygodniu w miejscu zakwaterowania,
- profile lecznicze: reumatologię, neurologię, ortopedię, ginekologię,
- turnusy: rehabilitacyjne, NFZ, ZUS,
- konferencje, szkolenia,
- nowo otwartą doskonale wyposażoną salę fitness.

Strefa “**SPA – Zdrojowe Zacisze**” oferuje:

- nowo otwarty obiekt,
- pokoje o wysokim standardzie,
- zabiegi na ciało, twarz, masaże,
- kapsułę spa,
- gabinety z hydroterapią,
- jacuzzi z podgrzewanymi leżankami,
- sauny,
- łaźnię błotno-parową,
- gabinet manicure, pedicure,
- zabiegi wykonywane przez specjalistów, kosmetykami renomowanych firm.

Uzdrowisko Połczyn Zdrój Grupa PGU S.A. oferuje:

- naturalne surowce lecznicze: borowina i solanka,
- ofertę ponad 50 zabiegów leczniczych, m.in.: zawijania borowinowe, tampony borowinowe, itp.
- różnorodne masaże: gorącymi kamieniami, ziołowymi stemplami, refleksyjny stóp, borowinowy, wyszczuplający, klasyczny, podwodny, wibracyjny, relaksacyjny twarzy,
- aktywny wypoczynek: basen kryty z sauną, basen zewnętrzny, aquaaerobik, ścieżkę rowerową, szlaki wędrowne, nordic walking,
- codzienną porcję tańca i muzyki, a także wycieczki i inne atrakcje.

Uzdrowisko Połczyn Zdrój Grupa PGU S.A. poleca gotowe pakiety pobytowe:

- tradycyjnistom – Klasyczną kurację uzdrowską,
- niezdecydowanym – Kurację w pigułce,
- emerytom – Kurację dla seniora,
- dbającym o linię – Smukłą sylwetkę,
- zabieganym – Weekendowy Mini Relaks,
- firmom – pobyty konferencyjne i szkoleniowe,
- brydżystom – Uzdrowski Kongres Brydżowy (miesiąc styczeń),
- wszystkim – pobyty świąteczne i noworoczne.

Dąbki

Mała wieś **Dąbki** jest najmłodszym z uzdrowisk na terenie Zachodniopomorskiego. **Dąbki** w gminie Darłowo to dość nietypowe nadmorskie uzdrowisko. Z jednej strony z piękną, piaszczystą plażą otoczoną pasem zalesionych wydm, z drugiej przytulone do malowniczego jeziora Bukowo. Łagodny klimat i jod w powietrzu pozytywnie wpływają na drogi oddechowe, alergię i układ immunologiczny. Sześciokilometrowa promenada leśna i ścieżki zdrowia stwarzają warunki do kojących spacerów.

Dąbki położone są w strefie klimatu nadmorskiego, silnie oddziałującego na organizm ludzki, złagodzonego obszarami leśnymi oraz bliskością rozległego jeziora Bukowo. Ten szczególny klimat, odznaczający się działaniem bodźców ochładzających, uwarunkowanych temperaturą powietrza, większą jego wilgotnością i silniejszym wiatrem typowym dla strefy kontaktowej ląd-powietrze, wykorzystuje się w leczeniu wielu schorzeń.

Leczy się tu schorzenia układu oddechowego, krążenia i pokarmowego. Kuracjuszy i wczasowiczów zapraszają ośrodki leczniczo-wypoczynkowe oraz sanatoria. Odkryte złoża borowiny są bardzo dobrej jakości. Badania wykazały też występowanie złóż chlorkowo-sodowych.

Analiza poszczególnych składników wewnętrznych produktu wskazuje, na główne silne i słabe strony produktu turystyki uzdrowiskowej i zdrowotnej Województwa.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> wysoka jakość i niska dekapitalizacja infrastruktury leczniczo-zabiegowej (na tle uzdrowisk krajowych stan techniczny infrastruktury medycznej i zabiegowej jest zadawalający), wysoki poziom merytoryczny i przygotowanie zawodowe kadry medycznej, wysoki poziom usług i wysoka skuteczność świadczonych usług uzdrowiskowych i medycznych, zabytkowy charakter wielu obiektów uzdrowiskowych, w tym w Połczynie Zdroju, Świnoujściu, bogata historia i tradycje, istotne elementy przy budowie produktów markowych tworzące tzw. źródło marki, wizerunek ośrodków uzdrowiskowych o dobrej jakości usług oraz wysokiej skuteczności kuracji, wysoki potencjał rozwoju, w tym także w zakresie pozyskiwania nowych atrakcyjnych obszarów pod „strefy” uzdrowiskowe np. Trzcimsko Zdrój (stara się o przywrócenie statusu), okolice Zalewu Szczecińskiego (np. gmina Dobra, pokłady solanki, źródła 	<ul style="list-style-type: none"> mała liczba lub zły stan techniczny atrakcji uzdrowiskowych (brak pijalni wód z prawdziwego zdarzenia, oranżerii, elementów drewnianej architektury parkowej, niedoinwestowanie parków zdrojowych), niewystarczająca oferta usług oraz brak odpowiedniej bazy pozwalającej na obsługę segmentów zainteresowanych turystyką zdrowotną (profilaktyczną), niedostateczny marketing, w tym brak skutecznych systemów dystrybucji i sprzedaży ofert klientom komercyjnym, niedostateczne przygotowanie personelu pomocniczego w zakresie obsługi klientów zagranicznych oraz komercyjnych, (w tym nieadekwatne do potrzeb rynku umiejętności w zakresie znajomości języków obcych). słabość legislacyjna – brak koniecznych uregulowań prawnych, w tym ustawy o gminach uzdrowiskowych, czy o lecznictwie uzdrowiskowym dyktat Narodowego Funduszu Zdrowia - istotna bariera w zakresie dystrybucji ofert lecznictwa uzdrowiskowego (narzucanie stawek, limitów itp.)

<p>geotermalne, borowin), pas nadmorski (szczególnie miejscowości z otuliną borów sosnowych), pojezierza (np. Borne Sulinowo).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • widoczne małe zainteresowanie podmiotów turystyki uzdrowiskowej w zakresie podejmowania działań marketingowych, • prowadzone są nieliczne badania marketingowe produktu turystyki uzdrowiskowej woj. zach. oraz w zakresie jakości i oczekiwań turystów co do kształtu produktu i jakości.
--	---

Tabela 32 Silne i słabe strony produktu.

Źródło: Opracowanie własne

Niewątpliwym atutem wszystkich uzdrowisk jest ich położenie geograficzne, determinowane specyficznymi cechami klimatycznymi (klimat nadmorski łagodny) oraz silne nastawienie miast na rozwój turystyki w Regionie.

Atutem miast pełniących także funkcję silnych ośrodków letniskowych (pobyty wczasowe), Kołobrzegu, Świnoujścia (w tym Międzyzdrojów) jest rozwinięta, wspomagająca baza noclegowa (małe sanatoria, pensjonaty, hotele). Z kolei ich głównym mankamentem jest brak wdrożonych rozwiązań w zakresie zachowania odpowiedniej estetyki - powstają przypadkowe, rażące wizualnie obiekty, nie pasujące do architektury kurortów, pielęgnacji zieleni miejskiej oraz utrzymania stref ciszy w sąsiedztwie obszarów przylegających do uzdrowiska.

Słaba strona wszystkich miast i gmin uzdrowiskowych to dostępność komunikacyjna, w tym ograniczenia w komunikacji kolejowej (brak połączeń z Połczynem Zdrój, uciążliwe połączenia z Kamieniem Pomorskim i Świnoujściem) oraz szczególnie utrudniona komunikacja drogowa w okresie letnim z uzdrowiskami nadmorskimi Świnoujścia, Kołobrzegu oraz ich oddziałami w Międzyzdrojach (Uzdrowisko Świnoujście S.A.), Dziwnówku (Uzdrowisko Kamień Pomorski Sp. z o.o.).

Zakłady przyrodolecznicze uzdrowisk zachodniopomorskich mają zdolność świadczenia ok. 20 000 usług i zabiegów na dobę.

Zasoby surowców uzdrowiskowych to zarówno źródła solankowe, wody mineralne, pokłady torfów borowinowych, jak i do tej pory niewykorzystywane źródła geotermalne (barierę stanowią wysokie koszty koniecznych odwiertów).

Szczególnie wysoki jest potencjał w zakresie nowych obszarów – stref rozwoju turystyki zdrowotnej oraz uzdrowiskowej. Praktycznie cały pas nadmorski posiada korzystne walory mikroklimatyczne, na znaczących obszarach są dostępne pokłady solanek oraz źródeł geotermalnych, w tym w regionie wybrzeża Zalewu i Szczecina, pasa nadmorskiego; Mielno, Pogorzelić, Łukęcin czy pojezierzy np. Borne Sulinowo. Bogate, udokumentowane złoża zarówno wód mineralnych, jak i solanek (o podwyższonej temperaturze) znajdują się w Międzywodziu.

Z kolei Trzcińsko Zdrój posiada znaczące możliwości eksploatacji złóż torfów borowinowych, co stanowi podstawę do starania się miejscowości o przywrócenie statusu uzdrowiska. Istotne pokłady torfów borowinowych, możliwych do eksploatacji istnieją także w okolicy Puszczy Wkrzańskiej.

Analiza poszczególnych składników otoczenia produktu wskazuje, na główne szanse i zagrożenia produktu turystyki uzdrowiskowej i zdrowotnej Województwa.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Otwarcie rynków krajów z UE, w tym współpraca z kasami chorych państw skandynawskich oraz Niemiec – konkurencyjna oferta cena/jakość. Kontakty z biurami turystycznymi w tym szczególnie ukierunkowanymi na wczasy i wyjazdy zdrowotne. Aktywizacja promocji turystyki uzdrowiskowej w Polsce, województwie; wspólne działania promocyjne uzdrowisk zachodniopomorskich. Rozszerzenie działalności o ofertę skierowaną do nowych segmentów. Włączanie się firm ubezpieczeniowych w propagowanie i wspieranie profilaktyki zdrowotnej. Rosnące zainteresowanie „zdrowym wypoczynkiem” i „zdrowymi wczasami” wśród osób młodych. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa w Polsce i Europie Zachodniej (emeryci, osoby starsze – nadal stanowią główną grupę klientów). Prognozowane zwiększenie wydatków na leczenie uzdrowiskowe w strukturze Narodowego Funduszu Zdrowia i jego oddziałów. Rozwój sieci lotnisk powojaskowych, w tym po armii radzieckiej może sprzyjać poprawie dostępności komunikacyjnej uzdrowisk (czartery, prywatne avionetki), szczególnie dla turystów zagranicznych. Rozwój oferty wspierającej np. golf, imprezy, wycieczki statkiem, kasyna, zaplecze sportowe, aquaparki itd. Współpraca z portem lotniczym w Goleniowie w tym w zakresie czarterów np. grupy z Niemiec (w tym także pld. – zach.) i Danii. 	<ul style="list-style-type: none"> „Zużycie moralne” bazy oraz infrastruktury uzdrowiskowej. Trudności z otrzymaniem kredytów na inwestycje ze względu na trwający proces prywatyzacji (zakaz rozporządzania majątkiem). Zahamowanie procesu prywatyzacji uzdrowisk. Zacieranie funkcji uzdrowiskowej z wczasową w miejscowościach nadmorskich. Ograniczenia w zawieraniu kontraktów - wymóg określonej odległości do zakładów uzdrowiskowych od miejsca zamieszkania. Rozwój kuracji zastępczych – alternatywnych np. nowe generacje środków farmakologicznych, rozwój chirurgii bezinwazyjnej. Rozwój – konkurencji ze strony ośrodków wczasowych, tanich pensjonatów oraz kwater prywatnych w zakresie świadczeń usług noclegowych i gastronomicznych. Wysokie koszty utrzymywania zbędnego majątku przez spółki uzdrowiskowe (blokowanie możliwości sprzedaży ze względu na proces prywatyzacji). Rosnąca konkurencja ze strony uzdrowisk litewskich i słowackich, wschodniemieckich. Brak skutecznych rozwiązań w zakresie niwelowania barier komunikacyjnych związanych z dostępem do produktu uzdrowiskowego, Rozwój silnie konkurencyjnej bazy zdrowotno-uzdrowiskowej w woj. pomorskim np. „nowy kurort” pod Ustką, Turystyka uzdrowiskowa nie jest postrzegana jako ważne ogniwo procesu leczenia przed- i po szpitalnego, Kierowanie niewystarczających środków finansowych ze strony państwa na rozwój i podnoszenia jakości infrastruktury turystyki uzdrowiskowej w Polsce, Rozbieżność interesów poszczególnych beneficjentów rozwoju produktu turystyki uzdrowiskowej w Polsce, inne oczekiwania mają gminy uzdrowiskowe, inne podmioty uzdrowiskowe a jeszcze inne Państwo.

Tabela 33 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne

5.3. Turystyka miejska i kulturowa

Województwo Zachodniopomorskie posiada istotne możliwości w zakresie rozwoju turystyki miejskiej i kulturowej.

Typowa turystyka miejska to krótkookresowe (kilkudniowe) wyjazdy lub wycieczki do dużych miast, najczęściej organizowane indywidualnie. Głównym motywem jest ciekawe, urozmaicone spędzenie czasu, połączone często z potrzebą poznawczą.

Motywacje kulturalne wyjazdów występują w kilku rodzajach turystyki, co sprawia przyjęcie dla tych form wspólnego terminu nazywanego turystyką kulturową lub kulturalną¹⁹.

Turystyka kulturowa często wykracza poza obszary miast, obejmując miejsca istotne historycznie i kulturowo także na terenach wiejskich. Głównym motywem jest potrzeba poznawcza, związana z walorami historyczno-kulturowymi lub etnograficznymi danego miejsca.

Do odmian turystyki ściśle związanych z pojęciem turystyki kulturowej i miejskiej można zaliczyć:

- **Turystykę poznawczą** - motyw poznawczy, chęć zgłębienia informacji o historii, kulturze, tradycjach.
- **Uczestnictwo w imprezach** - potrzeba uczestnictwa w wydarzeniu, imprezie kulturalnej, sportowej lub handlowej.
- **Turystykę objazdową** - forma bardzo popularna na zachodzie, preferowana najczęściej przez turystów zagranicznych, cechą tej formy jest odwiedzanie nie tylko dużych ośrodków miejskich, ale także mniejszych miejscowości i rozproszonych atrakcji turystycznych – szansa dla rozwoju małych miejscowości, terenów wiejskich.
- **Turystykę weekendową miejską** - forma coraz bardziej popularna w Polsce, wykorzystywanie krótkich okresów urlopowo-weekendowych, do wyjazdów poza miejsce zamieszkania, w tym najczęściej do ośrodków miejskich.
- **Turystyka alternatywna** – oparta na zindywidualizowanym podejściu do turystyki, w tym rozwijaniu twórczych form podróży, samodzielnej organizacji i planowaniu z założeniem odejścia od wypoczynku zaprogramowanego dla masowego turysty.
- **Archeologia edukacyjna** – stosunkowo młoda forma turystyki, stanowiąca syntezę turystyki kulturowej i edukacyjnej (np. odtwarzane wiernie, zgodnie z posiadaną wiedzą historyczną elementy życia, obyczajów, kultury przodków, pokazy dawnych rzemiosł - udostępniane turystom, którzy często mają możliwość bezpośredniego uczestnictwa w programach jako „odtwórcy ról”).

¹⁹ Władysław W. Gaworecki „Turystyka” PWE W-wa 2000

W ostatnich latach formy turystyki, których celem było spędzenie urlopu na terenach miejskich, osiągnęły odpowiednio wysoki wskaźnik w przypadku krajowych podróży krótkookresowych i równie istotny wskaźnik wszystkich wyjazdów długookresowych. Pod tym względem turystyka na terenach miejskich przewyższa wyraźnie takie kierunki jak wyjazdy „nad morze”, „w góry” czy „nad jeziora”. Szczególnie w przypadku wyjazdów krótkookresowych pozycja form turystyki związanych z pobytem w mieście jest niezagrażona.

Dla Województwa Zachodniopomorskiego rozwój turystyki miejskiej i kulturowej jest silnie związany z miejscowościami wzdłuż tematycznych szlaków oraz koncentracją historycznych miejscowości na przykład istotnych ośrodków turystyki kulturowej wokół osi Szczecin - Stargard Szczeciński (w promieniu do 40 km), osi Koszalin – Darłowo, osi Kołobrzeg – Kamień Pomorski, miejscowości wokół Chojny.

Największy potencjał związany z walorami kulturowymi skupia się wokół historycznych miast, (w tym zabytki obronne, sakralne, muzea regionalne). Miejsca o największym potencjale rozwoju turystyki kulturowej i miejskiej to:

- **Obszar wokół osi Szczecin – Stargard Szczeciński;**
 - Szczecin – jako dominujący ośrodek turystyki miejskiej,
 - Stargard Sz. – „klejnot architektury”, najważniejszy ośrodek turystyki kulturowej obok Szczecina,
 - historyczne miejscowości w promieniu 40 km, np. Pyrzyce (mury obronne, zabytkowe bramy, baszty, średniowieczne kościoły), Kołbacz (istotne zabytki architektury sakralnej),
 - zabytki architektury ogrodowej – ogród dendrologiczny w Glinnej.
- **Obszar wokół osi Koszalin – Darłowo;**
 - Koszalin – istotny ośrodek miejski i kulturowy, zachowane ciekawe zabytki np. Katedra z XIV w., XV w. Dom Kata, Muzeum Regionalne w XIX w. kamienicy oraz zagroda rybaka przeniesiona z Dąbek,
 - Darłowo – Zamek Książąt Pomorskich, Starówka Miasta, Kościół Mariacki z XIV w., Kaplica św. Gertrudy,
 - Sianów – zabytkowa fabryka zapalek z możliwością zwiedzania (w grupach), niezwykle ryglowy Kościół św. St. Kostki z XVIII z korpusem, w którym umieszczono młyńskie koło,
 - Wioski z „klimatem” oraz zabytkową zabudową np. Jamno, Łabusz, Dąbrowa, Niemica, Osieki
- **Obszar wokół osi Kamień Pomorski (Trzebiatów) – Kołobrzeg (trasa średniowiecznych miast).**
 - Kamień Pomorski – siedziba Biskupów Kamieńskich, miasto należące do Hanzy, dobrze zachowane liczne zabytki: Katedra Kamieńska z końca XII w. z wirydarzem, fragmenty murów obronnych z Bramą Wolińską (gotyk), kościół klasycystyczny,

ratusz gotycki. Trzebiatów – zachowane fragmenty gotyckich murów obronnych z Basztą Kaszaną, gotycki kościół, pałac XVIII/XIX w, układ urbanistyczny z okresu średniowiecza z dobrze zachowanymi domami mieszczkańskimi, Kołobrzeg – jedno z najstarszych miast na Pomorzu Zachodnim, siedziba Biskupów Kamieńskich, katedra gotycka z bogatym wyposażeniem wnętrza, gotycka kamienica, Fortyfikacje, znane uzdrowisko.

- **Obszary i trasy historyczne;**
 - Obszar wokół Chojny (Cedynia, Chojna, Trzcińsko Zdrój, Moryń, Mieszkowice),
 - wyspa Wolin (miasto Wolin, Świnoujście oraz okolice),
 - Człopa – Tuczno,
 - Rejon Dorzecza Parsęty (Kołobrzeg – Połczyn Zdrój, śladami Szlaku Solnego)
- **Miasta i miejscowości, z walorami wypoczynkowo-rekreacyjnymi:**
 - Kołobrzeg, Dźwirzyno, Ustronie Morskie,
 - Gmina Rewal (Rewal, Niechorze, Trzęsacz),
 - Koszalin i okolice (Koszalin – Mielno).
- **Małe miasta i miejscowości oraz ich okolice o dużym znaczeniu historyczno-kulturowym:**
 - Świdwin i okolice (np. wioski Kłępczewo, Smardzko, Oparzno, Wilczkowo),
 - Gryfice,
 - Połczyn Zdrój, Czaplunek
 - Choszczno, Recz,
 - Sławno i okolice (wioski z ryglową zabudową)
 - Nowe Warpno i okolice,
 - Płoty,
 - Goleniów
 - Barlinek

Istotny potencjał rozwoju turystyki kulturowej Województwa jest związany z historycznymi i tematycznymi szlakami – wzdłuż miast i miejscowości (także na terenach wiejskich):

- **Pomorska Droga Świętego Jakuba** - szlak pielgrzymkowy prowadzący do Santiago de Compostela w Hiszpanii
- **Szlak Cysterski** – Szczecin – Wolin – Koszalin - Bukowo Morskie - Marianowo – Recz – Pełczyce – Cedynia – Kołobrzeg.
- **Szlak Henzeatyckich Kupców** - Szczecin, Białogard, Dąbie, Darłowo, Goleniów, Gryfice, Gryfino, Kamień Pomorski, Stargard Szczeciński, Trzebiatów, Kołobrzeg, Koszalin, Sławno, Wolin.
- **Szlak Misyjny Ottona z Bambergu** – m.in. takie miejscowości jak:
- **I misja chrystianizacyjna:** Stargard - Pyrzyce (studzienka) - Kamień Pomorski- Wolin - Szczecin - Gartz (wyspa Uznam po stronie niemieckiej) - Lubin (Wolin) - Cerkwica (studzienka) - Kłodno k/Trzebiatowa - Kołobrzeg – Białogard.

- **II misja Chrystianizacyjna:** Dymin (Niemcy), Wolin, Szczecin, Kamień - w kierunku Gniezna (Wielkopolska)
- **Szlaki obiektów przemysłowych** (np. Kolejek Wąskotorowych – Nadmorska Kolej Wąskotorowa), Latarni Morskich (Świnoujście, Międzyzdroje, Niechorze, Kołobrzeg, Gąski, Darowo, Jarosławiec), Elektrowni Wodnych, czynnych (na Redze: Resko, Lisowo, Smolecin k.Gryfic, na Drawie: Borowo, Kamienna, na Radwi: Rosnowo j. Hajka), Młynów, Browarów i Gorzelni).
- **Szlak „uzdrowisk cesarskich”²⁰** (Świnoujście, Kołobrzeg, Połczyn Zdrój, Kamień Pomorski).
- **Szlak Wikingów** – Cieśninami wejściowymi Odry (Dziwna Świna, Piana) do Wolina.
- **Szlak Zakonów Rycerskich - Templariuszy i Joannitów;** m.in. Stare Sławno, Sławska k. Sławna, Gościno i Myślino k. Kołobrzegu, Darłowo, Czaplinek, Świdwin, Pęczino, Stargard, Chojna, Rurka, Swobnica.
- **Szlak szwedzki** – Szczecin, Świnoujście, Stargard Szczeciński, Nowe Warpno, Wolin, Kołobrzeg, Darłowo.
- **Szlak Solny** – Kołobrzeg, Karlino, Białogard, Połczyn Zdrój, Czaplinek, Wałcz, Różewo - w kierunku Piły.
- **Europejski Szlak Cegły Gotyckiej** – m.in. Moryń, Chojna, Trzcińsko - Zdrój, Myślibórz, Lipiany, Pyrzyce, Stargard Szczeciński, Szczecin, Kamień Pomorski, Trzebiatów, Kołobrzeg, Koszalin, Darłowo.
- **Bałtycki Szlak Kulturowo – Turystyczny Umocnień Fortecznych** – Świnoujście, Szczecin, Kołobrzeg.
- Inne (np. zamków i pałaców)

Istotne znaczenie dla rozwoju turystyki kulturowej mogą mieć rejonu związane z historią (działaniami i walkami) II wojny światowej:

- Wał Pomorski – rejon słynnych umocnień (Zdbice, Strzality, Mirosławiec, Szczecinek).
- Rejon forsowania Odry (Siekierki – Gozdowice – Czelin).
- Wyspy Wolin i Uznam (tajne niemieckie bazy wojskowe – próby z wyrzutnią rakiet V1 i V2).
- Borne Sulinowo (dawny niemiecki i pruski garnizon i baza wojskowa).
- Świnoujście – Świnoujski Rejon Umocniony (klucz do Odry, fortyfikacje i umocnienia).

²⁰ Szlak uzdrowisk zachodniopomorskich nazywany potocznie „szlakiem uzdrowisk cesarskich”, wg autorów jest nazwą wartą promowania ze względu na silniejszy odbiór marketingowy.

Na terenach wiejskich znajduje się kilkadziesiąt rozszanych obiektów i atrakcji mogących bezpośrednio generować ruch turystycznych do danego miejsca np.:

- Zespół parkowo-pałacowy z ogrodem dendrologicznym w Przelewicach.
- Trzęsacz – słynne ruiny kościoła oraz zespół pałacowy.
- Zamki i Pałace (np. w Pęzinie, Tucznie, Krągu, Maciejewie, Nosowo, Strzekęcín).
- Zespoły poklasztorne (np. w Kołbaczu, Marianowie).
- Zabudowania dworsko – folwarczne (np. obiekty w gminach Gościno, Rymań),
- Groby megalityczne (Manowo, Borkowo k. Krągu, Krepcewo, Pomietowo, Dolice powiat Stargard Szczeciński)

Przeprowadzenie wnikliwej analizy wnętrza produktu turystyki miejskiej i kulturowej pozwoliło zidentyfikować jego siły i słabości.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Bogate tło historyczne, w tym powiązane z historią Europy poprzez zakony Templariuszy, Joannitów, Cysterski, szlaki handlowe (solny, kupców hanzeatyckich). • Położenie głównego ośrodka turystyki miejskiej Szczecina (nad Zalewem, przy ujściu Odry, w obszarze przygranicznym). • Różnorodność atrakcji kulturowych przy zachowaniu szczególnego charakteru, specyfiki regionu. • Liczne szlaki historyczne i turystyczne, w tym powiązane z odpowiednikami szlaków europejskich. • Bogata i urozmaicona baza noclegowa Szczecina i obszaru nadmorskiego. • Aktywność, zaangażowanie środowisk twórczych, pro-historycznych i pro-kulturalnych, w tym silne środowisko jazzmanów (w Szczecinie), miłośników muzyki poważnej, sztuki, muzealników itd. • Ciekawa oferta imprez kulturalnych o zasięgu regionalnym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kojarzenie Pomorza Zachodniego głównie z pasem nadmorskim. • Brak lub trudno dostępna informacja o ofercie kulturalnej w całym regionie Województwa. • Brak wypromowanych znaczących imprez kulturalnych w Szczecinie mogących generować ruch turystyczny w głównym ośrodku miejskim. • Estetyka miast i wsi – łączenie zabudowy z wielkiej płyty z zabytkami, skutki zniszczeń wojennych – niedokończony procesy odbudowy miast po zniszczeniach wojennych. • Słaba promocja turystyczna regionu w zakresie turystyki kulturowej. • Słabe zaplecze turystyczne w małych miejscowościach śródlądowych na szlakach historycznych, • Problemy komunikacyjne (słaba dostępność) uniemożliwiająca lub ograniczająca turystom korzystanie z turystyki kulturowej w szerszym zakresie, • Cześć imprez kulturalnych nakłada się terminowo, a w wielu przypadkach występuje zbyt duża koncentracja tego typu imprez lub też ich brak, • Niektóre obiekty historyczne są niedostępne dla potencjalnych turystów; widoczny niedorozwój w zakresie zagospodarowania turystycznego wielu tego typu obiektów miejscowościach wiodących np. w Szczecinie.

Tabela 34 Silne i słabe strony produktu turystyki miejskiej i kulturowej

Źródło: Opracowanie własne

Zaplecze i potencjał turystyczny produktu turystyki miejskiej i kulturowej

Na zaplecze turystyczne produktu turystyki miejskiej oraz kulturowej Województwa Zachodniopomorskiego składają się takie elementy jak:

- Imprezy kulturalne i sportowe, targi, wystawy, wydarzenia (najbardziej znane imprezy regionu to Festiwal Gwiazd w Międzyzdrojach, FAMA w Świnoujściu, Festiwal Wikingów w Wolinie, Święto Morza (m.in. Kołobrzeg, Szczecin). Szczecin, Kamień Pomorski, Stargard Szczeciński, Świnoujście słyną z koncertów i festiwali muzyki poważnej, w Szczecinie dynamicznie rozwija się oferta imprez jazzowych).
- Atrakcje historyczne i kulturowe, w tym:
 - układ urbanistyczny miast (w tym np. Darłowo, Gryfice, Lipiany, Barlinek, Trzebiatów, Połczyn Zdrój, Świdwin, Białogard, Resko, Nowogard, Karlino, Lipiany),
 - systemy umocnień i murów obronnych (np. Stargard Szczeciński, Chojna, Trzcianko Zdrój, Kołobrzeg, Koszalin, Pyrzyce, Moryń, Recz),
 - zabytki sakralne (m.in. Stargard Sz., Darłowo, Chojna, Kołobrzeg, Kamień Pomorski, Sławno, Kołbacz, Trzebiatów),
 - zabytki techniki przemysłowej (np. latarnie morskie, stare browary, gorzelnie – np. „Starka” w Szczecinie, fabryka zapalek w Sianowie, elektrownie wodne, spichlerze w Karlinie, Białogardzie, Nowym Worowie, Niemicy i Darłowie),
 - obiekty militarne z okresów wojen światowych oraz poradzieckie (w tym forty w Świnoujściu, Czapa Hitlera w Wałczu, bunkry w Strzalinach, dawny garnizon niemiecki oraz baza poradziecka w Bornym Sulinowie),
 - stanowiska archeologiczne (381 wg rejestru zabytków, w tym w Chwarszczanach i Rurce),
 - grodziska, cmentarzyska, grobowce megalityczne, miejsca kultu (np. kamienne kręgi w Grzybnicy, grodziska np. w Budzistowie, kurhany w Gronowie).
- Zaplecze rozrywkowe (silna koncentracja w największych miastach Szczecinie i Koszalinie oraz w kurortach i nadmorskich ośrodkach np. Świnoujście, Kołobrzeg, gmina Rewal).
- Zaplecze sportowo-rekreacyjne (dobrze rozwinięte w Szczecinie, Stargardzie, Koszalinie, Wałczu, ponadto w miastach nadmorskich np. Rewal, Kołobrzeg, parki wodne w Choszczynie, Gryfinie, Szczecinku, Świdwinie).
- Zaplecze noclegowe i gastronomiczne (najlepszą ofertą dysponuje Szczecin oraz miasta w pasie nadmorskim np. Kołobrzeg, Koszalin, Międzyzdroje, Świnoujście).
- Zaplecze usług turystycznych (obszar o największym potencjale rozwoju, szczególnie możliwe wykorzystanie flotyli statków do celów stricte turystycznych - obecnie głównie cele handlowe).

Najlepiej rozwiniętym zapleczem dla produktu turystyki miejskiej i kulturowej dysponuje największy ośrodek miejski Szczecin. Miasto posiada bardzo dobrze rozwiniętą sieć hoteli różnej kategorii, o zróżnicowanej ofercie cenowej. Szczecin posiada także najbogatszą ofertę gastronomiczną, rozrywkową i kulturalną, choć pod tym względem odstaje już wyraźnie od takich

miast jak Gdańsk, Kraków czy Łódź. Skromne, choć przyzwoite jakościowo i konkurencyjne cenowo zaplecze posiada Stargard Szczeciński, mający ogromny potencjał w zakresie wzmocnienia produktu turystyki miejskiej, w osi z ośrodkiem szczecińskim. Główny walor turystyczny Stargardu stanowią zabytki, w tym obok Kolegiaty i Ratusza, zachowany średniowieczny układ zabudowy z fragmentami murów obronnych, systemem baszt, bastei i bram miejskich. Okalające serce starego miasta planty, należą do największych w Polsce.

Pozostałe analizowane miejscowości, z wyjątkiem miast nadmorskich, dysponują stosunkowo słabym zapleczem, szczególnie w zakresie oferty rozrywkowej (wieczorowej i nocnej), bardzo istotnej w kontekście obsługi turystów w tym segmencie produktu. Największy, niewykorzystany potencjał rozwoju produktu jest związany z możliwością rozwoju turystyki kulturowej w oparciu o historyczne szlaki (handlowe, tematyczne).

Analiza produktu turystyki miejskiej i kulturowej pozwoliła określić szanse i zagrożenia, które znajdują się w otoczeniu tego produktu.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Oczekiwany wzrost średnich dochodów społeczeństwa, tworzenie się w społeczeństwie klasy średniej w Polsce. • Możliwość zainteresowania nowych rynków europejskich dzięki integracji z UE oraz rozwojowi szlaków komunikacyjnych i tanich przewoźników. • Intensyfikacja współpracy w ramach Euroregionu Pomerania –, w tym wykorzystanie położenia Szczecina np. najlepsze warunki na linii Malmoe – Szczecin - Berlin (wg programu Baltic Bridge) do stworzenia głównego centrum sportów wodnych. • Organizacja znaczących imprez sportowych (dla młodzieży) może przyczynić się do popularyzacji przyjazdów do Szczecina. • Rozwój floty statków – pełniących obecnie głównie funkcję sklepów wolnocłowych w kierunku działalności turystycznej. • Spodziewany wzrost przyjazdów turystów z krajów sąsiednich, w tym Danii, Szwecji, Niemiec. • Rozwój wodnych szlaków komunikacyjnych i transportowych w województwie, w tym na Odrze. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca uciążliwość oraz zatłoczenie dużych miast, w tym Szczecina na skutek wzrostu natężenia ruchu. • Trudne do rozwiązania problemy komunikacyjne dużych miast, w tym Szczecina. • Silna promocja i rosnąca oferta kulturalna największych krajowych ośrodków miejskich, w tym Gdańska, Łodzi, Wrocławia, Krakowa. • Intensyfikacja promocji, w tym specjalnych ofert weekendowych przez zachodnie stolice europejskie np. Kopenhaga, Sztokholm, Berlin. • Rosnące bezrobocie mogące wpłynąć na osłabienie skłonności do podróży najuboższej części polskiego społeczeństwa. • Globalny trend osłabienia zainteresowania turystów wizytami w tradycyjnych muzeach i galeriach. • Niedoinwestowanie infrastrukturalne wielu miejscowości turystycznych i obszarów co powoduje koncentrację prac remontowych dróg i ulic w okresie sezonu turystycznego; duża uciążliwość dla zmotoryzowanego turysty zagranicznego, • Pojawiający się corocznie problem korkowania się głównych szlaków komunikacyjnych w województwie zachodniopomorskim.

Tabela 35 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne

5.4. Turystyka wypoczynkowo-rekreacyjna

Do najpopularniejszych obecnie form turystyki wypoczynkowo-rekreacyjnej w Województwie Zachodniopomorskim należą:

- o wypoczynek nadmorski określany jako słońce-morze-plaża,
- o wypoczynek nad jeziorami i rzekami oraz nad innymi zbiornikami wodnymi.

Turystyka nadmorska (słońce-morze-plaża) to obecnie najpopularniejszy rodzaj wypoczynku zarówno w Polsce i Europie. W Polsce dużym powodzeniem cieszy się także wypoczynek nad jeziorami.

Najlepsze w kraju warunki naturalne dla turystyki w pasie nadmorskim decydują o silnie turystycznym profilu całego Regionu.

Zaplecze i potencjał turystyczny produktu

Wypoczynek słońce-morze-plaża

Są tylko dwa regiony w Polsce - Województwo Zachodniopomorskie i pomorskie, gdzie można rozwijać turystykę wypoczynkową typu słońce-morze-plaża. Potencjał produktu stanowi 185 km pas wybrzeża (obecnie intensywnie eksploatuje się ok. 82 km pas wybrzeża), z którego jak się szacuje ok. 130km jest predestynowana do celów turystyczno-rekreacyjnych – m.in. dzięki szerokim piaszczystym plażom. Obecnie w Województwie funkcjonują 32 kąpieliska nadmorskie, w tym największe skupienie w gminach Rewal (7), Mielno (6) oraz Darłowo (5). Dodatkowo ważnym potencjałem obszaru Wybrzeża Zachodniopomorskiego jest korzystny mikroklimat, otulina leśna, czy zróżnicowanie nadmorskich form krajobrazowych, w tym brzeg klifowy, wydmy.

Inne istotne elementy zaplecza produktu to:

- Baza noclegowa (prawie najwyższe w Polsce zagęszczenie bazy noclegowej).
- Baza gastronomiczna (głównie sezonowe punkty gastronomiczne, oferta skupia się głównie na potrawach rybnych, zdolność do obsłużenia w sezonie ok. 400 tys. osób dziennie).
- Baza uzupełniająca:
 - o rozrywkowa (średni standard, koncentracja w gminie Rewal, Międzyzdrojach, Kołobrzegu oraz Mielnie; dyskoteki, kluby nocne, dancingi, kawiarnie, puby itp.)
 - o sportowa (potencjał bazy sportowej znajduje się w fazie intensywnego rozwoju, obecnie stan bazy sportowej Wybrzeża należy określić jako niezadowalający).
 - o Imprezy (ogromna liczba imprez w sezonie: m.in. promocyjne organizowane przez firmy, imprezy cykliczne organizowane przez gminy).

Wnioski

Rozbudowa zaplecza turystyki wypoczynkowej nadmorskiej oraz zwiększanie potencjału, powinno bazować głównie na możliwościach stworzenia warunków do przedłużenia sezonu. Dlatego transformacja i rozwój bazy noclegowej sezonowej w całosezonową powinny korespondować z powstawaniem oferty oraz atrakcji mogących wpłynąć na przyjazdy poza okresem letnim. Ważnym elementem jest także promocja obszaru jako miejsca atrakcyjnego przez cały rok. W przypadku potencjału plaż wciąż istnieją znaczące możliwości rozwoju (ok. 50 km linia brzegowa). Planowanie i wytyczanie nowych kąpielisk powinno uwzględniać lokalne uwarunkowania zagospodarowania terenu, strategię lokalne gmin oraz prognozę wzrostu liczby turystów na danym obszarze.

W przypadku elementów mogących przedłużyć sezon należy wymienić:

- kompleksy wodne (aquaparki, pływalnie, baseny solankowe i geotermalne),
- kompleksy sportowe (hale sportowe, fitness, korty tenisowe),
- pola golfowe (elementy driving range, putting green),
- trasy dla crossu rowerowego, quadów, motocrossu,
- mariny morskie z zapleczem hotelowo-rekreacyjnym,
- zaplecze edukacyjne, w tym infrastruktura dla „zielonych szkół”,
- baza rozrywkowa (modny kurort może cieszyć się powodzeniem przez cały rok),
- zaplecze kulturowo-historyczne (wykorzystanie atrakcyjności kulturowej niektórych miasteczek nadmorskich oraz sąsiednich miejscowości, np. Darłowo, Kołobrzeg, Świnoujście, Ustronie Morskie w niewielkim oddaleniu od morza Kamień Pomorski, Trzebiatów, Sławno, Koszalin).

Zaplecze - wypoczynek nad jeziorami

W Województwie Zachodniopomorskim w pasie 5 pojezierzy (Drawskie, Myśliborskie, Ińskie, Wałeckie i Wełtyńskie²¹) znajduje się 1250 jezior, w tym ok. ¼ to jeziora duże (pow.20 ha). Inna cecha pojezierzy to znaczący udział powierzchni leśnych, w tym stref krajobrazu chronionego. Wiele jezior znajduje się w naturalnych układach sieci wodnych; stworzonych najczęściej przez rzeczne ciekłi wodne.

Podstawowe zaplecze dla wypoczynku nad jeziorami stanowią:

- **Baza noclegowa** (ośrodki wczasowe, kolonijne, sportowe).
- **Baza gastronomiczna** (niewielkie zróżnicowanie oferty, w sąsiedztwie jezior i kąpielisk przeważają obiekty sezonowe).
- **Baza uzupełniająca:**
 - rozrywkowa (przeciętna oferta, zdecydowanie słabsza niż w pasie nadmorskim),
 - sportowa (w niektórych miastach istnieją rozwinięte centra sportowe, np. Szczecinek i Wałcz).

²¹ umowna nazwa obszaru, nie figurująca w literaturze geograficznej

- **Imprezy** (pojedyncze imprezy o uznanej marce np. Festiwal Filmowy w Ińsku, w niewielkim stopniu wpływają na generowanie ruchu turystycznego).

Wnioski

W porównaniu do innych obszarów pojeziernych, pojezierza zachodniopomorskie posiadają znaczące możliwości rozwoju bazy wypoczynkowej²². Należy przede wszystkim zadbać o przystosowanie obecnej bazy do potrzeb i wymogów rynku, w tym konieczność modernizacji dawnych ośrodków wczasowych, kolonijnych, a także przygotowanie atrakcyjnej oferty dla rodzin i młodzieży.

Rozwój turystyki wypoczynkowej pojeziernej powinien korespondować z budową oferty i zaplecza w zakresie wypoczynku na obszarach leśnych i wiejskich, w tym strefach przyrody chronionej.

Pojezierza zachodniopomorskie są predestynowane do wypoczynku proekologicznego, dlatego obok rozwijania rekreacji pojeziernej należy zadbać o zagospodarowanie na potrzeby turystyki bogatych kompleksów leśnych z uwzględnieniem reżimów stref chronionych.

Analiza potencjału i zaplecza turystyki miejskiej i kulturowej pozwala na wskazanie głównych silnych i słabych stron produktu turystyki wypoczynkowej.

Silne strony	Słabe strony
<p>obszar nadmorski</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szerokie piaszczyste plaże. • Bogata oferta kulturalna i rozrywkowa. • Walory środowiska, w tym bogata otulina leśna, brzegi klifowe, wydmy itp. • Bogata i zróżnicowana oferta noclegowa – wysoka konkurencja wymusza podnoszenie standardu oraz ogranicza podwyższanie cen. • Otwartość plaż – brak prywatnych plaż rekreacyjnych, zasada dostępności (dobro ogólne). • Bogata historia i tradycje kąpielisk nadmorskich. • Morski mikroklimat – stanowi czynnik dodatkowo podnoszący atrakcyjność wyjazdów wypoczynkowych nad morze. • Bogata oferta handlowa oraz usług dodatkowych np. wycieczki statkiem po morzu, wędkarstwo morskie, loty turystyczne nad Wybrzeżem itp. • Atrakcje sportowe na plażach – szczególnie w okresie letnim np. siatkówka plażowa, paralotnie, 	<p>obszar nadmorski</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak charakteru i wyróżników – efekt upodabniania się kąpielisk nadmorskich. • Krótki sezon - warunki klimatyczne Wybrzeża ograniczają trwanie sezonu turystycznego do max 3 m-cy. • Niedostateczna oferta oraz infrastruktura turystyczna pozwalająca na przedłużenie sezonu poza okres letni (czerwiec-sierpień). • „Zlewianie” się stref funkcji wypoczynkowych i uzdrowiskowych – brak wydzielonych stref ciszy. • Wysoka wrażliwość na warunki pogodowe – spadek temperatur, wysokie opady deszczów. • Stosunkowo niski odsetek bazy całosezonowej na tle kraju. • Niska estetyka architektury nadmorskiej - szczególnie w zakresie drobnego handlu, gastronomii oraz ośrodków wczasowo-kolonijnych. • Rosnące zagęszczenie plaż – niektóre plaże funkcjonują na granicy pojemności np. Kołobrzeg.

²² na podstawie analizy RCSS – Możliwości Rozwoju Turystyki w Polsce Północno-Zachodniej Szczecin’1999

<ul style="list-style-type: none"> Bogate możliwości w zakresie rozwijania turystyki i sportów wodnych np. skutery wodne, jazda na nartach wodnych, jachting. 	<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenia komunikacyjne – szczególnie w okresie sezonu letniego – pas nadmorski należy do trudno przejezdnych.
<p>obszar pojezierzy</p>	<p>obszar pojezierzy</p>
<ul style="list-style-type: none"> Stosunkowo wysoka czystość akwenów pojeziernych (np. Poj. Iłńskie należy do najczystszych w kraju). Niskie ceny na tle oferty nadmorskiej oraz konkurencyjnego regionu Meklemburgii-Pomorza Przedniego. Wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe - obszary rezerwatów i parków krajobrazowych (w tym Iłński i Drawski Park Krajobrazowy, Drawieński Park Narodowy). Małe kameralne miasteczka, zapewniające spokój, intymny wypoczynek w oddaleniu od wielkomiejskiego gwaru. Dobre warunki do uprawiania tradycyjnych sportów wodnych np. kajakarstwa, żeglarstwa. Znakomite warunki dla uprawiania wędkarstwa, turystyki edukacyjnej, ekologicznej, czy ornitologicznej. Bogata historia większości miast i miejscowości pojeziernych np. Czaplinka (Tempelburg), Drawska Pomorskiego i Starego Drawska (Drahim), Szczecinka, Barlinka, Wałcza, Bornego Sulinowa itp. 	<ul style="list-style-type: none"> Dostępność komunikacyjna – szczególnie uciążliwe połączenia kolejowe z województwem Polski Centralnej np. mazowieckiego i łódzkiego. Brak zintegrowanego szlaku wodnego pojezierzy pozwalającego na komunikację wodną pomiędzy poszczególnymi akwenami pojezierzy (jedynie możliwość przepłynięcia kajakiem na niektórych odcinkach pomiędzy jeziorami) Niewielka skala imprez kulturalnych i sportowych na tle oferty pasa nadmorskiego Niedostateczna oferta noclegowa – szczególnie słabe zróżnicowanie oferty ze względu na preferencje i wymagania turystów Niewielka ilość atrakcji poza sezonem mogących wydłużyć okres wyjazdów turystycznych do pasa pojezierzy Zdecydowanie słabsza promocja w stosunku do konkurencyjnych obszarów np. Pojezierza Mazurskiego czy Meklemburgii-Pomorza Przedniego

Tabela 36 Siłne i słabe strony produktu.

Źródło: Opracowanie własne

Analiza otoczenia produktu turystyki wypoczynkowej pozwoliła zidentyfikować szanse i zagrożenia.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Funkcjonowanie w ramach struktur Unii Europejskiej. Rozwój przyjazdów turystów z krajów sąsiednich Niemiec oraz Skandynawii (budowa nowych terminali pasażerskich). Szansa wydłużenie sezonu dzięki: <ul style="list-style-type: none"> rozwojowi infrastruktury oraz oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, modzie na turystykę weekendową z wykorzystaniem turystyki aktywnej oraz specjalistycznej np. pieszej, rowerowej i konnej, rozwojowi jachtingu i infrastruktury turystyki wodnej, 	<ul style="list-style-type: none"> Dynamiczny rozwój pobliskiego regionu Meklemburgii-Pomorza Przedniego jako m.in. obszaru turystyki wypoczynkowo-rekreacyjnej (morsko-pojeziernej). Redukcja lub ograniczenie działalności zakładowych ośrodków wczasowych – ograniczenie skali bezpośredniego refundowania wczasów lub kolonii dziecięcych. Brak lub ograniczone środki na rozwój infrastruktury szczególnie w przypadku gmin pojeziernych (wysokie bezrobocie). Ograniczona dostępność komunikacyjna, szczególnie w pasie pojezierzy (połączenia

<p>- ociepleniu klimatu w kontekście więcej słońca i pogody bardziej przewidywalnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa komunikacji powietrzno-morskiej: rozwój marin, portów, małych lotnisk, możliwość kombinacji komunikacji tj. część trasy pieszo, część rowerem, część kajakiem itp. • Aktywizacja gospodarcza strefy przygranicznej w zakresie rozwoju turystyki usługowej i zakupowej (np. usługi medyczne, fryzjerskie). • Rozwój nowych, kompleksowych inwestycji turystycznych i para-turystycznych np. Bagicz - Ustronie Morskie, na wzór centów wodnych w Gryfinie i Darłowie, • Rozwijająca się oferta kulturalna jako istotne uzupełnienie wypoczynku nadmorskiego. • Istotny potencjał w zakresie wzrostu ruchu turystycznego w Pasie pojezierzy. • Systematyczne podnoszenie standardu bazy noclegowej i gastronomicznej • Wyraźna tendencja rozwoju usług oraz infrastruktury mającej na celu wydłużenie sezonu. • Rozwój turystyki objazdowej, w tym nadmorskiej. 	<p>kolejowe z Warszawą).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problemy z efektem tzw. „kurczenia” się plaż w przypadku kąpielisk morskich niektórych gmin np. Ustronie Morskie. • Rosnąca konkurencja ze strony sąsiednich regionów krajowych – lubuskiego (pojezierza), wielkopolskiego (pojezierza) oraz pomorskiego (pojezierza oraz wybrzeże morskie). • Moda na Mazury, w tym rekreację aktywną, może hamować rozwój turystyki na pojezierzach zachodniopomorskich. • Silna konkurencja ze strony południowo-europejskich obszarów nadmorskich (Grecja, Chorwacja, Cypr, Hiszpania, Turcja, Bułgaria) – dłuższy sezon, cieplejsza woda o lepszej przejrzystości, atrakcyjne ceny. • Dzika turystyka plażowa – rozwija się na działkach prywatnych, zagrożenie zanieczyszczenia plaż, • Niska skłonność partnera niemieckiego do zwiększania przepustowości i przekwalifikowania przejścia granicznego w Świnoujściu.
--	---

Tabela 37 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne

5.5. Turystyka przygraniczna i morska

Granica morska na odcinku 184,9 km, centralne usytuowanie w obszarze Euroregionu Pomerania, bezpośrednio, na odcinku 186,6 km, graniczenie z Niemcami i bliskie położenie w stosunku do dużych aglomeracji (Berlin) oraz szlaków tranzytowych i wodnych (rz. Odra) oznaczają, że województwo jest predestynowane do rozwoju turystyki przygranicznej i morskiej.

Z turystyką przygraniczną związane są gminy położone bezpośrednio przy granicy polsko – niemieckiej. Gminy te jednocześnie znajdują się w dolinie Odry:

- Stepnica i Goleniów (pow. goleniowski).
- Szczecin.
- Gryfino, Widuchowa, Chojna, Cedynia, Mieszkowice (pow. gryfiński).
- Nowe Warpno, Police, Kołbaskowo, Dobra (pow. policki).

W pasie nadmorskim znajdują się z kolei gminy:

- Postomino i Darłowo (pow. sławieński).
- Mielno, Będzino (pow. koszaliński).
- Ustronie Morskie (pow. kołobrzeski).

- Kołobrzeg.
- Trzebiatów, Rewal (pow. gryficki).
- Dziwnów, Wolin, Międzyzdroje, Kamień Pomorski (pow. kamieński).
- Świnoujście.

Szczególne znacznie mają gminy Świnoujście, Międzyzdroje i Wolin oraz Kamień Pomorski. Pomimo tego, że są bardziej związane z pasem nadmorskim niż przygranicznym ich rola w turystyce przygranicznej jest znaczna. Wynika to z położenia na śródlądowych szlakach wodnych prowadzących z Zalewu Szczecińskiego do Morza Bałtyckiego a w przypadku Świnoujścia dodatkowo lądowego graniczenia z Niemcami.

Elementy różnicujące

Turystykę przygraniczną i morską należy traktować jako produkt markowy Województwa, ponieważ elementy ją wyróżniające stanowią o jej sile i przewadze konkurencyjnej. Ten rodzaj turystyki jest szansą nie tylko dla ww. gmin, ale i całego Województwa. Do jej wykorzystania należy dołożyć wszelkich starań już teraz, gdyż sąsiednie, konkurencyjne regiony (woj. lubuskie, wielkopolskie, pomorskie i Meklemburgia - Pomorze Przednie) wykazują większą inicjatywę i zaangażowanie środków pieniężnych, przez co mogą doprowadzić do przejęcia ruchu turystycznego przyczyniając się do spadku przychodów z tej formy turystyki w Regionie. Do elementów stanowiących o wyjątkowości Województwa zalicza się:

- Umieszczenie na terytorium Województwa wszystkich rodzajów przejść granicznych (pieszych, samochodowych, rzecznych, morskich i powietrznych), co stanowi podstawę do rozwoju wariantowych form przemieszczania się i transportu.
- Obsługę przez porty zachodniopomorskie ruchu pasażerskiego.
- Fakt, że szybciej można dotrzeć z Berlina do Morza Bałtyckiego Odrą przez Szczecin niż niemieckimi szlakami wodnymi przez Rostock.
- Połączenie polskiej sieci wodnej z europejskim systemem dróg wodnych przez kanały Odra - Havela i Odra – Szprewa prowadzącymi do Berlina.
- Wyjątkowe walory naturalne:
 - doliny Odry, zachodniej części Pojezierza Myśliborskiego obejmującej rozległe tereny wrzosowisk i historycznych miast Cedyni, Trzciska, Morynia i Chojny,
 - parki i rezerваты.
- Największą grupę przyjeżdżających na zakupy są Niemcy.
- Szczecin posiada duży potencjał rozwoju turystyki wodnej.
- Morska granica z Danią, Szwecją.
- Położenie regionu na szlakach tranzytowych ze Skandynawii i z Niemiec.

Formy turystyki najbardziej adekwatne do implementacji na obszarze transgranicznym województwa zachodniopomorskiego oraz przy aktywnej współpracy w obszarze przemysłu turystycznego z sąsiadem niemieckim to:

- turystyka hipiczna (jazda konna: rekreacyjna i hipoterapia),
- turystyka rowerowa,
- turystyka sportowa,
- oferty turystyczne skierowane do młodzieży,
- turystyka nawodna (w oparciu przede wszystkim o możliwości turystyczne Zalewu Szczecińskiego np. jachting),
- turystyka wędkarska,
- turystyka ornitologiczna,
- eksploracja obiektów historycznych,
- ekoturystyka,
- wypoczynek świąteczno-weekendowy,
- turystyka kongresowo-konferencyjna,
- turystyka medyczna,
- turystyka usługowo-handlowa,
- turystyka kulturowa i miejska,
- turystyka techniczna i przemysłowa (np. wykorzystanie do celów turystycznych dawnej fabryki benzyny syntetycznej w Policach),
- turystyka specjalistyczna lub specyficzna dla danego obszaru („urlop w leśniczówce, u rybaka, łowiectwo).

Formy turystyki

W oparciu o powyższe elementy wyróżniające tereny nadgraniczne i nadmorskie można powiedzieć, że turystyka przygraniczna Województwa Zachodniopomorskiego jest platformą na bazie, której mają szansę rozwijać się różne formy turystyki.

Turystyka handlowa

Turyści przyjeżdżający w celach handlowych do Województwa Zachodniopomorskiego spędzają czas w pasie przygranicznym w celu prowadzenia interesów, dokonywania zakupów i korzystania z różnego rodzaju usług. Ta grupa przyjezdnych spędza zwykle kilka godzin na terenie Województwa. Handel w strefie przygranicznej jest źródłem utrzymania dla wielu obywateli naszego kraju, szczególnie mieszkańców nadgranicznych miejscowości. Zakupy motywowane są niższą ceną artykułów spożywczych i odzieży, na terenie Polski.

Turystyka tranzytowa

Ta forma turystyki związana jest z dalekobieżnym, ciężarowym transportem drogowym i transportem morskim. Turyści tranzytowi korzystają głównie z noclegu i usług gastronomicznych. Rozwinięcie oferty w strefie przygranicznej Regionu może przyczynić się do zatrzymania tej grupy turystów na dłużej.

Turystyka biznesowa

Szczecin, jak miasto wojewódzkie i zarazem położone przy granicy polsko – niemieckiej blisko Berlina jest ważnym ośrodkiem biznesu, a przez to również ważnym centrum konferencyjnym.

Turystyka morska²³

Cechą charakterystyczną turystyki morskiej jest to, że sezon na nią trwa przez większą część roku (zwykle od końca marca nawet do połowy listopada). W ramach turystyki morskiej można wyróżnić wiele form:

- Wycieczki pełnomorskie - rejsy inclusive (pasażerskich statków liniowych, tym bardziej atrakcyjne, gdy prom odwiedza po drodze kilka portów).
- Pasażerską żeglugę przybrzeżną (minirejsy międzyportowe).
- Żeglugę promową.
- Kajakarstwo.
- Jachting - żeglarstwo morskie i śródlądowe.
- Windsurfing.
- Wędkarstwo morskie.
- Inne, np. (szkolne, kombinowane rejsy lecznicze – jako forma turystyki zdrowotnej związanej z inhalacją morskiego powietrza).

Warto zaznaczyć, że powiązanie turystyki przygranicznej z morską łączy się szczególnie, gdy turystom od celów krajoznawczych bardziej przyświecają cele handlowe, np. wyjazdy Szwedów na zakupy do Polski, a także zakupy Polaków w sklepach wolnocłowych na promach.

W przypadku Województwa Zachodniopomorskiego z turystyką morską związana jest także żegluga. W Gryfinie organizowane są przez dyrekcję Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry nieodpłatne przejażdżki turystyczne łodziami po Odrze, są to lekcje przyrody i ekologii „na żywo”. Z Wolina wyruszają wycieczki kopia łodzi Wikingów po rzece Dziwnie. Należy jednak zaznaczyć, że brak przystani na Odrze jest czynnikiem hamującym rozwój ruchu żeglarskiego z Berlina nad Zalew i dalej nad Bałtyk. Nad Zalewem Szczecińskim, Jeziolem Dąbie i Dąbie Małe funkcjonują silne ośrodki żeglarskie, z których część dysponuje zapleczem pozwalającym na cumowanie prywatnych jednostek wodnych spoza Regionu. Elementy infrastruktury wodnej znajdują się na obszarach wodnych na północ od Szczecina, z którymi wiążą się różne formy turystyki aktywnej opisane w punkcie 4.1.2 niniejszego opracowania.

Turystyka uczestnicząca

Jest to zintegrowany z każdą formą turystyki system imprez i wydarzeń mających miejsce w gminach pasa nadgranicznego, atrakcyjność tego regionu może zachęcić przedstawicieli różnych segmentów do pozostania i ewentualnego powrotu w dane miejsce w przyszłości.

²³ Kajakarstwo, jachting, windsurfing i wędkarstwo morskie zostały pełniej opisane w rozdziale dotyczącym turystyki wodnej.

Turystyka hobbystyczna - edukacyjna

Dolina Dolnej Odry jest obszarem, gdzie dendrolodzy i ornitolodzy mogą rozwijać swoje hobbystyczne zainteresowania i pasje (np. podglądanie ptactwa - fotołowy). Jest to także obszar bogaty w spuściznę historyczną, który wraz z wyjątkowymi walorami naturalnymi stanowi bazę dla edukacji ekologicznej i historycznej.

Turystyka aktywna

Powyższe formy turystyki należy uzupełniać ofertami dodatkowymi, do których zalicza się wędrówki piesze, rajdy rowerowe itd. Grupę zidentyfikowanych sił turystyki przygranicznej i morskiej, które wpływają na wzmocnienie jej wartości, oraz słabości, które te wartości deprecjonują przedstawiono w poniższej tabeli.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie Województwa: <ul style="list-style-type: none"> - na głównych transeuropejskich szlakach komunikacyjnych i tranzytowych, trasa hanzeatycka - droga międzynarodowa E10, - szeroki pas przygranicza i nadbrzeża sprzyja rozwojowi tego rodzaju turystyki, - w Euroregionie Pomerania, do którego także należy północno – wschodnia część Niemiec – Meklemburgia-Pomorze Przednie i południowa część Szwecji - Skania, - nad Morzem Bałtyckim, - nad Odrą, która: <ul style="list-style-type: none"> ▫ na odcinku 161,7 km jest granicą państwową z Niemcami, jednym z najbogatszych krajów Europy i świata, przez co rzeka ma międzynarodowe znaczenie przygranicznej drogi wodnej łączącej się z europejskimi systemami transportowymi, ▫ jest dogodnie położonym szlakiem wodnym łączącym Szczecin z aglomeracją wrocławską i konurbacją górnośląską, ▫ posiada wyjątkowe walory naturalne (Dolina Odry) stanowiące o wysokiej atrakcyjności - parki krajobrazowe, puszcze, wrzosowiska, miejsca lęgowe ptaków itd., ▫ nad którą znajduje się wiele zamków, pałaców i miejsc o znaczeniu historycznym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Problem wizerunku: <ul style="list-style-type: none"> - Polski, jako miejsca niebezpiecznego i nieestetycznego w portach, na drogach i ogólnie w całym kraju, - Odry, postrzeganej jako regionu tranzytowego w drodze do Bałtyku, zwiększa niechęć żeglarzy z Niemiec i Szwecji do zapuszczania się w głąb Polski. • Brak sytemu informacji o portach, trasach żeglugowych, atrakcjach znajdujących się w ich pobliżu. • Brak kompleksowego zagospodarowania rz. Odry i nadbrzeża w przystanie rzeczne i infrastrukturę z nią związaną (gastronomię, sanitariaty, prysznice, zakłady szkodnicze, stacji paliw i urzędnienia do usuwania nieczystości z łodzi). • Brak integracji istniejącej infrastruktury wodnej z lądową, o ile w ogóle jedna i druga istnieje – brak obsługi gastronomicznej, sanitarnej, sklepów przy portach, marinach, przystaniach, - bardzo dobre przygotowanie do rejsu wynika z braku możliwości zatrzymania się i zaopatrzenia lub niewystarczającej jakości przystani na Odrze. • Drogi samochodowe są zdecydowanie o za małej gęstości i przepustowości sieci do obsługi ruchu turystycznego, szczególnie w sezonie turystycznym. • Niska jakość dróg i wynikające z tego bezpieczeństwo i drożność, spowolnione tempo realizacji przedsięwzięć remontowo – inwestycyjnych.

<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne usytuowanie Szczecina: <ul style="list-style-type: none"> - blisko Berlina, z łatwym dostępem do morza, - wodna granica z Danią (Bornholm), - Szczecin, będący jednocześnie metropolią regionu jest miejscem, przez które przepływają wodniacy kierujący się z morza na południe i z południa na północ. • Doskonałe warunki do rozwoju turystyki na szlaku wodnym rzeki Odry. • Port lotniczy w Goleniowie jako zaplecze dla rozwoju przygranicznej turystyki lotniczej i rozwoju sieci lotnisk turystycznych w województwie. • Turystyka handlowa oparta bardziej na sezonowości związanej z weekendami i dniami świątecznymi niż warunkami klimatycznymi. • Szeroka oferta bazy noclegowej dla turystów biznesowych, szczególnie w Szczecinie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak taniej bazy noclegowej przy szlakach tranzytowych, koncentracja gestorów bardziej na obsłudze turystów biznesowych. • Niewystarczająca atrakcyjność, promocja i integracja programów imprez między regionami. • Brak przygranicznej ścieżki rowerowej północ – południe, brak integracji ścieżek rowerowych z międzynarodowymi szlakami. • Duże uzależnienie rozwoju turystyki przygranicznej od popytu z rynku niemieckiego. • Brak powiązania marin i portów z systemem autostrad europejskich. • Bariera językowa i brak punktów informacyjnych.
---	---

Tabela 38 Silne i słabe strony produktu.

Źródło: Opracowanie własne

Z analizy sił i słabości wynika, że charakter turystyki przygranicznej i morskiej w kontekście integracji Polski z Unią Europejską zmienia się z handlowej na tranzytową i rekreacyjną z elementami kulturowymi. Uwidacznia się w związku z tym konieczność dokonania wielu działań inwestycyjnych i marketingowych, aby rozwój turystyki w regionie przygranicznym przynosił w przyszłości wymierne korzyści ekonomiczne. Podobnie jest z turystyką morską, gdzie po wejściu Polski do UE prawdopodobnie wiele statków ze sklepami wolnocłowymi zostanie przeznaczona do obsługi ruchu turystycznego na Odrze i wzdłuż wybrzeża.

Szczegółowa analiza otoczenia produktu turystyki przygranicznej i morskiej pozwoliła zidentyfikować szanse i zagrożenia warunkujące rozwój tej formy turystyki.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość skorzystania z programów i funduszy unijnych. • Poprawa wizerunku Polski i rozwój turystyki tranzytowej po wstąpieniu Polski do UE. • Duże zainteresowanie żeglugą i żeglarstwem turystycznym po Odrze. • Trendy proekologiczne - poszukiwanie przez turystów możliwości spędzenia wolnego czasu na łonie przyrody. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencja ze strony niemieckiej – lepsza organizacja szlaków wodnych (przystanie), rowerowych, dostępności drogowej. • Opóźnianie się budowy autostrady A3 i dróg ekspresowych. • Opóźnianie się realizacji podjętych decyzji np. budowa nowych i rozbudowa obecnych przejść granicznych. • Spadek ruchu turystycznego – krajowego

<ul style="list-style-type: none"> • Działania integracyjne w ramach Euroregionu – kulturowe, ekonomiczne i ekologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • i międzynarodowego w wyniku recesji. • Spadek obrotów związanych z handlem przygranicznym po wstąpieniu Polski do UE.²⁴
---	---

Tabela 39 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne

5.6. Turystyka biznesowa

Turystyka biznesowa należy do najbardziej opłacalnych i perspektywicznych form turystyki. Zapotrzebowanie na produkty związane ze szkoleniami, spotkaniami biznesowymi, czy imprezami targowymi należy do naturalnych zjawisk towarzyszących aktywności rynkowej firm. Motywami tego typu przyjazdów są zarówno cele promocyjne, handlowe, edukacyjne (chęć podnoszenia wiedzy i umiejętności), jak i finansowo-inwestorskie. Szacuje się, że średni czas pobytu turysty biznesowego w tych miastach wynosi ok. 2 dni.

Istotną stroną popytu turystyki biznesowej stanowią organizowane zarówno przez sfery gospodarcze jak i środowiska naukowe konferencje, sympozja, kongresy. Dynamiczny rozwój w ostatnich latach charakteryzuje oferty turystyki typu incentive (motywacyjnej), stanowiące formę pośrednią pomiędzy formą wypoczynkowo-rekreacyjną, a biznesową (połączenie celu wypoczynkowego z celami biznesowymi).

Zaplecze i potencjał turystyczny produktu

Główne ośrodki turystyki biznesowej w Województwie to dwa największe ośrodki miejskie Szczecin i Koszalin. Na tle kraju Województwo Zachodniopomorskie posiada obecnie przeciętne warunki dla organizacji znaczących imprez kongresowych i konferencyjnych. Tylko nieliczne obiekty potrafią zapewnić kompleksowo przygotowany pakiet obsługi i organizacji dla znaczących przedsięwzięć (np. hotel SAS Radisson w Szczecinie, Amber Baltic w Międzyzdrojach, Hotel Senator k. Dźwirzynie). Mniejsze miejscowości posiadają obiekty zdolne do obsługi turystyki biznesowej na mniejszą skalę (np. hotele „Jan” i „Lidia” w Darłowie).

Taka sytuacja nie pozwala na wykorzystanie w pełni atutów położenia regionu, w tym szczególnie Szczecina. Na atrakcyjność produktu turystyki biznesowej w Województwie Zachodniopomorskim mogą wpływać m.in. takie czynniki jak:

- Podmioty gospodarcze ogółem
- Liczba spółek prawa handlowego

²⁴ Przykład państw, które weszły ostatnio do Unii Europejskiej wskazuje na to, że handel przygraniczny nie zanika z momentem akcesu danego kraju do UE.

- Liczba spółek prawa cywilnego
- Liczba dużych spółek akcyjnych
- Liczba dużych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością
- Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
- Liczba firm z kapitałem zagranicznym
- Pozycja i potencjał uczelni wyższych (najwyższa liczba studentów w kraju na 10 000 mieszkańców – 530, największe uczelnie Województwa to Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny, Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie, Wyższa Szkoła Morska w Szczecinie, Politechnika Koszalińska).
- Najwięksi pracodawcy Województwa to m.in.²⁵: „Police” S.A., Stocznia Nowa S.A., Szczecińska Stocznia Remontowa „Gryfia” S.A., „Bulk Cargo” Port Szczecin, Drobnica-Port Szczecin S.A., PBK S.A. w Szczecinie – grupa Pekao S.A., Stolbud S.A., „Komfort” S.A., „Dolna Odra” S.A., ENEA – Grupa Energetyczna S.A., „Elektromontaż” Szczecin, „Superfish” Sp. z o.o., KRONOSPAN S.A. w Szczecinku, Elda S.A. Uzdrowisko Kołobrzeg S.A., Uzdrowisko Świnoujście S.A., Uzdrowisko Połczyn S.A., „Alpex” Karlino, Zarząd Morskiego Portu Szczecin i Świnoujście, „Barlinek” S.A., „Filar” S.A., „Agryf” Sp. z o.o., Zarząd Morskich Portów Szczecin-Świnoujście S.A., Morska Stocznia Remontowa, Szczecińska Energetyka Ciepła S.A., ZWIK Sp. z o.o., Drobimex-Heintz Sp. z o.o., Agros-Koszalin S.A., Zakład Energetyczny Koszalin, Euroafrica Linie Żeglugowe Sp. z o.o, Unity Line Sp. z o.o.
- Centra konferencyjne (najważniejsze – Hotel Senator, Hotel Amber Baltic, SAS Radisson, Ośrodek „Węgiel Brunatny”).

Analiza potencjału i zaplecza turystyki biznesowej pozwala na wskazanie głównych silnych i słabych stron produktu turystyki wypoczynkowej.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • W głównych miastach regionu istnieje wystarczająca liczba hoteli posiadających odpowiednie warunki do obsługi indywidualnego turysty biznesowego (np. spotkania biznesowe, załatwianie interesów, delegacje). • Większość hoteli regionu posiada podstawowe zaplecze konferencyjne pozwalające na obsługę niewielkich grup biznesowych (szkolenia, sympozja, spotkania). • Stosunkowo liczne pałace, zameczki przekształcone w hotele pozwalające na obsługę klientów biznesowych. • Szeroka oferta atrakcji dodatkowych związanych ze specyfiką regionu i otoczenia, np. rejsy morskie, golf, survival. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak centrum kongresowo-konferencyjnego zdolnego do organizowania i obsługi znaczących imprez międzynarodowych. • Trudna dostępność komunikacyjna z większych ośrodków biznesowych i naukowych w Polsce (w tym okręg Górnośląski, Warszawa, Łódź, Kraków). • Ograniczona przepustowość przejść granicznych, częste zatory na przejściach. • Zbyt mała obecnie rola portu lotniczego w Goleniowie (niewielka liczba regularnych połączeń międzynarodowych oraz krajowych). • Brak cyklicznej, znaczącej imprezy targowej, wystawowej lub biznesowej o wymiarze międzynarodowym.

²⁵na podstawie danych bazy Teleadreson, zaktualizowane na podst. Inf. Wydziału Gospodarki UM WZ.

<ul style="list-style-type: none"> Możliwość organizowania konferencji, szkoleń i spotkań biznesowych w niektórych ośrodkach uzdrowiskowych (np. „Gryf” w Połczynie Zdroju, „Węgiel Brunatny” w Kołobrzegu, „Senator” w Dźwirzynie). 	
---	--

Tabela 40 Silne i słabe strony produktu

Źródło: Opracowanie własne

Analiza otoczenia turystyki biznesowej pozwala na wskazanie głównych szans i zagrożeń stron produktu turystyki wypoczynkowej.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Integracja z Unią Europejską Rozwój Euroregionu Pomerania ze Szczecinem jako Europolem. Rozwój portu lotniczego w Goleniowie jako element istotnie wspomagający rozwój turystyki biznesowej. Rozwój lotnisk powojkowych szansą rozwoju turystyki biznesowej w regionach o rozwiniętej bazie noclegowej i zapleczu konferencyjnym (np. w pasie nadmorskim). Aktywizacja gospodarcza strefy przygranicznej w kontekście wejścia do Unii Europejskiej. Rozwój nowych inwestycji, szczególnie wzdłuż szlaków komunikacyjnych, strefie portów oraz wzdłuż Odry. 	<ul style="list-style-type: none"> Szybki przyrost profesjonalnych ośrodków konferencyjnych w Polsce (w tym w średnich miastach oraz miejscowościach atrakcyjnych turystycznie). Dynamiczny rozwój Poznania jako centrum biznesowo-targowego. Spodziewany rozwój Wrocławia jako ważnego ośrodka biznesowo-targowego (możliwa organizacja przyszłego EXPO). Niepewna sytuacja gospodarcza, w tym obecna recesja może wpłynąć na osłabienie rozwoju turystyki biznesowej.

Tabela 41 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne

5.7. Turystyka na terenach wiejskich

Turystyka wiejska stanowi formę rekreacji odbywającą się na obszarze pozamiejskim i obejmuje wielorakie rodzaje aktywności rekreacyjnej związane z przyrodą, wędrówkami, turystyką krajoznawczą, kulturową i etniczną, które bezpośrednio wykorzystują zasoby i walory wsi.

Pod pojęciem turystyki wiejskiej znajdują się hasła: agroturystyka oraz ekoturystyka.

Agroturystyka to forma wypoczynku, która realizowana jest na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym.

Ekoturystyka zaś podkreśla związek ze środowiskiem przyrodniczym. Jest z nią również związany kodeks etyczny, który obejmuje:

- odpowiedzialne korzystanie z naturalnych zasobów ziemi,
- respekt i szacunek dla kultury lokalnej,
- minimalizowanie zniszczeń w kulturze i przyrodzie regionu,

- wykorzystywanie lokalnych produktów i umiejętności (np. zawody charakterystyczne dla danego terenu),
- troska o zachowanie bioróżnorodności.

Jeżeli agroturystyka spełnia powyższe wymagania, można ją wówczas nazwać **ekoagroturystyką**, definiując jako: „formy turystyki odbywające się w gospodarstwie ekologicznym lub tradycyjnym, bazujące na lokalnych walorach kulturowych i przyrodniczych, wykorzystujące miejscowe zasoby siły roboczej oraz umiejętności, z pełnym poszanowaniem przyrody”.

Tereny wiejskie to najbardziej problemowe obszary Województwa Zachodniopomorskiego, dlatego należy podjąć w tym zakresie szczególne działania zmierzające do poprawy jakości i warunków życia ich mieszkańców. W obszarze turystyki podejmowane działania dotyczyć będą przede wszystkim działań podnoszących atrakcyjność obszarów i miejscowości wiejskich jako miejsc docelowych podróży turystycznych.

Zaplecze i potencjał produktu

Obecnie w Polsce wzrasta liczba gospodarstw agroturystycznych. Funkcjonują one jako miejsca rozproszone na mapie kraju, bez jakiegokolwiek spójnego wizerunku, który można włączyć w zintegrowany system promocyjny.

Województwo dysponuje stosunkowo niewielką liczbą udostępnionych turystom kwater agroturystycznych, mimo podejmowanej działalności szkoleniowej i promocyjnej.

Na terenie Województwa funkcjonują między innymi takie stowarzyszenia agroturystyczne jak:

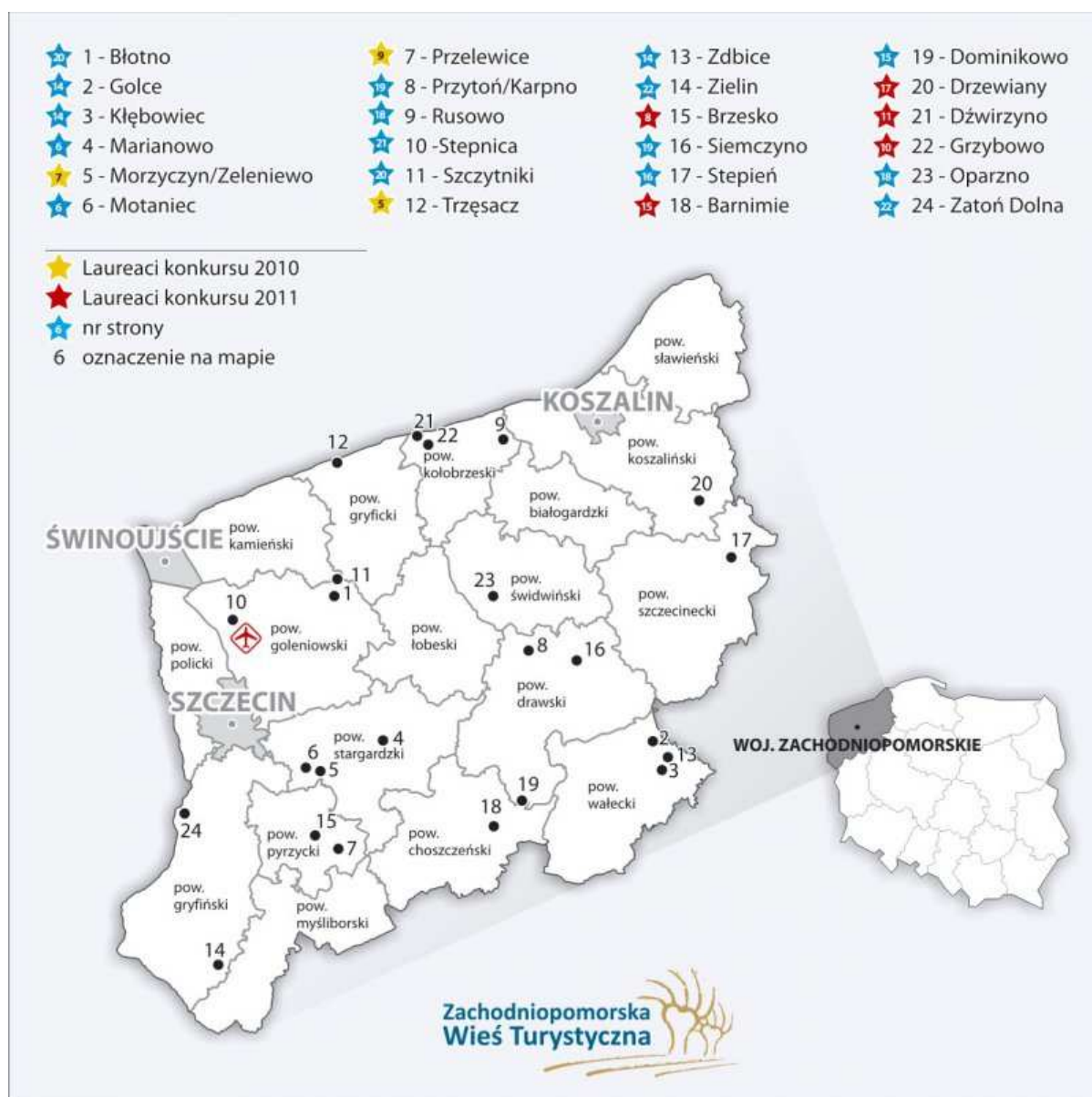
- Koszalińskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „KOSA”.
- Stowarzyszenie Czaplinskie Gospodarstwa Agroturystyczne „CzaGA”.
- Barwickie Gospodarstwa Agroturystyczne.
- Szczecińskie Stowarzyszenie Agroturystyczne.
- Stowarzyszenie Agroturystyczne „Wiatrak”.
- Nowogardzkie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Strzecha”
- Drawieńskie Stowarzyszenie Agroturystyczne.
- Wolińskie Stowarzyszenie Agroturystyczne.

Istotną rolę w turystyce wiejskiej stanowią **Wsie Turystyczne Pomorza Zachodniego**. Piękne krajobrazy, malownicze pola i łąki, błękitne morze, czyste jeziora, niespotykana fauna i flora, wiele atrakcji turystycznych, a także liczne gospodarstwa agroturystyczne – taki wypoczynek oferują zachodniopomorskie wsie. Wsie turystyczne Pomorza Zachodniego dają możliwość spędzenia wolnego czasu: zarówno leniwie, uciekając od zgiełku codzienności, jak i w sposób bardziej aktywny – na rowerze, kajaku, żaglówce, konno, uprawiając nordic walking, bądź spacerując wśród niezwykłej przyrody. Wsie turystyczne województwa zachodniopomorskiego to także obcowanie z kulturą

i tradycją – liczne kościoły, pałace, dworki, zamki, stanowiska archeologiczne są wyjątkowym świadectwem dziejów mieszkańców tych ziem.

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego oraz Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna, zauważając aktywność społeczności wiejskich, ich działania na rzecz rozwoju usług tworzących produkty turystyki wiejskiej i agroturystyki, od roku 2010 zainicjowali coroczny konkurs certyfikacyjny „Zachodniopomorska Wieś Turystyczna”. Celem konkursu jest kształtowanie wizerunku turystyki wiejskiej na terenie województwa zachodniopomorskiego poprzez wyłonienie najbardziej interesujących pod względem turystycznym wsi na Pomorzu Zachodnim. Poniżej zamieszczono mapę przedstawiającą wsie biorące udział konkursie w latach 2010-11

Rysunek 32 Mapa Wsi Turystycznych Pomorza Zachodniego

Źródło: <http://morzeprzygody.eu>

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Korzystne i urozmaicone warunki przyrodnicze; liczne jeziora, stawy, lasy, parki krajobrazowe itp.• Dziedzictwo kulturowe – ciekawe zabytki architektoniczne, różnorodność atrakcji kulturowych w Regionie.• Osoby uprawiające sztukę ludową w gminach.• Działające gospodarstwa rolne (w większej części uprawiające ziemie metodami zbliżonymi do ekologicznych) i ludzie zajmujący się tradycyjnymi zajęciami wiejskimi.• Oferta nietypowych usług wiejskich (pieczenie chleba, pieczenie prosiaka, wyrób masła, serów)• Liczne szlaki historyczne i turystyczne, w tym powiązane z odpowiednikami szlaków europejskich.• Dobra współpraca funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych (prężnie działające stowarzyszenia).	<ul style="list-style-type: none">• Braki w infrastrukturze technicznej niektórych gmin, szczególnie w zakresie jakości wody pitnej i oczyszczania ścieków.• Niezadawalający stan sanitarny gospodarstw i całych miejscowości.• Znikoma liczba skategoryzowanych gospodarstw agroturystycznych na terenie Województwa.• Słabo rozbudowana oferta dodatkowa dla turystów (często gospodarstwa nie oferują nic poza noclegiem i wyżywieniem).• Niedostateczna wiedza ludności wiejskiej nt. dostępnych źródeł finansowania alternatywnych źródeł utrzymania ludności wiejskiej (w tym działalności agroturystycznej), co przyczynia się do hamowania rozwoju usług turystycznych na wsi.• Brak zdecydowanych wyróżników funkcjonującej oferty agroturystycznej Regionu.• Niewiele ofert ukierunkowanych na konkretnego odbiorcę, np. turystę zainteresowanego turystyką weekendową, rodziny z dziećmi, czy osoby starsze. Brak przy tym propozycji wspartych konkretną ofertą usługową, przystosowaniem pokoi, itp.• Brak spójnego systemu promocji i dystrybucji oferty agroturystycznej Województwa (w tym udział w targach i imprezach wystawienniczych).• Brak kompleksowego katalogu usług agroturystycznych w województwie.

Rysunek 33 Silne i słabe strony produktu.

Źródło: Opracowanie własne

Analiza uwarunkowań zewnętrznych rozwoju turystyki wiejskiej pozwoliła określić szanse i zagrożenia determinujące rozwój tego produktu.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Integracja z UE – zwiększenie puli środków na rozwój wsi oraz ich dostępności• Rosnąca potrzeba turystów przebywania w czystym środowisku i „zdrowym” otoczeniu• Wzrost zainteresowania turystyką alternatywną, w tym: turystyką kulturową, uczestniczącą, aktywną i agroturystyką• Rosnące zainteresowanie turystów zagranicznych ofertą usług agro- i ekoturystycznych• Rosnąca częstotliwość wyjazdów weekendowych• Rozwój mody na zdrową – ekologiczną żywność• Rosnąca świadomość mieszkańców wsi w zakresie potrzeb turystów oraz możliwości wykorzystania istniejących form pomocy	<ul style="list-style-type: none">• Postępujące zubożenie obszarów wiejskich w Polsce• Opóźnienia i niestabilność otrzymywanego wsparcia ze strony Unii (SAPARD)• Dziedziczone bezrobocie, szczególnie na terenach wsi popeeagerowskich – stanowi zagrożenie pogłębiania marginalizacji i pasywności społecznej na obszarach wiejskich• Ograniczone możliwości finansowe gmin wiejskich (niskie dochody) hamujące konieczne procesy inwestycji komunalnych (np. oczyszczalnie ścieków, drogi lokalne itp.)• Stosunkowo niskie dochody z agroturystyki ograniczające konieczne procesy inwestycyjne w zakresie dostosowywania standardu bazy turystycznej do rosnących potrzeb klientów

Rysunek 34 Analiza szans i zagrożeń.

Źródło: Opracowanie własne.

6. Rozwój obszarów turystycznych Województwa

W niniejszym podrozdziale zostaną przedstawione założenia wdrażania oraz rozwoju produktów turystycznych ze względu na uwarunkowania terytorialno-przestrzenne Województwa. Walory poszczególnych miejsc i obszarów często determinują budowę konkurencyjnych marek, czy rozwój zintegrowanych produktów turystycznych Regionów. Określenie założeń przestrzennych powinno uwzględniać koncepcję strategicznych celów rozwoju w zagospodarowaniu przestrzennym kraju, zakładającej kształtowanie²⁶:

- przestrzeni otwartej na Europę i świat, która realizuje europejskie i światowe powiązania,
- przestrzeni konkurencyjnej, innowacyjnej i efektywnej, która stwarza warunki umożliwiające uzyskanie przez podmioty konkretnych efektów,
- przestrzeni czystej ekologicznie, która tworzy warunki umożliwiające uzyskanie przez podmioty gospodarcze konkretnych efektów,
- przestrzeni zróżnicowanej, która umożliwi wykorzystanie zróżnicowanych przestrzennie zasobów kraju,
- przestrzenie politycznie zdecentralizowanej.

Ze względu na walory środowiskowe, sposób zagospodarowania turystycznego oraz uwarunkowania geograficzno-przestrzenne w Województwie Zachodniopomorskim można wyodrębnić cztery względnie jednorodne obszary²⁷:

- Strefa Nadmorska.
- Strefa Pojezierna.
- Strefa Przygraniczna (w tym Dolina i ujście Odry).
- Pozostałe tereny.

Wydzielenie obszarów jest istotne dla określenia kierunków budowy konkurencyjnych lokalnych i regionalnych marek uwzględniających założenia rozwoju produktów markowych Województwa.

Ruch turystyczny w poszczególnych obszarach nie rozwija się równomiernie, na co wpływ mają liczne uwarunkowania związane m.in. z charakterem walorów, preferencjami turystów, stanem zagospodarowania turystycznego.

²⁶ „Koncepcję” przyjął Sejm RP 17 listopada 2000 r.

²⁷ Na podstawie opracowanie Regionalnego Biura Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

6.1. Strefa Nadmorska

Założenia:

- Stworzenie oferty wypoczynku nadmorskiego konkurencyjnego w stosunku do innych bliższych i dalszych turystycznych rynków europejskich.
- Wydłużenie sezonu turystycznego poprzez przygotowanie odpowiedniego pakietu ofert oraz rozwój infrastruktury turystycznej o około turystyczną (np. rozbudowa i podniesienie jakości i funkcjonalności infrastruktury komunalnej).
- Rozwój szlaków turystyki aktywnej i kulturowej.
- Zrównoważony rozwój przy wykorzystaniu walorów przyrodniczych oraz zróżnicowaniu regionu.
- Wykorzystanie potencjału miejscowości historycznych położonych w gminach nadmorskich.

Najważniejszym i dominującym turystycznie obszarem Województwa jest strefa nadmorska ze 185 km pasem wybrzeża Bałtyku. Większość pasa wybrzeża należącego do Województwa (ok. 135 km) posiada dobre lub bardzo dobre warunki dla rozwoju turystyki wypoczynkowej. Głównym atutem turystycznym obszaru nadal pozostają szerokie piaszczyste plaże, oraz liczne kąpieliska pozwalające na rozwój turystyki wypoczynkowej typu słońce-morze-plaża. Ponadto obszar nadmorski charakteryzuje się bardzo korzystnymi warunkami bioklimatycznymi, co w połączeniu z obecnością surowców uzdrowiskowych (źródeł solanek, torfów borowinowych) stwarza dogodne warunki dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej. Niewykorzystanym potencjałem pasa nadmorskiego są źródła geotermalne oraz płytkie jeziora nadmorskie (m.in. Jamno, Wicko, Kopań).

Segmenty wg hierarchii	Główny motyw
Turyści wypoczynkowi (pobyty – długookresowe)	Motyw – plaża, morze, słońce, imprezy kulturalne, oferta rozrywkowa
Turyści wypoczynkowo –aktywni (pobyty krótko i długookresowe)	Rekreacja nadmorska, aktywne spędzanie czasu, poznanie nowych ludzi
Kuracjusze (z NFZ, ZUS i pełnopłatni)	Kuracja, poprawa stanu zdrowia
Turyści wypoczynkowo-zdrowotni (ekoturysty)	Wypoczynek i profilaktyka zdrowotna
Rodziny z dziećmi	Wypoczynek rodzinny, wczasy rodzinne, wyjazdy weekendowe
Młodzież szkolna, kolonie, zielone szkoły	Wypoczynek grupowy, motyw poznawczy, integracyjny
Miłośnicy sportów wodnych, powietrznych	Realizacja pasji, rozwój umiejętności Rekreacja weekendowa, obozy sportowe
Turyści kulturowi	Motyw poznawczy, relaks poprzez uczestnictwo w imprezach
Miłośnicy form turystyki specjalistycznej (golf, wędkarstwo, hippika)	Realizacja zainteresowań, pasji, kontakt z naturą
Turyści weekendowi	Atrakcyjne spędzenie czasu w okresach sobotnio-niedzielnym,

Rysunek 35 Dominujące segmenty rynku turystyki nadmorskiej

Źródło: Opracowanie podstawie danych PART

Tradycyjne formy wypoczynku w pasie nadmorskim charakteryzują się szczególnie silną sezonowością oraz uzależnieniem od warunków pogodowych. Wynika to ze specyfiki strefy klimatycznej, ale także z braku odpowiedniej infrastruktury i oferty (np. baseny z podgrzewaną wodą) stanowiącej dla turystów alternatywę w przypadku złej pogody.

Oprócz tradycyjnych form wypoczynku obserwuje się intensywny rozwój turystyki aktywnej w oparciu o potencjał i walory obszaru. Przez pas polskiego Wybrzeża przebiega jeden z najważniejszych szlaków turystycznych Europy Środkowej (E10 nazywany także Hanzeatyckim). Jest to niezwykle ważny czynnik stymulacji rozwoju turystyki objazdowej oraz aktywnej (w szczególności rowerowej).

Wybrzeże to także znakomite warunki dla uprawiania żeglarstwa, kajakarstwa, windsurfingu, kitesurfingu, sportów ekstremalnych, (w tym paralotniarstwa, lotniarstwa), czy form turystyki specjalistycznej (np. wędkarstwo, hippika, golf).

Wnioski z analizy:

- **Zjawiskiem szczególnie niekorzystnym dla Strefy Nadmorskiej jest wysoka sezonowość** podstawowych form turystyki (słońce-morze-plaża), co hamuje rozwój bazy całosezonowej oraz zmniejsza efektywność ekonomiczną istniejących obiektów.
- **Istnieje potrzeba ewolucji oferty** z turystyki typowo wypoczynkowej (słońce-morze-plaża) w kierunku turystyki wypoczynkowo-aktywnej, oraz wypoczynkowo-zdrowotnej.
- **Pas Wybrzeża posiada znakomite warunki rozwoju w zakresie turystyki specjalistycznej** (golf, wędkarstwo morskie, sporty konne) oraz sportów wodnych (m.in. jachting, motowodniactwo); są to formy turystyki mogące wpłynąć na wykorzystanie bazy turystycznej po sezonie letnim.
- **Należy rozwijać i wspierać nowe formy turystyki, w tym turystykę ekstremalną, alternatywną, archeologię-edukacyjną** jako produkty o wysokim potencjale rozwojowym oraz wysokiej widowiskowości (stanowiących formę atrakcji dla turystów).
- **Zwiększanie konkurencyjności rynkowej powinno zakładać procesy specjalizacji** w zakresie funkcji uwzględniających specyficzne potrzeby poszczególnych segmentów (zgodnych z predestynacjami miejscowości nadmorskich np. Mrzeżyno – turystyka rodzinna, Mielno – „polska Ibiza”, Dźwirzyno, Dziwnów – centrum sportów wodnych, Rewal – centrum sportowe Wybrzeża, Kołobrzeg – perła Bałtyku, największe uzdrowisko, funkcja konferencyjna, Międzyzdroje – prestiżowy, modny kurort, szkolenia, konferencje).
- **Ogromny potencjał rozwoju na terenach nadmorskich posiada turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna.** Rozwój tych form powinien następować m.in. poprzez:
 - restrukturyzację i modernizację obecnej bazy uzdrowiskowej (w tym wykorzystywanie walorów morskich uzdrowisk np. baseny z podgrzewaną wodą morską),
 - rozwijanie oddziałów uzdrowisk w miejscowościach o najlepszych predyspozycjach i walorach zdrowotno-uzdrowiskowych,

- wspieranie rozwoju obiektów całosezonowych z zapleczem pozwalającym na świadczenie usług zdrowotno-wypoczynkowych, rehabilitacyjnych oraz kosmetycznych,
 - rozpoznanie możliwości w zakresie eksploatacji źródeł geotermalnych,
 - opracowywanie ofert pakietowych uwzględniających zamożność i potrzeby różnych grup klientów,
 - rozwijanie funkcji biznesowej uzdrowisk oraz ośrodków wypoczynkowo-sanatoryjnych (m.in. przygotowanie infrastruktury, organizacja konferencji),
 - wspieranie zintegrowanych systemów promocji mających na celu emisję konkurencyjnego wizerunku Wybrzeża jako regionu o wybitnych walorach zdrowotno-uzdrowiskowych,
 - opracowanie strategii marketingowych w pełni wykorzystujących możliwości w zakresie segmentów rynku.
- **Istotny potencjał regionu jest związany z rozwojem turystyki objazdowej i miejskiej**, w tym wzdłuż europejskich szlaków turystycznych (np. E10), czy szlaku latarni morskich. Jest to szansa rozwoju turystycznego miast historycznych leżących w pewnym oddaleniu od morza.
 - **Dla miejscowości nadmorskich, pełniących rolę ośrodków miejskich takich jak Kołobrzeg, Międzyzdroje, Darłowo, Świnoujście, czy Dziwnów szansą na posezonalne wykorzystanie infrastruktury turystycznej jest rozwój turystyki kulturalnej i miejskiej** (konieczny rozwój infrastruktury, powinno nastąpić wyraźne wydzielenie stref rekreacyjno-kulturalnych z wyłączeniem ruchu pieszego oraz stref zdrojowych od stref rozrywkowych).
 - **Wspieranie „nowości”**, w tym nowatorskich form sportu, wypoczynku, turystyki predestynowanych dla strefy nadmorskiej.
 - **Wykorzystanie możliwości floty morskiej** – wycieczki, rejsy turystyczne, objazdowe i rozrywkowo-rekreacyjne, zagospodarowanie części floty rybackiej do celów turystycznych (przewidywana redukcja floty połowowej).
 - **Warunkiem konkurencyjności** dla obszaru strefy nadmorskiej jest większa dbałość o estetykę architektoniczną miejscowości nadmorskich oraz zrównoważony rozwój przestrzeni ekologicznych.

6.2. Pas Pojezierny

Założenia:

- *Wykorzystanie potencjału walorów naturalnych dla aktywizacji turystyki aktywnej, m.in. w tym poprzez stworzenie udogodnień oraz rozwój odpowiedniej infrastruktury.*
- *Stworzenie atrakcyjnych ofert i warunków dla rozwoju turystyki kulturowej i weekendowej.*
- *Stworzenie warunków dla zagospodarowania ruchu turystów tranzytowych i objazdowych.*
- *Zwiększenie atrakcyjności Regionu w okresie posezonowym.*
- *Stymulacja ruchu turystycznego w Pasie Pojezierzy poprzez zrównoważone zagospodarowanie terenów jeziorno-leśnych.*
- *Rozwój turystyki zdrowotnej oraz uzdrowiskowej w oparciu o naturalne predestynacje Regionu.*

Pas Pojezierzy to drugi najistotniejszy obszar dla turystyki Województwa Zachodniopomorskiego, obejmujący pojezierza Drawskie, Myśliborskie, Wałeckie, Wełyńskie. Niektóre opracowania wyróżniają także pojezierza Choszczeńskie, Ińskie i Szczecineckie. Pojezierza zajmujące 35% powierzchni obszaru Województwa charakteryzują się malowniczym krajobrazem, gęstą otuliną leśną (wysokie zalesienie obszaru), zróżnicowaniem wysokości oraz występowaniem znacznej liczby jezior dużych pow. 20 ha. Dodatkowa atrakcyjność obszaru wynika z połączeń wodnych (sieci hydrograficznej) niektórych akwenów ciekami wodnymi. Do najważniejszych szlaków wodnych (atrakcyjnych również dla kajakarzy) zalicza się rzekę Drawę (pojezierze Drawskie), Inę, Regę, Parsętę czy Piławę. Istotną rolę dla atrakcyjności turystycznej Regionu spełniają obszary przyrody chronionej, w tym parki krajobrazowe, narodowe oraz rezerваты.

Do głównych centrów ruchu turystycznego pasa Pojezierzy należy zaliczyć takie miasta jak Czaplinek, Drawno, Szczecinek, Drawsko Pomorskie, Wałcz, Myślibórz, Barlinek, czy Złocieniec. Predestynacje do wykształcenia centrów obsługi turystycznej pojeziernej mają takie miejscowości jak: Borne Sulino, Ińsko czy Stare Drawsko.

Centrami wyspecjalizowanymi, o ustalonej marce rynkowej są: Połczyn Zdrój (turystyka uzdrowiskowa i zdrowotna) oraz Biały Bór (ośrodek sportów konnych w tym cross terenowy, zawody WKKW).

Ważnym walorem i potencjałem terenów pojezierzy jest wielokulturowy, historyczny charakter wielu miejscowości, w tym licznie występujące założenia dworsko-parkowe, wiejskie układy osadnicze, zabytki sakralne, militarno-obronne, grodziska i groby megalityczne.

Turystyka w pasie pojezierzy ma stanowić w założeniach m.in. planu zagospodarowania przestrzennego przeciwwagę dla pasa wybrzeża. Pomimo prognoz dynamicznego rozwoju turystyki w pasie pojeziernym, zmiany w rozkładzie ruchu turystycznego w ostatnich latach wskazują na umocnienie dominującej roli turystyki w pasie nadmorskim. Decydujący wpływ na taki stan rzeczy mają opóźnienia inwestycyjne w infrastrukturę i bazę turystyczną oraz słaba promocja turystyczna tych

regionów. Pozostałością po latach 70'tych i 80'tych są dawne wojskowe oraz branżowe (zakładowe) ośrodki wczasowe, o znacznym stopniu zdekapitalizowania. Wiele gmin pojezierza, o ogromnych możliwościach turystycznych, nie jest w stanie finansować niezbędnych inwestycji w infrastrukturę turystyczną. Taka sytuacja wynika z zapaści gospodarczej i ogromnej skali bezrobocia (nawet do 40%).

Segment	Główny motyw przyjazdu
Turyści wypoczynkowi (pobyty – długookresowe)	Motyw – jeziora, kąpieliska, lasy, imprezy kulturalne, oferta rozrywkowa
Turyści aktywni (pobyty krótko i długookresowe)	Aktywna rekreacja w tym np. wodna (kajakowa, żeglarstwo), piesza i rowerowa w oparciu o szlaki i ścieżki, przygoda
Miłośnicy form turystyki specjalistycznej (myślistwo, wędkarstwo, hippika)	Realizacja i rozwój zainteresowań, pasji
Turystyka sentymalna	Odwiedzanie miejsc urodzin przodków, spędzania dzieciństwa (głównie Niemcy)
Młodzież szkolna, kolonie, zielone szkoły	Wypoczynek grupowy, zorganizowany, także motyw poznawczy i edukacyjny
Miłośnicy wsi	Wypoczynek, rekreacja na terenach wiejskich
Dbający o zdrowie, ekolodzy (Ekoturysty)	Wypoczynek i profilaktyka zdrowotna
Przyrodnicy	Wypoczynek poprzez kontakt z przyrodą, realizacja pasji, poznanie nowych miejsc atrakcyjnych ze względu na walory przyrodnicze
Turysta weekendowy	Kilkudniowy, najczęściej sobotnio-niedzielny wypoczynek i rekreacja, istotne znaczenie oferty kulturalnej oraz specjalnych pakietów weekendowych
Rodziny z dziećmi	Wypoczynek rodzinny
Turystyka tranzytowa	Atrakcyjny nocleg i oferta gastronomiczna (stosunek cena/jakość) na ważnych szlakach, istotne znaczenie udogodnień, bezpieczeństwa.
Turystyka kulturowa-objazdowa	Poznanie nowych miejsc, kultury, historii

Rysunek 36 Dominujące segmenty rynku Jezierno - leśnego województwa zachodniopomorskiego

Źródło: Opracowanie na podanych PART

Obecnie w pasie pojezierzy znajduje się ok. 6,7% wszystkich miejsc noclegowych Województwa (przy 85% w pasie nadmorskim), co wskazuje na znaczące rezerwy w zakresie rozwoju turystyki.

Największe możliwości rozwoju są związane z turystyką wypoczynkową (na terenach jeziorno-leśnych), odmianami turystyki specjalistycznej (np. turystyka konna, myślistwo) oraz popularnymi formami turystyki aktywnej np. turystyka rowerowa, piesza, wodna.

Obszar pojezierzy posiada silne predestynacje dla rozwoju turystyki na terenach wiejskich, turystyki kulturowej, ekoturystyki oraz wypoczynku w tzw. drugich domach. Formą zyskującą na popularności jest turystyka edukacyjna, ściśle związana z rozwojem turystyki młodzieżowej.

Analiza i ocena uwarunkowań obszarowych dla rozwoju została przeprowadzona przy uwzględnieniu takich elementów jak:

- Główne walory turystyczne dla poszczególnych obszarów.
- Strategiczne segmenty rynku danego obszaru.
- Dominujące formy turystyki oraz formy o największym potencjale wzrostu.
- Możliwości pozycjonowania oferty turystycznej danego obszaru.
- Trendy i rekomendowane kierunki rozwoju.

Wnioski z analizy

- **Zjawiskiem niekorzystnym dla Pojezierzy jest wysoka sezonowość turystyki wypoczynkowej pojeziernej.** Jest to czynnik ograniczający rozwój bazy całosezonowej, w tym zmniejszający efektywność ekonomiczną sektora.
- **Baza wczasowo-wypoczynkowa pojezierzy uległa znaczącej dekapitalizacji,** co wpływa na obniżanie atrakcyjności turystycznej regionu oraz możliwość wykorzystania potencjału walorów przyrodniczych.
- **Konieczna jest modernizacja i rozwój podstawowej infrastruktury** (plaże, nabrzeża, ścieżki spacerowe, rowerowe), wpływającej na zagospodarowanie oraz atrakcyjność turystyczną pojezierzy.
- **Dla rozwoju turystyki wodnej i objazdowej konieczne jest rozwijanie szlaków tematycznych oraz wodnych,** jako kompleksowych rozwiązań produktowych (oznakowanie, promocja, potrzebna infrastruktura, rozwój atrakcji, organizacja i przygotowanie ofert).
- **Bogata historia i kultura oraz walory edukacji ekologicznej** sprawiają, iż region posiada wybitne predyspozycje do rozwoju turystyki młodzieżowej, edukacyjnej, zielonych szkół, czy turystyki kolonijnej.
- **Obszar pojezierza posiada znakomite predestynacje do rozwoju turystyki ekologicznej** (ekoturystyki), większość znajduje się w obszarze stref chronionych, w tym parków krajobrazowych (m.in. Drawski, Cedyński, Iński). Oczekuje się, iż będzie to forma turystyki o szybko rosnącej popularności.
- **Obszar pojezierzy posiada bardzo dobre warunki dla rozwoju turystyki zdrowotnej,** w tym także niektóre miejscowości posiadają predyspozycje uzdrowiskowe np. Borne Sulinowe, Trzcińsko Zdrój.
- **Istotnym elementem zwiększenia atrakcyjności jest konieczność większej dbałości o zachowanie elementów dziedzictwa kulturowo-historycznego Regionu** zarówno w sferze materialnej jak i niematerialnej (zachowanie i konserwacja zabytków regionu, wspieranie inicjatyw z zakresu prezentacji kulturalnych, programów archeologiczno-historycznych).
- Istnieje potrzeba rozwoju infrastruktury oraz atrakcji wpływających na przedłużenie sezonu turystycznego w tym aquaparków, parków tematycznych.

- **Rozproszenie geograficzne poszczególnych pojezierzy** Województwa, utrudnia kreowanie spójnego wizerunku na rynku turystycznym.
- **Region jest szczególnie predestynowany do rozwoju turystyki aktywnej**, w tym rowerowej, pieszej oraz wodnej (żeglarstwa, kajakarstwa).
- **W oparciu o istniejące walory należy przygotować atrakcyjną bazę**, zaplecze do rozwoju turystyki aktywnej – tworzenie centrów sportowych i turystyki aktywnej oraz centrów turystyki młodzieżowej i edukacyjnej.
- **Istnieje potrzeba kreacji programów produktów i marek lokalnych**, uwzględniających specyfikę poszczególnych miejsc oraz potrzeby strategicznych segmentów rynku.
- **Potrzeba tworzenia - Lokalnych Organizacji Turystycznych**, których zadaniem byłoby wdrażanie opracowanych programów i koncepcji rozwoju turystyki w Regionie.
- **Istnieje potrzeba wspierania regionów o wysokiej stopie bezrobocia i niskich dochodach budżetowych**, które samodzielnie nie są w stanie zagospodarować posiadanych walorów oraz rozwijać infrastruktury turystycznej.
- **Niewystarczająca liczba atrakcji mogących przedłużyć sezon**, czy zatrzymać turystę tranzytowego i kulturowego na kilkudniowy wypoczynek; konieczność zapewnienia specjalnych korzyści.
- W porównaniu do pasa nadmorskiego, pojezierza oferują skromną ofertę imprez kulturalnych i sportowych.
- **Niewystarczająca oferta dla przyciągnięcia turysty weekendowego**, brak pakietów weekendowych, promocji konkretnych miejsc jako atrakcyjnych kierunków sobotnio-niedzielnego wypoczynku.
- **Perspektywiczną formą turystyki jest w regionie pojezierzy turystyka kulturowa i objazdowa**, szczególnie w kontekście oczekiwanego rozwoju i promocji szlaków tematycznych oraz przewidywanego wzrostu znaczenia szlaków międzynarodowych biegnących przez pojezierza, (w tym wschodnio-niemieckie).

6.3. Dolina i obszar ujścia Odry

Pas doliny i obszar ujścia Odry należy do terenów szczególnych ze względu na specyficzny charakter walorów naturalnych oraz antropogenicznych, a także uwarunkowania przestrzenno-geograficzne (granica państwa). Przez wieki rzeka Odra decydowała o obecnym ukształtowaniu i formie walorów tego obszaru (Zalewu Szczecińskiego, czy Rostoki Odry). Naturalny odrzański szlak komunikacji wodnej oraz największy w Polsce zespół śródlądowych akwenów wodnych (jezioro Dąbie, Dąbie Małe, Zalew Szczeciński, Kamieński) predestynują tę strefę w szczególności do rozwoju sportów i turystyki wodnej.

Obszar Doliny i ujścia Odry stanowi ponadto podstawę dla rozwoju konkurencyjnego produktu turystyki przygranicznej Województwa.

Liczne strefy krajobrazu i przyrody chronionej sprawiają, iż Pas Dolnej Odry należy do najciekawszych zespołów walorów wodno-przyrodniczych. Czynniki te decydują o **szczególnej atrakcyjności obszaru dla Eko - turystów, miłośników przyrody, czy grup turystyki młodzieżowej (edukacyjnej).**

Główne, zidentyfikowane w Pasie Doliny i Ujścia Odry grupy klientów, stanowiących najbardziej atrakcyjne segmenty rynku przedstawia poniższa tabela.

Segment	Główny motyw przyjazdu
Turyści transgraniczni	Niemcy, Duńczycy, Szwedzi przyjeżdżający w celu nabycia tańszych usług, na zakupy dóbr konsumpcyjnych, spędzenie weekendu oraz urlopu, zwiedzanie,
Żeglarze, wodniacy	Miłośnicy jachtingu, Polacy i Niemcy (Berlin), flis odrzański
Turyści aktywni (pobyty krótko i długookresowe)	Aktywna rekreacja w tym np. wodna (kajakowa, żeglarstwo, hippika), piesza i rowerowa w oparciu o szlaki i ścieżki, przygoda, wykorzystanie różnych możliwości przemieszczania się np. woda-rower-koń, „pobyt w leśniczówce”
Miłośnicy form turystyki specjalistycznej (myślistwo, wędkarstwo, hippika)	Realizacja i rozwój zainteresowań, pasji
Dbający o zdrowie	Wypoczynek i profilaktyka zdrowotna, konsumpcja walorów uzdrowiskowych oraz typu SPA; zakup tańszych usług medycznych np. stomatologicznych
Turystyka sentymentalna	Odwiedzanie miejsc urodzin przodków, spędzania dzieciństwa (głównie Niemcy)
Turystyka tranzytowa	Atrakcyjny nocleg i oferta gastronomiczna (stosunek cena/jakość) na ważnych szlakach, istotne znaczenie udogodnień, bezpieczeństwa.
Młodzież szkolna, kolonie, zielone szkoły	Wypoczynek grupowy, zorganizowany, także motyw poznawczy i edukacyjny.
Przyrodnicy/ ekolodzy (ekoturysty)	Wypoczynek poprzez kontakt z przyrodą, realizacja pasji, poznanie nowych miejsc atrakcyjnych ze względu na walory przyrodnicze, obserwacja i monitorowanie życia fauny i flory w dorzeczu i ujściu Odry w jej naturalnych warunkach
Turysta weekendowy	Kilkudniowy, najczęściej sobotnio-niedzielny wypoczynek i rekreacja, istotne znaczenie oferty kulturalnej oraz specjalnych pakietów weekendowych, walory Odry oraz turystyka wokół Zalewu Szczecińskiego; kompatybilność produktu turystycznego po stronie polskiej np. pod względem wykorzystania środków transportu z produktem turystycznym po stronie niemieckiej
Turystyka kulturowa-objazdowa	Poznanie nowych miejsc, kultury, historii, odkrywanie na nowo walorów turystycznych oraz dawnej infrastruktury turystycznej zwłaszcza poniemieckiej
Militaryści/ miłośnicy dawnych obiektów przemysłowych, militarnych i technicznych	Wykorzystanie dawnych obiektów militarnych, przemysłowych oraz historycznych np. obiekty po dawnej fabryce benzyny syntetycznej w Policach, Wał Pomorski
Kibice/sportowcy	Turystyka sportowa, wykorzystanie obiektów sportowo-rekreacyjnych; imprezy sportowe
Myśliwi/przyrodnicy	Łowiectwo, turystyka dewizowa, podglądanie zwierzęcy w jej warunkach naturalnych, imprezy myśliwskie, zawody, festiwale, święta typu Hubertus

Rysunek 37 Dominujące segmenty rynku dla obszaru turystyki w Strefie Doliny i obszaru Ujścia Odry.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych PART S.A.

Atrakcyjność turystyczna Doliny i Ujścia Odry, w tym ogromny potencjał rozwojowy, kontrastuje ze słabym zagospodarowaniem turystycznym oraz brakiem promocji rynkowej. Należy podjąć działania w zakresie rebrandingu oraz zintensyfikowania działań na rzecz szerokiego wykorzystania walorów turystycznych Odry. Wykreowanie markowego produktu turystycznego typu: „Odra i Zalew Szczeciński – przygoda i dzika natura”

Wnioski:

- **Unikalna w skali kraju koncentracja kompleksów leśnych oraz stref przyrody chronionej**, w tym Puszcza Wkrzańska, Bukowa, Cedyński Park Krajobrazowy, Woliński Park Narodowy, Szczeciński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Ujście Warty (część), Park Krajobrazowy Dolnej Odry.
- **Walory krajobrazowe i przyrodnicze Doliny i Ujścia Odry** – rzeka tworzy ogromne, malownicze rozlewiska, liczne rozwidlenia, stwarzające doskonałe warunki rozwoju fauny, (w tym ptactwa wodnego) i flory (liczne rezerваты przyrody).
- **Największe rozlewiska w Polsce** – Zalew wraz z odnogami i zatokami (np. Dziwna, Świna, jez. Wicko, Zatoka Kamieńska i Cicha), stwarza doskonałe warunki dla rozwoju turystyki i sportów wodnych, w tym żeglarstwa, co wiąże się z unowocześnieniem zaplecza przystani jachtowych oraz promocją regionu jako przyjaznego i atrakcyjnego dla miłośników wodniactwa.
- **Niewykorzystane możliwości turystyczne szlaku wodnego na Odrze** – możliwość organizowania flisów, wycieczek statkami, spływów. Odra stanowi istotny szlak komunikacji wodnej dla aglomeracji berlińskiej (najkrótsze połączenie z Morzem Bałtyckim).
- **Historyczna rola rzeki** – możliwość nawiązywania do historii poprzez organizowanie wspólnych polsko-niemieckich imprez, przedsięwzięć kulturalnych, sportowych.
- **Niewykorzystane możliwości w zakresie turystyki alternatywnej i ekoturystyki**. Tereny nadodrzańskie należą do najciekawszych w Polsce obszarów dla rozwoju turystyki, ekoturystyki i turystyki alternatywnej. Są to formy turystyki szybko zyskujące na popularności zarówno w Europie jak i w Polsce.
- **Niewystarczająca promocja i informacja**. Zaledwie ogólne informacje w większości folderów, brak profesjonalnych przewodników, map, informacji w zakresie kultury i historii Regionu. Promocja i informacja powinna być kierowana do klienta międzynarodowego oraz przygotowana wielojęzycznie (polsko-niemiecko-angielsko-szwedzku). Zwiększenie informacyjne dostępu do walorów turystycznych poprzez wymianę informacji np. poprzez współpracę polsko-niemiecką oraz stworzenie rodzaju portalu interaktywnego www.
- **Dominująca rola turystyki handlowej w turystyce przygranicznej**. W ostatnich latach funkcja turystyki handlowej traci na popularności wśród naszych zachodnich sąsiadów. Coraz częściej powodem ich przyjazdów (głównie weekendowych), są tańsze usługi, co wskazuje na potencjał rozwoju w zakresie kompleksowej i konkurencyjnej oferty pobytowej.
- **Niewykorzystanie po polskiej stronie możliwości rozwoju tras rowerowych po wałach Odry**.

- **Brak adekwatnej do potrzeb informacji turystycznej**, w tym szczególnie ważnej przy punktach granicznych. Brak systemu rezerwacji on-line, pełnej informacji z Województwa nt imprez, wydarzeń, atrakcji, informacji sprofilowanej do potrzeb turysty niemieckiego.

Współpraca polsko-niemiecka w pasie doliny i obszar ujścia Odry

- Możliwość tworzenia jednakowych warunków do rozwoju turystyki na przygranicznym obszarze polsko-niemieckim.
- Opracowanie jednakowych i wspólnych polsko-niemieckich kryteriów oceny jakości i standardu usług turystycznych (np. bazy noclegowej, gastronomicznej);
- Podejmowanie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej i paraturystycznej na obszarze okołoodrzańskim.
- Wspólne polsko-niemieckie zagospodarowanie posiadanych walorów turystycznych i tworzenie wspólnych produktów turystycznych (np. wspólne zagospodarowanie Zalewu Szczecińskiego);
- Współdziałanie w dziedzinie turystyki nie tylko na etapie planowania, ale także na etapie realizacji wspólnych przedsięwzięć proturystycznych;
- Przeciwdziałanie powstawaniu barier we wzajemnym rozwoju (np. językowych, mentalnościowych, w zakresie przepływu informacji i wzajemnych kontaktów, granicznych) oraz podjęcie działań w ich niwelowaniu i usuwaniu.
- Podejmowanie wspólnych działań na rzecz nawiązywania współpracy z innymi jednostkami administracyjnymi z obszaru Unii Europejskiej w dziedzinie turystyki.

6.4. Podsumowanie - porównanie poszczególnych obszarów turystycznych Województwa

Elementy	Pojezierza	Pas Nadmorski
Segmenty strategiczne	Młodzież szkolna, ludzie kultury i sztuki, zagranica, emeryci	Młodzież licealna, „wolne duchy” rodziny, kuracjusze
Segmenty alternatywne, wizerunkowe	Archeolodzy, ludzie kultury i sztuki, historycy, przyrodnicy, naukowcy	Aktorzy, politycy
Formy turystyki	Wypoczynkowa jeziora-lasy Aktywna wodna, rowerowa piesza	Słońce-morze-plaża Zdrowotno-uzdrowiskowa Aktywna
Oferta cenowa	Niskie i średnie ceny w stosunku do oferowanej jakości Najwyższe – noclegi w zabytkach	Strefy prestiżu – „z widokiem na morze”, przy bulwarach, w tym kurorty ceny wysokie Strefy okolic nadmorskich (od 2 do 10 km), ceny niskie i średnie
Profil atrakcji	Natura, dzika przyroda, przygoda, spływy, survival, incentive elementy poznawcze, Kultura, prezentacje historyczne	Rozrywka, SPA, Atrakcje wodne Sporty plażowe – wodne Wycieczki morskie Przeloty widokowe
Oferta Kulturalna	Imprezy o tle historycznym, festyny, imprezy dla młodzieży Integracja kultur Muzyka poważna, kameralna, kultura w zabytkach Imprezy Folklorystyczne	Imprezy muzyczne, Koncerty, występy gwiazd Imprezy sportowe – paralotnie, piłka plażowa, jachting
Charakter miejscowości	<i>Miasteczka z duszą</i> Wioski ze swoim klimatem	<i>Modne kurorty,</i> Gwarne kąpieliska
Charakter oferty	<i>Dla wymagających, ambitnych:</i> „Przygoda z kulturą i historią” „Pierwsze kroki w sporcie”	<i>Modna, popularna:</i> „Tu spotkasz gwiazdy” „Przygoda z przestrzenią”
Oferta sportowa	Turystyka wodna rekreacyjna (Kajakarstwo, żeglarstwo śródlądowe) Sport młodzieżowy	Sporty wodne – bardziej elitarne; jachting, skutery wodne, windsurfing Sporty powietrzne (paralotnie, szybownictwo)
Turystyka specjalistyczna	Wędkarstwo śródlądowe Myślistwo Hippika – nauka, hipoterapia,, rekreacyjna	Wędkarstwo morskie Golf Hippika – elitarna, dla wymagających
Wyróżniki – unikalne korzyści związane z danym regionem (spokój)	Spokój, relaks, nostalgia, „Nutka retro”	Otwartość, przestrzeń „nutka szaleństwa”

Rysunek 38 Porównanie głównych cech i wyróżników Pasa Pojezierzy z Pasem Nadmorskim.

Źródło: Opracowanie PART S.A.

Obszar turystyczny	Turystyka aktywna i specjalistyczna	Turystyka biznesowa	Turystyka miejska-kulturowa	Turystyka uzdrowiskowo-zdrowotna	Turystyka przygraniczna	Turystyka wiejska	Turystyka alternatywna ekoturizm	Turystyka Wypoczynkowa (woda, lasy)
Pojezierza	●	●	○	○	●	○	●	●
	↑	▲	▲	↑	-	▲	↑	▲
Pas nadmorski	●	●	○	★	○	○	○	★
	↑	▲	▲	▲	-	▲	↑	▲
Dolina i obszar ujścia Odry	○	○	○	●	●	●	○	○
	↑	↑	▲	↑	▲	▲	↑	▲
Szczecin (i okolice)	○	●	●	●	●	-	○	○
	↑	↑	↑	▲	▲	-	▲	▲
Pozostałe	○	●	○	-	-	○	●	○
	▲	▲	▲	-	-	▲	▲	-

Rysunek 39 Formy turystyki wg obszarów szczególnie predysponowane do rozwoju markowych produktów turystycznych

Źródło: Opracowanie PART S.A.

7. Analiza działalności informacyjnej

Z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki ważna jest nie tylko atrakcyjność turystyczna danego obszaru, ale również – a może przede wszystkim – umiejętność jej wyeksponowania i poinformowania możliwie szerokiego grona potencjalnych turystów o jej istnieniu. W turystyce ta umiejętność jest cechą kluczową. Należy sobie, bowiem zdać sprawę z faktu, iż produkt turystyczny z uwagi na swoją złożoność i usługowy charakter, zdecydowanie różni się od innych dóbr sprzedawanych na rynku. Różnica ta polega na tym, iż w momencie zakupu turysta nie jest w stanie go dotknąć, wypróbować, a jedynie subiektywnie ocenić na podstawie informacji, które posiada. Forma tych informacji, ich zawartość, sposób przekazu mają ogromny wpływ na podjęcie ostatecznej decyzji dotyczącej aktywności turystycznej. Stąd wynika tak wielka waga działań marketingowych podejmowanych w regionach turystycznych.

Analizując aktywność promocyjną i informacyjną województwa zachodniopomorskiego, należy wziąć pod uwagę szereg narzędzi marketingowych, które są powszechnie stosowane przez destynacje turystyczne na całym świecie. W związku ze zmianami społeczno-gospodarczymi, rozwojem różnego rodzaju technologii, zasięg i możliwości ich oddziaływania ulegają ciągłemu poszerzaniu, co działa tylko i wyłącznie na korzyść obszaru turystycznego. Powoduje jednak również konieczność stałego śledzenia nowinek marketingowych i ich szybkiego aplikowania na swoim terenie.

Przedstawiona w niniejszym rozdziale analiza dotyczy wszystkich działań o charakterze promocyjnym i informacyjnym podejmowanych głównie na szczeblu wojewódzkim, ponieważ nie sposób omówić wszystkich działań marketingowych podejmowanych przez inne jednostki samorządu terytorialnego np. na szczeblu powiatowym czy gminnym, jak również działań podejmowanych przez inne instytucje lub organizacje.

Drukowane materiały promocyjno-informacyjne

Materiały drukowane stanowią element informacji analogowej. Pomimo coraz większej popularności Internetu, nadal są bardzo poszukiwane przez turystów, stanowią bowiem nie tylko źródło informacji, do którego można wrócić w każdej chwili (nie tylko siedząc przed komputerem), ale również namacalny dowód pobytu w danym miejscu.

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego prowadzi działalność wydawniczą na tym polu. Istnieją wydawnictwa tematyczne, produktowe i ogólne, również w językach obcych. Niektóre prezentują najciekawsze walory całego Regionu, inne poświęcone są walorom przyrodniczym, bądź kulturowym. Jest też wiele materiałów poświęconych poszczególnym szlakom turystycznym, albo też łączących kilka szlaków w jednym wydawnictwie. Wysoko należy ocenić szatę graficzną tych materiałów oraz ich dużą przydatność z punktu widzenia turysty (dobre, opisane mapy z zaznaczonym przebiegiem szlaków turystycznych, adresy hoteli itp., kalendarium imprez, profesjonalna zawartość merytoryczna, ładne zdjęcia, czytelny układ).

Na uwagę zasługuje folder Pomorza Zachodniego prezentujący najważniejsze walory regionu, pogrupowane w obszary zainteresowań turystów. Dołączono również do niego kalendarz najważniejszych wydarzeń regionu. Równie ciekawe są tematyczne wydawnictwa w postaci broszur, np. „Zachodniopomorska wieś turystyczna”.

Wszystkie materiały promocyjno-informacyjne Urzędu Marszałkowskiego posiadają ujednoliconą szatę graficzną, zgodnie z marką regionu. Wykorzystywane są do promocji Regionu na międzynarodowych targach turystycznych, spotkaniach, konferencjach, oraz poprzez zagraniczne Polskie Ośrodki Informacji Turystycznej i punkty IT na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Multimedialne materiały promocyjno-informacyjne

W porównaniu do materiałów drukowanych ilość materiałów multimedialnych jest bardziej obszerniejsza. Istnieją multimedialne materiały promujące województwo, wydawane przez Urząd Marszałkowski. Na płytach CD przedstawione są najważniejsze walory Regionu. Istnieje też Informator Turystyczny w formie płyty CD (w wersji polsko- i angielskiej), posiadający zbliżoną zawartość do turystycznego portalu turystycznego Regionu.

Internetowy Portal Turystyczny

Poniżej została przeprowadzona analiza funkcjonowania oraz atrakcyjności portalu www.morzepodrozy.eu

Kategoria	Opis
Charakter strony	Portal turystyczny województwa, będący częścią ogólnego portalu województwa prowadzonego przez Urząd Marszałkowski
Baza danych	Atrakcje turystyczne, Aktywny wypoczynek, Uzdrowiska & SPA, Natura, Info
Stopień aktualizacji danych	Na stronie nie ma informacji o dacie ostatniej aktualizacji lub częstotliwości aktualizacji. Jednak na podstawie obserwacji można wnioskować, iż strona jest aktualizowana na bieżąco po otrzymaniu informacji o błędzie lub nowym obiekcie/atrakcji.
Struktura strony	Struktura strony jest jasna i przejrzysta, a podział kategorii logiczny, ułatwiający poszukiwanie informacji.
Intuicyjność	Stronę cechuje dosyć wysoki stopień intuicyjności. Jest łatwa w obsłudze. Niestety brakuje mapy strony, co nierzadko jest dużym ułatwieniem. Po „najechnięciu” kursorem na daną zakładkę pojawia się rozwinięcie. Dobrze, że wszystkie kategorie danych zgromadzone są w jednym menu, co zdecydowanie porządkuje układ strony i ułatwia przeglądanie jej zasobów.

Elementy interaktywne	Strona zawiera wiele elementów interaktywnych co korzystnie wpływa na odbiór wizualny. Na uwagę zasługuje ciekawe rozwiązanie w postaci mapki województwa z naniesionymi grafikami najważniejszych walorów Regionu.
Atrakcyjność graficzna	Strona wyróżnia się pod względem graficznym. Posiada wesołe barwy o żywych odcieniach, ciekawych rozwiązaniach graficznych. Przyciąga ona uwagę swoim wyglądem.
Wersje językowe	Olbrzymim plusem strony jest to, że występuje aż w 3 wersjach językowych: polskiej, angielskiej, niemieckiej. Każda wersja jest wersją pełną, wszystkie dane są w wybranym języku

Tabela 42 Analiza portalu internetowego

Źródło: opracowanie własne

System identyfikacji wizualnej

System identyfikacji wizualnej odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju turystyki. Wykorzystanie jednego, charakterystycznego znaku promocyjnego (logo) powoduje jednoznaczne pozycjonowanie danego obszaru w świadomości potencjalnych turystów. Oczywiście logo musi być poparte ciekawą ofertą turystyczną. Równie istotne jest wyposażenie Regionu w system znaków ułatwiających turystom poruszanie się w terenie oraz dotarcie do atrakcji turystycznych. Na system oznakowania składają się: „witacze” (tablice witające przyjezdnych), kierunkowskazy turystyczne, tablice z planami miast/gmin/powiatów/obszarów chronionych, tablice informacyjne na zabytkowych budynkach, tablice z informacją dla kierowców ułatwiające dotarcie do obiektów zabytkowych i obiektów użyteczności publicznej, znaki drogowe.

Na terenie województwa istnieje jednolity system identyfikacji wizualnej. Region posiada logo, które umieszcza na materiałach promocyjnych co kojarzy się z regionalnym produktem turystycznym i kreuje markę Regionu.

Promocja bezpośrednia

Działalność Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie promocji bezpośredniej sprowadza się głównie do udziału w branżowych imprezach targowych, w Polsce i poza jej granicami, a także do organizowania podróży studyjnych dla dziennikarzy i tour operatorów.

Województwo zachodniopomorskie organizuje własne stoisko promocyjne na wielu tego typu imprezach, na których promuje walory swojego terenu. Jest to narzędzie bardzo ważne i skuteczne, choć efekty w postaci zwiększonego ruchu turystycznego przynosi z opóźnieniem. Badania dowodzą, że udział w targach zwiększa przyjazdy turystów o ok. 10% rocznie (po 1-2 latach aktywnego uczestnictwa w tego typu imprezach).

Województwo zachodniopomorskie bierze regularnie udział w wielu imprezach targowych: CMT w Stuttgart, Reisen w Hamburgu, ITB w Berlinie, Ferier For Alle w Herning, TUR w Göteborgu, Travel w Malmö, WTM w Londynie. Z krajowych targów własne stoisko Urząd Marszałkowski posiada na targach „Tour Salon” w Poznaniu i innych

Na krajowych targach stoisko organizowane jest wspólnie z Zachodniopomorską Regionalną Organizacją Turystyczną, lokalnymi organizacjami turystycznymi, branżą turystyczną, samorządami powiatów, miast i gmin, a także muzeami i parkami narodowymi. Zdarza się, że głównym organizatorem stoiska promocyjnego jest lokalna organizacja turystyczna, jednak nawet wtedy posiada ona materiały promocyjne dotyczące całego Regionu. Tak duża liczba imprez targowych, w których Urząd Marszałkowski bierze aktywny udział, na pewno przynosi wymierne rezultaty w postaci zainteresowania turystów Regionem i podejmowania przez nich decyzji o przyjeździe do województwa.

Promocja w telewizji

Wydział Turystyki, Gospodarki i Promocji, w ramach projektów finansowanych ze środków unijnych w ramach RPO, realizuje również **kampanię medialną**, mającą na celu wypromowanie województwa zachodniopomorskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie. Zadanie jest realizowane w ramach projektu "Pomorze Zachodnie - wszystko czego potrzebujesz. Promocja turystyczna Województwa Zachodniopomorskiego" współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 (oś priorytetowa 6: Rozwój funkcji metropolitalnych, działanie 6.1: Infrastruktura turystyczna na obszarze metropolitalnym, poddziałanie 6.1.2: Regionalny system informacji turystycznej oraz rozwój produktów turystycznych na obszarze metropolitalnym). Jest to kolejna odsłona medialnej kampanii reklamowej, mającej na celu wypromowanie województwa zachodniopomorskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie. Pierwsza część kampanii pojawiła się na ekranach telewizorów w czerwcu i lipcu bieżącego roku. Skierowana była ludzi uprawiających turystykę aktywną. W odsłonie jesiennej zostanie pokazane inne oblicze województwa zachodniopomorskiego. Tym razem zachęcające do przyjazdu do nas ludzi chcących odpocząć w spokoju i ciszy, którzy chcą zrelaksować się dzięki bogatej ofercie ośrodków spa i wellness, ale także lubiących skorzystać z oferty kulturalnej i gastronomicznej.

Podsumowanie

Analiza działalności marketingowej samorządu województwa zachodniopomorskiego pokazuje duże zaangażowanie władz samorządowych w rozwój turystyki. Na korzyść samorządu przemawia również aktywność w promocji bezpośredniej Regionu (udział w wielu imprezach targowych, organizacja podróży studyjnych dla zagranicznych dziennikarzy, udane akcje promocyjne) oraz znakomite wydawnictwa i kampanie medialne.

8. Analiza SWOT

Analiza SWOT rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - położenie w strefie nadmorskiej i przygranicznej oraz na szlakach tranzytowych z północy Europy na południe i z zachodu na wschód, - sąsiedztwo Niemiec (stosunkowo niewielka odległość do Berlina – jednej z najbardziej dynamicznie rozwijającej się europejskiej aglomeracji miejskiej), jak i Skandynawii, - dość liczne tereny o dużych walorach przyrodniczych: wody powierzchniowe oraz lasy, - różnorodność krajobrazu (krajobraz nadmorski, równin i pojezierzy), - walory lecznicze i uzdrowiskowe (uzdrowiska statutowe w Świnoujściu, Kamieniu Pomorskim, Międzyzdrojach, Kołobrzegu, Połczynie Zdroju i Dąbkach), - różnorodność form ochrony przyrody (parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i inne), - różnorodność form krajobrazu kulturowego, - niski stopień przekształceń antropogenicznych obszarów pojeziernych, - dość liczne szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, wodne i konne, tematyczne), - poprawiający się stan środowiska naturalnego (m.in. znacząca poprawa jakości wód powierzchniowych w ostatnich latach), - stosunkowo dobra dostępność transportowa województwa (choć z niewielkimi perspektywami na znaczącą poprawę w szczególności komunikację kolejową), - dobrze rozwinięta (w aspekcie ilościowym) baza noclegowa w pasie nadmorskim, - funkcjonowanie portów nad Bałtykiem i Zalewem Szczecińskim, - znaczące natężenie ruchu turystycznego krajowego i zagranicznego, - duże natężenie ruchu tranzytowego w różnych ciągach komunikacyjnych (drogowym, kolejowym, morskim, lotniczym), - dość bogata oferta kulturalnych, sportowych i turystycznych imprez organizowanych w większych miejscowościach województwa, lecz niestety sezonowo - stale rozwijająca się oferta uczelni i szkół w zakresie kształcenia kadr dla potrzeb turystyki, - uwzględnienie rozwoju funkcji turystyczno-uzdrowiskowej w strategii województwa jako jednego z celów pośrednich poprawy konkurencyjności województwa, 	<ul style="list-style-type: none"> - warunki klimatyczne, ograniczające czas trwania sezonu turystycznego do maksimum trzech miesięcy, przy czym nawet latem dość często mają miejsce niekorzystne warunki pogodowe, - nizinny charakter rzeźby terenu, powodujący występowanie tylko jednego sezonu turystycznego w ciągu roku, - niewielki udział, w stosunku do południowej Polski, dóbr dziedzictwa kulturowego w produkcie turystycznym regionu, - niewystarczająca intensywność rewaloryzacji obiektów zabytkowych i przystosowania ich do pełnienia funkcji turystycznych, - brak kompleksowego zagospodarowania wybrzeża morskiego i Zalewu Szczecińskiego pod kątem uprawiania żeglarstwa, - niewykorzystanie możliwości istnienia toru wodnego do Berlina, - niedostateczny stan gospodarki odpadami, - nierównomierne rozłożenie walorów turystycznych na terenie województwa co prowadzi do powstawania białych plam na mapie turystycznej województwa, - nierównomierne rozmieszczenie bazy noclegowej (84,6% wszystkich miejsc noclegowych znajduje się w pasie nadmorskim), znaczący, przy tym, udział obiektów o charakterze sezonowym i niskim standardzie, - niedostateczna jakość usług w stosunku do wymagań kategoryzacyjnych obiektów noclegowych turystyki, - relatywnie wysokie ceny usług przy niskiej jakości standardu bazy turystycznej, - nierównomierne rozmieszczenie ruchu turystycznego (w pasie nadmorskim udzielono 85% wszystkich noclegów), w pasie pojezierzy przeciętny pobyt turysty był krótszy o 5 dni w porównaniu z pasem nadmorskim, - wysoka sezonowość popytu na usługi turystyczne województwa co prowadzi do niewykorzystywania lub częściowego wykorzystywania walorów i infrastruktury turystycznej w okresach poza wakacyjnych (poza sezonowych), - przeciążenie niektórych ośrodków na wybrzeżu w sezonie, a także terenów w bezpośredniej bliskości Szczecina i Koszalina w weekendy i dni wolne od pracy, - słabo rozwinięta sieć placówek

<ul style="list-style-type: none">- podejmowanie przez większość gmin działań ukierunkowanych na aktywizację turystyczną,- oferowanie inwestorom, przez większość gmin, terenów atrakcyjnych turystycznie,- wykorzystywanie przez lokalnych przedsiębiorców oraz lokalne władze samorządowe Internetu i innych narzędzi promocji do marketingu terytorialnego i budowania marki lokalnego produktu turystycznego,- współpraca poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego (przede wszystkim gmin i powiatów) z partnerami zagranicznymi w zakresie rozwoju turystyki i produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym i ponadgranicznym,- duża powierzchnia obszarów wiejskich sprzyjająca rozwojowi agroturystyki i turystyki wiejskiej; obszary te predestynują do bycia wsparciem wypoczynkowo-infrastrukturalnym obszarów o wysokich funkcjach turystycznych – Wieś Turystyczna- korzystne warunki rozwoju turystyki zarówno w sensie przestrzennym jak i jakościowym,- wzrastająca aktywność gospodarcza i społeczna mieszkańców województwa, w szczególności osób młodych,	<ul style="list-style-type: none">- gastronomicznych na pojezierzach,- słabo rozwinięta baza uzupełniająca w obiektach noclegowych,- nierównomierny rozwój infrastruktury uzupełniającej w rejonach turystycznych województwa,- zbyt słabe przystosowanie infrastruktury turystycznej dla potrzeb osób niepełnosprawnych,- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna umożliwiająca wypoczynek turystom niezależnie od wahań pogody,- zbyt mała liczba obiektów o charakterze centrum kongresowego,- niewielka oferta dla odwiedzających jedno-dniowych oraz przejeżdżających tranzytem,- niedostatecznie rozwinięta sieć drogowa co wskazuje na słabą dostępność komunikacyjną dla turystów zmotoryzowanych- zły stan eksploatacyjny nawierzchni drogowych, wieloletnie zaniedbania w zakresie modernizacji ciągów drogowych,- likwidacja połączeń kolejowych, w tym do rejonów turystycznych (np. Pojezierza Wałeckiego, Połczyzna Zdroju),- brak właściwego zagospodarowania ciągów transportowych,- słabo rozwinięta infrastruktura usługowa i techniczna na pojezierzach, jak i w części gmin nad morskich,- tylko niewielka część jednostek samorządu terytorialnego opracowała lokalne strategie rozwoju turystyki; niedocenywanie tego dokumentu jako pewnego rodzaju lokalnej mapy drogowej w zakresie rozwoju lokalnej gospodarki turystycznej na bazie posiadanych walorów oraz generowanej współpracy ponadjednostkowej,- niewielka aktywność władz lokalnych w zakresie stosowania różnego rodzaju zachęt i preferencji dla inwestujących w sektor turystyczny, takich jak preferencje podatkowe, uzbrajanie terenów, przyspieszenie procedury administracyjnej,- brak inwestycji gminnych ukierunkowanych na wydłużenie sezonu turystycznego,- słaba aktywność władz lokalnych w zakresie planowanych inwestycji turystycznych,- słabe przygotowanie jednostek samorządu terytorialnego do korzystania ze wsparcia finansowego Unii Europejskiej,- niewielka część gmin jest w stanie oszacować uzyskiwane przychody z turystyki,- niewielkie środki przeznaczane na turystykę i wypoczynek w budżetach gmin województwa,- słaba kondycja finansowa wielu gmin i wynikający z tego brak środków własnych na
--	---

	<p>inwestycje,</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak dostępu do kapitału na rozpoczęcie działalności gospodarczej, zwłaszcza wśród mieszkańców wsi, - niedostateczna koordynacja działań pomiędzy poszczególnymi podmiotami gospodarki turystycznej oraz władzami samorządowymi, - bierna postawa ludności, zwłaszcza z obszarów popegeerowskich oraz niektórych samorządów lokalnych, - brak szczególnego zainteresowania części gmin współpracą ze ZROTem, - niewystarczająca dostępność do infrastruktury telekomunikacyjnej, szczególnie na obszarach o szczególnej funkcji turystycznej oraz obszarach wiejskich predestynowanych do rozwoju agroturystyki, - słaby i niewydolny system informacji turystycznej na terenie województwa,
MOŻLIWOŚCI/SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - możliwość rozwoju różnorodnych form turystyki, takich jak: kwalifikowana, wiejska, krajoznawcza, zdrowotna, kongresowa, biznesowa, tranzytowa itp., - możliwość wykorzystania szlaku wodnego Odry oraz połączenia wodnego z Berlinem, - możliwość większego wykorzystania turystycznego rzek i obszarów pojeziernych, - działalność Zachodniopomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, - członkostwo Polski w Unii Europejskiej, większa możliwość korzystania z funduszy unijnych, - rozwój współpracy międzynarodowej, transgranicznej i międzyregionalnej, - korzystne trendy na rynkach światowych (stały wzrost liczby turystów międzynarodowych, coraz większe zainteresowanie aktywnymi formami wypoczynku, poszukiwanie nowych atrakcji), - duży potencjał rynku europejskiego i stosunkowo duży rynek krajowy. 	<ul style="list-style-type: none"> - konkurencyjność rynku niemieckiego i skandynawskiego; - konkurencja ze strony województw: pomorskie-go, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i lubuskiego, - niestabilność rynku turystyki przygranicznej (wyrównywanie się cen po obu stronach granicy), - nadal niska jakość usług turystycznych i para-turystycznych, zbyt wysokie ceny usług dla turystów krajowych, zachęcające do wyjazdów zagranicznych, konkurencyjnych względem oferty polskiej, - miejscowe przeciążenie środowiska przez zbyt duży napływ odwiedzających (np. jeziora w pobliżu Szczecina i Koszalina, popularne miejscowości wypoczynkowe), - niski stopień integracji społeczno-politycznej regionu (w odniesieniu do byłych województw szczecińskiego i koszalińskiego), - nie wypracowany wizerunek Polski jako celu podróży turystycznych na rynkach międzynarodowych, - problemy z zapewnieniem bezpieczeństwa turystom przyjeżdżającym do Polski (wizerunek Polski, jako kraju niebezpiecznego), - kryzys finansów publicznych w Polsce (ograniczenie środków z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego na rozwój turystyki) oraz spadek koniunktury gospodarczej za granicą, - brak polityki finansowej, w tym kredytowej, odpowiadającej potrzebom w zakresie turystyki.

Tabela 43 Analiza SWOT rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne

Przedstawiona analiza SWOT przemysłu turystycznego województwa zachodniopomorskiego wskazuje na duży potencjał turystyczny tegoż regionu. Silne strony w niewielkim stopniu przeważają nad słabymi stronami. Podobnie szanse w niewielkim stopniu przeważają nad zagrożeniami. Oznacza to, że Województwo Zachodniopomorskie jest obszarem posiadającym pewien potencjał turystyczny, przy czym widoczny jest znaczny niedorozwój turystyczny na badanym obszarze. Niedorozwój ten nie niwelowany może doprowadzić do pogłębienia się różnic między silnymi i słabymi stronami w przewagę tych drugich. Wiele słabych stron wynika z braku przygotowania regionu do działań pro turystycznych. Widoczna jest szczególnie różnica oczekiwań między różnymi beneficjentami rozwoju turystycznego województwa zachodniopomorskiego. Brak wyraźnej współpracy na różnych szczeblach systemu zarządzania województwem przyczynia się do uaktywniania się punktów krytycznych (słabych stron) przemysłu turystycznego województwa zachodniopomorskiego. Poszczególne gminy artykułują zazwyczaj różne podejścia do problematyki rozwoju przemysłu turystycznego w województwie zachodniopomorskim. Posiadanie określonych walorów oraz atrakcyjna lokalizacja całego województwa nie stanowi jeszcze o odniesieniu sukcesu gospodarczego w obszarze turystyki. Kreowanie produktów turystycznych wymaga podjęcia wielu działań o charakterze systemowym, integrującym zarówno władze wojewódzkie i lokalne, jak też lokalną przedsiębiorczość i społeczność oraz partnerów trans-granicznych. Niska rozbieżność między słabymi i mocnymi stronami przemysłu turystycznego województwa zachodniopomorskiego wskazuje na potrzebę większego zaangażowania się władz lokalnych i wojewódzkich w kształtowanie właściwej polityki turystycznej, a poprzez nią identyfikowanie celów strategicznych, które poprzez wykorzystanie strategicznej przewagi mogą być podstawą do budowania strategii rozwoju turystyki, którą następnie można by w przyszłości z powodzeniem wdrożyć.

Również szanse przeważają nad zagrożeniami jakie występują w otoczeniu rynkowym przemysłu turystycznego województwa zachodniopomorskiego. Przewaga ta pozwala na wskazanie na konkretne działania pro turystyczne, które pozwolą osiągnąć wysoką konkurencyjność przemysłu turystycznego zachodniopomorskiego w jego otoczeniu bliższym i dalszym. Województwo Zachodniopomorskie może być doskonałym miejscem destynacji turystycznej dla mieszkańców aglomeracji poza wojewódzkich i zagranicznych, oczywiście po odpowiednim zagospodarowaniu posiadanych walorów turystycznych. Przemysł turystyczny województwa zachodniopomorskiego może być również alternatywą, ale też i obszarem konkurencyjnym dla obszarów turystycznych województw ościennych oraz tych znajdujących się poza granicami kraju, np. po niemieckiej stronie granicy. Ważnym elementem strategii rozwoju turystycznego w takim przypadku jest podjęcie kompleksowych działań w zakresie kształtowania produktu markowego, a następnie jego promocja i dystrybucja. Skuteczność działań promocyjnych powinna wspierać dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna (w tym turystyczna), zapewniona właściwa dostępność komunikacyjna oraz właściwie zaakcentowana lokalizacja, będąca pewnym rodzajem specyficznego i unikatowego wyróżnika dla danego obszaru.

Atuty województwa zachodniopomorskiego w zakresie rozwoju turystyki opierają się głównie na walorach przyrodniczych oraz korzystnym położeniu (przygranicznym, w sąsiedztwie rynków niemieckiego i skandynawskiego). Warto jednak podkreślić, że stopień atrakcyjności tych walorów zależy w dużej mierze od rynku turystycznego, w kontekście którego jest rozpatrywany. Walory przyrodnicze pasa nadmorskiego czy pojezierzy można ocenić jako bardzo atrakcyjne dla rynku krajowego, natomiast dla rynku europejskiego – jako średnio atrakcyjne (przy czym atrakcyjność pojezierzy można tu ocenić wyżej od pasa nadmorskiego). Mówiąc o silnych stronach należy też podkreślić widoczną, systematyczną poprawę stanu środowiska naturalnego, co jest wynikiem takich inwestycji, jak np. budowa oczyszczalni ścieków (finansowana najczęściej przy znacznym udziale środków pomocowych Unii Europejskiej). Warto też wskazać na wzrost rangi turystyki, jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego, zarówno na szczeblu władz regionalnych (ujęcie funkcji turystyczno-uzdrowskiej w strategii województwa), jak i lokalnych (znaczną część gmin prowadzi działania aktywizacyjne w tym zakresie, choć należy je uznać za niewystarczające, co potwierdziły przeprowadzone badania ankietowe).

Słabe strony rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim wynikają przede wszystkim z dużej sezonowości popytu turystycznego, na co wpływ mają m.in. warunki klimatyczne i ukształtowanie terenu, ale również słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i para-turystyczna. Niekorzystny wpływ mają też dysproporcje w zakresie rozwoju bazy noclegowej i uzupełniającej, a także infrastruktury technicznej i usługowej między pasem nadmorskim a pojezierzami. Słabością regionu jest pogarszająca się dostępność transportowa (m.in. zamykanie linii kolejowych i likwidacja połączeń), niekorzystna relacja: cena – jakość, w odniesieniu do usług turystycznych, a ponadto niedostatecznie rozwinięty system promocji i dystrybucji oraz zbyt mała aktywność władz lokalnych (w zakresie podejmowanych działań aktywizacyjnych, stosowanego systemu zachęt i preferencji dla inwestorów, działań promocyjnych, podejmowanych inwestycji, współpracy z innymi podmiotami i środków przeznaczanych na turystykę w budżecie gminy).

Różnorodność walorów przyrodniczych województwa zachodniopomorskiego stwarza jednak sprzyjające warunki do rozwoju turystyki nie tylko pobytowej typu słońce-morze-piasek, ale również kwalifikowanej (wodnej, pieszej, rowerowej, konnej itp.), zdrowotnej czy wiejskiej. Powstałe obiekty hotelarskie tworzą z kolei bazę dla rozwoju turystyki biznesowej i kongresowej. Potencjał stanowią niedoinwestowane jak dotąd obszary rzek i pojezierzy, a także Zalewu Szczecińskiego. Szans dla rozwoju turystyki w województwie należy również upatrywać w aktywnej działalności Zachodniopomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, która powstała w 2001 roku jako druga w kraju. Sprzyjające są również trendy w światowej turystyce (m.in. coraz większa popularność aktywnych form wypoczynku, turystyki uzdrowskiej itp.), sąsiedztwo rynku niemieckiego i skandynawskiego oraz dość duży rynek krajowy.

Jednym z największych zagrożeń dla województwa zachodniopomorskiego w zakresie rozwoju turystyki jest konkurencja ze strony rynku niemieckiego i skandynawskiego, a także województw sąsiednich, w tym zwłaszcza pomorskiego – regionu o podobnych walorach przyrodniczych. Konkurencję stanowi też bogata oferta turystyki zagranicznej na rynku krajowym. Zagrożeniem jest również pogorszenie koniunktury gospodarczej w Polsce i na świecie, co wpływa negatywnie m.in. na popyt turystyczny oraz podejmowane inwestycje przez władze lokalne (ograniczone środki własne). W przyszłości należy liczyć się także z ograniczeniem ruchu przygranicznego i turystyki zakupowej, ze względu na wyrównywanie się cen po obu stronach granicy oraz likwidację sklepów wolnoślowych na statkach białej floty.

Przeprowadzona analiza SWOT wskazuje, że Województwo Zachodniopomorskie, mimo licznych zagrożeń i słabych stron swego rynku turystycznego, ma szansę uczynienia z turystyki jednej z wiodących dziedzin rozwoju gospodarczego, na co wskazują możliwości i mocne strony rynku turystycznego na omawianym obszarze. Mając na uwadze potencjał, jakim dysponuje Województwo Zachodniopomorskie w zakresie turystyki oraz uwzględniając przedstawione uwarunkowania, można zatem zaproponować kierunki rozwoju turystyki jako czynnika stymulującego rozwój gospodarczy województwa.

9. Wnioski i rekomendacje

Niniejsza diagnoza, choć posiada niewątpliwy walor inwentaryzacyjny została opracowana w celu określenia pozycji województwa zachodniopomorskiego w kontekście projektowania kierunków rozwoju turystyki na lata 2014-2020, wykorzystujących mocne strony i atuty a eliminujących zidentyfikowane słabości Regionu.

Diagnoza potencjału turystycznego województwa zachodniopomorskiego prowadzi do następujących podstawowych wniosków:

Województwo zachodniopomorskie cechuje nierównomierne i niepełne wykorzystywanie posiadanego potencjału turystycznego, skutkujące przekroczeniem chłonności turystycznej i znaczną koncentracją zjawisk turystycznych w niektórych subregionach i bardzo ograniczonym rozwojem na innych.

Różnorodność posiadanego potencjału naturalnego i antropogenicznego i położenie geograficzne predestynują Region do rozwijania wielu różnych form turystyki i kreowania zdywersyfikowanej oferty produktowej, skierowanej do określonych segmentów rynku. Na tej różnorodności Region może budować swoją przewagę konkurencyjną likwidując przy tym zjawisko turystyki sezonowej.

Wnioski te należy opatrzyć następującym komentarzem:

Specyfika walorów turystycznych województwa zachodniopomorskiego niewątpliwie skutkuje nierównomiernym obciążeniem Regionu ruchem turystycznym. Mając świadomość, iż subregiony najbardziej atrakcyjne turystycznie będą się rozwijały bardziej dynamicznie i zawsze będą „skazane” na zwiększone zainteresowanie turystów autorzy audytu uważają jednakże, iż należy podjąć szereg działań, aby rozwój turystyki przebiegał w sposób zrównoważony i aby dywersyfikować ofertę produktową, działając tym samym na rzecz bardziej równomiernego rozłożenia ruchu turystycznego, poszukując różnorodnych możliwości spędzania czasu.

Różnorodność posiadanego potencjału turystycznego umożliwia tworzenie zdywersyfikowanych produktów turystycznych województwa, choć niewątpliwie poszukując form wyróżnienia się województwa na turystycznej mapie Polski i Europy, należy w Strategii rozwoju turystyki dokładnie sprecyzować, jakie formy turystyki i unikalne produkty będą w najbliższych latach rozwijane na terenie województwa.

Bardzo ważna z punktu widzenia turystyki, jest działalność informacyjna i promocyjna województwa. Z pewnością w tej kwestii na plus należy uznać jednolity system identyfikacji wizualnej (co ułatwia promocję, a także stanowi pewien wyznacznik w poruszaniu się turystów po Regionie) oraz zintegrowany system informacji turystycznej, która, zorganizowana w nowoczesny sposób, spełnia

funkcję promocyjną, animacyjną, doradczą oraz promocyjną. Korzystnie przedstawiają się również działania województwa w kwestii promocji bezpośredniej i bardzo dobrych wydawnictw promocyjnych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można sformułować podstawowe rekomendacje do rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim.

W obszarze produktu turystycznego rekomendacji podlegają następujące działania:

- Wykreowanie flagowych produktów turystycznych, kojarzonych z całym Regionem (w oparciu o istniejące walory turystyczne), budujących jego wizerunek
- Kreowanie wspólnych (liniowych i sieciowych) produktów turystycznych obejmujących swoim zasięgiem cały Region, w tym produktów tematycznych, bazujących na unikalnych walorach antropogenicznych i naturalnych województwa,
- Kreowanie produktów turystycznych przeznaczonych dla konkretnych segmentów rynku, tj. produktów turystyki miejskiej i kulturowej, aktywnej i specjalistycznej, biznesowej, edukacyjnej, ekoturystyki, agroturystyki, turystyki weekendowej, uzdrowskiej, hobbystycznej, tranzytowej, kulturowej i miejskiej,
- Kreowanie skomercjalizowanych produktów turystycznych, oraz komercjalizacja istniejących „hitów”
- Wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich, jako źródła znakomitych pomysłów na produkty turystyczne
- Kreowanie nowych produktów turystycznych na niewykorzystanych dotychczas obszarach, aby zdywersyfikować i równomiernie skanalizować ruch turystyczny w Regionie
- Kreowanie produktów turystycznych eliminujących w możliwie dużym stopniu zjawisko sezonowości i wydłużających sezon turystyczny
- Kreowanie liniowych produktów turystycznych opierających się na podróżowaniu różnymi środkami transportu

W obszarze zasobów ludzkich można rekomendować następujące działania:

- Stworzenie regionalnego systemu przygotowania kadr dla turystyki
- Dostosowanie programów nauczania instytucji edukacyjnych kształcących na kierunkach związanych z turystyką do potrzeb pracodawców
- Wdrożenie systemu szkoleń dla branży turystycznej (usługi gastronomiczne i noclegowe, przewodnictwo, pilotaż), podnoszących poziom usług, oraz umożliwiających podnoszenie kwalifikacji osób obecnie pracujących oraz chcących się przekwalifikować
- Zorganizowanie systemu szkoleń dla osób prowadzących gospodarstwa agroturystyczne oraz inne obiekty noclegowe na terenach wiejskich
- Wdrożenie systemu szkoleń w zakresie kreowania produktów turystycznych, marketingu turystycznego oraz komercjalizacji produktów
- Przeprowadzenie szkoleń dla obecnych i przyszłych pracowników informacji turystycznej

- Wdrożenie systemu szkoleń z zakresu języków obcych dla pracowników branży
- Zaangażowanie w rozwój turystyki lokalnych liderów, badaczy i twórców kultury ludowej, krajoznawców, animatorów kultury i sportu, oraz środowisk akademickich

W obszarze wsparcia marketingowego rekomendowane są poniższe działania:

- Objęcie jedną marką sieci produktów turystycznych i lokalnych marek
- Stworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej, posiadającej jednolite oznakowanie, szeroki asortyment materiałów promocyjnych (lokalnych i regionalnych), pamiątek, mających możliwość rezerwacji miejsc noclegowych
- Stworzenie przemyślanej, ciekawej i pełnej oferty targowej województwa opracowanej pod kątem poszczególnych segmentów oraz danej imprezy targowej
- Dalszy aktywny udział w targach turystycznych; selektywny, świadomy wybór imprez
- Organizacja i przeprowadzenie szeregu szczegółowo zaplanowanych imprez typu study-tour i study-press
- Opracowanie i wdrożenie szeregu akcji promocyjnych z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi, skierowanych do poszczególnych segmentów rynku

W obszarze przestrzeni turystycznej rekomendowane są następujące działania:

- Uwzględnienie potrzeb turystów i branży turystycznej w planach zagospodarowania przestrzennego
- Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej na niezagospodarowanych dotychczas obszarach
- Rozwój oraz poprawa stanu zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych
- Działania na rzecz równomiernego rozmieszczenia ruchu turystycznego
- Dostosowanie elementów infrastruktury turystycznej i atrakcji turystycznych do potrzeb osób niepełnosprawnych

W obszarze wsparcia instytucjonalnego rekomendowane są następujące działania:

- Wsparcie powstawania nowych lokalnych organizacji turystycznych oraz pomoc i współpraca z już istniejącymi
- Budowa platformy współpracy między samorządami, organizacjami pozarządowymi, branżą turystyczną, przedstawicielami instytucji oświatowych oraz lokalnymi liderami, w celu wspólnego budowania regionalnych produktów turystycznych, prowadzenia polityki marketingowej oraz polityki kształtowania zasobów ludzkich
- Wsparcie powstawania powiatowych i gminnych strategii rozwoju turystyki zgodnych z celami całego Regionu
- Wsparcie konsolidacji pomiotów branży turystycznej
- Wsparcie dla dużych projektów unijnych z zakresu turystyki, a obejmujących obszar całego Regionu lub jego części

- Działania doradcze na rzecz samorządów w zakresie rozwoju turystyki

Województwo dysponuje wystarczającymi walorami turystycznymi, by móc stworzyć pełną gamę unikalnych, ciekawych produktów turystycznych skierowanych do różnych segmentów rynku. Produkty turystyczne Regionu, jeśli zostaną połączone silną, rozpoznawalną marką turystyczną, będą mogły konkurować na polskim, jak również na zagranicznych rynkach z ofertami innych turystycznych regionów. Obecnie ruch turystyczny w województwie rozkłada się nierównomiernie.

Audyt Turystyczny Województwa Zachodniopomorskiego stanowi znakomitą podstawę do opracowania Zintegrowanej Strategii rozwoju turystyki w Regionie. Jeśli będzie ona systematycznie realizowana, stanie się możliwe „sterowanie” ruchem turystycznym. Zintegrowane działanie zwiększa szansę na dofinansowanie unijne, podnosi skuteczność działań promocyjnych. Silna marka turystyczna Regionu podniesie lojalność i satysfakcję mieszkańców.

Spis ilustracji

Rysunek 1 Województwo Zachodniopomorskie na tle podziału administracyjnego kraju.....	10
Rysunek 2 Podział administracyjny Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 1 I 2013	11
Rysunek 3 Wody powierzchniowe województwa zachodniopomorskiego.....	16
Rysunek 4 Lokalizacja województwa zachodniopomorskiego w Regionie Morza Bałtyckiego.	17
Rysunek 5 Rozmieszczenie parków narodowych, krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu w województwie zachodniopomorskim.	28
Rysunek 6 Obszary chronionego krajobrazu w woj. zachodniopomorskim	40
Rysunek 7 Rozmieszczenie latarni morskich w Województwie Zachodniopomorskim.....	58
Rysunek 8 Przybliżone odległości do Szczecina z większych miast Polski.	82
Rysunek 9 Województwo Zachodniopomorskie w Europie.	83
Rysunek 10 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km ² powierzchni ogólnej	84
Rysunek 11 Mapa Stanu Budowy Dróg – województwo zachodniopomorskie.....	88
Rysunek 12 Mapa robót drogowych w roku 2013	89
Rysunek 13 Długość linii regularnej komunikacji autobusowej.....	91
Rysunek 14 Sieć komunikacji miejskiej na terenie województwa zachodniopomorskiego.....	91
Rysunek 15 Linie kolejowe eksploatowane na 100 km ² powierzchni ogólnej (gęstość sieci).....	92
Rysunek 16 Przejścia graniczne w województwie zachodniopomorskim	98
Rysunek 17 Wskaźnik gęstości bazy noclegowej według powiatów w 2012 r.....	104
Rysunek 18 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych według powiatów w 2012 r.	105
Rysunek 19 Szlak Samochodowy Zachodniopomorskie Pojezierza.....	109
Rysunek 20 Błękitny Samochodowy Szlak Turystyczny.....	109
Rysunek 21 Pomorska Droga św. Jakuba (projekt przebiegu z dnia 30.04.2012 r.).....	115
Rysunek 22 rozmieszczenia jednostek ochrony zdrowia Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego.....	121
Rysunek 23 Mapa kąpielisk i strzeżonych miejsc wykorzystywanych do kąpeli w Województwie Zachodniopomorskim w 2012 roku.....	124
Rysunek 24 Lista kąpielisk i strzeżonych miejsc wykorzystywanych do kąpeli z kategoryzacją lata 2010-2011.....	126
Rysunek 25 Położenie obszarów uzdrowiskowych nad Morzem Bałtyckim po stronie Niemiec.....	133
Rysunek 26 Położenie konkurencyjnych regionów na obszarze Niemiec	133
Rysunek 27 Odległość Szczecina od Berlina	134

Rysunek 28/ Rysunek 29	Województwa sąsiadujące z województwem zachodniopomorskim oraz położenie Województwa warmińsko-mazurskiego	136
Rysunek 30	Konkurencyjne ośrodki miejskie.....	136
Rysunek 31	Główne i drugorzędne kierunki ruchu turystycznego na świecie.....	138
Rysunek 32	Mapa Wsi Turystycznych Pomorza Zachodniego.....	212
Rysunek 33	Silne i słabe strony produktu.....	213
Rysunek 34	Analiza szans i zagrożeń.....	214
Rysunek 35	Dominujące segmenty rynku turystyki nadmorskiej.....	216
Rysunek 36	Dominujące segmenty rynku Jezierno - leśnego województwa zachodniopomorskiego	220
Rysunek 37	Dominujące segmenty rynku dla obszaru turystyki w Strefie Doliny i obszaru Ujścia Odry.....	223
Rysunek 38	Porównanie głównych cech i wyróżników Pasa Pojezierzy z Pasem Nadmorskim.....	226
Rysunek 39	Formy turystyki wg obszarów szczególnie predysponowane do rozwoju markowych produktów turystycznych	227
Tabela 1	Elementy procesu badawczego – sposoby realizacji diagnozy	8
Tabela 2	Struktura terytorialna województwa zachodniopomorskiego (stan na 1 I 2013r.).....	12
Tabela 3	Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania w km2 (stan na 1 I 2013r.).....	14
Tabela 4	Stan geodezyjny i kierunki wykorzystania powierzchni województwa	15
Tabela 5	Powierzchnia gruntów leśnych w województwie zachodniopomorskim.....	23
Tabela 6	Powierzchnia gruntów leśnych według podregionów i powiatów w 2011 r.....	24
Tabela 7	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie (stan na 31 XII 2011)	25
Tabela 8	Ochrona przyrody i krajobrazu w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.....	25
Tabela 9	Obszary Natura 2000 w województwie zachodniopomorskim	43
Tabela 10	Dane meteorologiczne	45
Tabela 11	Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków (stan na 31. XII 2012r.)	47
Tabela 12	Liczba nieruchomych zabytków archeologicznych objętych wpisem do rejestru zabytków w województwie zachodniopomorskim (stan na 30 IV 2013r.).....	48
Tabela 13	Muzea wg klasyfikacji tematycznej.....	67
Tabela 14	Muzea w 2011r. na terenie województwa zachodniopomorskiego	68
Tabela 15	Teatry, instytucje muzyczne, przedsiębiorstwa estradowe działające na terenie województwa zachodniopomorskiego (stan na 31 XII 2011r.).....	70

Tabela 16 Kina stałe na terenie województwa zachodniopomorskiego	70
Tabela 17 Domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice na terenie województwa zachodniopomorskiego w 2010r.....	71
Tabela 18 Stałe wydarzenia regionalne w miesiącach organizowane na terenie województwa zachodniopomorskiego (rok 2012).....	77
Tabela 19 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na terenie województwa zachodniopomorskiego..	84
Tabela 20 Praca eksploatacyjna pociągów pasażerskich w województwie zachodniopomorskim	94
Tabela 21 Przewozy regionalne pasażerów według kategorii i rodzajów biletu.....	95
Tabela 22 Ruch pasażerów w porcie lotniczym Szczecin – Goleniów	96
Tabela 23 Wybrane rynki konkurencyjne, krajowe i zagraniczne	132
Tabela 24 Szacowana liczba przyjazdów ogółem w 2012 roku (w tys.).....	141
Tabela 25 Turystyka w województwie zachodniopomorskim na tle kraju w 2012 r.	150
Tabela 26 Czynniki decydujące o konkurencyjności rozwoju markowych produktów turystycznych Województwa Zachodniopomorskiego	155
Tabela 27 Silne i słabe strony produktu.	162
Tabela 28 Rozmieszczenie przystani, portów i ośrodków wodnych w województwie.....	171
Tabela 29 Silne i słabe strony turystyki wodnej.....	174
Tabela 30 Silne i słabe strony produktu turystyki specjalistycznej.....	180
Tabela 31 Analiza szans i zagrożeń turystyki aktywnej i specjalistycznej.\	181
Tabela 32 Silne i słabe strony produktu.	189
Tabela 33 Analiza szans i zagrożeń.....	190
Tabela 34 Silne i słabe strony produktu turystyki miejskiej i kulturowej	195
Tabela 35 Analiza szans i zagrożeń.....	197
Tabela 36 Silne i słabe strony produktu.	201
Tabela 37 Analiza szans i zagrożeń.....	202
Tabela 38 Silne i słabe strony produktu.	207
Tabela 39 Analiza szans i zagrożeń.....	208
Tabela 40 Silne i słabe strony produktu	210
Tabela 41 Analiza szans i zagrożeń.....	210
Tabela 42 Analiza portalu internetowego.....	230
Tabela 43 Analiza SWOT rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim.....	234

Wykres 1 Struktura nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej	79
Wykres 2 Długość linii kolejowych w województwie zachodniopomorskim według maksymalnych prędkości rozkładowych w 2011 r.....	93
Wykres 3 Struktura przewozów pasażerów w województwie zachodniopomorskim według kategorii przewoźników	94
Wykres 4 Przewozy pasażerów żegluga śródlądową w województwie zachodniopomorskim.....	97
Wykres 5 Ruch pasażerów w portach morskich w województwie zachodniopomorskim.	98
Wykres 6 Struktura turystycznych obiektów i miejsc noclegowych według rodzajów obiektów w 2012r. (stan na 31 VII)	101
Wykres 7 Struktura obiektów hotelowych według kategorii w 2012 r. (stan na 31 VII).....	101
Wykres 8 Średni czas pobytu turystów w obiektach noclegowych w 2012 r.	103
Wykres 9 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach noclegowych w 2012 r.....	103
Wykres 10 Struktura placówek gastronomicznych w wybranych turystycznych obiektach zbiorowego	108
Wykres 11 Oszacowana liczba przyjazdów ogółem w tym turystów w latach 2010 – 2012	142
Wykres 12 Zróżnicowanie celów pobytu według środka transportu (%).	143
Wykres 13 Miejsce noclegów (%)	144
Wykres 14 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach krajowych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat).....	146
Wykres 15 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach zagranicznych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat)	146
Wykres 16 Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych ogółem (% populacji w wieku 15 i więcej lat)	146
Wykres 17 Wskaźnik gęstości bazy noclegowej według województw w 2012 r.....	151
Wykres 18 Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej według województw w 2012 r.	152
Wykres 19 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych według województw w 2012 r.	152